T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA HİSAR'DA KENTSEL DEĞERLERİN İRDELENMESİ VE TARİHİ MEKANLARIN ETKİN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖNERİLER

DİDAR TAŞKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI
RÖLÖVE - RESTORASYON PROGRAMI

DANIŞMAN
PROF. DR. M. CENGİZ CAN

İSTANBUL, 2017

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BURSA HİSAR'DA KENTSEL DEĞERLERİN İRDELENMESİ VE TARİHİ MEKANLARIN ETKİN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Didar TAŞKAN tarafından hazırlanan tez çalışması 28.09.2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı

Prof. Dr. M. Cengiz CAN

Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. M. Cengiz CAN

Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Yard. Doç. Dr. E. Ebru OMAY POLAT

Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Yard. Doç.Dr. A. Binnur KIRAÇ

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi _____

ÖNSÖZ

Başta yol göstericim Prof. Dr. Cengiz Can olmak üzere araştırmalarım ve çalışmalarım süresince bana cesaret veren ve yol gösteren Doç. Dr. Ebru Omay Polat, Araştırma Görevlisi Elifnaz Durusoy'a ve Doç. Dr. Aynur Çiftçi'ye teşekkür ederim. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilimdalı'nda görevli öğretim üyesi ve yardımcılarına, tarafıma aktardıkları zengin bilgi birikimi ve bakış açısı için teşekkürü borç bilirim. Mesleğimle olan bağlarımı sağlam temeller üzerine kurmam için zemin oluşturdular. Yüksek lisans tezlerimizin konuları kapsamında bilgi paylaşımında ve dayanışma içinde bulunduğum kıymetli arkadaşım Mimar Nilüfer Diriksoy'a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince desteğini asla esirgemeyen aileme, anne ve babalarım Ayfer ve Yılmaz Yıldız ile Gülsen ve Erhan Taşkan'a, kardeşlerim Elif Gamze Yıldırım ve Emine Doğru'ya içtenlikle teşekkür ederim. Hayatıma renk katan eşim Gökhan Taşkan ve kızım Nermin Deniz Taşkan tüm çalışmalarıma ivme kazandıran itici güç oldular.

Bursa'da yürüttüğüm çalışmalarım süresince, Prof. Dr. Necmi Karul, Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı Tarihi Kültürel Miras Şube Müdürlüğü, Osmangazi Belediyesi Plan Proje Müdürlüğü ile Tarihi Çevre Koruma ve Uygulama Bürosu, Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne verdikleri destek ve bilgi için teşekkürlerimi sunarım.

Mart, 2017

Didar TAŞKAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMA LİSTESİ vii

ŞEKİL LİSTESİ viii

ÇİZELGE LİSTESİ xii

ÖZET xiii

ABSTRACT xv

BÖLÜM 1

GİRİŞ 1

1.1 Literatür Özeti 1
1.2 Tezin Amacı 4
1.3 Hipotez 6

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE 7

2.1 Tarihi Kent 7
2.2 Tarihi Kentte Doğal Ve Kültürel Değerler 15
2.2.1 Taşınır Kültür Varlıkları 17
2.2.2 Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıkları 18
2.2.2.1 Anıtlar ve Yapı Grupları 19
2.2.2.2 Sitler 20
2.2.3 Kentsel Değerler Neden Korunmalıdır? 23
2.3 Çok Katmanlı Kent Ve Kentsel Arkeoloji 26
2.3.1 Kültürel Miras Olarak Arkeoloji 26
2.3.2 Kentsel Arkeoloji Kavramı ve Gelişimi 29
2.3.3 Arkeolojik Mirasa Yerel Yönetimlerin Yaklaşımı ve Sorunlar 31
2.4 Kentsel Değerlerin Sunum Yöntemi Olarak Kültür Rotaları 32

BÖLÜM 3

HİSAR'DA KENTSEL DOKU VE KENTSEL KATMANLAR 40

3.1 Bursa'nın Konumu 40
3.2 Bursa'nın Tarihi ve Kentsel Gelişimi 44
3.2.1 Osmanlı Öncesi Dönem 45
3.2.2 Osmanlı Dönemi 50
3.2.3 Cumhuriyet ve Sonrası 56
3.2.4 Bursa'dan Geçen Antik Yollar - Rotalar 59
3.2.5 Bursa'nın Kentsel Kimliğini Ortaya Koyan Tarihi Alanlar 66
3.3 Hisar Semti 67
3.3.1 Hisar'ın Fiziki Tanımı 69
3.3.2 Hisar'da Kentsel Doku 70
3.3.3 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerleri 78
3.3.3.1 Hisar'ın Tanımlayıcı Doğal ve Kültürel Değerleri 78
Hisar'ın Doğal Değerleri 80
Hisar'ın Kültürel Değerleri 83
3.3.3.2 I. Derece Arkeolojik Sit Alanı 86
3.3.3.3 III. Derece Arkeolojik Sit Alanı 88
3.3.3.4 Tampon Bölgelerde Yer Alan (Tamamlayıcı) Doğal ve Kültürel Değerler 89
3.3.4 Bursa'nın UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki Tarihi Alanları ve Hisar Semti İle İlişkisi 91
3.4 Analizler 93
3.4.1 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerleri Analizi 95
3.4.2 Ulaşım Ağı Analizi 97
3.4.3 Kullanıcı Türleri ve Yoğunluğu Analizi 99
3.4.4 Bölüm Sonucu 101

BÖLÜM 4

HİSAR'DA TARİHİ MEKANLARIN ETKİN KULLANIMINA İLİŞKİN SORUNLAR, POTANSİYELLER VE ÖNERİLER 103

4.1 Tarihi Alanların Koruma Ve Etkin Kullanımına Dair Yaklaşımlar 103
4.2 Hisar'ın Tarihi Alanlarının Kullanımına Dair Sorunlar ve Potansiyeller 115
4.2.1 Sorunlar 115
4.2.2 Potansiyeller 118
4.3 Hisar'da Koruma Bilincini Artırmaya Yönelik Öneriler 121
4.4 Hisar'da Doğal Değerlerin Korunması ve Sunumu 125
4.5 Hisar'da Arkeoparklar ve Taşınır Kültür Varlığı Bağlamında Arkeolojik Değerlerin Sunumu 126
4.5.1 Arkeoparklar 126
4.5.2 Taşınır Kültür Varlıklarının Sunumu 134
4.6 Hisar Semti'nde Tarihi Mekanların Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler 144
4.6.1 Arkeolojik Alanların Tanımlanması 146

4.6.2 Belirlenen Alanlarda Tarihi Çevrenin Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler 153
4.6.3 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerlerinin Sunumu İçin Bir Öneri: Hisar Turistik Gezi Rotaları – Kentsel Belleği Görünür Kılmak 161
4.6.4 Ulaşım Önerileri 164

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER 167

KAYNAKLAR 171

EK-A

ANALİZ VE ÖNERİ ÇİZİMLERİ ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

EK-B

KONUYLA İLGİLİ HABERLER ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

ÖZGEÇMİŞ ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

KISALTMA LİSTESİ

BBŞB	Bursa Büyük Şehir Belediyesi
BKTVKBK	Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
COE	Avrupa Konseyi
EU	Avrupa Birliği
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
HYPÖFR	Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Önerisi, Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Hazırlamaya Yönelik Araştırma Projesi Final Raporu
ICCR or CIIC	International Scientific Committee for Cultural Routes - Comite Internacional de Itinerarios Culturales
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites /Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KVTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
KTVKY	Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2. 1 Türkiye Genelinde Tescilli Sit Alanları (Kaynak: kulturvarliklari.gov.tr) 23
Şekil 2. 2 İpek ve Baharat Yolları (Kaynak: Karataş, 2015)..... 35
Şekil 2. 3 Don Kişot Rotası Yel değirmenleri (Kaynak: donquijote.org)..... 36
Şekil 2. 4 Don Kişot - Picasso (Kaynak: famous-artwork.com)..... 36
Şekil 2. 5 Avrupa Endüstri Mirası Rotası İçin Hazırlanmış Afiş - Logo (Kaynak: erih.net) 37
Şekil 2. 6 İnteraktif Roma Haritasında Bursa (Kaynak: omnesviae.org) 38
Şekil 2. 7 Bursa Nilüfer Belediyesi Mysia Yolları (Kaynak: cekulvakfi.org.tr)..... 39
Şekil 3. 1 Bursa'nın Kıtalar Arasındaki Jeolojik Konumu - Uydudan Görüntüsü (Kaynak: turkcebilgi.com)..... 40
Şekil 3. 2 Bursa'nın Türkiye'deki Konumu (Kaynak: turkcebilgi.com)..... 41
Şekil 3. 3 Türkiye'nin önde gelen şehirleri ve Bursa'nın Nüfusu (Kaynak: Anadolu Haber Ajansı) 41
Şekil 3. 4 Bursa'nın Civar İller Arasındaki Konumu (Kaynak: turkcebilgi.com) 42
Şekil 3. 5 Bursa Merkez Topografik Haritası (Kaynak: turkcebilgi.com) 43
Şekil 3. 6 Bursa ve çevresindeki antik yerleşimler (Kaynak: bursadakultur.org) 46
Şekil 3. 7 Roma Döneminde Küçük Asya'da Bithynia (Kaynak: bible-history.com) 48
Şekil 3. 8 Hisar Yamaçlarına Bakış (Kaynak: bursadabugun.org) 50
Şekil 3. 9 Bursa 1767 Niebuhr Haritası (Kaynak: BBŞB Arşivi) 52
Şekil 3. 10 Bursa 1862 Suphi Bey Haritası (Kaynak: BBŞB Arşivi)..... 53
Şekil 3. 11 Ahmet Vefik Paşa Uygulamaları (Kaynak: Özcan, 2006) 54
Şekil 3. 12 Yıldız Kahve'den Muradiye'ye bakış. (Kaynak: Yenal, 2011)..... 55
Şekil 3. 13 Ahmet Vefik Paşa Hastanesi (Kaynak: bursakutuphanesi.com)..... 56
Şekil 3. 14 Bursa 1940 Prost Planı (Kaynak: BBŞB Arşivi)..... 57
Şekil 3. 15 Bursa 1960 Piccinato Planı (Kaynak: BBŞB Arşivi) 58
Şekil 3. 16 Roma Principatus Dönemi Yol Ağı (M.Ö. 27 – MS. 284) Bithynia Eyaleti Yol Ağı (Kaynak: Doğancı, 2005) 60
Şekil 3. 17 Antik Roma Karayolu (Kaynak: Bilenser, 2014) 61
Şekil 3. 18 Hacı Yolu (Kaynak: Doğancı, 2005) 61
Şekil 3. 19 İpek Yolu Haritası (Kaynak: Bursa'da Zaman Dergisi)..... 62
Şekil 3. 20 Kervanın Bursa'ya Gelişi – tarih yok (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006) 63
Şekil 3. 21 İpek Yolu'nda Kervanlar – tarih yok (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006)..... 64
Şekil 3. 22 Koza Hanı'nda Koza Alımı – tarih yok (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006) 64

Şekil 3. 23 Hanlar Bölgesi'nin batısından Hisar'a Bakış (Kaynak: BBŞB Arşivi)..... 68
Şekil 3. 24 Yeşil'den Ulucami ve Hisar'a Bakış (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006) 68
Şekil 3. 25 Bursa Eşyükselti Eğrileri Haritası – tarih belirtilmemiş (Kaynak: Yenal, 2011) 69
Şekil 3. 26 Hisar'ın Kent İçindeki Fiziki Durumu (Kaynak: Hisar Dergisi)..... 70
Şekil 3. 27 1862 Suphi Bey Haritası'nda Hisar (Kaynak: Gabriel, 1958)..... 71
Şekil 3. 28 Albert Gabriel'in Hisar Restitüsyonu (Kaynak: Gabriel, 1958) 72
Şekil 3. 29 Zindan Kapı Yakınlarında Surlarda Devşirme Taş (Fotoğraf: D. T. 2016)..... 72
Şekil 3. 30 Zindan Kapı Surlarında Devşirme Taşlar (Fotoğraf: D. T. 2016) 72
Şekil 3. 31 Yer Kapı Surlarında Devşirme Taşlar (Fotoğraf: D. T. 2016) 73
Şekil 3. 32 Hisar 1939 Hava Fotoğrafı (BBŞB Arşivi)..... 75
Şekil 3. 33 Hisar Günümüz Hava Fotoğrafı (BBŞB Arşivi) 75
Şekil 3. 34 Hisar'ın Mahalleleri (Kaynak: Kaplanoğlu, Elbas ve Çalıkuşu, 2006) 77
Şekil 3. 35 Hisar Bölgesi Halihazır Durumu ile 1862 Suphi Bey Haritası ile Çakışmış Hali (Kaynak: HYPÖFR) 77
Şekil 3. 36 Hisar Semti'nin Hanlar Bölgesi ve Atatürk Caddesi'nden Görünüşü (Kaynak: Bursa'da İkinci Zaman)..... 78
Şekil 3. 37 Çalışma Alanı Sınırları (Detay için EK-A)..... 79
Şekil 3. 38 Hisar'ın Tanımlayıcı Doğal Değerleri (Detay için EK-A)..... 80
Şekil 3. 39 Hisar uydu fotoğrafı (Kaynak: Google haritalar)..... 81
Şekil 3. 40 Pınarbaşı Parkı ve Fetih Kapı, 1894. (Kaynak: Dostoğlu, 2001) 82
Şekil 3. 41 Pınarbaşı Parkı, 1894. (Kaynak: Dostoğlu, 2001)..... 82
Şekil 3. 42 Pınarbaşı Parkı (Kaynak: D.T. 2016)..... 83
Şekil 3. 43 Hisar'da Ele Geçen Heykel Başları (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009) 84
Şekil 3. 44 Ortapazar Caddesi'nde Altyapı Kazısında Ortaya Çıkan Ostotek (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009)..... 84
Şekil 3. 45 Roma Dönemi'nden Girlantlı Kaide (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009)..... 85
Şekil 3. 46 Hisar'da Ele Geçen Kadın Heykeli M.S. 2. yy. (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009) 85
Şekil 3. 47 I. Derece Arkeolojik Alan Sınırları (Detay için EK-A) 86
Şekil 3. 48 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırları (Detay için EK-A) 88
Şekil 3. 49 Tampon Bölgeler ve Hisar Çevresindeki Tarihi Alanlar (Detay için EK-A)..... 90
Şekil 3. 50 UNESCO Dünya Miras Alanları'nın Hisar Semti ile İlişkisi (Kaynak: Dünya Mirası Bursa) 92
Şekil 3. 51 Bursa Dünya Mirası Yönetim Planı Alanları ve Sit Bölgeleri (Kaynak: Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı)..... 93
Şekil 3. 52 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerleri Analizi (Detay için EK-A) 96
Şekil 3. 53 7 Hisar'ın Ulaşım Ağı Analizi (Detay için EK-A) 97
Şekil 3. 54 Hisar'daki Geçici Ve Kalıcı Kullanıcı Yoğunluğunun Farklı Boyutları (Kaynak: HYPÖFR) 99
Şekil 3. 55 Hisar'ın Kullanıcı Türleri ve Yoğunluğu Analizi (Detay için EK-A)..... 100
Şekil 4. 1 Hisar Bölgesi Mekansal Düzenleme Bölgeleri Önerileri (Kaynak: HYPÖFR) .. 110
Şekil 4. 2 Hisar'da Sorunlar (Detay için EK-A) 116
Şekil 4. 3 Hisar'ın Potansiyelleri (Detay için EK-A) 119
Şekil 4. 4 UNESCO Dünya Mirası Eğitim Programı Broşür Kapağı (Kaynak: unesco.org.tr) 122

Şekil 4. 5 UNESCO'nun Çeşitli Ülkelerde Düzenlediği Organizasyonlardan Çocuk ve Genç Aktiviteleri (Kaynak: unesco.org.tr) 123
Şekil 4. 6 Bursa Ressamlar Sokağı (Kaynak: Yeni Dönem Gazetesi) 124
Şekil 4. 7 Hisar'da Planlanmış Arkeopark Alanları (Detay için EK-A) 127
Şekil 4. 8 5009 Yapı Adası Arkeopark Alanı, Hisar (Fotoğraf: D. T. 2016) 127
Şekil 4. 9 5009 Yapı Adası Arkeolojik Kazısı, Hisar (Kaynak: arkeolojihaber.net) 128
Şekil 4. 10 Mitras Mozaiği, 5009 Yapı Adası, Hisar (Özkan ve Önal, 2009) 128
Şekil 4. 11 2000 yılında Bizans galerileri üzerinde yapılan kazı (Özkan ve Önal, 2009) 129
Şekil 4. 12 Haşim İşcan Parkı Kazı Alanının Durumu, Hisar (Fotoğraf: D. T. 2016) 130
Şekil 4. 13 St. Anthony Endüstri Arkeoparkı, Oberhausen, Almanya (Kaynak: archdailiy.com) 131
Şekil 4. 14 Antik Roma Forumu, Roma, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2011) 131
Şekil 4. 15 Antik Roma Forumu, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2011) 132
Şekil 4. 16 Kent Merkezinde Arkeolojik Alan, Verona, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2017) 132
Şekil 4. 17 Kent Merkezinde Antik Tiyatro, Trieste, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2017) 133
Şekil 4. 18 Kent Merkezinde Arkeolojik Alan, Atina, Yunanistan (Fotoğraf: A.Ç. 2010) 133
Şekil 4. 19 Kent Merkezinde Arkeolojik Alan, Madrid, İspanya (Fotoğraf: A.Ç. 2007) . 134
Şekil 4. 20 Pınarbaşı Parkı'nda Sergilenen Arkeolojik Eserler, Hisar (Fotoğraf: D.T. 2016) 136
Şekil 4. 21 Sergilenmeyi Bekleyen Taş Eserler, Hisar (Fotoğraf: D. T. 2016) 136
Şekil 4. 22 St. Clement Kilisesi ve Çevresindeki Arkeolojik Alan, Ohrid, Makedonya (Fotoğraf: D.T. 2015) 137
Şekil 4. 23 Piazza della Signoria ve Uffizi Galerisi Uydu Fotoğrafı, Floransa, İtalya (Kaynak: Google haritalar) 138
Şekil 4. 24 Uffizi Galerisi Avlusu, Floransa, İtalya (Kaynak: firenzemadeintuscany.com) 138
Şekil 4. 25 Piazza della Signoria, Floransa, İtalya (Kaynak: alchetron.com) 138
Şekil 4. 26 Hisar'da Taşınır Arkeolojik Eserlerin Sunumuna Yönelik Öneri Alanları (Detay için EK-A) 139
Şekil 4. 27 Kaplıca Kapı (Çizim: Carl Gustaf Löwenhilem, 1820'ler. (Kaynak: Bursa Kalesi Sur ve Kapıları) 140
Şekil 4. 28 Kaplıca Kapı'dan Taşınır Arkeolojik Eserlerin Sunumu İçin Seçilen Alanlara Bakış (Kaynak: Google haritalar) 140
Şekil 4. 29 Amfi ve yeşil alan (Kaynak: Google haritalar) 141
Şekil 4. 30 Pınarbaşı Parkı Hannibal Su Yolu (Fotoğraf: D.T.) 142
Şekil 4. 31 Roma Forumunda Başsız Heykellerin Bulunduğu Yol (Kaynak: pxhere.com) 142
Şekil 4. 32 Roma Forumunda Heykellerin Bulunduğu Yol (Kaynak: pxhere.com) 143
Şekil 4. 33 Araya peyzaj öğeleri koyma (Kaynak: followinghadrianphotography.com) 143
Şekil 4. 34 Eseri zeminden yükseltme (Kaynak: followinghadrianphotography.com) . 144
Şekil 4. 35 Hisar'da Ortaya Çıkan Kilise Kalıntısı (bursadakultur.org) 147
Şekil 4. 36 Hisar'da Ortaya Çıkan Kilise Kalıntısı (bursadakultur.org) 147
Şekil 4. 37 Hisar'da Ortaya Çıkan Kilise Kalıntısı (bursadakultur.org) 148
Şekil 4. 38 Hisar'da Ortaya Çıkan Nakşi Tekkesi Kalıntısı (bursadakultur.org) 148
Şekil 4. 39 Hisar'da Ortaya Çıkan Nakşi Tekkesi Kalıntısı (bursadakultur.org) 149
Şekil 4. 40 Suphi Bey Haritası'nda Bey Sarayı'nın Yeri (Kaynak: Gabriel, 1958) 150

Şekil 4. 41 Zindan Kapı'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: BŞBB) 151
Şekil 4. 42 Zindan Kapı'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: BŞBB) 151
Şekil 4. 43 Hisar'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: Yeşil Bursa Dergisi) 152
Şekil 4. 44 Hisar'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: Yeşil Bursa Dergisi) 152
Şekil 4. 45 Hisar'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: Yeşil Bursa Dergisi) 152
Şekil 4. 47 Hisar'da Tarihi Alanların Etkin Kullanım Önerileri için Seçilmiş Alanlar (Detay için EK-A) 153
Şekil 4. 48 Hisar Bölgesi Mekansal Düzenleme Bölgeleri Önerileri (Kaynak: HYPÖFR) ile Tezde Yer Verilen Öneri Alanlarının Çakıştırılması 154
Şekil 4. 49 Saltanat Kapı Meydanı ve Haşim İşcan Parkı'nın Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler (Detay için EK-A) 155
Şekil 4. 50 Sümbüllü Konak'ın bodrum katındaki kalıntıların sunumu (Fotoğraf: D.T. 2016) 156
Şekil 4. 51 Barcelona Tarih Müzesi, Barcelona, İspanya (Kaynak: tripadvisor.co.uk)... 157
Şekil 4. 52 Humac Manastır Müzesi, Humac, Hırvatistan (Kaynak: eelk.ee) 157
Şekil 4. 53 Cilimboz Vadisi, Pınarbaşı Parkı ve Yer Kapı Surlar Arası'nın Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler (Detay için EK-A)..... 158
Şekil 4. 54 Hisar Yamaçları'nın Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler: Yeşil Alan ve Rekreasyon Düzenlemeleri (Detay için EK-A) 160
Şekil 4. 55 Bursa Kültür Aksı (Kaynak: BBŞB) 161
Şekil 4. 56 Bursa "Hop-on Hop- off Sightseeing" Tur Rotası (Kaynak: BBŞB) 162
Şekil 4. 57 Hisar Gezi Rotaları (Detay için EK-A)..... 163
Şekil 4. 57 Güzelyalı Feribot İskelesi – Terminal Toplu Taşıma Güzergahları (Kaynak: Burulaş) 165
Şekil 4. 58 Hisar Geneline Yönelik Ulaşım Önerileri (Detay için EK-A)..... 166

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. 1 Literatür Özeti 2
Çizelge 3. 1 Bursa Bölge Koruma Kurulu'na Ait İstatistiki Veriler (korumakurullari.gov.tr) 66

ÖZET

BURSA HİSAR'DA KENTSEL DEĞERLERİN İRDELENMESİ VE TARİHİ MEKANLARIN ETKİN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Didar TAŞKAN

Mimarlık Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Cengiz CAN

Prehistorik çağlardan itibaren kırsal alanda gelişmeye başlayan Bursa kenti, M.Ö. 2. yüzyılda bugünkü Hisar Semti'nde kale kent olarak kurulmuştur. Bu açıdan Hisar kent merkezinin başlangıç noktasıdır. Bu özelliğini günümüze kadar korumuştur. Hisar halen surları, tarihi dokusu ve kentsel katmanlarıyla zengin bir odak noktasıdır.

Bu tezin amacı, Hisar'ın var olan potansiyellerinin ve kentsel katmanlaşmasının üzerinde durarak, kentsel değerleri koruma önerileri geliştirmektir. Bu kapsamda, birinci bölümde tez ile ilgili yapılan literatür taramalarına, araştırmaların kapsamına, tezin amacına ve odaklandığı sonuca yer verilmiştir. İkinci bölümde tezin altyapısını oluşturan tarihi kent, kentsel değerler, kentsel arkeoloji ve kültür rotaları kavramları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, Bursa ve Hisar'ın tarihi derinliği ve kentin gelişim süreçlerini anlatılmıştır ve Hisar'da tarihi alanların gündelik yaşama katılmasına yönelik analizlere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, Hisar'ın koruma bağlamında sorunları ve potansiyelleri incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında kentsel değerlerinin gündelik yaşama katılmasına dair öneriler yer almıştır. Sonuç bölümünde ise kentsel analiz çalışmalarına dayanarak hazırlanmış tarihi mekanların korunması ve etkin kullanımına yönelik önerilerden elde edilen çıkarımlar ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarihi kent, kentsel değerler, kentsel sitler, arkeolojik sitler, kentsel koruma, kentsel arkeoloji, kültür rotası, turistik rota.

ABSTRACT

PROBE OF URBAN VALUES AND EFFICIENT USE OF HISTORICAL AREAS IN BURSA HISAR DISTRICT

Didar TAŞKAN

Department Of Architecture

Master Thesis

Adviser: Prof. Dr. M. Cengiz CAN

Bursa city, which started to develop in the rural area from prehistoric times, established as a city in Hisar Area, in the 2nd century A.C. In this scope, Hisar is the starting point of the city center. It keeps this feature up to the present. The fortress is still a rich focal point with its walls, historical texture and urban strata.

This thesis aims to develop the protection idea of urban values by focusing on the potentials of Hisar and its urban stratification. In this context, in the first part, the literature reviews about the thesis, the scope of the researches, the purpose of the thesis and the result in the focus are given. In the second part, the terms of historical city, urban values, urban archeology and cultural roots constituting the infrastructure of the thesis are explained. The third chapter consists the historical depth and development processes of Bursa and Hisar. Also it is given in the third chapter that the analyzes for the solutions and suggestions for participation of Hisar values in everyday life. The fourth chapter, it is examined that problems and potencials of Hisar and gave place to probe of effıcient use of historical areas in Hisar district. The final section, presents the conclusions derived from the proposals as a result of the analyzes.

Keywords: Historical city, urban values, historical urban sites, archeological sites, urban preservation, urban archeology, cultural routes, touristic routes.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Kent yaşamı içinde varlığını sürdürmekte olan tarihi alanların kullanıcılar tarafından bilinçli biçimde algılanması ve kullanımı yeterli bilinç düzeyinde değildir. Kentsel değişime tabi alanlar, kent yaşamına katılmaya çalışılırken tahrip olmaktadır. Sürecin devamında ise bu alanların yönetimi de dikkatle ele alınması gereken bir başka konudur. Kent içindeki arkeolojik sitler ise mülkiyet ve yönetim konusunda problem yaratan alanlar olarak görülmektedir. Kentlerdeki çok katmanlı yerleşimlerin irdelenerek doğru biçimlerde kent yaşamına dahil edilmesi ile ilgili dünyada ve Türkiye'de yapılan çalışmalar ele alınacaktır. Katmanlı yerleşimlerde önerilen yönetim planları ve katılımcılık kavramı belirlenmiş alan özelinde tartışılacaktır.

Tezin methodu, yapılan literatür taramaları, akademik ve yönetsel birimlerle yapılan görüşmeler ve saha çalışmalarıyla belirlenmiştir.

Hazırlanan yüksek lisans tezi çalışmaları kapsamında, literatür taramaları, ilgili kurumlarla görüşmeler ve saha çalışmaları yapılmıştır. Tezin konusu ile ilgili envanterler, haritalar, kitaplar, süreli yayınlar, bilimsel makaleler araştırılmış ve incelenmiştir. Literatür taraması, Yıldız Teknik Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mustafa İnan Kütüphanesi, Bursa İl Halk Kütüphanesi Bursa Kitaplığı ve Nadir Eserler Bölümü'nde yer alan kaynaklar taranmıştır. Osmangazi Belediyesi Tarihi Çevre Koruma ve Uygulama Bürosu'nun 5009 Yapı Adası'nda yürütmüş olduğu Hisar Arkeoparkı Projesi'ne katılım gösterilmiştir. Adada yer alan iki adet tescilli sivil mimarlık örneğinin ölçümleri gerçekleştirilmiştir.

Bursa, arkeoloji, kentsel arkeoloji ve Bursa'nın kentsel değerleri ile ilgili uzmanlarla görüşmeler yapılarak sözlü bilgi alınmış ve bu kişilerin yönlendirdikleri yazılı kaynaklara ulaşım sağlanmıştır. (Çizelge 1. 1)

Çizelge 1. 1 Literatür Özeti

Mayıs - Haziran – Temmuz – Ağustos 2015	Bursa Hisar Semti'nde 5009 Yapı Adası Arkeopark Çalışma Ekibi'nde görev alınması (Osmangazi Belediyesi koordinatörlüğünde, Bursa Arkeoloji Müzesi izniyle)
29.06.2015	UÜ. Mimarlık Bölümü Doç. Dr. Arzu Çahantimur ile görüşme
03.09.2015	Bursa Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı Mimar Funda Demirağ ile görüşme ve veri alımı (plan, harita ve Hisar'la ilgili çalışmalara yönelik bilgi)
16.10.2015	UÜ. Arkeoloji Bölümü Doç. Dr. Derya Şahin ile görüşme
Kasım 2015	İTÜ Mustafa İnan Kütüphanesi'nde kaynak tarama
18.11.2015	İstanbul Atatürk Kitaplığı'nda kaynak tarama
19.11.2015	ANAMED ve Hollanda Arkeoloji Enstitüsü'nde kaynak tarama
25.11.2015	YTÜ Şehir Bölge ve Planlama Bölümü Prof. Dr. İclal Aydın ile görüşme

29.12.2015	Bursa Şehir Kütüphanesi Bursa Belgeliği'nde kaynak tarama
29.02.2016	IRCICA İslam Eserleri Kütüphanesi'nde Araştırma
22.02.2016	YTÜ Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilimdalı'nda Dr. Elifnaz Durusoy ile görüşme
24.03.2016	YTÜ Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilimdalı'nda Doç. Dr. Ebru Omay Polat ile görüşme
05.06.2016	YTÜ Mimarlık Bölümü Restorasyon Anabilimdalı'nda Doç. Dr. Ebru Omay Polat ve Dr. Elifnaz Durusoy ile görüşme
6-7-8.10.2016	Bursa Şehir Kütüphanesi Bursa Belgeliği'nde kaynak tarama
28.12.2016	UNESCO Bursa Alan Başkanı Prof. Dr. Neslihan Dostoğlu ile görüşme
05.01.2017	Gebze Teknik Üniversitesi Prof. Dr. Elif Özlem Aydın Oral ile görüşme

Yapılan literatür taraması ve görüşmelerin detayına yukarıdaki tabloda yer verilmiştir.

Doç. Dr. Arzu Çahantimur ile olan görüşmede, Arzu Çahantimur'un "Sürdürülebilir kentsel gelişmeye sosyo-kültürel bir yaklaşım: Bursa örneği" başlıklı doktora tezine ve "Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Önerisi, Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Hazırlamaya Yönelik Araştırma Projesi Final Raporu"na (HYPÖFR) ulaşılmıştır. Bu tez kapsamında ele alınan analiz ve önerilerde HYPÖFR'de yer alan değerlendirme amaçlar göz önünde bulundurulmuştur. Bu tez çalışmasının üçüncü

bölümündeki Kullanıcı Türleri ve Yoğunluğu Analizi'nde ve dördüncü bölümde ortaya konan öneriler hazırlanırken, HYPÖFR temel kaynaklardan biri olmuştur.

İlgili kurumların internet siteleri, online süreli yayınlar ve akademik paylaşım ortamlarında yayınlanan makaleler, video ve belgeseller dijital kaynaklar olarak incelenmiştir.

Bunlara ilaveten, Mimar Nilüfer Diriksoy ile bilgi paylaşımı ve sıklıkla iletişim sağlanmıştır.

1.2 Tezin Amacı

Bursa, geçmişi tarih öncesi dönmelere kadar uzanan, pek çok kültüre ev sahipliği yapmış bir kent olma özelliğine sahiptir. Bu özgün özelliğin toplumsal, yönetsel ve akademik farkındalık oluşturularak gün yüzüne çıkarılması yerinde bir yaklaşım olacaktır. Kentin geçirdiği tarihsel sürecin gözlemlenebilir hale gelmesi, bu farkındalığın oluşmasına katkı sağlayacaktır. Ancak kentsel katmanların algılanabilir hale gelmesi, uzun soluklu bir disiplinler arası çalışmayı gerektirir. Tarihçi, şehir plancısı, mimar, arkeolog, sosyolog gibi meslek gruplarının bir araya gelmesi ve koordine biçimde çalışması elle tutulur sonuçlar elde edilmesini sağlar. Bilhassa kanuni düzenlemeler, toplumsal örgütlerin çalışmaları, merkezi ve yerel yönetimlerin tutumu, akademik çevrelerin çalışmaları ve kamunun tepkileri gibi pek çok girdi Bursa gibi çok katmanlı kentlerin geleceğini belirlemektedir.

Kent içinde toprak üstü ve toprak altındaki kültürel zenginliklerin korunması, kentin değerini artırmaktadır. Ancak koruma eylemi, gündelik yaşam ile karşı karşıya geldiğinde bir takım sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Yukarıda bahsi geçen aktörlerin ortak paydada bir araya gelemeyişleri, var olan koruma sorunlarını çözümsüzlüğe itmektedir. Dolayısıyla, koruma sorunları doğru biçimde ve bağlamsal ele alınamamakta, nesne merkezli müdahaleler kaçınılmaz hale gelmektedir. Nihayetinde tarihsel alanlar bütünlüğünü yitirmektedir. Kentsel katmanlar yok olmaktadır. Tarihi çevrenin yitirilmesini engellemek için koruma planları ve alan yönetimi çalışmaları etkin yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırma, Bursa Hisar bölgesi örneğinde, çok katmanlı tarihi kent merkezlerinde, kent içindeki tarihi alanların ve arkeolojik buluntuların, kentte ve kullanıcıların gündelik yaşamında yarattığı olguyu anlamayı ve kentsel yaşamın bütünlüğü içinde bu alanların korunmasına ilişkin öneriler ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın kavramsal boyutu açıklanırken sırasıyla şu konulara yer verilmiştir:

Tarihi kentler ve barındırdıkları kolektif belleğin güncel yaşam üzerindeki etkileri; kentsel değerler, bu değerlerin sınıflandırılması ve korunmasındaki amaç; çok katmanlı kentlerde arkeolojik değerlerin ele alınma biçimi ve kentsel arkeoloji; kentsel değerlerin sunum yöntemi olarak kültür rotaları.

Çalışma kapsamında, Bursa Hisar bölgesi örneğinde, çok katmanlı tarihi kent merkezlerinde karşılaşılan kamusal ve yönetsel sorunlara da değinilecektir. Uzun vadeli kentsel planlamaya dahil edilmemiş arkeolojik araştırmalar, rastgele ele geçen bulguların analitik ve sürdürülebilir bir sistemle düzenlenememesi, değerlendirilmesi gereken konuların bir bölümünü oluşturmaktadır. Kentteki yeni yapım açlığı ve bunların arasında sıkışıp kalmış koruma çabaları içinde karşılaşılan bürokratik engeller de irdelenmeyi beklemektedir.

Kent içindeki toprak altı kültürel zenginlikler, kentteki koruma sorunları bağlamında ciddiyetle ele alınmalıdır. Hızlı tüketim çağında, yoğun bir yapılaşma süreci geçiren kentlerde, kent içindeki arkeolojik varlıklar, yapılaşmayı ve gelişmeyi engelleyen "şeyler" olarak algılanmaktadır. Kentsel katmanlar, kentliye doğru aktarılamadığından, arkeolojik buluntular kentsel devinime engel olarak görülmektedir. Bu da kasıtlı veya kasıtsız tahribi beraberinde getirmektedir.

Dünya ülkelerinin pek çoğunda dile getirilmeye başlanmış ve Avrupa'da da yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren tartışılmakta olan "kentsel arkeoloji" kavramı, sözü edilen sorunlara çözüm üretme amacıyla doğmuş ve gelişmiştir. Arkeolojik zenginliklerin, diğer kentsel değerlerle bir arada tanımlanmaya başlamasıyla kentsel arkeoloji başlı başına bir dal haline gelmiştir. Kentsel arkeoloji, kapsamı gereği disiplinler arası bir koordinasyon gerektirmektedir. Çok katmanlı kent içindeki analiz ve planlama çalışmaları beraberinde "alan yönetimi" programlarının hazırlanmasına öncülük etmiştir. Zira bağlamsal ve yönetsel tanımlamaları analitik biçimde oluşturulmamış tarihi alanlarda tahribat kaçınılmaz hale gelmektedir. Bundan dolayıdır

ki Türkiye'nin çok katmanlı kentlerinden olan Bursa'nın, kentsel katmanlaşmasının incelenmesi ve tarihi bölgelerinin yönetimi konusundaki çalışmaların artırılması gerekliliği doğmuştur.

Bu tez çalışmasıyla amaçlanan, Bursa Hisar Semti'nin kentsel değerlerinin korunarak, kent yaşamı içindeki yerini alması için önerilerde bulunmaktır. Önerilerin altyapısını tarihi kent ve kentsel arkeoloji kavramları oluşturmuştur. Kent yaşamı içinde kentle ilişki kuramayan kentsel değerlerin kullanıcılar için görünür ve kullanılır hale getirilmesi gerekmektedir. Kentsel değerlerin varlığı ancak bu şekilde sürdürülebilir. Bu amacı odağına koyan tezin sonuç bölümünde Hisar'ın değerlerini sergileyecek gezi rotalarına yer verilmiştir. Gezi rotaları, Hisar'ın çekim gücünü artıracağı düşünülen potansiyel noktalar için önerilerle güçlendirilmeye çalışılmıştır.

1.3 Hipotez

Bursa Hisar'da doğal ve kültürel zenginliklerin yerel halk ve ziyaretçiler bakımından algılanabilir hale getirilmesi için birçok yöntem önerisi geliştirilebilir. Kısa vadede bu tarihi alana anlam kazandırmak ve kentsel katmanların altını çizmek belirli düzeyde bilinç oluşturacaktır. Tarihi mekanlar uygarlıkların belleği ve gelişimi için birer belgedir. Tarihi çevrelerin bu kolektif yapısı onları kent yaşamı içinde özel bir yere koyar. Ne var ki kale kent Hisar'da tarihi çevre kentsel gelişimin önünde engel olarak görülmektedir. Bu anlayışın bir an önce terk edilmesi gerekmektedir. Tarihi kentsel bilincin oluşması kültürel zenginliklerin sürekliliği için gereklidir. Bu bağlamda doğal ve kültürel değerlerin korunması, kamuya doğru aktarılması ve gündelik hayata katılmasıyla mümkün olabilir. Kentsel değerlerin kent yaşamına dahil edilmesi, kolektif belleğin işlerliğini artırır ve koruma duygularını güçlendirir.

Kültür rotaları, kültür varlıklarının sunumuna araç olabilecek yönlendirmelerdir. Tezin öneriler bölümünde açıklanan Hisar gezi rotaları, Hisar'ın değerlerini vurgulamayı ve korunmasına yönelik bilinç oluşturmayı amaçlamaktadır. Gezi rotalarına ilaveten, Hisar'ın tarihi alanlarının etkin kullanımıyla gündelik yaşama dahil edilmesi adına öneriler üretilmiştir.

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, kent ile arkeolojinin birlikte anılması ve çok katmanlı kent içinde arkeolojinin yerinin algılanması için gerekli tanımlamalara yer verilecektir. Bahsi geçen kavramlar, kentsel katmanlaşmaya anlam kazandırma ve kentsel katmanlarının sunumuna ilişkin yöntemleri anlamaya yardımcı araçlardır. Yığılan ve gelişen dinamik bir bilgi birikimi ortamında, bu kavramlar ve kentsel değerler irdelenerek, analitik bakış açısıyla yaklaşılmalı ve amaca yönelik analizler ortaya konmalıdır.

Bu bölümde yer verilen kavramlar sırasıyla "tarihi kent, kentsel değerler, çok katmanlı kent ile kentsel arkeoloji ve bir sunum yöntemi olarak kültür rotaları" olacaktır.

2.1 Tarihi Kent

Kent sözcüğü, Orta Asya'da kullanılan "kend" kelimesi Sağadca'dan Türklere geçmiş olup, bugünkü Semerkand, Taşkend, Semizkend, Yarkend gibi isimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bir kentsel çevrenin veya kentsel yığılmanın oluşumu, kentlerin ortaya çıkmasıyla ortaya çıkan bir sürecin sonucudur. Tarihte kentleşmenin bilinen kökeni bugünden on bin yıl önceye kadar gitmektedir. Erken dönem antik kentlerin izleri Meksika'da yaklaşık iki bin üç yüz yıl, İndus Vadisi, Çin ve Girit'te yaklaşık dört bin, ve Ortadoğu'da Mezapotamya ve Mısır'da olmak üzere yaklaşık altı bin yıl öncesine dayanmaktadır. [1]

Kent kavramının merkezinde insan ve insanın sosyal ve çevresel ilişkileri yer almaktadır. İnsan, planlama ve karar verme yetisine sahip, dinamik ve sosyal bir biyolojik varlıktır.

Birey karşısına çıkan güçlüklerle başa çıkamamaya başladığında, bir arada yaşama ihtiyacı doğar. İhtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetlerde yetersiz kalması insanı yeni ilişkiler kurmaya iter. İnsanların bir arada toplum olarak faaliyetleri kentlerin oluşumunu da beraberinde getirir. Dolayısıyla kentler, sosyal bir varlık olan insanın yapısından doğan doğal oluşumlardır. Kavramsal olarak kent, herhangi bir yerleşim / yerleşke olarak tanımlanabilir. Somut olarak tanımlandığında ise bir takım nitelik ve niceliksel girdilerden bahsetmek gerekir. Demografik yapı, yüzölçümü, altyapı, yapısal yoğunluklar gibi girdiler, her kent için farklı bir tanımlamayı gerekli kılar. [2]

Kent, tanımlanması zor ve karmaşık bir oluşumdur. Bir kenti tanımlamadan önce kent ve kentleşmenin algılanabilmesi için kenti şekillendiren tarih, toplumsal olaylar ve toplumun yaşantısı irdelenmelidir. Çünkü kent, kullanıcıların elindeki bir enstrüman niteliği taşır.

Kenti bilimsel olarak ele alan her disiplin için kent farklı bir özelliği ile öne çıkabilir ve her disiplin kendi tanımını yapabilir. Antropologlar, sosyologlar, mimarlar, şehir plancıları, ekonomistler veya tarihçiler kendi alanına yönelik bir kent tanımı yapabilir. [3] Ancak kent her zaman tüm olgularıyla bir bütünü ifade eder. Dolayısıyla kenti tanımlayan her bakış açısı bir diğerinden veriler barındırır. Koruma ve tarihi kent söz konusu olduğunda da kent veya tarihi bölge disiplinler arası çalışmalarla ele alınarak incelenmelidir. [4]

Kentin kimliğini meydana getiren tarihsel sürekliliği belgeleyen eserler ve tarihi çevrenin oluşturduğu sosyal, kültürel, bilimsel ve ekonomik katkı tarihi kentin başta gelen girdileridir. Kentlinin günlük yaşamına dair değerleri ve gelenekleri, bir başka deyişle kentlinin kimliği de tarihi kent ile bir bütündür. Birbirini var eden iki oluşumdan biri nitelik ve nicelik bakımından zayıfladığında diğeri de etkilenir.

Poete ve Lavedan'ın süreklilik teorisine göre kent insan ürünü bir objedir ve geçmiş kısmen bugün tecrübe edilmektedir. Kentin sürekliliğini yansıtan bu yaklaşımda geçmişin şimdiki zamandaki etkisine vurgu yapılmaktadır.

Poete, teorisinde tarihsel bir fenomen olan sürekliliğe odaklanmaktadır. Ancak bu teori kentlerin oluşum biçimlerinde de yorumlanabilir. Süreklilik, kentin planında açığa çıkmaktadır. Bazı kentsel formlar değişmeden kalmakla birlikte, bazıları özgün akslarını

muhafaza ederek büyümektedir. Özgün akslarını yitirmiş kentlerde ise tarihin fiziksel göstergeleri olan biçimler yaşamını sürdürmektedir.

Tarihi göstergeler ve süreklilik, tarihi kentin gücünün kaynağıdır. Geçmiş şimdiki zamandan izole olduğu anda anlamı zayıflar. Bu yolla kent kolektif hafızanın yansımasıdır. Kentteki güncel yapım faaliyetleri, kolektif hafıza ile tarihi yapı stokunun özü ile bütünleşirse gerçek bir kent estetiğinden bahsetmek mümkün olur. Kentin sürekliliğini idrak etmek, kolektif hafıza ve tarihi çevrenin anlam ve güzelliğini keşfetmekle ilintilidir. Tarihi çevre kentin çağlar boyunca oluşan kültürel birikimine vurgu yapar ve kent kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. [5]

Tarihi çevre, geçmiş uygarlıklardan günümüze ulaşan yerleşmeler, kalıntılar ve nesnelerden oluşmaktadır. Ancak tarihi çevre kavramıyla akla gelen daha çok tanımlanmış tarihi alanlar, kentsel sitler olmakla birlikte, kırsal, tarihi ve arkeolojik sitler de bu kapsama dahil olmaktadır. Sayısız teknolojik gelişmenin yaşandığı çağımızda, yukarıda bahsedildiği üzere, çağdaş yaşam içinde tarihi çevrelerin korunması fikri anlamsız olarak değerlendirilebilir. Ancak kentsel kimliğin verilerini barındıran, kent içinde şaşırtıcı ve merak uyandıran alanlar, sanatsal ve mimari zenginlikler ile tarihi çevreler kentin ayrılmaz bir parçasıdır.

Tarihi çevreler, aidiyet ve birlik duyguları ile toplumsal birlikteliği sağlar. Arkeolojik, tarihi ve estetik değerlerin yanı sıra geleneksel yaşam biçimlerini yansıtmasıyla tarihi kentler, birer açık hava müzesidir. Özgün içeriği ve karakteri ile korunan müze-kentler öğretici ve ilham vericidir. Döneminin yapım teknikleri, yaşam biçimi, örgütlenmeleri, zanaat alanları ve sanatsal üretimiyle ilgili bilgi vermektedirler. İzole alanlara hapsolmuş nesnelerden ziyade, geçmiş yaşantıları yansıtan nesneleri ve mimari öğeleri görmek, sokak dokularını ve kentsel bütünlük içeren parçaları yerinde deneyimlemek çok daha derin izler bırakır. [6]

Tarihi çevrenin korunması düşüncesi, 1931'de Atina Konferansı'nda oluşmaya başlamıştır. Tarihi çevreye odaklanmada da tarihi anıtın bağlamı içinde korunması ve değerlendirilmesi gerekliliği dile getirilmiştir.

"Madde 4: Hangi döneme ait olursa olsun, sanat eseri ve tarihi anısı olan tüm öğeler korunmalıdır……..

Madde 5: Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapılar yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır. " [7]

Bu maddelerde, tarihi anıtı çevreleyen tarihi alanın fon olarak anılmasından öteye gidemediği görülür. [8]

Kentsel ve kırsal koruma çabaları 1945'ten sonra Avrupa'da hız kazanmıştır. II. Dünya Savaşı'nda yıkılan ve endüstrileşmenin sonucu olarak kimliği bozulan kentlerdeki kayıplarla bilinçlenen kamuoyu, bu soruna çözüm bulmaya çalışmıştır. Kentsel ve kırsal sitlerin oluşturulması ve korunmasıyla ilgili düşüncelerin temellenmesi 1960'ları bulmuştur. 1964 yılında Venedik'te toplanan II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde ortaya konan Venedik Tüzüğü, koruma fikrinin altyapısını oluşturmaktadır. Tarihi anıt kavramı tanımının kapsamı genişlemiştir. Bununla birlikte koruma fikrinin kapsamı da genişlemiştir. [6]

"*Madde 1: Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.*

Madde 6: Anıtın korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir." [9]

Venedik Tüzüğü'yle alınan kararlar ve benimsenen yaklaşım pek çok ülkeye tarihi çevre korumayla ilgili bir perspektif sunmuştur.

Tarihi anıtların korunmasında, ulusal ve ulusalararası kuruluşlar, komiteler önemli bir yere sahiptir. 1946 yılında kurulmuş UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)'nun yasası Londra'da Birleşmiş Milletler'in özel bir kurumu olarak kabul edilmiştir. UNESCO eğitim, bilim ve kültür alanlarındaki gündemlerini, kendisine üye olan her devlette kurulan Milli Komisyonlarla gerçekleştirmeyi amaçlar. Türkiye, UNESCO'ya ait yasayı imzalayan ilk yirmi devlet arasında onuncu olmuştur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde

20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır. Bu onamanın ardından UNESCO kuruluş yasasının 7. maddesi gereğince UNESCO Genel Direktörlüğü'nün ülkemizdeki tek ve yasal temsilcisi niteliğinde olan UNESCO Türkiye Millî Komisyonu 25.08.1949 tarihinde faaliyete geçmiştir.

1964 Venedik Tüzüğü'nde "anıt ve yerleşmelerin korunması konusunda çalışacak uluslararası bir konseyin kurulması" önerisiyle, Uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyon olan ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) 1965 yılında Varşova'da kurulmuştur. Başlıca amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmektir. Venedik Tüzüğü'nü esas alarak kurulan ICOMOS'un günümüzde de geçerli olan uluslararası tüzüğü ise 22 Mayıs 1978'de Moskova'da yapılan beşinci genel kurulda son biçimini almış ve yürürlüğe girmiştir.

Osmanlı döneminde vakıf sistemleriyle bakım – onarımı yapılan sayısız eserin varlığı, yapıların varlığını sürdürmesinde etkin rol oynamıştır. Finansal kaynakların azaldığı dönemlere, fiziksel etkilere, bilgisizlik ve bilinçsizliğe bağlı olarak tarihi yapı ve çevrelerde meydana gelen tahribat zaman zaman kaçınılmaz olmuştur. [10] Osman Hamdi Bey'in hazırlanmasına öncülük ettiği Asar-ı Atika Nizamnamesi, ağırlıklı olarak arkeolojik kazılara yönelik olup, kazıların düzenlenmesi ve buluntuların yurt dışına çıkarılmaması esasına dayanan bir kanun olarak yürürlüğe girmiştir. 1869 yılında yürürlüğe konan Asar-ı Atika Nizamnamesi, 1974, 1884, 1906 yıllarında güncellenmiştir.

Öte yandan modern anlamdaki koruma anlayışı, ülkemizde müzecilik faaliyetleri ile başlamıştır. Aya İrini Kilisesi'nin Tophane Müşiri Fethi Ahmet Paşa tarafından müze olarak düzenlenip 1846 yılında ziyarete açılması Türk Müzeciliği'nin de başlangıcı olarak kabul edilir. Müze 1873 yılında Çinili Köşk'e taşınmış, müzecilik toplamacılıktan sergileme - incelemeye doğru adım atmıştır. 1877 yılında Osman Hamdi Bey'in müze müdürü olmasıyla yeni bir koruma faaliyetleri yeni bir boyut kazanmıştır. Aynı zamanda Sanay-i Nefise Mektebi'nin de müdürü olan Osman Hamdi Bey, kültürel değerlerin korunmasına öncülük etmiştir.

Asar-ı Atika Nizamnamesi'nin koruma konusunda yetersiz bulunması sonucunda 28.7.1912 tarihinde Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. 1917

tarihinde kurulan Asar-ı Atika Encümeni Daimisi, Osmanlı döneminde koruma alanında kurulan son birimi olmuştur.

Osmanlı'dan devralınan kanuni düzenlemeler arasında yer alan Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Muhafaza-i Abidat Nizamnamesi Türk Eski Eserler Hukuku'nun temelini oluşturmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, koruma alanında analitik yetki ve yöntem arayışları sürmüştür.

1924 yılında, 1917 yılında kurulmuş olan Asar-ı Atika Encümeni Daimisi'nin tüzüğü "İstanbul'da Müteşekkil Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeninin Teşkilat ve Vazifelerine Dair Talimatname" olarak değiştirilmiştir. Bu süreçte Encümenin ilk üyelerinden Halil Eldem Bey, Celal Esad Bey ve Mimar Kemalettin Bey'in görevlerine devam ettikleri bilinmektedir. Kurumun, tarihi eser, mimarlık, eski yapılar ve güzel sanatlar konularında yetkin olması beklenen kadrosunda, bir bakan, dört üye, bir yazman ve Asar-ı Atika Mimarı bulunmaktaydı. Müteşekkil Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeni, Türkiye'de korumayı denetleyen ve karar organı olarak görev yapan ilk kurumdur. İstanbul ile sınırlı görev yerine rağmen bu kurum, dönemin GEEAYK'na benzer nitelikli bir oluşumudur.

Bu süreçte Mimar Kemalettin tarafından Ayasofya'nın onarımı yapılmıştır. Bunu takiben İstanbul Sultanahmet Camisi, Beylerbeyi Camisi, Edirne Selimiye ve Üç Şerefeli Camileri, Manisa Muradiye Camisi, Konya Mevlana Türbesi ve Elmalı Ömer Paşa Camisi'nin onarımı gerçekleştirilmiştir. Yapılan onarımlar ve 1924'te Topkapı Sarayı'nın müzeye dönüştürülmesi, dönemin koruma anlayışı içinde önemli adımlar olarak belirtilebilir.

Bu dönemde çeşitli yasal düzenlemelerle eski eserlerin bakım-onarım ve sorumlulukları, farklı kurumlara dağıtılmıştır. Saraylar, kasırlar ve bunlarla ilgili tüm taşınmaz ve değerli taşınır eserler TBMM yönetimine bırakılmıştır. Medrese ve arsaları Maarif Vekaleti'ne devredilmiştir. Sebil, çeşme ve şadırvanlar; yıkılmış kale ve kulelerin yıkıntı ve arsaları ile varsa gelirleri; vakıf mezarlıklarının sorumluluğu belediyelere bırakılmıştır. Camiler Diyanet İşleri Bakanlığı'na devredilmiştir. Ana yollar üzerindeki eski köprülerin bakım onarımı Nafia Vekaleti'ne verilmiştir. Eserlerin değerlendirme ölçütlerinin belirli olmayışı, değerlendirmelerin koruma alanında uzman kişiler

tarafından yapılamayışı, özellikle olumsuz alınan kararlar sonucunda satış ve yıkım işlemlerinin gerçekleşmesi, yetki alanındaki bu ayrışmanın olumsuz yanı olmuştur. 1930'lara kadar üretilen kanun ve programlarda eski eser koruma ve müzecilik neredeyse hiç yer almamış ve bütçelere yeterli seviyede dahil edilmemiştir. 1933 yılında Atatürk'ün koruma önerileri doğrultusunda Anıtlar Koruma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon tarihi ve arkeolojik eserlerin korumasını kapsamlı bir programla ele almıştır. 3500 anıt fişi ve çizimler hazırlanmıştır. Anıtlar Koruma Komisyonu, "Tarihi Abidelerin Bakım ve Korunması Hakkında Kanun"u hazırlamıştır. Bu kanun, dönemin koruma anlayışını yansıtması açısından önemli bir belgedir; ancak yasa yürürlüğe girmemiştir. 1935 yılında Türk Tarih Kurumu kurulmuştur. Atatürk'ün 1935'te belirlediği koruma ilkeleri, bakım-onarımı, tahribatı önlemeyi, halkı bilinçlendirmeyi, bilimsel yaklaşımı, kurumlar ve disiplinler arası çalışmayı ve devletin katkısını vurgulamaktadır. [10] Vakıflar'ın yeniden kurulması, tespit edilen eserlerin uzmanlarca değerlendirmeye tabi tutulması ve belgelemelerin analitik düzeye taşınması koruma alanında adımlar atıldığını göstermektedir.

Avrupa'da Carta del Restauro dile getirilmeye başlayan koruma kavramı Türkiye'de de uygulamaya koyulmaya çalışılmıştır. Buna rağmen süreç içinde korunacak eserlerin yerel yönetimlere devredilmesi, konusunda yetkin olmayan kişilerce yapılan değerlendirmeler, modern yaşam önünde engel olarak görünen pek çok tarihi yapı ve çevrenin tahribatına yol açmıştır. Bununla birlikte, kentlere göçle başlayan plansız kentleşmenin tarihi çevredeki tahribatı artırmasıyla 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Ancak ilkeleri tam olarak uygulamaya koymak mümkün olmamıştır. Yürürlükte olan koruma yasası kapsamında yalnızca anıt eserler ve tekil yapılar tescil edilmekteydi. Bu sebeple yasada gerekli değişikliklerin yapılması sürecinde mahalle veya bölge ölçeğinde koruma gerçekleşemedi. Sonuç olarak da kentsel gelişme olarak düşünülen, tarihi çevreyi kapsamına almayan imar planları ile pek çok tarihi alan tahribata uğramıştır. 1970'lere kadar süren bu yıkım ve düzenlemeler, akademik ortam tartışmaları, GEEAYK'nun çalışmaları, Avrupa'daki gelişmelerin kamuoyuna aktarılması ve UNESCO, ICOMOS, Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların kampanyaları sonucunda yerini tarihi çevre korumaya bırakmaya başlamıştır. 1973'te 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu düzenlenmiştir. Bu

sayede henüz dokusu zarar görmemiş Antalya, Bursa, Edirne, Tarsus, Urfa Konya, Kula, Antakya, Muğla gibi kentlerin GEEAYK kararlarıyla bütün olarak tescil edilip koruma altına alınmaları gerçekleşebilmiştir. Ancak devletin maddi ve teknik destek sağlayamaması, eski evinin yerine apartman yapılmasını isteyen halk ve sitlerin daraltılması yönünde oluşan politik baskılar sebebiyle bütüncül koruma gerçekleşememiştir.

Avrupa ülkeleri merkezi ve yerel yönetimlerin, mülk sahipleri ve gönüllüler olarak halkın katılımcı yaklaşımıyla, tarihi çevre koruma faaliyetlerinde Türkiye'ye göre çok erken tarihlerde sonuç almaya başlamıştır. Venedik Tüzüğü ile başlayan gelişme süreci 1972 yılında yürürlüğe giren giren Dünya Kültürel Mirası'nın Korunması Sözleşmesi ile devam etmiştir.[11]Türkiye'nin bu sözleşmeye onayı, 14.04.1982 tarih ve 2658 sayılı Kanunla uygun bulunmuş, 23.05.1982 tarih ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanarak, 14.02.1983 tarih ve 17959 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıstır. 1975 yılının Mimari Miras Yılı ilan edilmesiyle başlayan kampanya sonucunda, Amsterdam Kongresi toplanmış ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nce yürürlüğe konan Amsterdam Bildirgesi yayımlanmıştır. Bu bildirgenin hedefleri doğrultusunda bütünleşik koruma anlayışı benimsenmiştir. Bu alanda gerekli araç, yöntem ve aktörler tespit edilerek gerekli ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. Aynı yaklaşım 1976'da Nairobi'de UNESCO'nun düzenlediği toplantıda "*Tarihi Anıtların Korunması ve Çağdaş Rolleri Konusunda Tavsiyeler*" başlığıyla alınan kararlarda da üye ülkeler tarafından benimsenmiştir. [6]

1710 Sayılı yasa, 1983'te 2863 sayılı (KTVK) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun uygulamaya konulmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır. 2863 Sayılı yasa halen geçerliliğini korumaktadır. [8]

Tarihi Kent Merkezi ve Kentin Kimliği

Tarihi çevreyi oluşturan bileşenlerin niteliği çevrenin türünü de belirler. Tarihi kent merkezleri – tarihi çekirdekler, anıtların yoğun olarak bulunduğu alanlardır. Bu alanlar bazen antik veya ortaçağ döneminden kalma surlarla sınırlanmıştır. Surlar içinde kalan kısmın organik ve genellikle homojen yapısı, gündelik yaşam pratiğini de içinde

barındırır. İnsan ölçeği ile özdeşleşmiş sokak dokuları, pek çok mimari programı bir arada barındırmasıyla zenginleşir.

Yerleşme dokusu, toplumsal kimlik, yaşanan dönemlerin ekonomik girdileri ve yapı geleneği ile şekillenmiştir. Bu dokunun yansıması olarak kentin karakteri oluşur. Yapıların bitişik veya ayrık düzende oluşu, topografya üzerindeki yayılışı, parsel büyüklükleri gibi girdiler, kentin karakterini görünür kılar. Örneğin sur içinde yerleşmiş tarihi kentlerde dar ve çıkmaz sokaklara, sürprizli küçük meydanlara, küçük parsellere bitişik nizamda yerleşmiş yapılara rastlamak mümkündür. Sur dışına çıkılınca büyük bahçeli geniş parseller ve ayrık düzen hakimiyet kazanır. Sur içi ve Sur dışındaki bu farklılaşma bir bütün olarak kentin zamanla değişen karakterini de ortaya koyar. Bir yerleşim alanındaki farklılaşmış sokak dokuları, yapıların niteliği ve bir araya gelme biçimleri kentin karakterini yansıtan özelliklerdir. [6]

Siluet ve Kente Etkisi

Pek çok tarihi kent kurulu olduğu topografya ile uyumludur. Kentin surları veya akropolü kentin yüksek bir noktasında, kente hakim noktadadır. Bazı kentlerde de bu hakimiyet anıt yapıdadır. Selimiye Camisi'nin Edirne üzerinde oluşturduğu etki, kentin her yanından hissedilebilir. Bu etki ile kent kimliğini meydana getiren öğelerden biridir.

Kentin genel görünümüne egemen doğal veya yapısal biçimlenmeler kentin siluetini oluşturur. Özgün mimariyi yansıtan öğeler, tekrar eden kentsel nesneler, anıtsal yapı ve yapı gruplarının kent topografyası üzerinde sıralanışı kent siluetini meydana getiren öğelerdendir. İstanbul tarihi yarımadasında olduğu gibi, kıyı şeridi ve onu çevreleyen tepeler boyunca sıralanan doku, kentin kimliğine anlam katmaktadır. [6]

2.2 Tarihi Kentte Doğal Ve Kültürel Değerler

Tarihi kent, maddi biçimi itibarı ile insan tarafından zaman içinde inşa edilen yapılı çevre olarak tanımlanabilir. Bu tanım açısından kente bakıldığında, kent, arkeoloji, mimarlık tarihi, sanat tarihi gibi önemli bir bilgi ve doküman zenginliği sunar. İkinci bir bakış açısı, tarihi kenti biçimsel ve strüktürel oluşumu incelenecek kümülatif bir varlık ve bir değerler bütünü olarak ele alır. Aslında bu iki tanım birbirini tamamlamaktadır. [5]

Öte yandan, kentlinin çevresinde meydana getirdiği değişim, kullanıcı kimliğinin kentte görünür hale gelmesini sağlar. Kent ve kent yaşamında ortaya çıkan ürünler insanın kent ile olan ilişkilerini ve dolayısı ile kentin kimliğini tanımlar. Kullanıcıların kentle görünen (somut) ve görünmeyen (soyut) ilişkileri sonucunda doğan yapısal çevre, yapıların biçimsel ve strüktürel özellikleri ile kentsel değerleri oluşturur. Bir kenti diğerinden farklı yapan ve özgün atmosferini oluşturan, kentsel değerleridir.

Kentsel değerler, kentlilerin ortak anıya sahip olduğu, doğa, mekan ve nesnelerle bütünleştiği çevre ve olaylardır. Günümüze çok eski tarihlerden ulaşan belli başlı yapıların dışında belli bir döneme veya toplumsal gelişmeye tanıklık etmiş anıtsal olmayan ancak belge niteliği taşıyan tarihi çevreler de kültürel değer olarak önem kazanmaktadır. Bir başka önemli konu, kent kimliğine katkı sağlayan bu çevre ve olayların nasıl tanımlanacağı, neye göre sınıflanacağı ve koruma ölçütlerinin ne olacağıdır.

Venedik Tüzüğü'nde yapılan genişletilmiş anıt kavramından sonra 1976 yılında UNESCO tarafından "*kültürel varlık*" terimi kullanılmıştır. Anıtsal yapılar ve tarihi çevreleri içine alan bu tanım aynı zamanda, soyut veya nesnel olmak üzere, geleneksel yaşam ürünlerinin de dikkate alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu kavrama 1983 tarihli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda da yer verilmiştir.

"Madde 3

a) Tanımlar:

(1) (Değişik:14/07/2004 – 5226-1 md.) "Kültür Varlıkları"; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında ve su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır."

Kültür varlıkları dışında, doğal zenginlikler de "*tabiat varlıkları*" başlığıyla tanımlanmıştır. Bunlar, bilimsel ve estetik değer taşıyan bitki örtüsü, jeolojik oluşumlar, yaban yaşam bölgeleri ve tarihi bahçeler olabilir.

Korunacak değerler olarak kültür varlıkları, ülkemizde "*taşınır*" ve "*taşınmaz*" kültür varlıkları olarak iki üst başlık altında sınıflandırılmaktadır.

2.2.1 Taşınır Kültür Varlıkları

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre:

"Taşınır tabiat varlıkları; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli taşınır doğal değerlerdir.

Korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları şunlardır:

a) Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları;

Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat (religue'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları; halkın sosyal heyetini yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları.

…..

b) Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal ATATÜRK'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar." [12]

Heykel, resim, geleneksel ürünler olarak dokuma ürünler, el yazması eserler, nümizmatik eserler, mücevherat, mobilya gibi taşınabilir sanat eserleri taşınır kültür varlıklarıdır. Taşınabilir eserler hasarlı veya yıkılan bir taşınmaza ait duvar resmi, fresk, pencere, kapı, havuz, tavan kaplamaları kafes ve şebeke gibi elemanlar da olabilir.

Yerinde korunamama durumunda konunun uzmanları konservatörler tarafından korunacağı yere (müze veya özel koleksiyon olabilir) taşınır. Yapı yıkılmasa dahi hava kirliliği veya vandalizm gibi dış etkilerden koruma amaçlı olarak da eserler yerinden taşınabilir.

2.2.2 Taşınmaz Kültür ve Doğa Varlıkları

Taşınmaz kültür ve doğa varlıklarını tarihi anıtlar ve sitler oluşturmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre:

"Kültür varlıkları; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

Doğa varlıkları; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir.

Korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıkları şunlardır:

a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar,

b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar,

c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları,

d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli

Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kullanılmış evler.

Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.

Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoklar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir.

Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir. ” [12]

Buna ilaveten, 2013’te son düzenlemesi yapılmış ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi’nde kültürel peyzaj alanları; toplumun ve insan yerleşmelerinin, tarih içinde ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler bağlamında doğal çevreleriyle birlikte ve etkileşim içinde bulunarak dönüştürdüğü alanların yanı sıra, insanın ve doğanın birlikte oluşturduğu kültürel ve doğal kaynakları ve bu bağlamda yaban hayatı ve evcil hayvanları içeren, tarihi bir olay ve bir etkinlikle birlikte anılan, ya da çeşitli kültürel ve estetik değerler sergileyen coğrafi alanlar olarak tanımlanmıştır. [13]

2.2.2.1 Anıtlar ve Yapı Grupları

Anıtlar ve yapı grupları, taşınmaz kültür varlıklarının alt başlıklarından birini oluşturmaktadır.

Tarihi anıtlar, kentin kuruluşunu ve kentsel bağlamda kuruluş ilkelerini anlamada anahtar görevi görür. Kentin sürekliliği bu anıtlar bunlar gibi geçmişin fiziksel işaretleri aracılığıyla ortaya çıkar. Kentin geçirdiği dinamik süreç bir çeşit evrim olarak anılabilir. Bu evrim sürecinde anıtlar ve tarihi yansıtan fiziksel varlıklar bir çeşit itki görevi görür.

Anıtlar ve anıt olarak kent bağlamını üst ölçekten algılamayı sağlayan kentsel artifaktlar kentin sürekliliğinin ve kimliğinin deneyimlenmesine olanak sağlar. [14]

Taşınmaz kültür varlıkları tek yapı ölçeğinde tapınak, konak, cami, medrese gibi yapılar olabileceği gibi külliye, saray kompleksi gibi yapı grubu da olabilir. Hatta anıt kavramı, anıt-kent, anıt-ülke, anıt-kıta tanımlarıyla büyük ölçeklerde de alt tanımlarla zenginleşmektedir. Buna örnek olarak Edirne, hem anıtsal hem geleneksel yapılarının yoğunluğuyla bir anıt-kent'tir. Avrupa Konseyi, 1970'lerde, Avrupa'nın mimarlık mirası, zenginliği, peyzajı, yarattığı atmosfer ve çeşitliliği ile kıtanın kültürel geçmişini yansıttığı için anıt-kıta olarak kabul edilmiştir. Burada vurgulananın kültürel mirasın bütüncül olarak ele alınması olduğu söylenebilir.

"Anıt" tanımının ölçeği arttıkça yerine "sit" kavramının kullanılması, miras alanlarının tanımlanmasını kolaylaştırmaktadır. Kent içinde sitlerin tanımlanması kentsel planlama ve koruma yaklaşımı açısından da kolaylıklar sağlamaktadır. [6]

Mağaralar, eşine az rastlanır jeolojik oluşumlar olan peri bacaları, kanyonlar, kraterler gibi çevresine değer katan özgün biçimli doğal zenginlikler veya bir alan veya peyzajın vazgeçilmez unsurları olan anıt ağaçlar veya nadir ağaçlar ve bunların oluşturduğu ormanlar gibi doğal varlıklar 0doğal anıtlardır. Örneğin, UNESCO tarafından jeoloji parkı olarak ilan edilmiş Kula Jeoparkı'nın barındırdığı bazalt sütunları ve peri bacası oluşumları gibi nadir rastlanır bir doğal değerler bütününü temsil etektedir. Öte yandan Bursa'nın dikkat çekici bir noktası haline gelmiş İnkaya Çınarı anıt-ağaç olarak doğal anıtlara örnektir.

2.2.2.2 Sitler

Sözlük anlamına göre sit; doğal ya da insan eliyle yapılmış taşınmaz kültür varlıklarını barındıran, kendi içinde bölünmez ve ayrılmaz bir bütün oluşturan ve bütün özellikleriyle birlikte korunması gereken çevre parçasıdır. [15]

Sitler, doğal çevrenin ürünü veya insan eliyle oluşturulmuş olabilir. Yapı, yapı grubu veya çevreyi tanımlayabilir. Tek yapı ölçeğinde korumanın yanında, bir anıtın çevresiyle korunması ya da kültürel ve sosyal değerlerin de bir bütün halinde korunması, 1964 Venedik Tüzüğü ve onu takip eden koruma bildirge ve söylemleriyle tanımlanmıştır.

1983 tarihli, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda koruma ve uygulamalara yönelik maddelere yer verilmiştir.

2863 sayılı KTVKK'a göre sit, "tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır." [12]

Özelliklerine göre sitler doğal, tarihi, arkeolojik, kentsel, kırsal ve karmaşık olarak sınıflandırılmaktadır.

Doğal Sit

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre, "Doğal (tabii) sit; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır." Bu tanımdan çıkışla doğal oluşumlar, insan katkısıyla biçimlenmiş doğal oluşumlar ve hem jeolojik hem de üzerindeki canlı çeşitliliği ile dikkat çekici alanlar anlaşılmaktadır.. Özgün nitelikli doğal alanlar ve buralara ait flora ve faunanın yarattığı sıra dışı zenginlikler, doğal sitlerin kapsamına girmektedir.

Tarihi Sit

Önemli bir tarihi olayın yaşandığı veya ilgisi olan yerler, lirik ve efsanevi olayların anımsandığı alanlar tarihi sit alanlarıdır. (Malazgirt ve Çanakkale savaşlarının yaşandığı alanlar gibi.)

Arkeolojik Sit

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 tarihli 568 numaralı İkle Kararı'na göre arkeolojik sit, "İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar ulaşan eski uygarlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlardır."

Truva, Bergama, Çatalhöyük, Side gibi antik yerleşimler, toprak altı veya toprak üstünde Roma, Bizans, Osmanlı gibi dönemlerden izler barındıran alanlar eski çağları günümüze yansıtan arkeolojik sitlerdir.

Arkeolojik alanlar, KVTVKYK'nun 658 numaralı İlke Kararları'nda, uygulanacak koruma ve kullanma koşulları bağlamında; I. Derece Arkeolojik Sit (korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar), II. Derece Arkeolojik Sit (Korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlar), III. Derece Arkeolojik Sit (Koruma - kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlar) ve Kentsel Arkeolojik Sit (Arkeolojik sitlerle, 2863 sayılı Yasanın 6. Maddesinde tanımlanan korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarını içeren ve aynı yasa maddesi gereği korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğu alanlar) olarak dört gruba ayrılmıştır.

Kentsel Sit

Tarihi kentlerin düzeni ve mimari bütünlüğünü korumuş, kentsel özelliklerini kaybetmemiş alanlar, mahalleler, sokaklar "*kentsel sit*" olarak tanımlanır.

T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 25.01.2017 tarihinde kabul edilmiş 681 numaralı ilke kararına göre kentsel sitler; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, v.b.) birlikte bulundukları alanlardır. [16]

Antalya Kaleiçi, Mardin kent dokusu, Bursa Cumalıkızık Köyü, Safranbolu, Amasya gibi yerel kültür veya tarihi bir dönemi yansıtan alanlar kentsel sitlerdir.

Kırsal Sit

Dokusu ve dokuyu oluşturan yapı türleri, yapım teknikleri, yapıların düzeni ve çeşitliliği özgün nitelik taşıyan köy, bağ, yazlık gibi yerler, kırsal sitlerdir. Ekonomik üretime bağlı yapılaşmalar ve bunların bir arada bulunma biçimleri, kümelenmeler, kullanım

düzenleri kırsal sitlerin tanımlanmasında rol oynar. Safranbolu'nun Yörük Köyü ve Bağlar Bölgesi'nin hımış mimari tekniği ve buna benzer Karadeniz köylerindeki ahşap veya Kayseri'deki taş mimarinin nitelik olarak özgün değerler sunduğu, yerleşmenin kültürüne ve kökenine dair bilgi veren alanlar kırsal mimariye örnek teşkil eder. [6]

Karma Sit

Birden fazla sit özelliğini bünyesinde barındıran alanlardır. Eskişehir Yazılıkaya hem arkeolojik değerlerin bulunduğu hem de doğal çevresiyle özgün bir yapı oluşturan bir karmaşık sit örneğidir. Antik kent üzerinde kurulmuş yerleşim örneği olarak Side, kırsal ve arkeolojik sit özelliklerine sahiptir. İstanbul Tarihi Yarımadası, kentsel, doğal ve arkeolojik sitlerin bir arada bulunduğu karma sit alanıdır. [6]

Türkiye genelinde sit kararı alınmış ve tescillenmiş alanların istatistik tablosu Şekil 2.1'de verilmiştir:

TÜRKİYE GENELİNDE TESCİLLİ SİT ALANLARI	
SİT TÜRÜ	SAYISI
ARKEOLOJİK SİT ALANI	15559
KENTSEL SİT ALANI	282
TARİHİ SİT ALANI	196
KENTSEL ARKEOLOJİK SİT ALANI	32
KARMA SİT ALANLARI	
Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	38
Arkeolojik ve Tarihi Sit Alanı	16
Arkeolojik-Tarihi-Kentsel sit alanı	3
Tarihi ve Kentsel Sit Alanı	32
Toplam	89
ÇAKIŞAN SİT ALANLARI (DOĞAL SİT İLE) (17.08.2011 tarihi itibariyle)	
Arkeolojik ve Doğal Sit Alanı	306
Arkeolojik-Doğal-Tarihi Sit Alanı	5
Arkeolojik-Doğal-Tarihi-Kentsel Sit Alanı	2
Doğal ve Tarihi Sit Alanı	13
Doğal-Tarihi-Kentsel Sit Alanı	4
Kentsel- Doğal - Arkeolojik Sit Alanı	9
Kentsel ve Doğal Sit Alanı	20
Toplam	359
TOPLAM	16.483

Şekil 2. 1 Türkiye Genelinde Tescilli Sit Alanları (Kaynak: kulturvarliklari.gov.tr)

2.2.3 Kentsel Değerler Neden Korunmalıdır?

Tarihsel doku ve yapı, özgün kimliği ortaya koyan, kentin kişiliğini belirleyen, zaman içinde değişen fiziksel boyutunu anlatan ve çevreyi biçimsel ve mekansal olarak

zenginleştiren en önemli belgedir. Tarihi çevrenin yarattığı çağrışımlar ve imgesel zenginlik, insanın çevresiyle olan ilişkisine olumlu katkılar yapmaktadır.

Zeren'in aktarımına göre Arû, Türk kentlerindeki içtenlik, beraberlik duygusu ve bütünleşik yaşantının günümüz kentlerinde özleminin duyulduğunu ve eski tarihlerde Türk kentlerinde yapısal düzenlemelerin bütünleşme kaygısı içinde ele alındığını belirtmektedir. Tarihi kentlerdeki kentsel mekanların ölçülü boyutlarını, organik yapılanma ile oluşmuş çıkmaz sokakların samimiyetini bugünkü kentlerde bulamamaktayız. Geniş yollarla birbirinden kopan sosyal diyalog kente de tesir etmektedir. Günümüz kentsel mekanında elde edemediğimiz güçlü sosyal duyguları kaybetmemek için tarihi çevre korunmalıdır. [18]

Tarihi çevre, zaman içinde özgün kimlik kazanır ve bunu fiziksel olarak kentsel mekanda ortaya koyar. Fiziki çevrenin yanı sıra yaşamsal birikimler, olayalar dizisinden doğan bir kültürel birikim de ortaya çıkar. Tarihi çevreler taşıdıkları fiziki, sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleriyle önem kazanırlar ve toplum yaşantısının belleğini oluştururlar. Sonuç olarak, tarihi çevrelerin korunması, barındırdıkları değer ölçütleriyle yakından ilişkilidir. Bu ölçütler tarihi çevreyi algılayarak tanımlamayı sağlar.

Ahunbay'a göre tekil tarihi eserler ve tarihi çevre; tarihi belge niteliği, eskilik özelliği ve estetik değer ölçütlerine göre tespit edilerek, korunması kararı alınmaktadır.

Bir yapının inşasından ne kadar süre sonra koruma altına alınabileceği konusunda ülkeler farklı görüşleri benimsemişlerdir. Ülkemizde geçerli olan 2863 sayılı yasanın altıncı maddesine göre 1900 yılından öncesinde yapılmış yapılar koruma altına alınmıştır. (bkz. Sayfa 20) İlaveten, yirminci yüzyıla ait bir yapının koruma altına alınması için ünlü bir mimarın eseri olması veya bir mimari akımın temsilcisi olması gibi kriterler söz konusudur. Fransa'da Le Corbusier'in Villa Savoye'u (1930) anıt olarak tescil edilmiş örnekler arasındadır.

Sayısı giderek azalan tarihi yapılar ender olmalarından dolayı korunmalıdırlar. Ancak koruma ölçütü olarak zaman çerçevesinden bakıldığında kesin tarihler koymak yerine, eserin niteliği (sanatsal değeri, ünlü bir sanatçının eseri olması, bir akımın parçası olması, teknik veya sosyal açıdan farklılıklar içermesi gibi) göz önüne alınarak karar verilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır. [6]

Öte yandan, 2013 yılında son şekli verilen ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde koruma ölçütleri, özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değer, enderlik – teklik değeri, grup değeri, kullanım değeri ve folklorik değer olarak, günümüz koruma anlayışı çerçevesinde daha etraflıca ele alınmıştır. [13]

Özgünlük, bir mimari kültür varlığının gerçekliğini ve bütünlüğünü kanıtlayan tüm özellikleridir. Varlığın konumu, tasarımı, malzeme ve işçilik özellikleridir. Ayrıca kültür varlığının geçirdiği dönemlere ilişkin veri taşıyan eklentileri de özgün yapısının bir parçasıdır. Ancak yeniden inşa edilmiş veya özgünlüğünü her açıdan yitirmiş yapıların korunmasından söz edilemez.

Bütünlük, mimari mirasın bulunduğu çevre ve diğer miras unsurları ile süreklilik göstermesidir. Mimari mirası tanımlayan yapısal özellikleri olduğu kadar, aynı zamanda bağlamıdır.

Bir yapı, yapılar grubu veya alan, tarihi belge niteliğine, tarihi bir kişilikle olan ilgisinden veya bir döneme ait bilgiyi günümüze aktarma özelliğinden dolayı sahip olur. Atatürk'ün doğduğu ev gibi tarihsel bir kişilikle ilişkili olan yapı da koruma kapsamındadır. Korunacak yapı, içindeki eşyalarla birlikte korunan Mudanya Mütareke evi gibi, hem geleneksel konut dokusunu hem de tarihi bir olayı yansıtıyor olabilir.

Bugün kullanılmayan tekniklerle üretim yapan zeytinyağı fabrikası, değirmen, havagazı fabrikası gibi işlevini yitirmiş yapılar, üretim biçimleri ve yapı tipleriyle belge niteliği taşırlar.

Mimari mirasın tasarım anlayışı ve bezeme özellikleri o eserin beğeni düzeyini ve estetik değerini ortaya koymaktadır. Estetik değer göreceli bir kavram olmasıyla nesnel olmayan bir değerlendirme biçimi haline gelebilir. Bu sebeple algı düzeyi yüksek, eğitimli toplumlarda estetik anonim beğeni yoluyla değerlendirilebilir. Ancak bilinçli bir anonim beğeni söz konusu olmadığı durumlarda bu değerlendirme uzman kişilerin yönlendirmesiyle yapılmalıdır. Örneğin ülkemizde eski veya harap haldeki bir yapıya değersiz gözüyle bakılmaktadır. Ancak o yapının niteliğini ve inşasındaki tasarımı görebilen ve dönemi içinde değerlendirebilen mimar, sanat tarihçisi ve arkeologlar, eski yapıları değerlendirmede söz sahibi olmalıdır.

Özgün yapı malzemesi veya yapım teknikleri kullanılmış bir yapı sunduğu detaylar ile teknik bilgi niteliği taşır. Buna benzer olarak bir tarihi alan, bulunduğu bölgenin yerleşim örüntüsü, yaşam biçimi ve kültürüne dair izler taşıyor olabilir.

Yapı grubu olarak mimari miras öğeleri, yapısal ve anlamsal bütünlüğü ile ele alınması gereken alanlardır.

Kullanım değeri, yapının özgün veya sonradan kazandığı işlevinin yapıya katkısını ifade etmektedir. Mimari eser veya tarihi çevre, koruma ilkeleri bağlamında etkin biçimde yaşadığı sürece çevresine değer katar. Kültürel miras değerinin geleceğe taşınması sağlamış olur.

Folklorik değer, gelenek, yaşam biçimi ve inanışların şekillendirdiği yapı, yapı grubu ve tarihi çevrelerin sahip olduğu sosyo-kültürel bütünlüğü ifade etmektedir.

Bu ölçütlerin bir veya birkaçının varlığı kültürel mirası tanımlamaktadır.

2.3 Çok Katmanlı Kent Ve Kentsel Arkeoloji

Tarihi kentlerin mekansal ve fiziksel yapıları geçmişten günümüze uzun bir süreçte meydana gelmiştir. Bu süreç içinde, birçok kültürü ve bunlara bağlı yerleşimi barındırmışlardır. Geçmiş kültür ve yerleşimlerin izlerine yatayda kent düzleminde, stratigrafik olarak da düşeyde rastlamak mümkün olmaktadır. Farklı dönemlerin gözlemlenebildiği bu türdeki tarihi kentlere “çok katmanlı kent” denilmektedir. Kentsel katmanlaşma, kentin süregelen oluşumunun, fiziksel ve mekansal özelliklerinin tanımlanmasına imkan sağlamaktadır. Eski çağlarda kurulmuş ve sürekliliğini yitirmemiş bir kentin geçirdiği her dönem, kentin özgün niteliklerini ortaya koymaktadır. [18]

2.3.1 Kültürel Miras Olarak Arkeoloji

Özdoğan’a göre arkeoloji, geçmişi zaman ölçeğiyle ve somut kanıtlara dayanarak, uygarlığın gelişim sürecini geleceğe katkıda bulunmak amacıyla anlamaya ve yorumlamaya çalışan bilim dalıdır. Araştırılan alanlar ve nesneler bilimsel yöntemlerle incelenir ve insanlığa katkıda bulunacak veriler elde edilmeye çalışılır. Arkeoloji, niteliksel bir ayrım yapmaksızın tüm uygarlıklara ait kültür mirasını kapsar, evrenseldir. Bu tanıma göre arkeolojinin görevi yalnızca toprak altı zenginlikleri ortaya çıkarmak

değildir. Geçmişi analiz ederek anlamak ve elde edilen bilgiyi bugünkü toplumların faydasına kullanmaktır. Bu yolla günümüz toplumlarının kimliklerini zenginleştirmesi sağlanabilir. Aynı zamanda kültürel mirasın bugünle bir bütün olduğu ve değeri anlaşılabilir. Geçmiş – bugün – gelecek sürekliliği sağlanabilir ve bilgi sonraki kuşaklara aktarılabilir. Öte yandan kültürel varlıklar toplumsal belleğin geleceğe aktarılmasını sağlayan somut izlerdir. [19]

Arkeoloji, Rönesans Dönemi'ne kadar antik tarihçilerin yayınları, efsaneler ve kutsal kitaplardan elde dilen bilgilerden ibaretti. Rönesans ile sanatçıların antik dönem eserleri üzerine eğilmeleriyle birlikte disiplin olarak gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde soyluların ve din adamlarının eski eser toplaması ve kazılara destek vermesiyle koleksiyonculuk gelişmiştir. Fransız Anne Claude de Calyus ve Alman J.J. Wickelmann J. J. Wickelmann'ın 18. yüzyıl ortalarında İtalya'da, Pompei ve Herculeum'da, gerçekleştirdiği kazılarla arkeoloji alanındaki ilk bilim adamı olarak tarihe geçmiştir. İtalya'daki araştırmaları Mısır ve Mezapotamya'da yapılan kazılar izlemiştir. Arkeolojinin sistematik temellerini ise Alman bilimci Müller atmıştır. Eserlerin türlerine ve yapıldıkları çağa göre sınıflandırılması gerekliliğini savunmuştur. Napolyon'un Mısır seferine katılan Champolion 1822 yıllarında hiyeroglif yazısını çözmüştür. Bu gelişmelerle birlikte arkeoloji bilimi gelişmeye başlamıştır.

Türkiye'de arkeoloji tarihi, Osmanlı Dönemi'nde ilk Türk arkeolog olarak Kabul edilen Osman Hamdi Bey'le başlar. Lübnan Sayda'daki kazılarda ünlü İskender Lahiti'ni arkeoloji dünyasına kazandırmış ve uluslararası ün kazanmıştır. Nemrut Dağı Tümülüsü'nde, Lagina'da bulunan Hekete Tapınağı'nda kazılar yapmıştır. Osman Hamdi Bey aynı zamanda çağdaş Türk Müzeciliği'nin kurucusudur. 29 yıl müdürlüğünü yaptığı İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni kurmuş ve geliştirmiştir. Osmanlı Devleti topraklarında yabancılar tarafından yapılan kazılarda bulunan tarihi eserlerin yurt dışına çıkarılmasını engellemek için 1874 Asar-I Atika Nizamnamesi'ni 1883 yılında düzenlemiştir. Eserlerin yurt dışına çıkarılmasını engelleyen maddeler eklenmesini sağlamıştır. Böylece Osmanlı toprakları dışına eser akışı engellenmiştir. [20]

Arkeolojik buluntular, kanunla koruma altına alınana kadar kültür varlığı olarak görülmemekteydi. Uzman ekiplerce üstlenilen kazılara oranla defineciler tarafından

kazma kürekle kazılan alanlar söz konusuydu. Bilimsel yöntemlerle yürütülmeyen kazılar buluntuları risk altına sokuyordu. Geçmişteki kazıların önemli buluntuları, maddi değeri ve niteliği tanımlı eserlerden oluşmaktaydı. Bu sebeple kazı alanları ve buluntular definecilerin, antikacıların ve koleksiyoncuların odağındaydı. Bu dönemde yaşanan kaybın boyutu büyük olsa da, arkeolojik varlıkların değeri gün geçtikçe daha da anlaşılmaktadır. Kültür varlığı tanımında değişen algı sayesinde bugün, bir buğday tanesi veya kömür parçası dahi önemli görülmektedir. Çünkü, geçmişe dair her veri günümüz belleğinin bir parçasıdır. Arkeoloji biliminin amacı, nesneleri yalnızca gün yüzüne çıkarmaktan çok, bilimsel yöntemlerden faydalanarak buluntuların kültür tarihindeki yerini ve katkısını tespit etmektir.

Bir başka önemle ele alınması gereken nokta da ören yerleri, höyükler ve kazı alanlarının kişi veya kişiler tekelinde olamayacağıdır. Bu alanlarda saklı veya ortaya konmuş tüm bilgi insanlığa mal olmalıdır. [19]

Arkeoloji batı düşünce sistemi içinde gelişen ve yayılan bir tanımdır. Gelişen ülkeler açısından yeni olan bu kavramın, bilimsel arkeoloji, koruma, müzecilik, turizm, kültür mirası, kültürel bellek, antikacılık, sosyal sermaye gibi alt başlıklarının da doğru tanımlanması gerekmektedir. Türkiye'de arkeoloji kavramı gün geçtikçe daha da anlam kazanmakta, gerekli tanımlar yapılmaya çalışılmaktadır. Kültür mirasımızı bilinçsizce yok etmemek, geçmişimize ve kimliğimize dair bilgiyi silip atmamak için arkeoloji bilimine hak ettiği biçimde yaklaşılmalıdır. Gerekli yasal düzenlemeler, doğru tanımlarla yapılmalı, disiplinler arası planlamaya önem verilmelidir. Bunun yanı sıra halk bilinçlendirilmelidir. Küçük yaşlardan itibaren başlayan koruma eğitimleri yaygınlaştırılmalıdır. Kültürel mirasın, okullarda öğretilen tarih bilgisinin tamamlayıcısı olan somut varlıklar olduğu da unutulmamalıdır. Özellikle Türkiye gibi kültür varlıkları bakımından zengin bir ülkede tarihe dayalı eğitimin somutlaşması için yalnızca çevremizi dikkatlice incelememiz yeterlidir.

Kültürel miras olarak arkeoloji bilimine çağdaş yaklaşım kapsamında benimsenmiş ilkeleri şöyle sıralayabiliriz: [19]

- Kültürel miras ile çağdaş yaşam ve gelişmeler birbirini tamamlamalıdır. Biri için diğeri feda edilemez.

- Arkeolojik alanların içerdiği bilgi hiç bir şekilde feda edilemez. Çağdaş gelişmelerden ötürü arkeolojik alanlara müdahale gerekirse, envanterleme, araştırma, analiz ve yayımlama için yeterli kaynak ve zaman sağlanmalıdır.
- Kültürel miras bulunduğu tarihi ve kültürel çevre ile bütünlük içinde ele alınmalı ve bütüncül koruma fikri benimsenmelidir.
- Kentler, günümüze ulaşmış birikimin ürünleridir. Kentlere yapılacak her türlü müdahale ve planlamada kentin birikimi göz önüne alınmalıdır. Kentsel arkeoloji fikri kent yaşamına katılmalıdır.
- Kültürel mirasın ortaya çıkarılması, sunulması, korunması konularında devlet özendirici, denetleyici ve düzenleyici rolde olmalıdır. Sosyal örgütler, meslek kuruluşları, yerel yönetim ve uzman girişimcilerin sorumlulukları etkin hale getirilmelidir.

2.3.2 Kentsel Arkeoloji Kavramı ve Gelişimi

Çok katmanlı kentlerde zaman içinde yığılan kültürel varlıklar geçmiş ve şimdiki zaman arasında bir köprü vazifesi görür. Karşılıklı olarak birbirine ışık tutan zaman dilimleri, kent, kentli ve kent yaşamı bir bütün teşkil eder. Bu bütün kentin özgünlüğünü tanımlarken aynı zamanda mimari ve mekansal bir zenginlik sunar. Ancak günümüz modern kentlerinde önüne geçilemeyen plansız kentleşme, dönüşüm çalışmaları, zaman zaman tarihi kentsel varlıkları göz ardı ederek ve hatta tahrip ederek, binlerce yıla yayılmış olabilecek katmanları geri dönülmez biçimde yok etmektedir. Yaşanan tahribata karşı oluşan kentsel koruma çalışmalarının yetersiz kalması sonucunda, bilimsel bir çalışma alanı olarak “kent arkeolojisi” araştırmalarını ortaya çıkarmıştır. [18]

Bunun da ötesinde önemle ele alınması gereken bir başka konu tarihi kentin çağdaş yaşam ile arakesitinin nasıl kurgulanacağıdır. Tarihsel derinliğe sahip bir kente çağdaş yaşam nasıl entegre olacaktır? Çağdaş yaşam kentte ne gibi izler bırakır ve bunun tarihi çevreye etkisi ne olur? Çağdaş bağlam ve tarihi kent birbiriyle uzlaşamaz görünen olgulardır. Toplumların sahip oldukları kültür varlıkları ve kentsel yaşamdan beklentileri

çatışma içinde olabilir. Tarihi kent günümüze kadar olan sürede, bu çatışmaya tekrarlanarak maruz kalmıştır. [21]

Kentsel arkeoloji disiplini, kentin tarihi ve doğal varlıklarını tespit ederek belgelemek ve analitik çalışmaları araç edinmek suretiyle modern kent işleyişi ile tarihi katmanların koruma bilincinin oluşturularak çözüm üretmeyi ve kentin tarihi ile modern yaşam arasındaki bağın sağlam biçimde kurulabilmesi, kentin zenginliklerinin doğru biçimde kentsel yaşama katılmasının önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. [18]

"1992 yılında Türkiye'nin de içinde bulunduğu aday ülkeler ve üye ülkelerin imzaladığı "Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi" [22] ile arkeolojik mirasın yönetimi yeni bir yön kazanmıştır. Arkeolojik miras yönetimi, bilgisayar destekli veri tabanı ve kodlama sistemleri ile döküm çalışmalarının yürütülmesi, arkeolojik haritaların ve değerlendirme tekniklerinin geliştirilmesi, kamu ve özel sektör tarafından desteklenmesi, koruma-kullanma dengesi içinde düşünülmesi, belgelenme-koruma-yayım işlerinin bir bütün olarak algılanması, kamu bilincini artırıcı (public awareness) ve eğitimle bütünleştirilmesi gereken bir süreç olarak tanımlanmıştır." [23] Kısacası, kültürel miras yönetimi, korumayı, katılımcı kimliği ve bütünleşmeyi destekleyici, gerçekçi analiz ve sonuçları olan, uzun soluklu disiplinler arası çalışmaların bütününü kapsar.

Kent arkeolojisi disiplini ile dinamik biçimde var olan kent ile durağan biçimdeki arkeolojik katmanların kent ve kullanıcıları için etkin şekilde bir arada bulunması durumu formüle edilmeye çalışılmıştır. Batı Avrupa ülkelerinde başlayıp Avrupa'ya yayılan ve ardından tüm dünyada tartışılmaya başlanan "arkeolojik miras yönetimi" kavramı, kent içindeki arkeolojik alanların yönetimi alt başlığında incelendiğinde, kaotik bir sorun olarak algılanabilir. Zira kent içinde tespit edilen veya edilmiş karşılaşılan arkeolojik varlıklar, kentin kullanıcıları ve çoğu yönetim birimi tarafından kentsel gelişmenin önündeki engel olarak görülmektedir.

Fransa'da, 1975 yılında "Ulusal Arkeolojik Haritalama Sistemi" ile arkeolojik mirası yönetme çalışmaları başlatılmıştır. Geleneksel envanterleme çalışmalarının kentsel arkeoloji konusunda yeterli olmadığını görerek "Fransız Kentlerinin Kentsel Arkeolojik Mirasının Değerlendirilmesi" adıyla bir dizi belge hazırlanmıştır. Bu belgelerde ideal ve

gerçek kentsel arkeolojik potansiyel ve değerlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmalar sonucu elde edilen veriler coğrafi bilgi sistemleriyle desteklenerek, potansiyeli analiz eden kentsel ölçekli tanımlamalar yapılmıştır.

"İngiltere'de ise kültürel mirasın yönetimine yönelik çalışmalar 1970'li yıllarda başlamıştır. 1990 yılında hazırlanan 15 ve 16 numaralı Planlama Politikaları Belgeleri (Planning Policy Guidance – ppg15 - 16) ile arkeoloji, tarihsel çevre ve planlama arasındaki ilişki tam olarak tanımlanmıştır." [23] Hazırlanan bu belgelerde, kentsel arkeolojik alanlar için potansiyel tehditler ve aktörlerin kültürel miras alanlarındaki rolü belirlenmiştir. Yasal ve yönetsel süreç, dahil olan kimseyi mağdur etmeyecek ve kentsel arkeolojik potansiyelin doğru belirlenerek değerlerin ortaya çıkarılmasına imkan verecek biçimde düzenlenmeye çalışılmıştır. İngiltere'de üretilen bu bakış açısı, ilerleyen yıllarda başka ülkelerde de kabul görmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımla Avrupa kentlerinin yeniden inşası sırasında temel fikirlerinin ortaya çıktığı kentsel arkeoloji kavramı, kuramsal olarak gelişmiş ve gelişmeye devam etmektedir. Kentsel arkeoloji kavramı 1980"li yıllardan itibaren ulusal ve uluslararası platformlarda (Avrupa Konseyi, UNESCO, ICOMOS vb.) tartışılmıştır. Kuruluşlar hazırladıkları sözleşme, anlaşma, tüzük vb. belgeler ile kentlerin tarihsel sürekliliğinin ve çok katmanlılığının korunmasına yönelik kuram, yöntem ve tekniklerin geliştirildiği uluslararası yasal bir çerçeve geliştirmiş ve uluslararası örgütlenmelere yönelmişlerdir. [24]

Türkiye'de uygulanmaya çalışılan yöntem de teoride uluslararası gelişmelere uyumlu bir süreç izliyor görünse de, işleyiş söz konusu olduğunda, bütüncül bir tespit çalışmasının olmaması, arkeolojik envanterlerin kentsel arkeoloji bağlamında yetersiz kalması, mali kaynak sorunları ve yerel yönetimlerle yerel halkın katılımcı yaklaşımını destekleyen ortamın oluşamaması gibi nedenlerle kültürel miras erozyonu kaçınılmaz olarak devam etmektedir.

2.3.3 Arkeolojik Mirasa Yerel Yönetimlerin Yaklaşımı ve Sorunlar

Arkeolojik mirasın korunmasında "kentsel arkeoloji" kavramını doğuran sürecin ve alan yönetimi kavramının birdenbire ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir. Yukarıda bahsi geçen dünya ölçeğindeki sürecin yansımaları Türkiye'de de kendine yer

bulmuştur. Kent içi arkeolojik alanların korunmasına yönelik kanuni çalışmaların başlangıcı olarak 2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu önemli bir yol alındığının göstergesidir. Tüm yönleriyle aşılması gereken engeller olsa da sürecin başladığı ve günden güne geliştiği söylenebilir. Kurulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları ve ancak bu rehberler ışığında yönetilen planlama ve uygulama süreçleriyle arkeolojik mirasın korunamaması sorununun üstesinden gelinebilir.

Bugün ülkemizde yerel yönetimlerin doğal ve kültürel mirasa yaklaşımı değişmek zorundadır. Yönetim kademelerinin ve personelin gerekli konularda kendini geliştirmesi, bu kişilerin eğitime tabi tutulması ve uzman kişilerden destek alınması şarttır. Yerel yönetimlerin organizasyon şemalarını doğru biçimlendirmeleri, oluşturulan birimlerin alanında uzman ekiplerden oluşması ve bu birimlerin çevre birim ve kuruluşlarla irtibat halinde olmaları gerekmektedir.

Kanunlar yoluyla yapılan düzenlemeler, kabul edilen ulusal ve uluslararası bildiri ve tüzükler benimsenmeli, geliştirilmeye çalışılmalıdır. Kültürel miras, kentsel gelişme önündeki engel olarak değil kolektif belleğin yansımaları olarak görülmeli, korunmalı ve yeni planlamalar bu koşulla yönlendirilmelidir.

Günümüzde ortaya konması gereken sorunlardan biri de aşırı restorasyon ve tarihi alanlardan maddi kaynak elde etmek için yapılan özensiz uygulamalardır.

2.4 Kentsel Değerlerin Sunum Yöntemi Olarak Kültür Rotaları

Toplumların en temel ihtiyaçlarından biri olan ulaşım ihtiyacını yollar karşılar. Kara, hava, su bağlantılarının bütünü ulaşım ağlarını meydana getirir. Toplumlar ve kültürleri, yollar ile etkileşir. Yollar, etraflarında doğan yerleşimler, orada meydana gelen birikim, somut ve soyut kültürel mirasla anlam kazanırlar. Günlük yaşamımızın parçası olarak kullandığımız otoyolların yarattığı genel algıyı bir yana koyarsak; toplumlar arasında kültürel bağ kurmuş, zenginliklerin aktarılmasına vesile olmuş, zaman içinde deneyerek keşfedilmiş ve değer kazanmış yollar da vardır. Bu yolların büyük bölümü, ya günümüz yollarının altında kalmış ya da patika, iz haline gelmiştir. Geçmişte kullanılmış bu yollar ait oldukları dönemlerin doğal, teknik ve teknolojik, görsel ve estetik, simgesel, işlevsel

ve yönetsel özellikleri ile geçmişlerinin fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik yapısını yansıtan ve bunun sonucunda özgün değere sahip korunması gerekli kültür varlıklarıdır. Ancak çoğu ya zamanla kaybolmuş ya da bugünkü modern yolların altında kalarak yok olmuşlardır. Halen çevresi için bir değer teşkil eden yollar olduğu gibi, ekonomik - politik kararlar, bakımsızlık, doğal afetler, toplumsal ihtiyaçların değişmesi gibi sebeplerle iz haline gelmiş veya yok olmuş yollar da vardır. Gitgide yok olan kültürel zenginliklerin yanında yolların da yok olmaya yüz tutması kültürel bütünlüğün sağlanamaması anlamı taşır. Bu bağlamda, kültürel bütünlüğün korunması ve geçmiş – gelecek köprüsünün oluşturulabilmesi adına "kültür rotaları" kavramı, korumada bir enstrüman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kültür rotalarının birincil amacı, tarihi yollar ile ilgili bilgi derinliğini aktarmak, çevresindeki değerlerle ilgili farkındalık yaratarak birbiriyle ilişkilerini tanımlamaktır. Ortaya koyulan bütünün içinde rekreatif faaliyetleri, eğlenceyi, geziyi, keşfetmeyi ve incelemeyi barındıran parkurların ve güzergahların sunulmasıdır. Başlangıçta turizm için yapılan bir çalışma olarak düşünülse de; tarihi yollar, kültür rotaları ile canlanır ve günümüzde belli amaçlarla kullanılır hale gelebilir. Turizm ise bunun için yalnızca araç olarak kullanılabilir. Tarihi çevrelerin tahribatını önlemek amacıyla bu ayrımın doğru biçimde tanımlanması ve uygulama koyulması gerekmektedir.

Kültür rotaları, aynı adla anılmamış olmasına rağmen ilk olarak Avrupa Konseyi'nin "Sürekli Avrupa (Continuous Europe)" çalışmasıyla 1960'larda ele alınmaya başlanmıştır. Kavramın sağlam temeller üzerine oturması 1987 yılından itibaren devam eden Avrupa Kültür Yolları Programı (European Cultural Routes Program) ile olmuştur. Programın amacı, Avrupa'nın bütün olarak ortak bir kültür mirası yansıttığını, zaman ve mekan boyutlarıyla ortaya koymak olmuştur. 1987 yılında İspanya'daki "Santiago de Compostela Yolu" kültür rotalarının somutlaşan ilk örneği olmuştur. [25] Bunu takip eden yıllarda rotanın kapsamı ele alınarak ve genişletilerek Avrupa göç yolları rotası oluşturulmuştur.

1994 yılında Madrid'te UNESCO ve ICOMOS'un katılımıyla yapılan toplantıya "Kültürel Mirasımızın Bir Parçası: Kültürel rotalar" konusu tema oldu. 1997'de Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü Kuruldu. 1998'de ICOMOS Kültürel Rotalar Uluslararası Komitesi

(Comité Internacional de Itinerarios Culturales, CIIC) kuruldu. Bu kurumların kurulmasındaki amaç, kültür rotalarının araştırılması, tescillenmesi, üzerindeki miras alanlarının korunması, ekonomik ve sosyal açıdan geliştirilmesidir.

2005 yılında UNESCO'nun kültür rotalarını, korunması gerekli dört miras kategorisinden biri olarak ilan etmesi, kavramın gündemde öne çıkmasına olanak sağladı. Bu konuyla ilgili ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi liderliğinde hazırlanan ve 2008 yılında yayınlanan "ICOMOS Kültürel Rotalar Bildirgesi" temel bir kaynak oldu. Bildirge'nin ana amaçlarını; kültür rotalarının araştırılmasında temel ilke ve yöntemleri ortaya koymak; rotaların kullanımıyla ilgili esasları belirlemek; rotaların değerlendirilmesi, korunması ve yönetimi konularında bilgi ve deneyim birikimini sağlayacak mekanizmaları kurmak oluşturmaktadır.

2010 Yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından yürürlüğe konan Kültür Yollarına İlişkin Genişletilmiş Kısmi Anlaşma (Resolution CM/Res(2010)53 establishing an Enlarged Partial Agreement - EPA) [26], 03.09.2012 tarihinde 3609 sayılı Kanun Tasarısı ile başbakanlık onayıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından uygun bulunmuştur. [27]

2012 yılında ise Fransa'da UNESCO, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü, Ekonomik Gelişme Örgütü, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimlerin katılımıyla düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısında, yaratıcı ve yenilikçi araçların kullanılarak kültür mirasının görünür kılınması ve eğitim ve katılımcılığın artırılması kararları alındı. Bu toplantı sonucunda "Colmar Deklerasyonu: Avrupa Kültür Rotaları 25. Yıl" dokümanı yayınlandı. Aynı yıl, Avrupa kültür yollarının özel sektöre, turizm sektörüne, yerel - ulusal yönetimlere, ilgili tüm paydaşlara tanıtma, farkındalığı artırma ve işbirliği geliştirme adına "Crossroads of Europe" insiyatifi kuruldu.

Kültür rotaları ölçek, içerik ve amaçları doğrultusunda çeşitlenebilir. Araçlı rotalar, yürüyüş, tırmanış rotaları, bisikletli rotalar gibi girdiler ile rotaların zorluk dereceleri, kullanıcı profili, kullanıcının ilgi alanı gibi konular rotaların tasarımını etkiler.

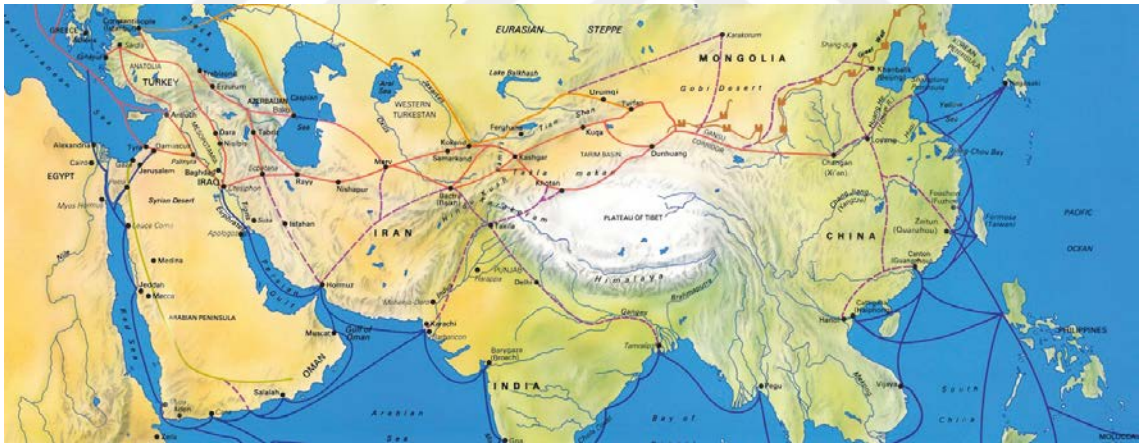
"Yeni bir kavram veya kategori olarak kültürel rotalar düşüncesi, bir rotanın kapsamında bulunabilecek diğer kültürel varlık türleriyle (anıtlar, kentler, kültür

peyzajları, endüstri mirası vb.) çatışmaz veya çakışmaz. Rota, tüm bu varlıkların sahip oldukları önemi arttıracak bir sistemdir." (ICOMOS Kültür Rotaları Bildirgesi, 2008)

Türkiye ve dünyadaki kültürel rota örnekleri incelendiğinde, tema, kapsam ve işlev olarak iki ana gruba ayırmak mümkün olur. Geçmişte askeri, dini ve ticari amaçlarla kullanılan yollar ve bunların oluşturduğu yol ağları kültür rotalarına konu olabileceği gibi, var olan zenginliklerin sunum biçimi olarak yeni kültür rotaları da oluşturulabilir.

Tarihsel bir dönemde belirli bir amaca yönelik kullanılmış rotalar, ticaret yolları, kutsal yollara, göç yolları, askeri güzergahlar veya tarihte yer etmiş kişilerin, keşif, gezi veya fetih amaçlı izlediği rotalar olabilir. İpek Yolu, Baharat Yolu, Haçlı Yolu, Büyük İskender Yolu, Evliya Çelebi Yolu, St. Paul Yolu gibi.

Uzun süreli kullanılan bazı rotalar çevresinden etkilenmiş ve çevresine değer katmıştır. Kültürlerin yol boyunca taşındığı İpek ve Baharat yolu gibi rotalar (Şekil 2.2), toplumların teknik, teknolojik, sosyal ve kültürel gelişimlerinde hatırı sayılır bir role sahiptir. [28]

Şekil 2. 2 İpek ve Baharat Yolları (Kaynak: Karataş, 2015)

Kültürel ve doğal mirası temeline alarak; zaman, kişi, dönem gibi kıstaslarla bölgesel kalkınma, mirasın korunması gibi sebeplerle oluşturulan rotalar, tarihsel ve doğal zenginliklerin sunumunu içerirler. Avrupa Endüstri Mirası Rotası, Gotik Mirası Rotası, Transromanica, Hitit Yolu, Don Kişot Yolu, Akdeniz Zeytin Rotası, Likya Yolu, Yenice Ormanları, Avrupa Bisiklet Rotaları gibi. Bu rotalar, miras alanlarını birbirine bağlayan sanal bir yol olabileceği gibi, tarihi yol ağlarını içeren güzergahlar da olabilir. Planlamalarındaki başlıca hedef kültürel mirasın korunması olmakla beraber, turizmi

yoluyla tarihi çevreyi yaşama katmak, yerel kalkınmayı desteklemek, var olan çevreyi efektif olarak değerlendirmek olarak sayılabilir.

Temalı rotalara bir örnek olarak Don Kişot (Don Quixote) Rotası, kültürel miras ve doğal peyzajı bir arada sunmaktadır. Cervantes'in yarattığı edebi bir karakterden yola çıkan bu rota, İspanya'nın Castilla-La Mancha kırsal bölgesinde Don Kişot'un kitap boyunca izlediği güzergâhı takip eder. 2007 yılında Avrupa Kültür Rotası olarak ilan edilen rota; kaleler, kent meydanları gibi çok sayıda tarihi mekânı, İspanya köylerini ve Don Kişot'un savaştığı meşhur yel değirmenlerini ziyaret eder. (Şekil 2.3 ve Şekil 2.4)

Şekil 2. 3 Don Kişot Rotası Yel değirmenleri (Kaynak: donquijote.org)

Şekil 2. 4 Don Kişot - Picasso (Kaynak: famous-artwork.com)

Temalı rotaların planlaması sırasında, güzergahın belirlenmesinin yanı sıra rotaya ait grafik çalışmalar da yapılmaktadır. Rotaların kendisi bir sunum aracı olmasına karşın, rotaların sunumu için de kullanıcıya ulaşan bazı tanıtım - sunum öğeleri gerekli olmaktadır. Logo çalışmaları, ünlü kişilerin hazırlamış olduğu enstalasyonlar (yerleştirme sanatı – sanatsal çalışmalar kültürel mirasın sunumuna aracılık edebilir), broşür ve kitapçıklar bu tanıtım - sunum çalışmalarının bir bölümünü oluşturur. (Şekil 2.5)

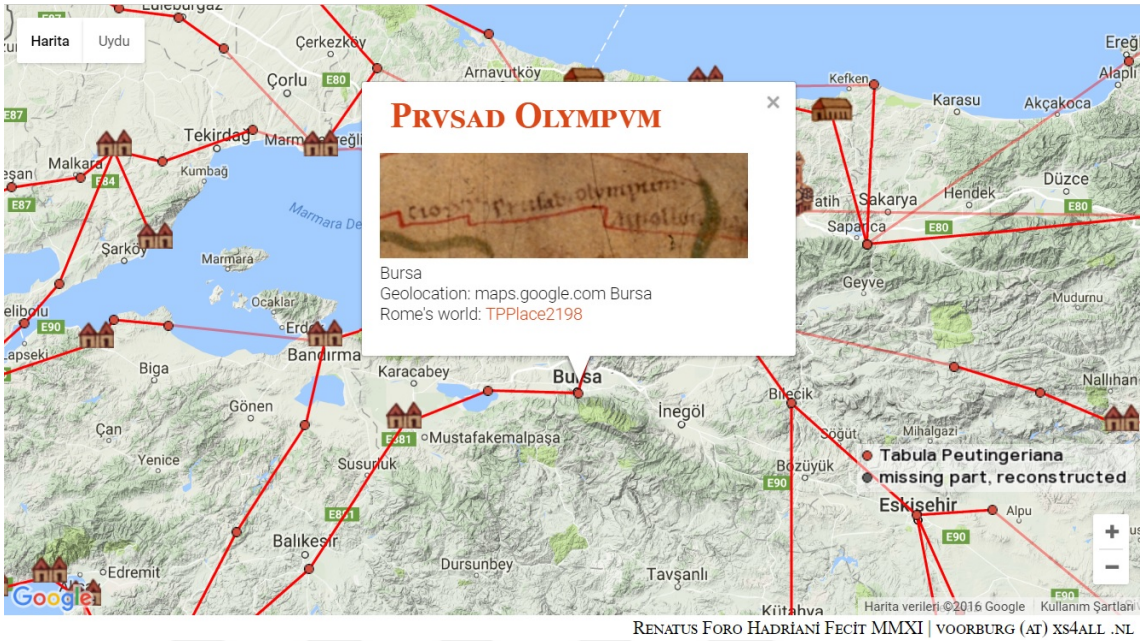

Şekil 2. 5 Avrupa Endüstri Mirası Rotası İçin Hazırlanmış Afiş - Logo (Kaynak: erih.net)

Kültür rotalarına altyapı oluşturacak çalışmalar, ulusal ve uluslararası ortamda sivil toplum kuruluşları, dernekler ve komiteler tarafından yürütülmeye devam etmektedir. [28]

René Voorburg'un Richard J. A. Talbert'ın çalışmalarından faydalanarak hazırladığı interaktif topografik Roma haritası ile antik Roma çağında kentler arası haritalar okunabilir, mesafeler ve zaman hesaplamaları yapılabilir. Bu türde çalışmalar antik

yolların analiz edilmesine ve kültür rotalarının tasarlanmasına olanak sağlamaktadır. (Şekil 2.6) [29]

Şekil 2. 6 İnteraktif Roma Haritasında Bursa (Kaynak: omnesviae.org)

Buna benzer olarak World Trails Network oluşumu da kültür rotalarına örnek teşkil ederek ve altyapı sağlayarak destek vermektedir. Avrupa Konseyi'nin kültür rotaları üzerine yaptığı çalışmalar sonucunda oluşturduğu veri tabanı da dünyadaki kültür rotalarının incelenmesini kolaylaştırmaktadır. Hazırlanan internet sitesinde ayrıca kültür rotalarının önemine de değinilmiştir. [30]

Türkiye'deki kültür rotalarını korumayı, yeni kültür rotaları oluşturmayı ve kültür rotalarını geliştirmeyi amaçlayan Kültür Rotaları Derneği (Culture Routes Society), Temmuz 2012'de kurulmuştur. Dernek, şehir hayatında kaybolmuş bireyleri doğa ile buluşturmak adına kültür ve doğa parkurlarıyla bisiklet binme, doğa yürüyüşü, tırmanma ve at binme etkinliklerine yönelik aktiviteleri desteklemektedir. Bu süreçte, Türkiye genelinde sit alanlarının ve yolların korunması konusunda çalışarak kampanyalara imza atmaktadır. İlgili makamlarla işbirliği içinde, rehber kitaplar, interaktif haritalar ve cep telefonu uygulamaları ile kültür rotalarını bireylerin kullanımına sunmaktadır. [31]

Türkiye'deki bir başka kültür rotası çalışması, Küçükyalı Arkeopark Projesi'nin de dahil olduğu, Küçükyalı Arkeopark'ı, yakın çevresini ve Adalar'ı içine alan sürdürülebilir

kültürel rotaların oluşturulması amacıyla, alanda yürütülen LIMEN: Ege'den Karadeniz'e Kültürel Limanlar Projesi'dir. Kültür Rotaları Derneği ve Adalar Konseyi'nin de katkılarıyla düzenlenen atölye çalışmalarında, üç alt başlıktan oluşan İstanbul rotası tanıtılmıştır. İstanbul Kent Surları'na yoğunlaşan İstanbul Kent Rotası, İstanbul Asya Yakası ve Adalar Rotası, Anastasia Surları ve Çatalca'daki su kemerlerine yoğunlaşan İstanbul Avrupa Yakası ve Yakın Çevresi rotası. [32]

ÇEKÜL Vakfı, 2012 yılından itibaren Kentsel Strateji ile birlikte Tarihi Kentler Birliği adına yürüttüğü Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları programı kapsamında kültürel rotalar üzerine çalışmaktadır. Türkiye Belediyeler Birliği'nin desteğiyle yürütülen Kültürel Rota Planlaması kapsamında ölçekli rota çalışmaları, uygulama çalışmaları ve planlama rehberi olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır. [33]

Bursa Nilüfer Belediyesi tarafından ÇEKÜL desteğiyle hazırlanan Mysia Yolları kitabı, Nilüfer İlçesi sınırlarında Misi Köyü'nden Gölyazı (Apollonia)'ya uzanan coğrafyada doğa parkurlarını ayrıntılı bir dille ziyaretçilere sunmaktadır. (Şekil 2.7) [34]

Şekil 2. 7 Bursa Nilüfer Belediyesi Mysia Yolları (Kaynak: cekulvakfi.org.tr)

BÖLÜM 3

HİSAR'DA KENTSEL DOKU VE KENTSEL KATMANLAR

3.1 Bursa'nın Konumu

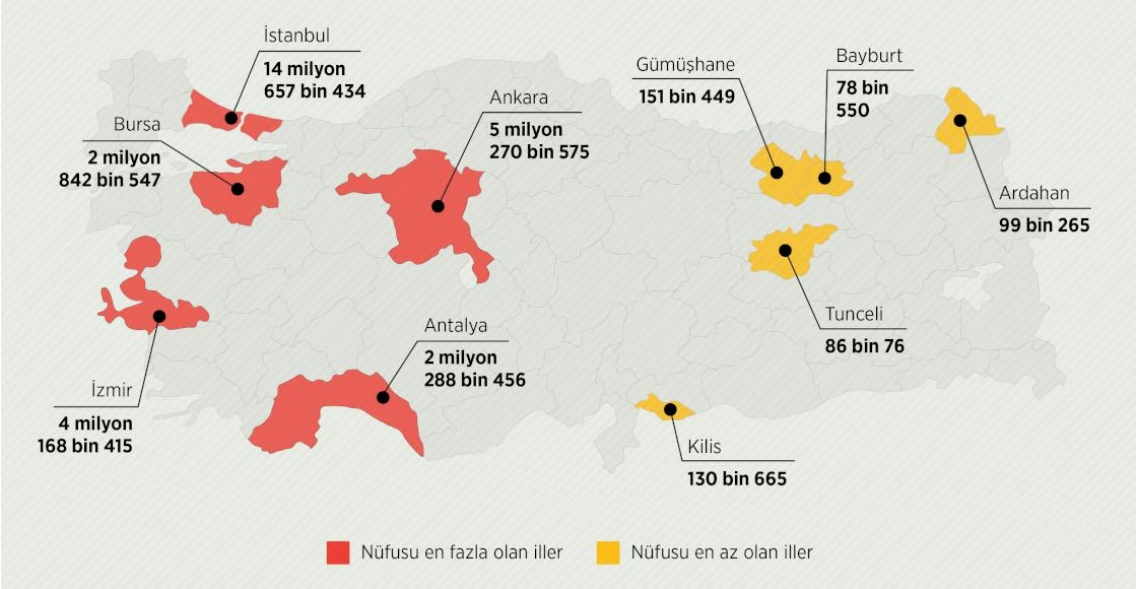
Bursa 40 derece boylam ve 28 – 30 derece enlem daireleri arasında Marmara Denizi'nin güneydoğusunda yer alan, toplam il nüfusu 2009 Yılı Genel ADNKS Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 2. 249. 974 ile Türkiye'nin 4. büyük kentidir. (Şekil 3.1, Şekil 3.2 ve Şekil 3.3)

Şekil 3. 1 Bursa'nın Kıtalar Arasındaki Jeolojik Konumu - Uydudan Görüntüsü (Kaynak: turkcebilgi.com)

Şekil 3. 2 Bursa'nın Türkiye'deki Konumu (Kaynak: turkcebilgi.com)

Şekil 3. 3 Türkiye'nin önde gelen şehirleri ve Bursa'nın Nüfusu (Kaynak: Anadolu Haber Ajansı)

Bursa ili doğuda Bilecik, Adapazarı, kuzeyde Kocaeli, Yalova, İstanbul ve Marmara Denizi, güneyde Kütahya, batıda Balıkesir illeriyle çevrilidir. (Şekil 3.4)

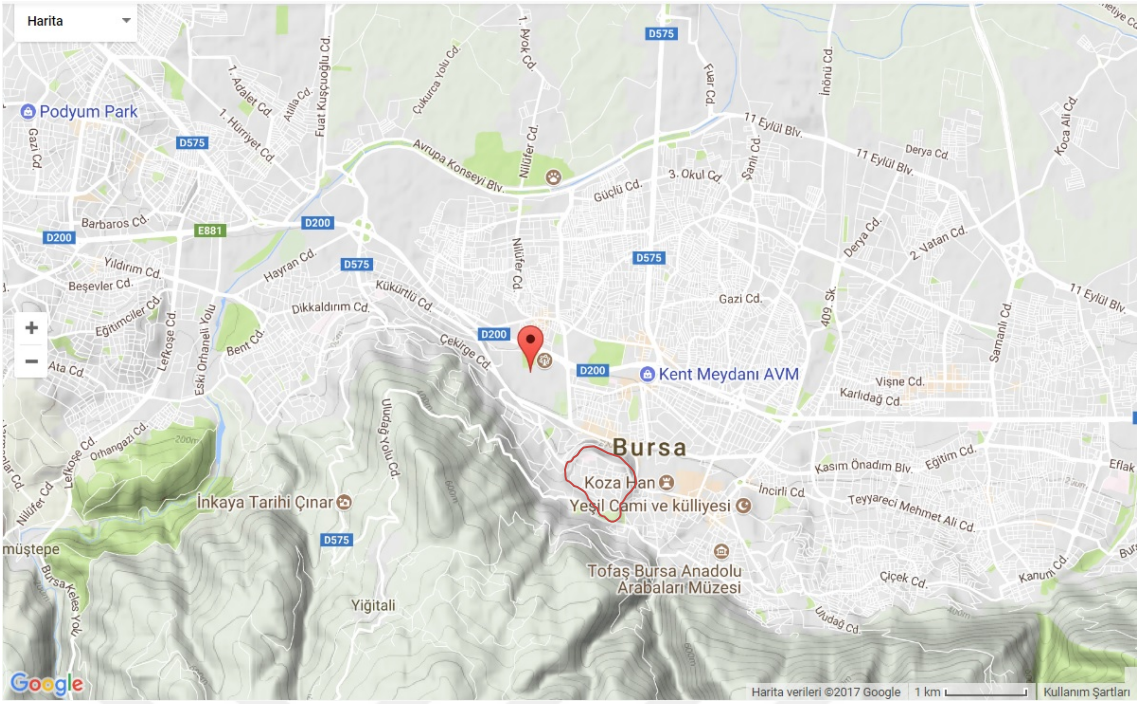

Şekil 3. 4 Bursa'nın Civar İller Arasındaki Konumu (Kaynak: turkcebilgi.com)

Denizden yüksekliği 155 metre olan Bursa, genelde ılıman bir iklime sahiptir. Ancak, iklim bölgelere göre de değişiklik göstermektedir. Kuzeyde Marmara Denizi'nin yumuşak ve ılık iklimine karşılık güneyde Uludağ'ın sert iklimi ile karşılaşılmaktadır.

İlin en sıcak ayları temmuz – eylül, en soğuk ayları ise şubat – marttır. 52 yıllık gözlem süresi itibarı ile yıllık ortalama yağış miktarı 706 mm'dir. İlde ortalama nispi nem % 69 civarındadır.

İlin yüzey şekilleri, birbirlerinden eşiklerle ayrılmış çöküntü alanlarıyla, dağlar halindedir. Çöküntü alanlarının başında İznik ve Uluabat gölleriyle, Yenişehir, Bursa ve İnegöl ovaları oluşturmaktadır. (Şekil 3.5)

Şekil 3. 5 Bursa Merkez Topografik Haritası (Kaynak: turkcebilgi.com)

Toplam yüzölçümü 10. 819 km2 olan Bursa ili topraklarının % 17'sini ovalar oluşturmaktadır.

İl sınırları dahilinde Uluabat (1. 134 km2) ve İznik (298 km2) gölleri bulunmaktadır.

İlin önemli akarsuları; Mustafakemalpaşa Çayı, Uludağ'ın güney yamaçlarından doğan ve gene Uludağ'dan kaynaklanan birçok küçük dere ile beslenen Nilüfer Çayı, Göksu Çayı, Koca Dere, Kara Dere, Aksu Deresi'dir.

İlin sahip olduğu 135 km kıyı bandının 22 km'lik kısmı kullanıma uygun olup, diğer kısmı değerlendirilememektedir.

Bursa ili topraklarının yaklaşık % 35'ini dağlar kaplamaktadır. Dağlar genellikle doğu-batı yönünde uzanan sıradağlar şeklindedir. Bunlar; Orhangazi'nin batısından Gemlik Körfezi'nin batı ucunda bulunan Bozburun'a doğru uzanan Samanlı Dağları, Gemlik Körfezi'nin güney yüzünü kaplayan ve Bursa ovasını denizden ayıran Mudanya Dağları, İznik Gölü'nün güneyi ile Bursa ovasının kuzey kesimleri arasında yer alan Katırlı Dağları, Mudanya Dağları'nın uzantısı olan Karadağ ve Marmara Bölgesi'nin en yüksek dağı olan Uludağ'dır (2. 543 m). [35]

Bursa, tarihi ve doğal zenginlikleri, sahip olduğu kültürel derinlik ve gelişmekte olan sanayisiyle öne çıkan bir kenttir. Osmanlı'nın ilk başkenti Bursa, Türkiye ekonomisine katkı sağlayan lokomotif kentlerden biridir. Tekstil, otomotiv, makine sanayileri, döküm ve dericilik gibi zanaat kolları, tarım ve gıda sektörlerindeki üretim ve ihracatta ön sıralardadır. Geçmişte İpek Yolu üzerinde bulunan Bursa, bu konumu ile günümüz sanayisine zemin oluşturmuştur. Cumhuriyet sonrasında devlet eliyle kurulan İpekiş, Merinos ve Sun'i İpek fabrikaları ile Bursa'da modern sanayinin temelleri atılmıştır. Türkiye'nin ilk organize sanayi bölgesi olan Bursa Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. 1960 yılında başlatılan bu sanayi atılımı ve kurulan otomobil fabrikaları Bursa'yı bir sanayi kenti haline getirmiştir. [36] Bursa, kısa zamandan sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan Türkiye'nin en önemli şehirlerinden biri haline gelmiştir ve gelişimini her açıdan sürdürmektedir.

3.2 Bursa'nın Tarihi ve Kentsel Gelişimi

Bursa, kültürel, tarihi ve doğal öğelerin iç içe yer aldığı, Türkiye'deki anıtsal ve sivil mimarinin özgün örneklerini barındıran ve kültürel miras çevresinde biçimlenmiş kentlerden biridir. Konumu, doğal yapısının tarıma elverişliliği, ticari ve askeri yollar üzerinde yer almasıyla Bursa, Anadolu'nun eski yerleşim yerlerinden biri olagelmiştir.

Zengin kültürel birikim, kente biçim veren önemli bir unsurdur. Bölgede yer etmiş her toplum, ardında bıraktığı kalıntı ve eserlerle kentin gelişimine katkı sağlamıştır. Süregelen kültürler hem kenti etkilemiş, hem de kendinden önceki kültürlerden etkilenmişlerdir. Ortaya çıkan kültürel yığılma, katmanlar oluşturarak, Bursa'ya "çok katmanlı kent" kimliğini kazandırmıştır. Kentteki katmanlaşma, kent tarihi ve yaşamı hakkında bilgi sağlamaktadır.

Kent bu bağlamda incelendiğinde; prehistorik dönem, Helenistik dönem, Bithynia krallığı dönemi, Roma dönemi, Bizans dönemi, Osmanlı dönemi olmak üzere başlıca altı dönemin izlerini ortaya koymaktadır. [37] Ancak bu araştırma kapsamında, mimari anlamda günümüze ulaşan verilerin yoğunluk derecesi ve Hisar'da yapılan kazılarda stratigrafik verilerin kısıtlı olması (Kazılarda çıkarılan katmanlar, kentteki üst üste yığılmadan ötürü net bir okuma sağlamamaktadır.) sebebiyle, "Osmanlı öncesi, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet ve sonrası" olarak dört ana başlıkta değinilecektir.

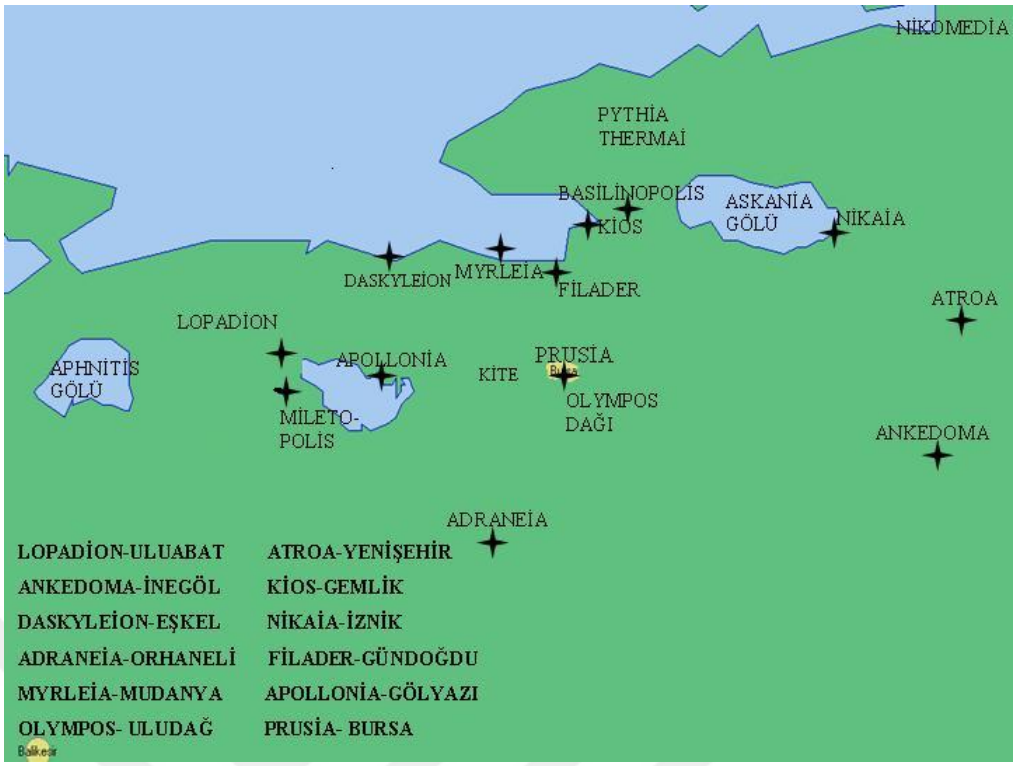
3.2.1 Osmanlı Öncesi Dönem

Prehistorik Dönem

Bursa'nın prehistorik dönemlere dayanan tarihi yakın dönem araştırmalarıyla gün yüzüne çıkarılmaktadır. Halen şehrin pek çok noktasında devam etmekte olan arkeolojik kazılar mevcuttur. Kent çeperine ve civar köylere yayılmış höyükler, kent kalıntıları ve on beş milyon yıl öncesine dayanan fosil buluntuları bunlardan sadece bazılarıdır. Yapılan araştırmalar, kentin sahip olduğu değerleri ortaya koymaktadır. [38]

Prehistorik dönemlere ait bilgiler kazı çalışmaları ve araştırmalarla aydınlanmaya devam etmektedir. Bursa çevresindeki en eski yerleşimler İznik Gölü çevresindedir. Bunlardan Orhangazi yakınlarında gün yüzüne çıkan Ilıpınar Höyüğü, Ilıpınar'ın 750 m doğusundaki Hacılartepe Höyüğü, Orhangazi – İznik Yolu üzerindeki Yeniköy Mevkii'nde Tepecik Höyüğü ve İznik Gölü'nün doğusunda Körüstan, Höyücek, Karadin ve Üyücek Tepe taş devrine referans veren yerleşimlerdir. Bunların yanında, İnegöl merkezindeki Cumatepe ve yakınındaki Doğutepe Akhisar Höyüğü ile Yenişehir Babasultan Höyüğü tarih öncesi devirlere ilişkin bilgi vermektedir. Bursa'nın 7 km kuzeyindeki Demirtaş Nahiyesi'nin güneyindeki Demirtaş Höyüğü ele geçen buluntularla erken bronz çağına rastlayan M.Ö. 2500'lere tarihlenir. Mustafakemalpaşa'daki Dorak Köyü ile Tahtalı Köyü'ndeki kalıntılar da benzer dönemlere tarihlenmektedir. [39]

Kentin yakın çevresinde yer alan antik yerleşimler de Bursa'nın canlılığını artıran etkenlerdi. Civardaki antik yerleşimler olan Miletopolis (Mustafakemalpaşa – Tatkavaklı Beldesi sınırları içinde), Hadrianoi (Orhaneli), Nikaia (İznik), Apemeia – Myrleia (Mudanya) ve Kios Prusias ad Mare (Gemlik) bulunmaktaydı. (Şekil 3.6) [40]

Şekil 3. 6 Bursa ve çevresindeki antik yerleşimler (Kaynak: bursadakultur.org)

Hisar içindeki Antik Bursa'nın kökenleri, Batı Anadolu ve Ege dünyasındaki gelişmelerle iç içedir. Ticaret yolları üzerindeki Bursa tarihi boyunca çevresiyle etkileşim halinde olmuştur. Kütahya civarındaki Çavdarhisar'dan (Aizona) geçen işlek ticaret yolu Bursa üzerinden Marmara'ya ulaşmaktaydı. Antik yollarla İznik üzerinden Orta Sakarya Vadisi'ne açılan Bursa'nın Mudanya ve Gemlik üzerinden Marmara Denizi ile bağlantısı vardır. Mudanya ve Gemlik gibi iki önemli limanı bulunmaktadır. Mudanya, Anadolu'nun batı kıyılarında ticaretle uğraşan kolonilerin Marmara koylarında koloniler oluşturduğu döneme rastlar. M.Ö. 750 – 200 arasında gelişen bu dönemde Gemlik de önem kazanmıştır. [40]

Bithynia Dönemi

Bursa ve çevresinin yazılı tarihi Küçük Asya'nın geçmişindeki en önemli olaylardan biri olan Ege Göçleri ile başlar. M.Ö. 2000 ortalarından sonra Trakya'dan Anadolu'ya geçen bazı kavimler önce Marmara Denizi'nin güneyine yayılmış, sonra da doğuya, Anadolu'nu iç kesimlerine doğru ilerlemişlerdir. Günümüzden yaklaşık sekiz bin yıl önce

yerleşik yaşamın başladığı bu topraklara M.Ö. 7000'de Trakya'da Strymon (Struma)[1] nehri kenarında yerleşik Bithyniler ve akrabaları Thynninler İskit saldırılarından dolayı Bursa bölgesine yerleşip buraya Bithynia adını vermişlerdir. Bithynia dönemi, sınırların genişlediği, krallık içinde farklı kavimlerin barındığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen Lidyalılar, Persler ve Büyük İskender istilalarından kaçamamışlardır.

M.Ö. 4. yüzyıldan itibaren Bithynia ismi anılmaya başlanmıştır. Bursa'yı da içine alan, Trakya'dan göçen Thyni'lerin ülkesi anlamına gelen Bithynia, esas olarak Marmara'nın güneydoğu ve doğusunu içine alan coğrafi bölgeyi temsil etmektedir. Anadolu Beylikler Dönemi'ne kadar bölge bu isimle anılmıştır. Roma döneminde bir Roma Eyaleti olarak varlığını sürdürmüştür. Şekil 3.7'de Bithynia sınırları görülebilmektedir. [41]

Strabon kentin kuruluşunu M.Ö. 550 olduğunu yazmaktadır. Bazı kaynaklara göre de kentin M.Ö. 2. yy.'ın başlarında (Dostoğlu'na göre M.Ö. 185) [43] Prusias döneminde kurulduğu söylenmekle beraber, kuruluşunu Kartaca Kralı Hannibal'ın önerdiği rivayet edilir. Rivayete göre, Romalılara yenildikten sonra Prusias'a sığınan Kartaca Kralı Hannibal, minnetinin simgesi olarak bahsi geçen traverten teraslar üzerinde bir suyolu ve Hisar yapımına başlamıştır. Ancak Hannibal'in M.Ö. 188'de yapılan Apameia (Afyon – Dinar) Savaşı'ndan sonra Prusa'ya geldiği düşünülürse, surların yapımına Hannibal şehre gelmeden başlandığı da söylenebilir. [39]

Kent ve çevresi M.Ö. 74 yılında Roma hakimiyetine girene kadar Bithynia Krallığı çalkantılı bir süreç geçirmiştir. Büyük İskender istilasının ardından İskender'in ölümüyle kentin temelleri atılmaya başlanmıştır.

[1] Trakya ve Makedonya'da Türklerin Karasu adını verdikleri Ustruma nehri.

Şekil 3. 7 Roma Döneminde Küçük Asya'da Bithynia (Kaynak: bible-history.com)

Roma Dönemi

IV. Nikomedes'in ölümü sonrasında, M.Ö. 74 yılından itibaren Bithynia Krallığı, Roma İmparatorluğu'na sadakat göstererek özerklik şansı elde etmiştir. Aynı zamanda Roma imparatoru Traianus tarafından sağlanan bol bağışlarla birlikte vergi muafiyeti kazanmıştır. Genç Vali Plinus'un çalışmalarıyla kent gelişmiştir. Kentin Roma hakimiyetine girdiği dönemde çok önemli olmayan bir kale kent olan Bursa (Prusa), Plinus'un sıcak su kaynaklarına özel bir nitelik kazandırmasıyla M.S. 84'te senatosu bulunan birinci sınıf bir kale kent konumuna gelmiştir.[1] [42] Oluşan ortam kent nüfusunun artmasını sağlamıştır. Roma dönemi Bursa'sında halk bakırcılık, tarım ve hayvancılığın yanı sıra değirmencilikle uğraşmaktaydı.

Bursa M.S. 259 yılında İskitlerin akınlarına ve yağmalarına maruz kalmıştır. İskitler, Trakya (İstanbul) Boğazı'ndan geçtikten sonra Bithynia'ya akın ettiler ve Bursa'nın yanı sıra Nikomedeia (İzmit), Niceaia (İznik), Myrleia (Mudanya) ve Kyzikos (Erdek) tümüyle yağmaladılar. Bu tarihlerde Roma İmparatorluğu da ayrışmaya başlamıştı. [40]

Bizans Dönemi

M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi ile Bursa (Prusa), 1326 yılına kadar Bizans İmparatorluğu egemenliğinde kalmıştır. Bizans yönetimindeyken özel bir kent olmamıştır. Buna rağmen, I. Justinianus döneminde kaplıcaların ününün arttığı bilinmektedir.

[1] Tekeli, tüm bu gelişmelerin yalnızca valiye bağlanmasını eleştirmektedir.

Bir Bizans kenti olarak Bursa hakkında, yazılı kaynakların eksikliği söz konusu olmakla beraber, ele geçen arkeolojik buluntularla detaylı yorum yapmak da günümüzde mümkün değildir. Bizans dönemi hakkında bilgi verecek yazılı kaynakları üretmiş tarihçiler (Michael Psellos (1017-1078), Nikephoros Bryennios (1062-1137), Anna Komnene (1083-1153) gibi) de Geç Bizans (Birinci dönem: 1025-1204 ve İkinci dönem: 1204-1453) döneminde yaşamışlardır.

Erken dönem Bizans kentlerini Romalı yönetici ve yazar Cassidorus (485-585) üç grupta derlemektedir. Eski tarzdaki kentler, canlı toplumsal etkinlikleri olanlar ve yarı kırsal kentler.

Bizans dönemi Bursa'sı (Prusa) dış etkenlere karşın, bir kale içi (intra muros) olarak varlığını sürdürmüştür. Durağan kaldığı dönemler olmuş, demografik yapısı ve fiziksel yapısında değişiklikler de yaşanmıştır. Kentin kuruluşundan itibaren süregelen kentsel yaşam ölçütleri Bizans döneminde de sürmüştür. Tarım alanları ve hisar içinin kullanımında büyük değişiklikler görülmemiştir. Kentin tehtid altında bulunduğu dönemlerde kırsal kesimde yaşayan halkın, hisara sığındığı bilinmektedir. Artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, olağan dışı durumlarda ekili alanlara dönüştürülebilecek kent içi boşluklar (pomoerium) bırakıldığı bilinmektedir.

Kentsel yapılı çevreye dair günümüze ulaşmış net bilgi bulunmamaktadır. Temellerine ulaşılmış yapıların kaç katlı olduğu, üst yapılarının nasıl teşkil edildiği bilinmemektedir. Bununla beraber yolların dar ve eğri olduğu, çıkmaz sokakların bulunduğu ve konutların özensiz ve küçük yapılar olduğu öne sürülmektedir.

Hisar'ın kuruluşundan bu yana değişmesine karşın, kent dokusundan günümüze ulaşan Orta Pazar ve Kavaklı / Yerkapı Caddeleri'nin birbirine dik konumuyla, Bizans döneminde de kentsel etkinliklerin yoğunlaştığı akslar olması ihtimali öne sürülmektedir.[1] [43]

Bursa, M.S. 550'lerde ipek üretimine başlayarak önem kazanmıştır. Çin'den getirilen ipek kozaları, gelişmiş araçlar kullanılmadan işlenmekte ve ipek üretimi yapılmaktaydı.

[1] Yenal, dönemin ızgara planlı kentlerinin günümüzde de dokularını koruduğunu anımsatmaktadır. Nicaea (İznik) ve Sinope (Sinop)'u örnek olarak göstermektedir.

Üretilen ipek az miktarda olup, bu dönemde yalnızca saray mensuplarına ve kentin ileri gelenlerine yöneliktir.

3.2.2 Osmanlı Dönemi

Bursa (Prusa), 1326'da Osmanlılar tarafından alınmıştır. Bu dönemde büyüyüp gelişen Bursa 1363 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olarak kalmış ve imparatorluğun çöküşüne kadar önemini hiç yitirmemiştir.

Bursa'nın yaşadığı kentsel gelişimi kentin coğrafi konumu ile yakından ilintilidir. Verimli Bursa Ovası'nın güneyinde Uludağ'ın dik yamaçlarının eteğindeki kuzeye bakan terasta yer almaktadır. İstanbul'a yakın olması da coğrafi konumu açısından bir başka belirleyici özelliktir. Bursa Osmanlıların eline geçtikten sonra doğu - batı ekseninde 800 metre, kuzey – güney ekseninde 500 metrelik genişliğe sahip bir kale, kenti yönetenlerin sarayının bulunduğu bir iç kale ve kentin ana girişini oluşturan doğu kapısının önünde gelişen kale altı bölgesinden oluşan bir yapıya sahipti. Kale ve iç kale arasındaki alanda mahallelere ayrılmış bir yerleşme dokusu, kale surlarının dışında da farklı etnik gruplara ait üç mahalle bulunmaktaydı. (Şekil 3.8)

Şekil 3. 8 Hisar Yamaçlarına Bakış (Kaynak: bursadabugun.org)

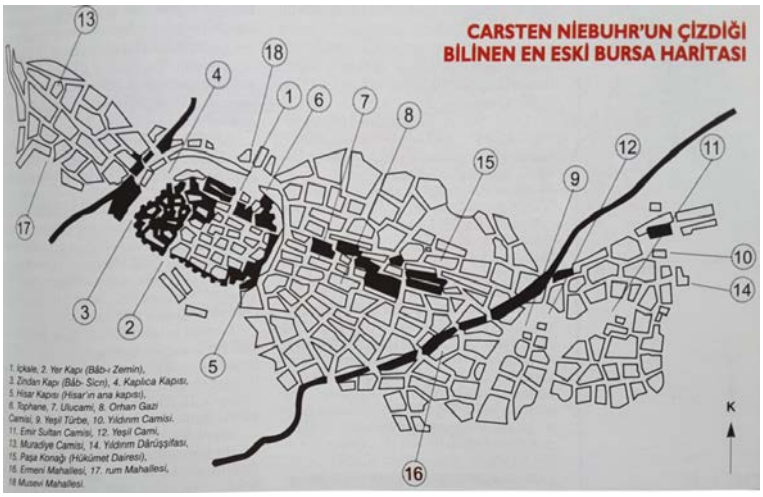
Roma İmparatorluğu'nun parçalanması ile Doğu Roma İmparatorluğu egemenliğinde kalan Bursa'ya önemli bir gelişme olarak iç kale yapılmıştır. 14. yüzyılda Osmanlı egemenliğine girmeden Bursa, Hisar içi, Çekirge semtindeki kaplıcalar ve İki yerleşimin arasında bir mahalleden oluşmaktaydı. Hisar içinde de iki mahalle bulunmaktaydı.

Osmanlı öncesi dönemden günümüze ulaşan ve kent ölçeğinde algılanabilir tek yapı Hisar surlarıdır. Yapıların çoğu malzeme stoku olarak kullanıldığı, bir bölümü de yaşanan yangın ve depremlerle yok olmuştur Hisar bölgesinde yapılan araştırma ve sondaj kazıları ile yapıların kalıntılarına rastlanmakta ve su yapıları, yapı temelleri, duvarlar, mahzen gibi yapı parçaları ele geçmektedir. [44] Bursa 1326'da Osmanlılar tarafından alındıktan sonra da kullanılan iç kale Tekfur Sarayı (Bey Sarayı) olarak bilinmektedir. Günümüzde Şahadet Camisi karşısındaki alana kurulu olan Orduevi sınırları içinde kalmaktadır.[1] [45] Bu dönemde büyüyüp gelişen Bursa 1363 yılına kadar Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak kalmış ve imparatorluğun çöküşüne kadar önemini yitirmemiştir.

14. ve 15. yüzyıllarda ticaret merkezinin surlar dışında gelişmesiyle birlikte sultan külliyeleri inşa edilmiş, Emir Sultan, Yıldırım ve Muradiye Külliyeleri kentin gelişimine yön veren odak noktaları olmuşlardır. İpekçilik gibi endüstri kollarının ve yeni konut gruplarının su kenarlarında konumlanmasıyla başka çekim noktaları ortaya çıkmıştır. Gelişen ahşap doku kente yayılan yangılar ve çok yıkıcı depremler dolayısıyla 19. yüzyıla büyük ölçüde ulaşamamıştır.

18. yüzyılda Bursa'nın durumunu gösteren bilinen en eski haritası Carsten Niebuhr'un hazırladığı kent haritasıdır. Şekil 1'de görülen 1767 yılına ait haritada Bursa'nın doğu - batı eksenli kent yapısı görülebilmektedir. Hisar surları ve Hanlar Bölgesi'ndeki önemli yapılar koyu renkle boyanmıştır. Gökdere ve Cilimboz Vadileri'nin önemi de vurgulanmıştır. (Şekil 3.9)

[1] Tophane Sur İçi Kazısı: Bursa merkez Osmangazi ilçesi Tophane semtinde, Devlet Hastanesi karşısındaki Haşim İşcan Parkı'nda 2000 yılında yapılan kazılar sonucu bulunan kalıntı. Bursa ve yöresi Geç Bizans – Erken Osmanlı Dönemi Arkeolojisi Araştırmaları kapsamında sürdürülen kazı çalışamasında elde edilen buluntuların bir saray kalıntısı olabileceği öne sürülmekte ise de, kazılarla bilgilerin kesinlik kazanması gerekmektedir.

Şekil 3. 9 Bursa 1767 Niebuhr Haritası (Kaynak: BBŞB Arşivi)

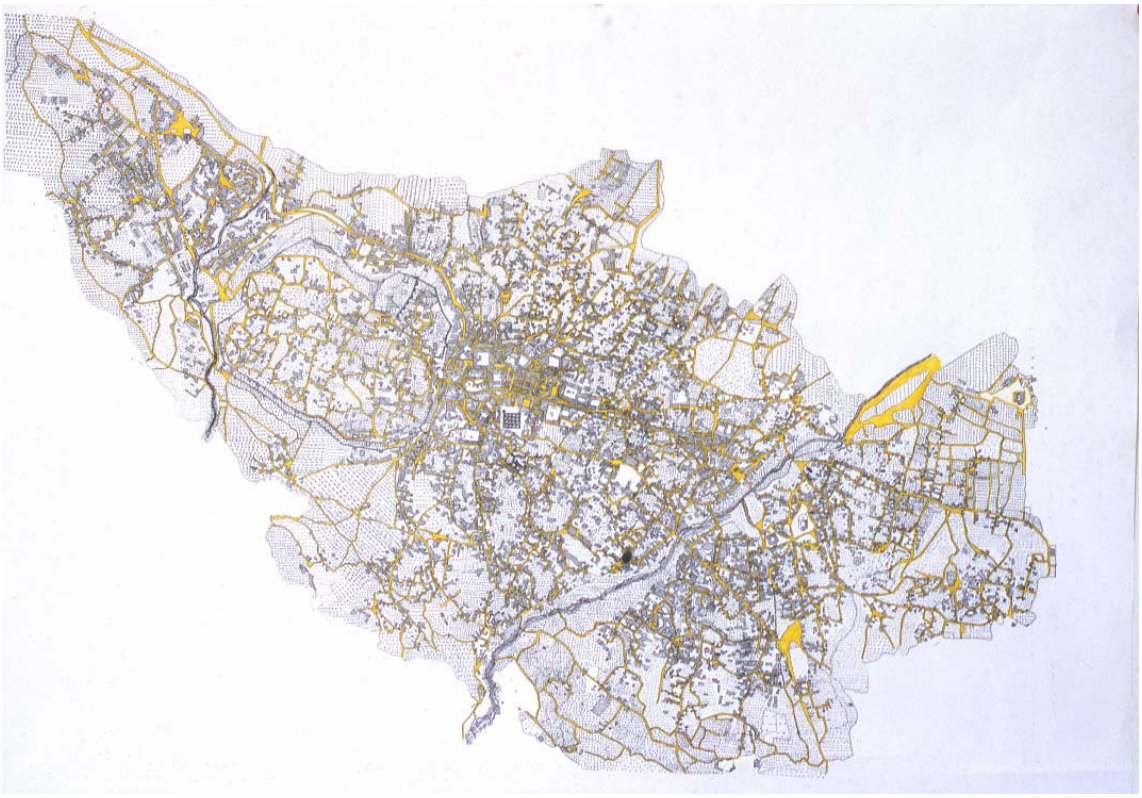
Tekeli'ye göre Bursa'nın üç büyük dönüşüm döneminden ilki, 1326'da Osmanlıların fethiyle başlayan ve Osmanlı'nın modernleşme hareketlerine kadar zamanı kapsar. İkinci dönüşüm dönemi ise, 19. Yüzyıl ile birlikte devletin yeniden yapılanmaya, sosyal ve ekonomik reformları hayata geçirmeye çalıştığı yıllardır. 1845 yılında Meclisi Vala (İmar Meclisleri)'nin kurulmasıyla imparatorluğun yol ağı altyapı inşasına başlandı. Yeni ticaret ilişkilerinin geliştiği bu yıllarda, yolların kervan ticaretinden, arabalı taşımacılığa geçişi sağlanmalıydı. Mudanya ve Gemlik limanlarının kritik öneme sahip olmasıyla ilk olarak gündemde olan limalardan şehre ulaşım yollarının açılması öncelikliydi. Bu iki "şose kaldırım"ın yapılması 1850 yılında tamamlanmıştır.

19. Yüzyılın başında ekonomik gelişmeler kentlerin dış dünya ile iletişimine bağlıydı. Osmanlı posta teşkilatı kuruldu ve 1856 yılında Bursa'ya telgraf bağlantısı sağlandı.

Yenileşme hareketleri arasında kent hayatının adaptasyonu için Bursa'da görevlendirilen kişi Ahmet Vefik Paşa'dır. 1864 yılında göreve getirilmiştir. 1892'de demiryolu yapımı tamamlanmıştır. Buharlı gemilerle yapılan taşımacılık gelişim göstermiştir. 1904 yılında La Compaine Fraissinet Mudanya ile Marsilya arasında düzenli olarak vapur işlemeye başlamıştır.

Kadı ve vakıflara dayanan sistem ihtiyacı karşılamamaya başladığında bürokratik sisteme adım atılmıştır. Konaklar dışında devlet daireleri kurulmaya başlanmış ve belediyeleşme yoluna gidilmiştir. Bu da kentlerde yeni bir yapı programını doğurmaktaydı. Modernitenin gerektirdiği şartlarda kentlerde planlama hareketleri hız

kazandı. Bursa'da kentsel planlamanın ilk uygulamaları 1854'teki[1] [46] büyük deprem ve ardından çıkan kenti harap eden yangının ardından yapılmıştır. Bu konuda ilk önemli adımlar 1858 yılında Suphi Bey ve ekibinin Bursa'nın detaylı haritasını çıkarmalarıyla atılmıştır. (Şekil 3.10)

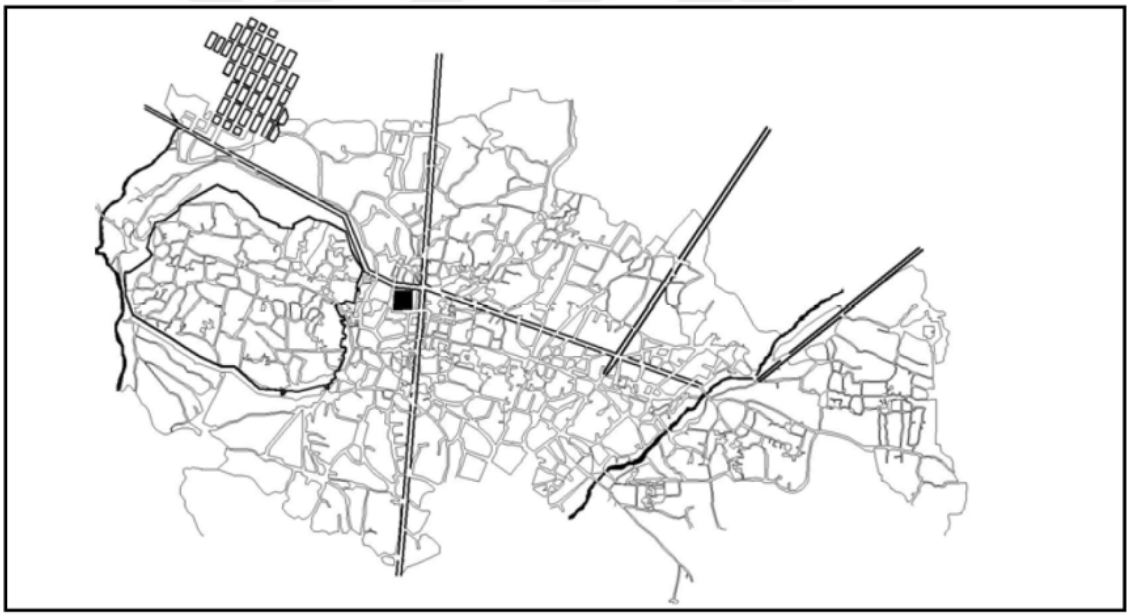
Şekil 3. 10 Bursa 1862 Suphi Bey Haritası (Kaynak: BBŞB Arşivi)

Modernist tutum içinde devlet Tahrir-i Emlak Nezareti çalışmalarına ait ilk örnek uygulamayı Bursa'da başlatmıştır. Yenileşme hareketleri arasında kent hayatının adaptasyonu için Bursa'da görevlendirilen kişi Ahmet Vefik Paşa'dır. Paris'te Osmanlı Sefiri olarak görev yaptığı yıllarda, III. Napolyon'un Haussman aracılığıyla gerçekleştirdiği kentsel uygulamalardan etkilenmiştir. Osmanlı imar mevzuatının da oluşmaya başlamasıyla Ahmet Vefik Paşa'nın başladığı imar çalışmaları, ardından göreve gelen valiler tarafından da devam etmiştir. Bu uygulamalar sonucunda kentin ana aksları oluşturularak çıkmaz sokaklar ortadan kaldırılacak ve yollar araç trafiğine olanak sağlar duruma getirilecekti. Esasen çalışmalar üç ana başlıkta toplanırsa, kentin

[1] Kaplanoğlu depremin tarihinin 1855 olarak kesinleştiğini belirtmektedir.

ana ulaşım akslarının açılması, yangınlarla zarar gören ahşap yapıların yoğun olduğu bölgeler için hazırlanan mevzii planları ve göçmenler için oluşturulan yeni mahalleler olarak sıralanabilir. Bu kapsamda kent 40 – 50 yıllık bir sürede adım adım dönüştürülmüştür.

Ahmet Vefik Paşa'nın ve Valilerin kentin ana yollarını açma operasyonları kente bugünkü şekline yaklaştırmıştır. Ahmet Vefik Paşa'nin müfettişlik döneminde (1863-1864) Mecidiye (Fevzi Çakmak) Caddesi açılmıştır. İbrahim Sarim Paşa döneminde Atatürk (Saray) Caddesi açılmış, Çekirge yolunu genişletilmiştir. Mecidiye Caddesi'nin Maksem'e uzatılması Ahmet Münir Paşa (1896-1897) döneminde gerçekleşti. Hanlar Bölgesi'nin kuzeyinden geçen Mecidiye (Cumhuriyet) Caddesi de Reşit Mümtaz Paşa döneminde gerçekleşti. 1863 yılında İpekçilik Caddesi'nin açıldığı çalışmalarla, kentin ticari merkezi hem araç trafiğine açılmış, hem de kentin limanlarla bağlantısını sağlıyordu. (Şekil 3.11 ve Şekil 3.12)) [47]

Şekil 3. 11 Ahmet Vefik Paşa Uygulamaları (Kaynak: Özcan, 2006)

Şekil 3. 12 Yıldız Kahve'den Muradiye'ye bakış. [1] (Kaynak: Yenal, 2011)

Yangın ve depremler sonucunda Ermeni mahallerinin yenilenmesi, Kayhan Çarşısı, Manavzade Konağı ve çevresi, Tatarlar Mahallesi ve Demirkapı Çarşısı'nı içerek mevzii planları hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur.

Osmanlı – Rus Savaşı sonrasında Balkanlardan gelen göçmenlerin yerleşimi için Ahmet Vefik Paşa'nın valiliği döneminde Hocahasan, İntizam, Rusçuk ve Çırpan mahalleleri gridal sisteme göre kurulmuştur. 1900 yılında Kırım'dan gelen Türkler Yenimahalle'ye, 1905 yılında Rumeli'den gelenler Vakfiye Mahallesi'ne yerleştirilmişlerdir.

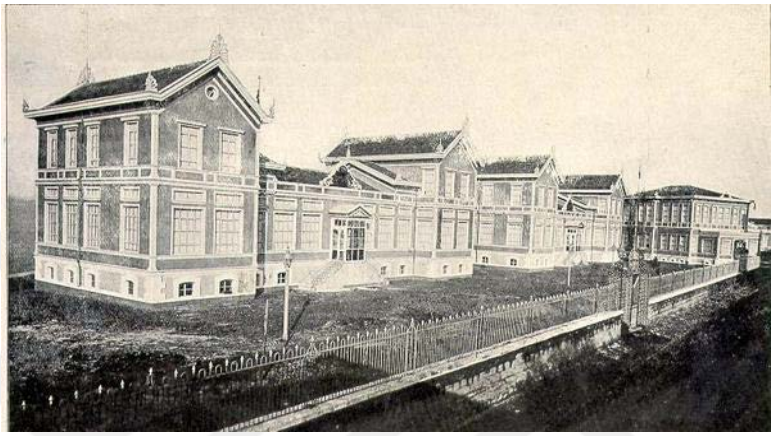
Ahmet Vefik Paşa'nın davetiyle Violet Le Duc'un öğrencisi olan Leon Parvilee'in danışmanlığında Bursa'nın 1855 depreminde zarar gören tarihi eserlerinin restorasyonunu yapılmıştır.

Bütün bu modernite hareketleri sırasında Anadolu'daki pek çok kente karşın Bursa kent merkezinde tarihi doku yeni dokudan ayrışmamıştır. Kent marjinal değişimlere maruz kalmamıştır. Kent merkezinde inşa edilen Hükümet Konağı, tiyatro, postane, Osmanlı Bankası gibi yapılar kentin ticari merkezine yakın yeni bir odak oluşturmuştur.

[1] Sağ altta 1884 yılında yapılan, Altıparmak'tan Muradiye ve Kükürtlü üzerinden Çekirge'ye ulaşan yol görülüyor.

Modernleşmenin ortaya çıkardığı yeni bir yapı türü olarak oteller, modern eğitim sistemi kapsamında kurulan devlet okulları, sanat okulları ve askeri okullar dönemin imar hareketleri içinde yer almaktadır.

Modern sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi ile yapılan ilk hastane kale içinde kurulan Ahmet Vefik Paşa Hastanesi'dir. (Şekil 3.13) [42] Ahmet Vefik Paşa'nın 1864'te satın aldığı araziye ilk bina 1868'de, ikincisi ise 1879'da inşa edilmiştir. [48]

Şekil 3. 13 Ahmet Vefik Paşa Hastanesi (Kaynak: bursakutuphanesi.com)

3.2.3 Cumhuriyet ve Sonrası

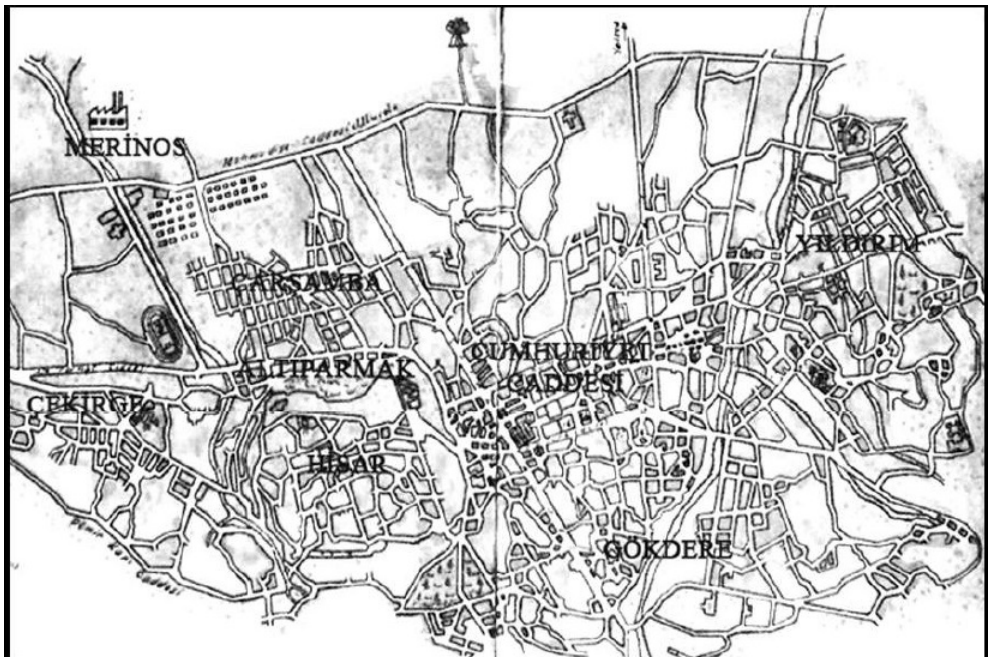
20. yüzyılın başlarında, savaş ve devrim yıllarının ardından yaşanan değişim ülkeyi her alanda değiştirmiştir. Bursa da bu değişimlerden etkilenmiştir. Cumhuriyetin ilanıyla ortaya konan kalkınma planları ile kente fabrikalar kurulmaya başlanmıştır. 1925 yılında Bursa İpek-iş Fabrikası'nın temeli atılmış, 1933 yılında faaliyete geçmiştir. 1938 yılında ise Bursa Merinos Fabrikaları üretime başlamıştır. Özellikle fabrikaların çevresinde yoğunlaşmak üzere kent geneline göç yaşanmıştır. Fabrika çevrelerinde gelişmeye başlayan yerleşim, bugün de büyümeye devam etmektedir.

Fabrikaların devlet eliyle yapılıyor olmasının sebebi sanayinin gelişmemiş olmasıdır. Bursa'da süregelen ipekçilik sektörü ise makineleşmeden öteye gidememiş, 19. Yüzyıldan itibaren azınlıklar ve levantenlerin elinde olmuştur. Yaşanan savaşlar nedeniyle mübadele ve göç hareketleri, ipekçilik sanayiinde gerilemeye sebep olmuştur. 19. Yüzyıl sonlarına doğru hammadde üretiminde uzmanlaşmış Bursa'da, Cumhuriyet döneminde kurulan fabrikalarla tekstil sektörü yine hız kazanmıştır.

Kurulan fabrikalar ulaşım akslarının ana unsurları olmuş, kesişim noktaları olarak kentin baskın noktaları haline gelmişlerdir.

Sanayileşme ile kırsaldan kente göçün artmasının yanında, 1950 yılında Türkiye ve Bulgaristan arasında yapılan anlaşma ile Bulgaristan göçmenleri Bursa'ya yerleşmiştir. 1975 yılından itibaren hız kazanan otomotiv sanayisi ile de Türkiye'nin diğer bölgelerinden yoğun bir göç yaşanmıştır. Mevcut konut alanlarının konut ihtiyacını karşılayamaması sonucunda, yeni konut alanları oluşturulmuş, hem de mevcut bölgelerde kat adedi artırılarak çözüm bulma yoluna gidilmiştir. Bu gelişmeler kent siluetinde olumsuz etkilere sebep olmuştur. [49]

Tekeli'ye göre, Bursa'da sanayileşmenin arttığı 1960 sonrası dönem, kentin dönüşüm yaşadığı üçüncü önemli tarih aralığıdır. Yaşanan demografik değişim kentleşmeyi hızlandırmıştır. 1970'lerden sonra kredilendirme sistemi ile Anadolu kentlerinde yaşanan hızlı sanayileşme Bursa'da da karşılık bulmuştur. Bu tarihe kadar, Ahmet Vefik Paşa'nın kentte açtığı yollar, 1940 yılında Prost'un Bursa Ovası'ndaki verimsiz toprakları değerlendirmeyi esas alarak hazırladığı plan ve Çekirge bölgesinin termal turizm alanı haline dönüşmesi 1960'lı yıllara kadar kenti biçimlendirmiştir. Gemlik yolu üzerindeki bir bölgenin sanayiye ayrılması da öngörülmüştü. (Şekil 3.14)

Şekil 3. 14 Bursa 1940 Prost Planı (Kaynak: BBŞB Arşivi)

Bir yandan kentin nüfus artışı, bir yandan 1958'de kent merkezinde yaşanan büyük yangın, yeni bir plan ihtiyacı doğurmuştur. Kurulan planlama bürosu Luigi Piccinato danışmanlığında 1/4000 ölçekli bir plan hazırladı. Bu plan, Prost planıyla kuzey-güney aksında büyümeye başlayan kentin, 14. Yüzyılda olduğu gibi doğu-batı ekseninde gelişmesini öneriyordu. Bu yolla Piccinato, kent üzerinde oluşan gelişme baskısını azaltmayı, kentin dokusu ve tarihi merkezi üzerinde korumayı merkeze alan bir tavır geliştirmeyi amaçlıyordu. (Şekil 3.15)

Şekil 3. 15 Bursa 1960 Piccinato Planı (Kaynak: BBŞB Arşivi)

Bu dönemde İstanbul'un artan kentleşme sorunları sebebiyle, İskan Bakanlığı Marmara Bölge Planı'nı hazırladı. İlk yapılan uygulamalardan biri de Bursa'da Türkiye'nin ilk organize sanayi bölgesini kurmak oldu. Bu yöndeki çalışmalarla 1964 yılında ilk olarak Aygaz kuruldu. Mudanya yolu üzerinde, kentten 14 km uzaklıktaki organize sanayi bölgesini Gemlik yolu üzerinde kurulan otomotiv sanayisi izledi. 1966'da kurulan Karsan öncü olmuştur. Ardından Tofaş ve Renault fabrikalarının kurulmasıyla sanayide canlılık artmıştır.

Bursa'nın İstanbul sermayesiyle desteklenmesi sonucu önce tekstil sektöründe faaliyete başlayan firmalar zamanla holdingleşti. Gıda, alanına da yatırım yapan bu şirketler Sönmez ve Nergis Holding'lerdi.

Böylece Mudanya ve Yalova (Gemlik) yolları üzerinde olmak üzere iki odaklı sanayi bölgesi gelişimi Bursa'yı etkilemiştir.

Buna karşın 19. Yüzyılda şekillenen kent merkezinde, vilayet, belediye, adliye gibi resmi kuruluşlar bugün de konumunu ve önemini korumaktadır. Atatürk, İnönü, Cumhuriyet

ve Cemal Nadir Caddeleri kent merkezinin ana akslarıdır. Bu caddeler üzerinde ve sokaklarında benzer küçük esnaf gruplarının kümelendiği alanlar bulunur. Orhan Bey döneminde (1326 – 1359) gelişmeye başlayan Hanlar Bölgesi de kentin ticaret merkezi olarak önemini korumaktadır. Günümüzde aynı zamanda turizm odağı haline gelmiştir.

Göçmenler için inşa edilen Hürriyet Mahallesi, fabrikalar çevresinde işçilerin kooperatifler yoluyla elde ettiği konutlar, iç göçler sonucu Bursa-Ankara karayolunun kuzey ve güneyinde kümeleşen yerleşim alanları, 1950'lerden itibaren büyümeye başlayan konut alanlarıdır. Bunlara ilaveten merkezde Reyhan bölgesinin ticaret odaklı gelişmesiyle var olan konutlar bakımsız hale gelmiştir.

1978 yılında Kültür Bakanlığı, Yerel Yönetim Bakanlığı, İmar ve İskan Bakanlığı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Belediye'nin oluşturduğu bir komisyonla Bursa'nın arkeolojik, doğal, kentsel sit alanları belirlenmiştir. Bu tespitler GEEAYK tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. (Bursa geçiş dönemi: Arkeolojik, Doğal ve Tarihi Sit Alanları Koruma Geliştirme Planı, 10888 Sayılı Karar) [50]

19. Yüzyılın prestij eksenlerinden biri olan Setbaşı ve İpekçilik bölgesinde yapı adaları değişmemekle beraber, apartmanlaşma başlamış, bölge orta gelirlinin yerleşim alanı olmuştur.

1980 sonrasında da Beşevler, Fethiye ve İhsaniye'de gelişme yaşanmıştır. [42]

Piccinato planıyla kentin doğu-batı ekseninde gelişmesi ve kent genelindeki tarihi dokunun korunması amaçlanmış olsa da, 1990'lara kadar tam anlamıyla bir koruma planı hazırlanamamıştır. Bu sebeple kent dokusu olumsuz etkilenerek, sağlıksız ve niteliksiz bir yapılaşma gerçekleşmiştir. 1990'lardan itibaren kentsel koruma planları çalışılmış ve uygulamaya konmuştur. Koruma bilincini oluşturma çalışmaları halen devam etmektedir. Günümüz Bursa'sında tarihi doku her ne kadar korunmaya çalışılsa da bilinçsiz ve yanlış uygulamalar zenginliklerimizin kaybına sebep olmaktadır. [44]

3.2.4 Bursa'dan Geçen Antik Yollar - Rotalar

Ticaret, seyahat ve askeri seferler gibi ihtiyaçlardan doğan yollara tarihin her döneminde önem verilmiştir. Yol güzergahında doğan emniyet, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlar için de belli merkezler oluşmuştur. Anadolu'da yerleşim bölgelerine ve

topografyaya uyumlu yolların oluşmaya başlamasının Hitit dönemine rastladığı bilinmektedir. Sonrasında Bithynia, Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerinde de bu eski yolların kullanılmaya devam ettiği görülür. [51] (Şekil 3.16)

Şekil 3. 16 Roma Principatus Dönemi Yol Ağı (M.Ö. 27 – MS. 284) Bithynia Eyaleti Yol Ağı (Kaynak: Doğancı, 2005)

Hacı Yolu

Önemli bir merkez niteliğindeki Byzantion (İstanbul)'dan başalayıp, Nikomedia (İzmit), Niceaia (İznik), Prusia (Bursa), Klaudiapolis (Bolu), Ankyra (Ankara), Antiochia (Antakya) üzerinden Jerussalem (Kudüs)'e uzanan yol Hacılar Yolu olarak anılmaktaydı. [52] Hacı Yolu'nun Bithynia üzerindeki rotası üzerinde kuşkulu kısımlar olsa da Konstantinapolis – Niceaia arasındaki yoldan şüphe duyulmamaktadır. İki kent arasındaki yol, bugünkü modern karayolu üzerinden İhsaniye'ye (Eribolon) kadar ulaşmaktadır. Buradan Kazıkdere Vadisi'ne doğru yükselir ve Libum'a (Senaiye yakınlarında) ulaşır. Libum'dan güneye inerek Ayvaşa Dağı'nın yamaçlarını aşıp Liada ve Orhaniye arasında İznik'e kadar gözden kaybolur. [51] (Şekil 3.17 ve Şekil 3.18)

Şekil 3. 17 Antik Roma Karayolu (Kaynak: Bilenser, 2014)

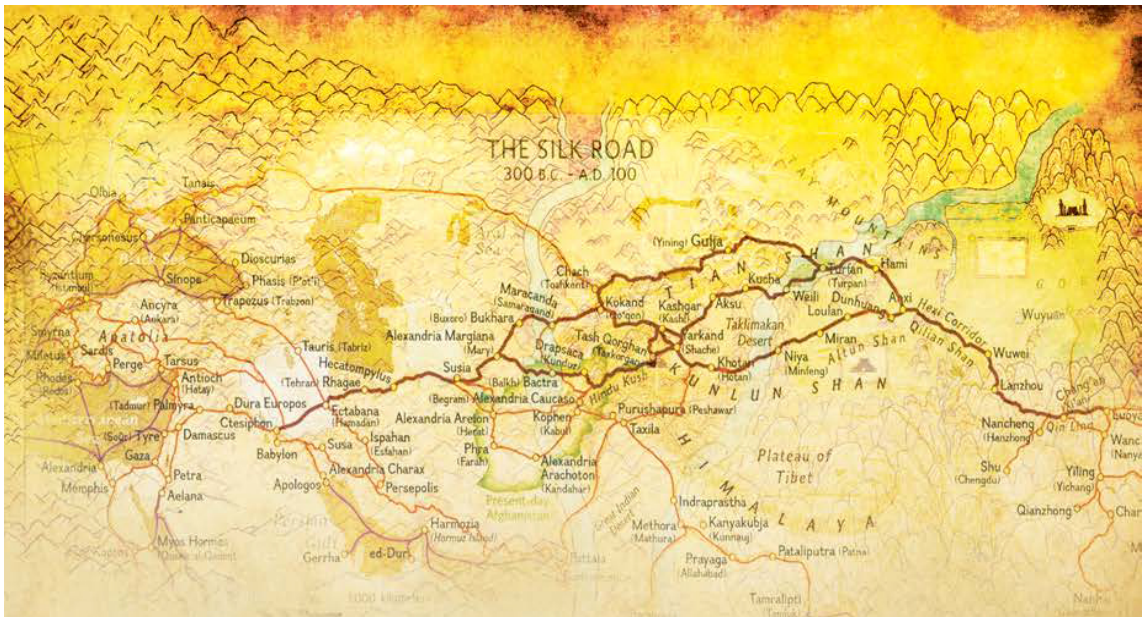

Şekil 3. 18 Hacı Yolu (Kaynak: Doğancı, 2005)

İpek Yolu

Çin ve Uzakdoğu'yu Avrupa ve Ortadoğu'ya bağlayan kervan yoludur. Bu yolla taşınan ticaret ürünlerinin ipek ağırlıklı olmasından ötürü ipek yolu adını almıştır.

Kaynaklarda genellikle Antakya ve Lübnan'ın batısındaki Tir Limanı'ndan başladığı belirtilen İpek Yolu'ndan getirilen ürünler, Anadolu üzerinden Avrupa'ya dağılmaktaydı. Tir Limanı'nda son bulan İpek Yolu, İran ve Afganistan'ın kuzeyini geçtikten sonra Pamir Yaylası'na ulaşmakyatdı. Burada Taşkule olarak anılan yerde, doğu ve batıdan gelen kervanlar arasında alışveriş yapılırdı. Bir kol Bakra'dan Hindistan'a, bir kol da Türkistan'ın güneyinden Taklamakan Çölü Yarkent veya Hortan'dan geçerek Çin'e ulaşırdı. (Şekil 3.19)

Şekil 3. 19 İpek Yolu Haritası (Kaynak: Bursa'da Zaman Dergisi)

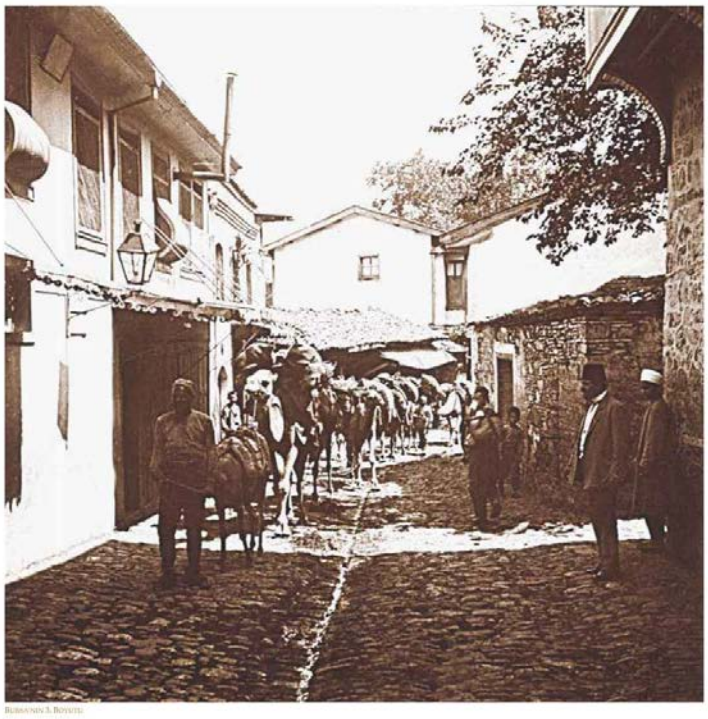
İpek Yolu'nun bir başka kolu da İstanbul ve İzmir başlangıç noktası olarak Anadolu içinde farklı rotaları izleyerek Doğu Beyazıt üzerinden doğuya ulaşırdı.

Böyle büyük bir coğrafyaya yayılmış olmasından dolayı İpek Yolu, yalnızca ticaretin değil, kültürün, dinin, sanatın ve teknolojinin de taşıyıcısı olmuştur. Bursa ve İznik Bizans'ın Anadolu'da güçlendiği dönemlerden itibaren İstanbul ile doğu arasındaki önemli merkezler olmuşlardır. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesiyle İznik İpek Yolu üzerindeki etkisini yitirmiştir. Ticaret yolu, Bursa ve Ege kıyılarına doğru kaymıştır.

Bursa, 1326'da Osmanlı hakimiyetine geçene kadar Bizans için Kuzey Anadolu toprakları arasında stratejik bir öneme sahip değildir. Ancak Osmanlı'ların fethi ile İznik

önemini yitirmiş, ticaret yolları güneye, Bursa üzerine kaymıştır. Bu değişim Bursa'nın ticaret hacmini ve gelişmesini on dördüncü yüzyıldan itibaren artırmıştır.

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Bursa Çarşısı'na gelen kervanlar, Ördekli Hamamı'nın yanından Abdal Mehmet, Tahıl Hanı ve Çancılar istikametinde yol alırdı. Kervanlar yüklerini çarşıya bıraktıktan sonra, bugünkü Demirtaşpaşa Meslek Lisesi'nin bulunduğu yerdeki mezarlıkta dururlardı. Bu sebeple mezarlığa da Deveciler Mezarlığı denmekteydi. (Şekil 3.20)

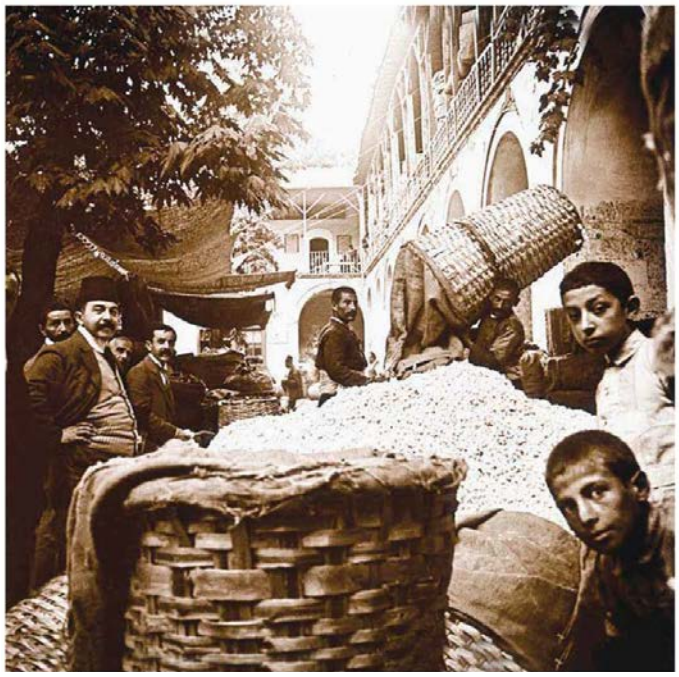
Şekil 3. 20 Kervanın Bursa'ya Gelişi – tarih yok (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006)

Şekil 3.21'de geliş yönünden fotoğraflanmış kervan, Tahıl Hanı yakınlarındadır. Yukarıdaki karede kervanın gidişi fotoğraflanmıştır. Kervanın geçmekte olduğu mahallenin Bursa Çarşısı civarında olduğu sanılmaktadır. [53]

Şekil 3. 21 İpek Yolu'nda Kervanlar – tarih yok (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006)

Koza Hanı'nda satın alınan kozalar ipek fabrikalarında işlenirdi. (Şekil 3.22) İpek üreticiliği Roma İmparatorluğu döneminde başlamış, günümüze kadar Bursa'nın tanımlayıcı değerlerinden biri olmuştur. [53]

Şekil 3. 22 Koza Hanı'nda Koza Alımı – tarih yok (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006)

Bithynia – Pontus Yolu

Romalıların Bithynia'yı Pontus'a ulaşmak için bir üs olarak kullanmasıyla M.Ö. 1. yüzyılda önem kazanmış bir yoldur. Roma ordularının geçişi için Gemlik (Kios) ve İzmit'teki Astakos limanları kullanılır. Orduların lojistik merkezleri haline gelen ve Pompeius'un kurduğu kentler ile Bithynia ve Pontus birbirine bağlanır. Sonraki tarihlerde Parthlar ve Sasaniler'le yapılan savaşlarda da İran ve çevresine ulaşmak için bu yol kullanılmıştır. [51]

Prusia (Bursa) – Nikaia (İznik) Yolu

İki antik dönem kenti olan Prusia ve Nikaia arasında iki yol kullanılmaktaydı. Bu yollardan birincisi İznik Gölü'nün (Ascania) kuzeyinden Yalakdere'ye (Basilinoupolis) gelir ve buradan Gemlik'e (Kios) ulaşır. Ancak engebeli olan bu yol pek tercih edilmemiştir. İlk rota, İznik Gölü'nün kuzeyinden Yalova'nın Hersek Köyü'ne (Helenopolis) doğru kıvrılarak köye ulaşır. Ardından, Taşköprü'den (Pylae) İznik – Karamürsel yoluna, oradan da Yalakdere'den geçerek Gemlik'teki İznik Gölü'nün güneyinden İznik – Bursa yoluna birleşir. Gemlik'ten güneye uzanan bu yol, Selçukgazi ve Demirtaş üzerinden Bursa'ya ulaşır. İkinci yol ise İznik'in Yenişehir Kapısı'ndan başlar, gölün güneyinden geçerek Sölöz yakınlarında Pythopolis'e ve ardından Gemlik'e ulaşır. Birinci yol güzergahı ile birleşerek, Bursa'ya varır. [51]

Prusia (Bursa) – Myrleia (Mudanya) Yolu

Antik dönemde önemli bir yol olan Myrleia yolu, çevre ormanlardan elde edilen kerestenin ticareti için kullanılmaktaydı. Bu dönemde Myrleia (Mudanya) önemli bir liman kentiydi. Ancak III. Mitridates Savaşı'nda Romalı Komutan Triarius, Mudanya Limanı'nı ele geçirerek Bursa üzerine, askeri bakımdan dezavantaj yaratan bu yoldan yürümüştür.

Prusia (Bursa) – Apolliana ad Ryndacum (Uluabad) Yolu

Bu yol Bursa'dan Apolyont (Apolloniatis) Gölü'ne kadar Kocasu (Rhndacus) vadisini izler. Batı yönünde ilerleyen yol, Kite'yi ve Apolyont Gölü'nün kuzeyini izleyerek Uluabad'a (Lopadium) ve oradan da Mihaliç'e ulaşır; son olarak güneye Kirmasti'ye gelir.

Prusia (Bursa) – Adranos (Orhaneli) Yolu

Pythia'dan (Çekirge) güney yönünde ilerleyen tali yol, Misi köyünü geçip, Uludağ'a doğru yönelip Orhaneli'ye (Adranos) ulaşır. Orhaneli'den Kirmasti'ye ulaşan ve Adranos Çayı kıyısını takip eden bir başka yol da yine tali bir yoldur.

Prusia (Bursa) – Malagina (Yenişehir) Yolu

Bursa'dan doğuya yönelen yol, Kestel'den sonra ikiye ayrılır. Yolun kuzeydoğuya uzanan kolu önce Yenişehir (Otroea) ve Skarya Irmağı'nı geçerek Bilecik Osmaneli'ye (Malagina) ulaşarak burada Roma karayoluyla (Hacılar Yolu) birleşiyordu. Güneydoğu yönünde giden ve Nikaia (İznik) üzerinden Eskişehir'e (Dorilaeum) ulaşan yola bağlanmakyatdı. [51]

3.2.5 Bursa'nın Kentsel Kimliğini Ortaya Koyan Tarihi Alanlar

Bursa, Osmanlılar tarafından fethedilene kadar, Bithynia, Roma ve Bizans yönetimindeyken kale kent olarak varlığını sürdürmüştür. 1326 – 1402 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin başkenti olarak kalmıştır. Savunma amacıyla kurulmuş bir Hisar, bir devletin yönetildiği merkez kent haline gelmiştir.

Tarih öncesi devirlerden günümüze ulaşmış eserler kentin özgün kimliğini inşa etmiştir. Günümüzde bu eserlerden tescil edilmiş olanların istatistik değerleri Çizelge 3. 1'de verilmiştir.

Çizelge 3. 1 Bursa Bölge Koruma Kurulu'na Ait İstatistiki Veriler (korumakurullari.gov.tr)

Bursa Koruma Bölge Kurulunun 30 Haziran 2010 itibariyle Bursa İli için kayıt altına aldığı veriler

			ANITSAL YAPILAR		TEK YAPILAR	SİT ALANLARI
	MEVCUT DURUM	TOPLAM	DİNİ KÜLTÜREL YAPILAR	ANIT AĞAÇLAR	SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ	KENTSEL DOĞAL TARİHİ SİTLER
1	2009 YILI SONU MEVCUDU	4189	797	463	2572	177
2	2010 YILI İLK 6 AY İÇİNDE TESCİL EDİLENLER	13	5	4	1	3
3	2010 YILI İLK 6 AY İÇİNDE TESCİLİ KALKANLAR	2			2	
4	2010 YILI HAZİRAN SONU MEVCUDU	4200	802	467	2571	180

Orhan Gazi döneminden başlayarak Hisar dışında kurulan külliyelerle kent genleşmeye başlamıştır. Kent içinde yeni merkezler oluşmuştur. Bu kentsel gelişim stratejisi, Orhan

Gazi'den sonra gelen hükümdarlarca da benimsenmiştir. Bursa kenti, yeni külliyelerin etrafında gelişen beş büyük alana ayrılmıştır.

Hisar: Surlar içinde konumlanmış ve saray, darphane gibi önemli binaların yer aldığı, kentin çekirdeği olan semttir.

Yıldırım: Şehrin doğusunda konumlanmış, Yıldırım külliyesi çevresinde kümelenmiştir.

Yeşil: Kentin doğusunda, Yeşil Külliyesi çevresinde kümelenmiş bir semttir. Kentin batısındaki semtlerden Gökdere Vadisi ile ayrılmaktadır. Fiziksel konumuyla batıda kalan semtlerden yüksektedir.

Hanlar Bölgesi: Kentin ticaret merkezi haline gelen Ulucami ve Orhan Camisi'ni çevrelemiş bölgedir.

Muradiye: Bursa'nın Muradiye Külliyesi çevresinde, kentin batısında konumlanmış semtidir. Hisar Semti'nden Cilimboz Vadisi ile ayrılmaktadır.

Bu semtler arasından Hisar, özel bir yere sahiptir. Kentin doğduğu alan olarak bir kültürler geçidini barındırır. Maydaer'in Kaynaklarından Bursa Kütüğü'ne [54] göre Hisar, Başkent olduğu yıllarda devlet erkanının gözde yerleşim merkezidir. İstanbul başkent olduktan sonra da önemini yitirmemiş ve ileri gelen kişilerin iskan edildiği bir semt olmuştur. Saray yapısı ise Bursa'yı ziyarete gelen padişah ve devlet adamlarına hizmet vermeyi sürdürmüştür. Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin türbelerinin Hisar Semti'nde bulunuyor olması da semtin özgün yapısını ortaya koymaktadır. [55]

3.3 Hisar Semti

Hisar, Bursa'nın kentsel kimliğini ve belleğini tanımlayan ana bileşenlerden biridir. Kent içindeki özel yerini halen muhafaza etmektedir. Bursa'da Hanlar Bölgesi, Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri, Külliyeler ve Cumalıkızık Köyü'nün UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne 2014 yılında kabulüyle, araştırmacıların, halkın ve yerel yönetimlerin odağına yerleşmiştir. Çünkü Hisar, kentin kuruluşundan günümüze ana hatlarıyla özgün biçimde ve zengin kültürel değerleriyle günümüze ulaşmış, çok katmanlı olma özelliğine sahip bir kale kenttir. (Şekil 3.23)

Şekil 3. 23 Hanlar Bölgesi'nin batısından Hisar'a Bakış (Kaynak: BBŞB Arşivi)

Günümüzde "Hisar Semti" olarak bilinen "Prusia ad Olympum" kentinin muhtelif yerlerinde yapılan sondaj kazılarında elde edilen arkeolojik veriler, kentin kuruluşunun M.Ö. 2. yüzyıla rastladığını destekler niteliktedir. [40] Dostoğlu, kentin kuruluşu için M.Ö. 185 tarihini belirtmektedir. [39]

Şekil 3.24'te Hisar Semti'nin kentteki hakim rolü görülebilmektedir. Günümüzde yüksek yapılar dolayısıyla aynı açıdan fotoğraflamak mümkün olmasa da, Hisar Semti konum olarak değerini halen muhafaza etmektedir.

Şekil 3. 24 Yeşil'den Ulucami ve Hisar'a Bakış (Kaynak: Kaplanoğlu, 2006)

3.3.1 Hisar'ın Fiziki Tanımı

Hisar, Uludağ'ın eteğinde, iki yüz atmış metre rakımlı, kuzeye doğru eğimli, traverten ve kalker tüflerinden meydana gelmiş kayalar üzerindeki düzlükte kurulmuş bir kale kenttir. Bu özel fiziki oluşum antik dönemden itibaren dikkat çekmiştir. [55]

Traverten terasları, Cilimboz Vadisi'nin iki tarafında, yaklaşık 260 m yüksekliktedir. Terasın asıl bölümü Cilimboz'un doğusunda olup 250 m yüksekliğe ulaşmaktadır. Ova üzerinde bir vista noktası olan bu teras, bugünkü Altıparmak Caddesi'nin güneyinde 40 metrelik sarp bir yokuş üzerindedir. Dik yamaçları ile ovaya hakim bu terasın üzerinde Bursa Hisarı yer almaktadır. (Şekil 3.25) M.Ö. 185'te Prusias döneminde kurulan kale kent Hisar, traverten teraslar üzerinde açılan suyolu ve kent surları ile önem kazanmıştır. Bugünkü Hisar Semti bu kalıntılar üzerine kurulmuş olup, çok katmanlı bir zenginliği barındırmaktadır. [56]

Şekil 3. 25 Bursa Eşyükselti Eğrileri Haritası – tarih belirtilmemiş (Kaynak: Yenal, 2011)

Hisar Semti kent üzerinde baskın bir etkiye ve kenti tanımlayıcı siluete sahiptir. Sırtını Uludağ yamaçlarına yaslamıştır. (Şekil 3.26)

Şekil 3. 26 Hisar'ın Kent İçindeki Fiziki Durumu (Kaynak: Hisar Dergisi)

3.3.2 Hisar'da Kentsel Doku

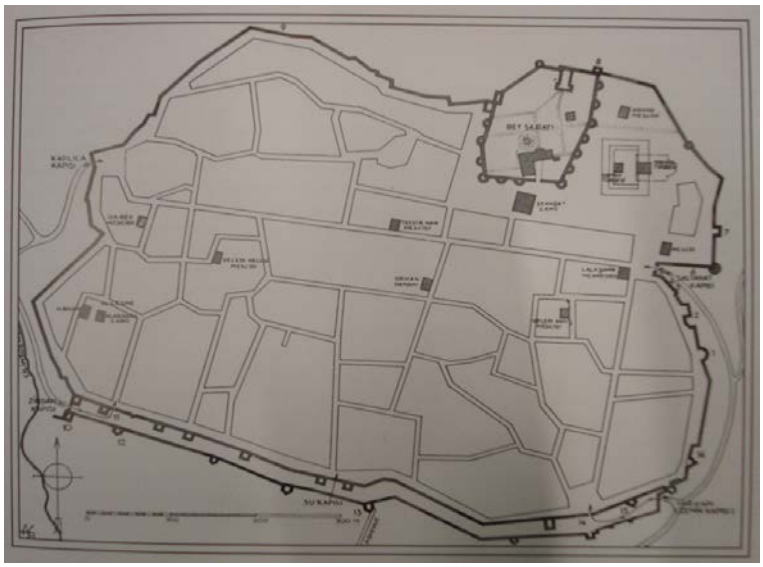
Suphi Bey'in 1862 yılında hazırlattığı haritalar, Hisar sınırlarını net şekilde ortaya koymaktadır. Bu haritalarda surların tamamının gözlenebilir olduğu bilinmektedir. Albert Gabriel, 1908 - 1958 yılları arasındaki çalışmalarını derlediği kitabı Bir Türk Başkenti Bursa'da Hisar'dan ve Hisar'da yer alan anıt eserlerin bir kısmından detaylı olarak bahsetmektedir. Gabriel yaptığı çalışmalar sonucunda, ayakta kalan surlar, belli başlı anıtsal yapılar ve Bey Sarayı olarak kullanılan iç kaleyi bir restitüsyon çizimiyle ortaya koymuştur. Hazırladığı restitüsyon için 1862 Suphi Bey Haritası'ndan faydalandığını belirtmektedir. (Şekil 3.27)

Şekil 3. 27 1862 Suphi Bey Haritası'nda Hisar (Kaynak: Gabriel, 1958)

Hisar'ın konumu, kentin engebe çizgilerine göre belirlenmiştir. Kuzey bölümünde on ile elli metre arasında değişen yüksekliklerdeki sur duvarları, kentin savunma sisteminin bir parçasıdır. Öte yandan güneyde Pınarbaşı Parkı ve çevresi, Hisar ile yakın seviyededir. Bu cephe boyunca dış hattın devamı olarak birbirini izleyen kulelerle aralıksız alçak dış duvarlar uygulanmış olduğu görülür. Dış hattın kuleleri yok olmuşsa da alçak duvarlarla dış korumalar kısmen ayakta kalmıştır.

Gabriel'in restitüsyonunda (Şekil 3.28) belirttiği numaralandırma, aldığı notlara aittir. Notlarda, surların yapısal durumuna, inşa ve onarım dönemlerine, Hisar'ın kapıları ve kuleleri hakkında yapısal ve dönemsel bilgilere yer vermiştir. [57] Surlar da günümüz de de görülebilen devşirme taşların varlığı o gün de dile getirilmiştir. Başlıklar, sütün kaideleri ve bunlar gibi antik yapı parçalarının bağlayıcı taşlar olarak sur içinde kullanıldığı belirtilmiştir. (Şekil 3.29, Şekil 3.30 ve Şekil 3.31)

Şekil 3. 28 Albert Gabriel'in Hisar Restitüsyonu (Kaynak: Gabriel, 1958)

Şekil 3. 29 Zindan Kapı Yakınlarında Surlarda Devşirme Taş (Fotoğraf: D. T. 2016)

Şekil 3. 30 Zindan Kapı Surlarında Devşirme Taşlar (Fotoğraf: D. T. 2016)

Şekil 3. 31 Yer Kapı Surlarında Devşirme Taşlar (Fotoğraf: D. T. 2016)

Orhan Gazi'nin Bursa'yı alması ile Hisar'da öncelikle mevcut yapı stokunun kullanıldığı düşünülmektedir. 1432'de Bursa'yı ziyaret eden Bertrandon de la Broquiere'in Sultan Sarayı'ndan bahçe içinde güzel bir ev ve bir göl olarak bahsettiğini belirtmektedir. Bundan yüz yıl kadar sonra Reinbold Lubenau sadece yıkılmış ve büyük bölümü terk edilmiş bir saray gördüğü söylenmektedir. Gezgin, bir havuz, fıskiye ve mermer sütunlu bir bahçe köşkü kalıntısından söz etmektedir. 19. yüzyıla kadar net bir yeni bilgiye rastlanmamıştır. Gabriel, 1862 haritası düzenlendiğinde sarayın duvar hattının belirgin olduğunu ve içinde bahçeler arasına dağılmış binaların restitüsyonunu işaretlediğini belirtmiştir.

Bertrandon de la Broquiere'e göre Hisar'da 1432'de bin kadar ev mevcuttu. Ancak bu yapı yoğunluğu başkentin Edirne'ye ve sonrasında İstanbul'a taşınmasıyla azalmıştır. Ayrıca yerel nufusun Hisar dışında gelişmeye devam eden kentin diğer bölümlerine yerleşmesiyle Hisar nüfusu da azalmıştır. 19. yüzyılın ortasından itibaren büyük boş ve yeşil alanlar oluşmuştur. Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri'nin bulunduğu bir sit alanına dönüşmüştür. Abdülaziz döneminde (1861 – 1876) türbelerin yakınına bir saat kulesi yapılmıştır. Saat kulesi 1900'lü yıllarda yıkılmış, 1904'te yeniden yapımına başlanmıştır. Saat Kulesi'nin bulunduğu alan aynı zamanda tophane olarak kullanılmaktaydı.

Hisar, çok sayıda yapı içermesine karşın, şimdiye kadar geçmiş dönemlere ait katman haritaları oluşturmaya imkan veren bütüncül verilere ulaşılamamıştır. Saray tamamen

yok olmuştur. Ancak kazılarla ve yer altı taramalarıyla kalıntılara ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Yalnızca bazı ipuçlarından bahsedilebilir. Bunlardan biri düz bir çizgi halinde Hisar'ı bölen Ortapazar Caddesi ve doğuda Yerkapı'ya bağlanan Babızemin Sokağı'nın (burada bahsedilen Kavaklı Caddesi olmalıdır.) ve kuzey - güney, doğu – batı yönlü sokakların, bir Bizans kastronundaki (kale kent) ızgara sisteme işaret edebileceğini düşündürmektedir. Belki de antik kanunlara göre düzenlenmiş documanus – cardo sistemin izlerinden söz edilebilir. Yerkapı yakınında bir evin temelleri kazılırken o günkü zeminden yaklaşık iki metre aşağıda mozaik zemine rastlanmıştır. Yüzyıllar boyunca değişen kentin zemin kotu, 1950'lere kadar yükselmişse de, ayakta kalan Osmanlı eserlerinden anlaşıldığı üzere, Osmanlı fethi dönemindeki Hisar zemininin şimdiki zeminle uyumlu olduğu söylenebilir. [57]

Osmanlı fethinden sonra Hisar'da yapılan yeni yapıların çoğunluğunun Orhan Gazi ve çevresindekiler tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. 1336'da Orhan Gazi'nin kardeşi Alaaddin Paşa'nın yaptırdığı Alaaddin Mescidi ile Hamamı ve Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın 1340'ta yaptırdığı mescit Kaplıca Kapı yakınlarındadır. Saltanat Kapı yakınlarında ise, Orhan Gazi'nin eşi Nilüfer Hatun'un bir mescit, Rumeli Beylerbeyi Lala Şahin Paşa'nın da bir mescit ve medrese yaptırdığı biliniyor.[1] Orhan Gazi'nin de Manastır'la Saltanat Kapı arasında bir mescit yaptırdığı sanılmaktadır. [43]

Osmanlı dönemindeki Hisar dokusu, günümüze ulaşana kadar doğal afetler (deprem, yangın vs.), savaş ve modernleşme dönemindeki kentsel gelişim gibi sebeplerle büyük oranda yok olmuştur. Yalnızca anıtsal yapılar, tekil bazı sivil mimarlık örnekleri ile özelliğini korumuş birkaç sokak günümüze ulaşmıştır. Buna rağmen Hisar, pek çok tarihi kentte görülmeyen tarihi yapı stoku ve sunduğu kentsel katmanlar ile araştırılması gereken bir kale kenttir. Sınırlarını belirleyen surlar içinde 1939'dan günümüze meydana gelen değişim, hava fotoğraflarından algılanabilmektedir. 1939 fotoğrafına göre günümüz Hisar'ında yapılaşma artmış, yeşil alanlar azalmıştır. 1939 tarihinde Hisar çevresinde yapılaşma sınırlı seviyede iken, bugün kent neredeyse yalnızca yapı

[1]Lala Şahin Paşa medresesi bugün kütüphane olarak hizmet vermektedir.

adalarından meydana gelmektedir. Bu yapılı çevre içinde Hisar Yamaçları, Pınarbaşı ve Alacahırka Mezarlıkları ve Pınarbaşı Parkı nadir yeşil alanlar olarak varlığını sürdürmektedir. (Şekil 3.32 ve Şekil 3.33)

Şekil 3. 32 Hisar 1939 Hava Fotoğrafı (BBŞB Arşivi)

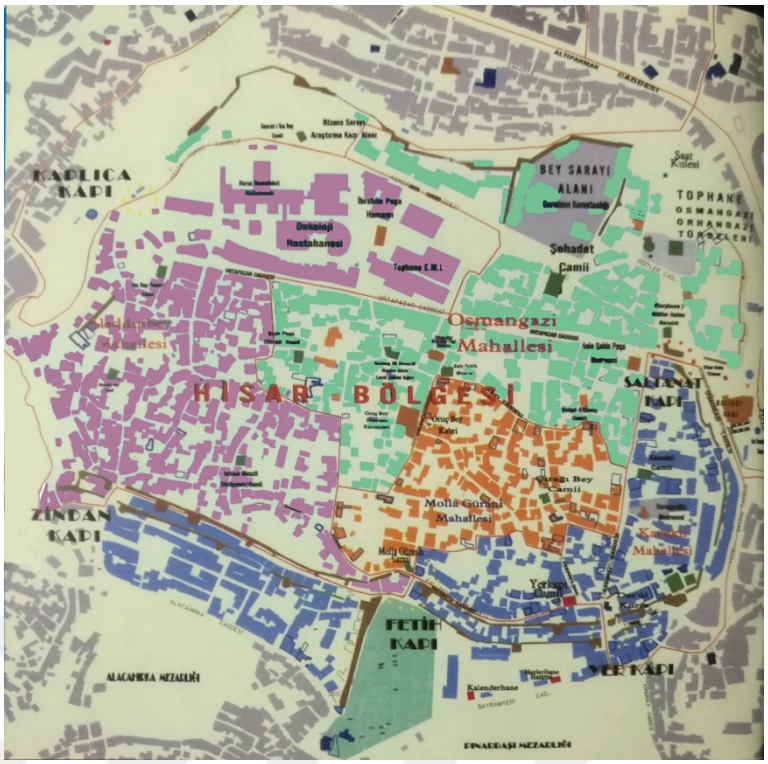
Şekil 3. 33 Hisar Günümüz Hava Fotoğrafı (BBŞB Arşivi)

Hisar, geçmiş dönemlere ait önemli bir yerleşim yeri olmasına karşın, bu bölgede yapılan araştırma, kazı ve koruma çalışmaları yetersiz kalmıştır. Hisar'ın tarihsel

gelişimindeki kent dokusunun algılanması, yapılacak kazılar ve temel kazısı, sondaj kazısı gibi faaliyetler sırasında ortaya çıkan buluntuların değerlendirilmesi ile gerçekleşebilir. Gerekli koruma faaliyetleri ve belgelemelerin yapılabilmesi için alanın barındırdığı zenginlikler doğrultusunda nitelenmesi gerekliliği doğmuştur.

Yerleşim yeri ile ilgili ilk koruma kararı, Başbakanlığa bağlı Kültür Müsteşarlığı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından 19.04.1974'te, 7763 sayılı kararda belirtilmiştir. Bu kararda Hisar Semti ve civarında yer alan tescilli sivil mimarlık örnekleri, sur dışında dokuz adet resmi ve dini mimarlık örneği yapı, sit ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Kararda koruma yöntemleri belirtilmiş ve "Koruma Amaçlı İmar Planı" talebinde bulunulmuştur. Ancak koruma amaçlı imar planının hazırlandığı 1991 yılına kadar on yedi yıl geçmiştir. 04.05.1991 tarihinde 1730 sayılı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı ve Muradiye Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında, Hisar içindeki arkeolojik verilerin bulunduğu alanlar, yeni inşa edilmiş binaların altında kalan değerler için tescilleme işlemleri değerlendirilmiştir. 17.02.2000 tarihli 7712 tarihli Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararıyla Hisar içi alanlar I. ve III. derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenmiştir. Bu kararla yapı izni verilen parsellerin Anıtlar ve Müzeler Müdürlüğü'nce görevlendirilecek uzmanların inceleme yapması istenmiştir. Sonuçların değerlendirilmesinin Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından yapılacağı bildirilmiştir.

Hisar'da Osmanlı klasik döneminde yirmi kadar mahalle bulunmaktaydı. Osmanlı fethi ile büyük ölçüde boşalmış olan kale kente Türkler iskan edildiler. O sebeple verilen mahalle isimlerinin hemen hepsi Osmanlı dönemine aitti. Günümüzde Hisar Osmangazi, Kavaklı, Alaaddin ve Molla Gürani olmak üzere dört mahalleden oluşmaktadır. (Şekil 3.34) [58]

Şekil 3. 34 Hisar'ın Mahalleleri (Kaynak: Kaplanoğlu, Elbas ve Çalıkuşu, 2006)

Hisar'ın günümüzdeki planı 1862 haritasıyla kıyaslandığında neredeyse üst üste çakıştığı görülmektedir. (Şekil 3.35)

Şekil 3. 35 Hisar Bölgesi Halihazır Durumu ile 1862 Suphi Bey Haritası ile Çakışmış Hali (Kaynak: HYPÖFR)

Ada sınırları ve sokakların biçimlenişinde belirgin farklılıklar görülmezken, bütün halinde tarihi sokak dokusu ve atmosferinden bahsetmek mümkün değildir. Kale Sokak ve Çırağ Bey Sokak'ta korunmuş veya sivil mimarlık örnekleri varlığını sürdürürken, sur

içinin geri kalanında tarihi dokudan ve atmosferinden bir bütün olarak söz etmek mümkün olmamaktadır. Hem anıtsal yapılar hem de sivil mimarlık örnekleri, Hisar içine dağılmış ve birbirinden ayrık hale gelmiştir. 1950'lerden itibaren artan apartmanlaşma ve bu süreçte izlenen kentleşme anlayışı, Hisar'ın dokusuna zarar vermiştir. Planlı veya plansız (sur duvarları arasına konumlanan binalar gibi) yapılaşmanın artması, tarihi dokuyu bütüncül koruma anlayışının henüz gelişmemiş olması ve doğal felaketler gibi sebeplerle Hisar dokusu zamanla hasar görmüştür. Kaybolmaya yüz tutan bu doku risk altındadır. (Şekil 3.36)

Şekil 3. 36 Hisar Semti'nin Hanlar Bölgesi ve Atatürk Caddesi'nden Görünüşü (Kaynak: Bursa'da İkinci Zaman)

3.3.3 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerleri

3.3.3.1 Hisar'ın Tanımlayıcı Doğal ve Kültürel Değerleri

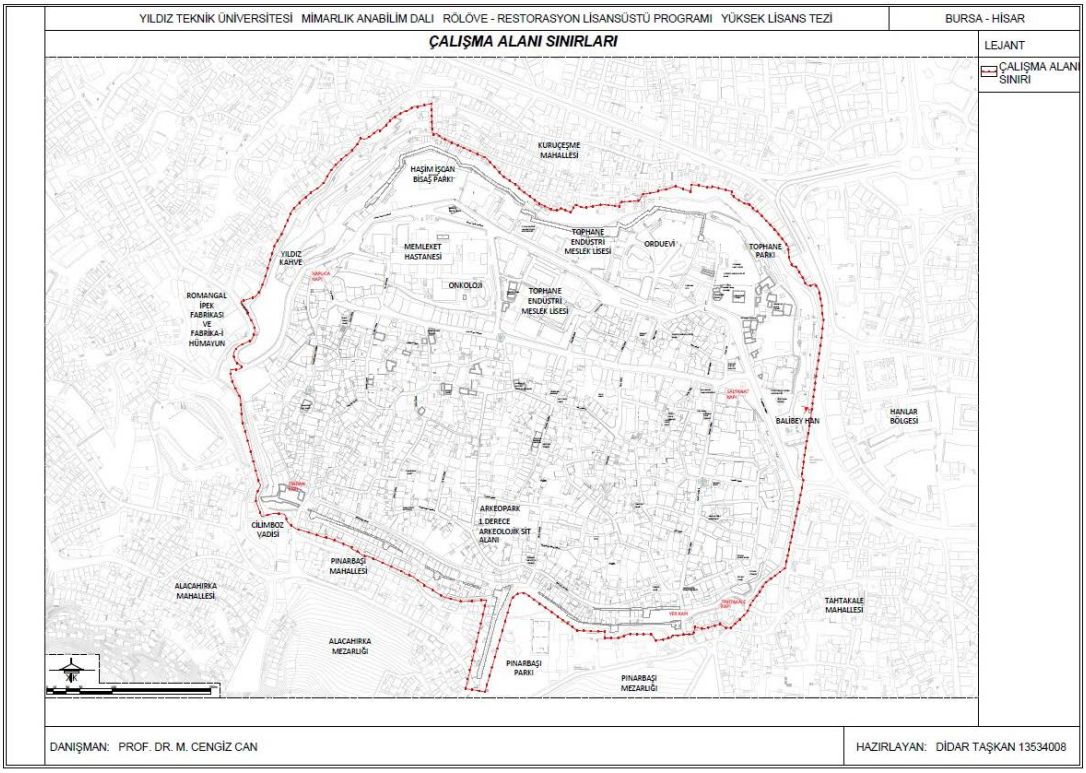
"Tanımlayıcı Doğal ve Kültürel Değerler", Bithynia, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinden günümüze ulaşan toprak altı ve üstü kültür varlıkları Hisar Semti'ni tanımlayan değerler olarak nitelenmiştir. Bu değerler kentin belleğini günümüze taşımaktadır.

Hisar Semti, sınırları Bursa Surları ile çizilmiş bir semt olarak, sur içinde ve çevresinde çok sayıda eserle bir bütün oluşturmaktadır. Tez kapsamında yapılan sınıflandırmada, Hisar içinde ve çevresinde yer alan eserlere, tanımlayıcı ve tamamlayıcı değerler olarak yer verilmiştir.

Tanımlayıcı değerler, Hisar Semti'ni birincil olarak etkileyen ve/veya semt sınırları içinde yer alan doğal, taşınır (Hisar'daki kazılarda ele geçmiş ve güncel kazılarda ortaya çıkmakta olan buluntular) ve taşınmaz (mimari anıtlar, yapı grupları, sivil mimarlık örnekleri) kültürel değerleri kapsamaktadır.

Tamamlayıcı değerler, Hisar Semti'ni ikinci derecede etkileyen ve/veya semt sınırları dışında yer alan taşınmaz (mimari anıtlar, yapı grupları) mimari eserleri ve tarihi alanları kapsamaktadır.

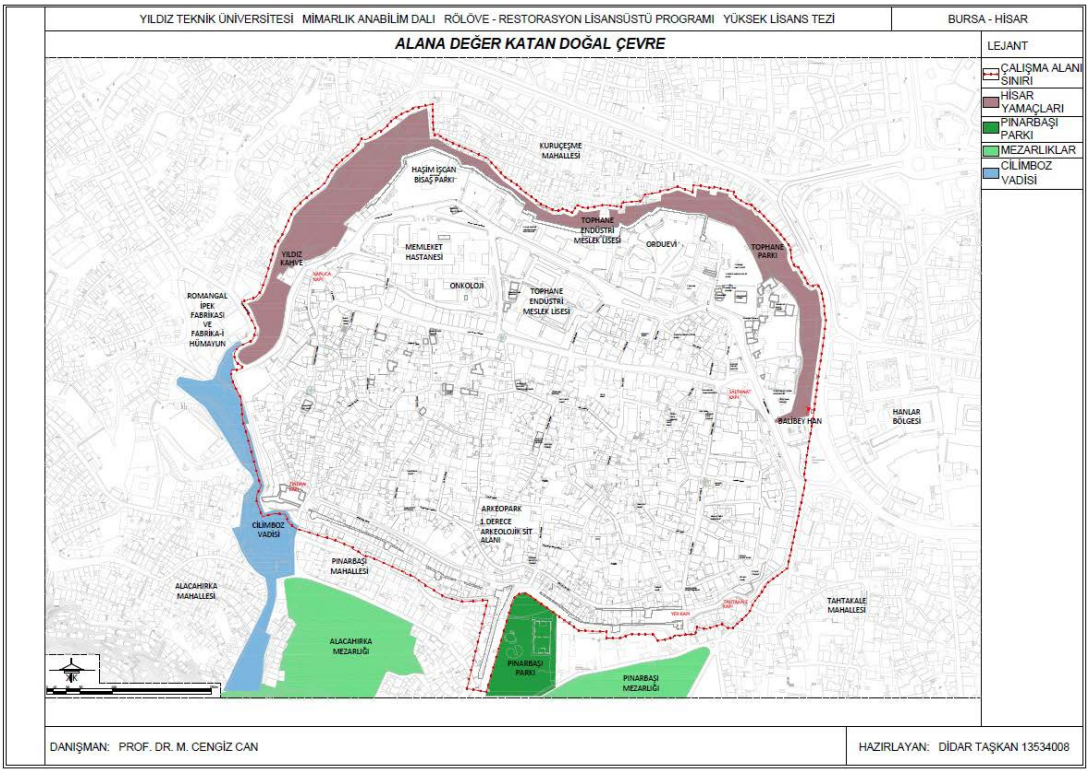
Çalışma alanı sınırları, surlar ve yakın çevresini de içine alan, "I. Derece Arkeolojik Alan" sınırları referans alınarak tanımlanmıştır. (Şekil 3.37)

Şekil 3. 37 Çalışma Alanı Sınırları (Detay için EK-A)

Hisar'ın Doğal Değerleri

Hisar Semti ve çevresinde bulunan doğal değerlerden büyük alana sahip olanları Pınarbaşı Parkı, Haşim İşcan Parkı ve Hisar Yamaçları, Alacahırka ve Pınarbaşı Mezarlıkları ve Cilimboz Vadisi'dir. Sıkışık sokak dokusu içinde bunlar dışında büyük yeşil alan bulunmamaktadır. Konutların bahçeleri ve sokaklara yayılı biçimdeki tekil ağaçlar, Hisar'ın yeşil alan dokusunu oluşturmaktadır. (Şekil 3.38)

Şekil 3. 38 Hisar'ın Tanımlayıcı Doğal Değerleri (Detay için EK-A)

Hisar'ı çevreleyen yeşil alan dokusu Şekil 3.39'daki uydu fotoğrafında da görülmektedir.

Hisar Yamaçları, kentin merkezinden Hisar'a bakı verir. Kent siluetini etkiler ve Hisar'ı ve çevresindeki tarihi alanlarla bütünleşmiştir. Doğal traverten kayaçlardan oluşan yamaçlar ardında kent surları yükselir. Hisar Yamaçları, surların inşası ile birlikte, kale kentin doğal sınırı olmuştur. Yamaçlar günümüzde kısmen düzenlenmiş durumdadır. Timurtaş Paşa Türbesi ve Bali Bey Han'dan başlayarak Kuruçeşme Mahallesi'nin Yahşi Bey ve Kocanaip Mahalleleri ile birleştiği Yıldız Kahve'ye kadar devam eder.

Şekil 3. 39 Hisar uydu fotoğrafı (Kaynak: Google haritalar)

25.05.2009 tarihli Bursa Surları üzerindeki bitkilerin temizlenmesine yönelik BBŞB'nce hazırlanan dilekçe ekindeki teknik raporda Hisar Yamaçları'nın bitki örtüsü anlatılmaktadır. Bu rapora göre bitki yapısı çoğunlukla doğal gelişmiş erguvan, akasya, incir, kokarağaç ve poligonium ile hedera sarmaşıklarının bulunduğu belirtilmiştir. Surlardaki bitki temizliği sırasında dikkatli olunması gerektiği, bazı bitki köklerinin duvar içine ayrılmaz biçimde nüfuz ettiği belirtilmiştir. Yamaçlardaki bitki örtüsünün, özellikle poligonium sarmaşığının, rüzgar ve heyelan etkilerine karşı toprağı ve suyu tutucu etkisi olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak, yamaçlardaki bitki örtüsü kontrol altına alınıp düzenlenerek surların ortaya çıkarılması sağlanabilir. Sarmaşık dokusu korunmalı ve ağaçlar budama yoluyla kontrol altına alınmalıdır. Bu rapor ve dilekçe doğrultusunda, BKVTVKBK tarafından, BBŞB'nin temizlik çalışması yapmasında sakınca görülmemiştir.

Cilimboz Vadisi, Uludağ eteklerindeki kestane ağaçlarının Bursa Surları ile buluştuğu doğal semt sınırıdır. Hisar'ın Yahşi Bey ve Kocanaip Mahalleleri ile sınırını Cilimboz deresi oluşturmaktadır. Cilimboz Vadisi, Uludağ endemik bitki örtüsünün kent merkezine yaklaştığı noktalardan biridir.

Alacahırka ve Pınarbaşı Mezarlıkları, halen defin işlemlerinin devam ettiği eski mezarlıklardır. Geniş alana yayılmış bu mezarlıklar, kent merkezinin temiz hava kaynaklarındandır.

19. yüzyılda çekilen fotoğraflarda da doğal ve tarihi çevrenin birbirini tamamlayıcı etkisi görülebilmektedir. Tarihi Pınarbaşı Parkı'nda (Mesire Yeri) Fetih Kapı, Hannibal Su Yolu, sur kalıntıları ve bunları çevreleyen doğal çevre, özgün bir doku ve atmosfer yaratmaktadır. Geçmişte Hisar içine ulaşan su çevresinde serinleyen halk Şekil 4.40 ve Şekil 3.41'de görülebilmektedir. [60]

Şekil 3. 40 Pınarbaşı Parkı ve Fetih Kapı, 1894. (Kaynak: Dostoğlu, 2001)

Şekil 3. 41 Pınarbaşı Parkı, 1894. (Kaynak: Dostoğlu, 2001)

Pınarbaşı Parkı günümüzde de işlevini sürdürmektedir. Fetih Kapı meydanında her yıl düzenlenen Bursa'nın Fethi Şenlikleri'ne ev sahipliği yapmaktadır. Parktaki çay bahçesi ve yeşil alanı ile kentlilerin uğrak yeridir. Osmangazi İlkokulu ve basketbol sahası parkın sınırları içindedir. (Şekil 3.42)

Şekil 3. 42 Pınarbaşı Parkı (Kaynak: D.T. 2016)

Hisar'ın Kültürel Değerleri

Bursa, merkezi ve ilçeleriyle pek çok sayıda anıtsal esere, yapı grubuna, geleneksel konut yapısına, köprüye, mezar yapısına ev sahipliği yapmaktadır.

Günümüze ulaşana kadar, bir bölümü ayakta kalmış, bir bölümü ise çeşitli sebeplerle yok olmuştur.

Evliya Çelebi'nin aktardığı haliyle Bursa Kalesi çevresinde çok sayıda çeşme bulunmaktaydı. Ancak bunların da pek azı günümüze ulaşmıştır.

Osman Gazi (1299 – 1326) döneminde 11, Orhan Gazi (1326 – 1359) döneminde 130, I. Murad (1359 – 1389) döneminde 66 ve Yıldırım Bayezid (1389 – 1402) döneminde 111 anıt yapı yapılmıştır. Yapılan bu anıtların da 140'ı cami veya mescit, 30'u medrese, 7'si okul, 5'i han, 2'si kervansaray, 45'i hamam, 27'si türbe, 3'ü köprü, 5'i kale, 17'si imaret, 6'sı saray, 24'ü zaviyedir.

1905 yılında Bursa'da 10468 konut, 165 mescit ve cami, 27 medrese, 36 tekke ve zaviye, 6 kilise, 3 havra, 49 han, 3 tiyatro binası bulunmaktaydı. (Hasan Taib, "Hatıra Yahut Mirat-ı Bursa" Bursa, 1223, s.4) [61]

Taşınır Kültür Varlıkları

Hisar'a ait taşınır kültür varlıklarının büyük bölümü Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Bazı örneklere ise Pınarbaşı ve Haşim İşcan Parkları'nda rastlamak mümkündür.

Müzede sergilenen eserlerin birçoğu, temel ve sondaj kazılarında ele geçmiş tekil eserlerdir. Özellikle Ortapazar Caddesi'nin yapılanması sırasında ortaya çıkan çok sayıda eser Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Hisar'da yapılan kazılar ve kazılarda ortaya çıkan eserlerle ilgili çalışmalar Müze tarafından yürütülmüş, 2005 yılında Sanat Tarihçisi Emel Özkan ve Arkeolog Funda Ünal tarafından hazırlanan Hisarkeoloji kitabıyla sunulmuştur. [38] (Şekil 3.43, Şekil 3.44, Şekil 3.45 ve Şekil 3.46)

Şekil 3. 43 Hisar'da Ele Geçen Heykel Başları (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009)

Şekil 3. 44 Ortapazar Caddesi'nde Altyapı Kazısında Ortaya Çıkan Ostotek (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009)

Şekil 3. 45 Roma Dönemi'nden Girlantlı Kaide (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009)

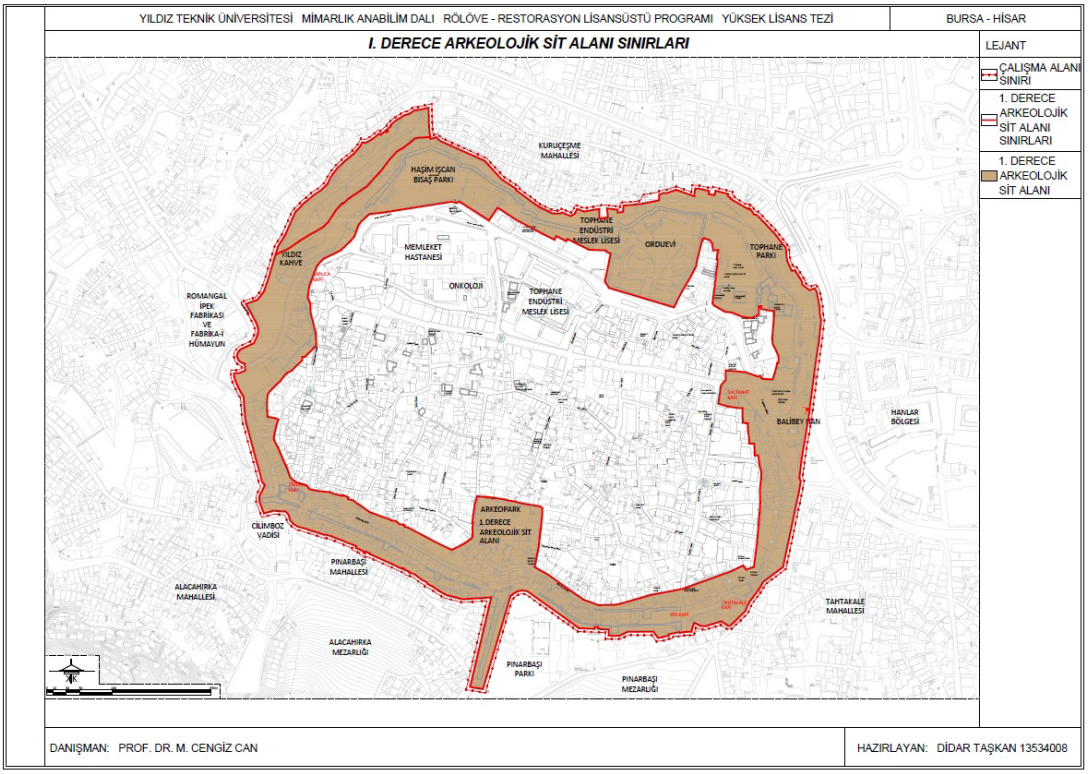

Şekil 3. 46 Hisar'da Ele Geçen Kadın Heykeli M.S. 2. yy. (Kaynak: Özkan ve Önal, 2009)

Hisar içi ve çevresinde halen kazılar sürmektedir. Gün yüzüne çıkarılan eserlerin mümkün olduğunca yerinde sergilenmesi, yerel halk ve ziyaretçiler ile paylaşılması kentsel zenginliklerin sunumu açısından yerinde bir yaklaşım olacaktır.

3.3.3.2 I. Derece Arkeolojik Sit Alanı

1991 Muradiye Koruma Amaçlı İmar Planı'nda I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tanımlanmış alan, bu tez çalışması kapsamında, Hisar'ın taşınmaz kültür varlıklarını ele alırken aynen kullanılmıştır. (Şekil 3.47)

Şekil 3. 47 I. Derece Arkeolojik Alan Sınırları (Detay için EK-A)

Bugün Hisar Semti olarak anılan "Prusa ad Olympum" kentinin muhtelif yerlerinde yapılan sondaj çalışmalarında da kentin geçmişinin M.Ö. 2. yüzyılın başlarına işaret ettiği tespit edilmiştir. Halen yapılan kazı çalışmalarıyla Hisar ve Prusa tarihi aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

Kazı çalışmaları Hisar içinde 2000 yılında başlamıştır. 2009 yılına kadar kırk altı parselde sondaj kazısı yapılmıştır. Bu kazılar sırasında Hisar'ın önceki dönemlerine referans veren harçlı ve harçsız duvar kalıntıları, kanalizasyon, su dağıtım sistemi ve ısıtma sistemlerine dair verilere rastlanmıştır. Mevcut yapılaşmadan dolayı Hisar'ın tamamında ayrıntılı kazı çalışması yürütmek mümkün olmamaktadır. Buna rağmen, temel kazılarında ve başvuru üzerine başlatılan kazılarda ele geçen bulgular, Hisar'ın

tarihi gelişimine dair belirleyici bilgiler sunmaktadır. [38] [59] Yapılan kazılarda, su temini ve ihtiyacı için üzeri taşlarla örtülü kanalların kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bir dönem bunların yerine pişmiş toprak künklerin kullanıldığı da tespit edilmiştir. Bunlara ilaveten ısıtmada kullanılan hipocaust sistemine dair kalıntılar bulunmuştur.

M.Ö. 2. yüzyıldan bu yana yerleşim yeri olmuş Hisar'ın surlarını takip eden sınırları ve yakın çevresi I. Derece arkeolojik sit alanı olarak tanımlanmıştır. I. Derece arkeolojik alan sınırlarını oluşturan esas öğe Hisar Surları'dır. Surlar her geçirdiği dönemde onarım görmüştür. Bu sebeple geçirdiği her dönemin izlerini taşımaktadır. Surlarda bağlayıcı olarak kullanılmış sütun gövdeleri, başlıklar, kaide ve buna benzer devşirme taşlar gözlenebilmektedir. Surlar geçirdiği restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları ile 2005 yılından itibaren ayağa kaldırılmaya çalışılmaktadır. Uygulanan koruma yaklaşımı tartışılmakla beraber, surların düzenlenmesi ve değerlerinin bilimsel çalışmalarla ve gerekli kaynaklar sağlanarak yapılması önemlidir. Hisar'ın Hanlar Bölgesi'nden gelen girişi olan Saltanat Kapı, Tahtakale Mahallesi'ne açılan Tahtakale Kapı ve Pınarbaşı Parkı içindeki Fetih Kapı onarımları tamamlanmıştır. Zindan Kapı'nın onarım ve ayağa kaldırma çalışmaları devam etmektedir. Zindan Kapı onarımı sırasında ortaya çıkan galeri ve tüneller araştırılmaya devam etmektedir.

Günümüzde Hisar'ın tamamını ele alan sistemli bir kazı söz konusu değildir. Ortaya çıkan veriler yüksek oranda yeni yapılaşma sırasındaki temel kazıları esnasında ele geçmektedir. Belgelendirme işlemlerinden sonra buluntunun niteliğine göre kamulaştırmalar söz konusu olmaktadır. 5009 yapı adası arkeopark projesinde olduğu gibi, ortaya çıkan değerli bir mozaik alanın niteliğini değiştirebilmektedir. Haşim İşcan Parkı da planlarda arkeopark olarak belirtilmiş alanlardan biridir. Alanda Ahmet Vefik Paşa'nın yaptırdığı ilk devlet hastanesi yapısının, Bizans Sarayı kalıntı ve galerilerinin bulunduğu arkeojeofizik taramalar ve kazılar yoluyla tespit edilmiştir. Aynı şekilde 4269 yapı adası 116 – 117 parsellerde ortaya çıkan bir kilise ve yanındaki Nakşi tekkesi kalıntısı bulunmaktadır.

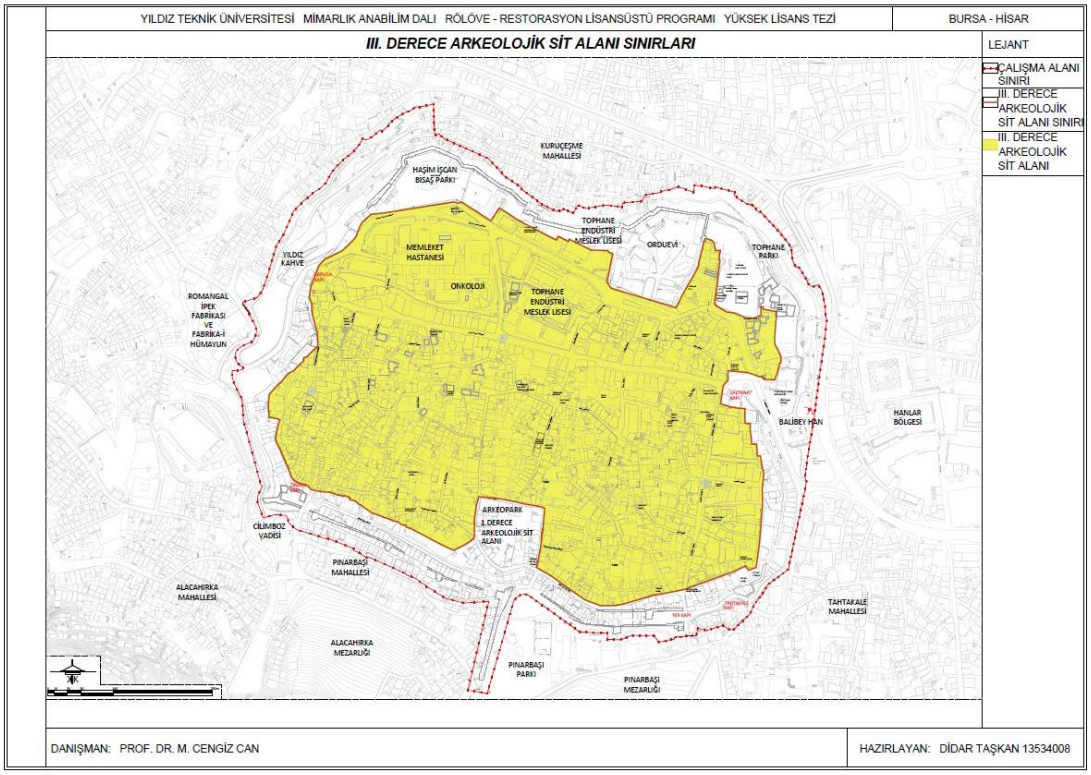
Pınarbaşı Parkı sınırında, Fetih Kapı'nın devamında Hannibal Su Yolu olduğu bilinen taş duvar kalıntısı yer almaktadır. Hannibal Su Yolu, Pınarbaşı suyunun Hisar'a verildiği su hattı olarak bilinmektedir. Gelen su Hisar içinde taş kanallar ve pişmiş toprak isale

hattıyla taşınmaktaydı. Kazılarda ortaya çıkan isale sistemleri bu yönde bilgi vermektedir.

Hisar surlarının güney bölümündeki çift sıra surlar arasındaki yapılaşma bu alanda çalışma yürütülmesine engel olmaktadır. Yapılacak atılımlarla bu bölge de aydınlatılmayı beklemektedir.

3.3.3.3 III. Derece Arkeolojik Sit Alanı

1991 Muradiye Koruma Amaçlı İmar Planı'na göre tanımlanmış ve I. Derece arkeolojik sit alanının çevrelediği iç bölge III. Derece arkeolojik sit alanı olarak tanımlanmıştır. (Şekil 3.48)

Şekil 3. 48 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı Sınırları (Detay için EK-A)

III. derece arkeolojik sit alanı içinde anıtlar ve yapı grupları ile sivil mimarlık örnekleri yer almaktadır. Anıtsal eserlerin başında 1365 yılında I. Murat tarafından yaptırılan Şahadet Camisi gelmektedir. Bazı kaynaklarda bu caminin fetih öncesinde kilise olduğu rivayet edilmektedir. Bu kesin bilgi olmamakla beraber, Hisar içindeki çok katmanlılığın yansımasıdır. Saltanat Kapı ve çevresinde manastır ve kilise yapılarının varlığından söz

edilmektedir. Nitekim 4269 yapı adasında yapılan kazılarda ortaya çıkan kilise kalıntısı bunu doğrular niteliktedir.

III. Derece arkeolojik sit alanı içinde anıtsal mimari eserlerin yanı sıra, Bursa'ya özgü sivil mimarlık örnekleri de yer almaktadır. Özellikle Kale Sokak ve Çırağ Bey Sokak özgün sivil mimarlık örneklerinin sokak dokusu içinde gözlemlenebileceği yerlerdir.

Ortapazar Caddesi üzerindeki apartmanlaşma Hisar'ın tarihi dokusuna aykırı bir çizgidedir.

Surlar içinde kalan dar ve çıkmaz sokaklar, organik tarihi çevre etkisinin hissedildiği alanlardır. Özellikle Alaaddin Mahallesi ve yakın çevresinde gözlemlenen bakımsız ve kentsel donatısı yetersiz sokaklar, potansiyelinin değerlendirilmesini beklemektedir.

3.3.3.4 Tampon Bölgelerde Yer Alan (Tamamlayıcı) Doğal ve Kültürel Değerler

Tampon bölgeler, Hisar ile doğrudan veya dolaylı ilişki içinde olan doğal ve yapılı çevreyi ifade etmektedir.

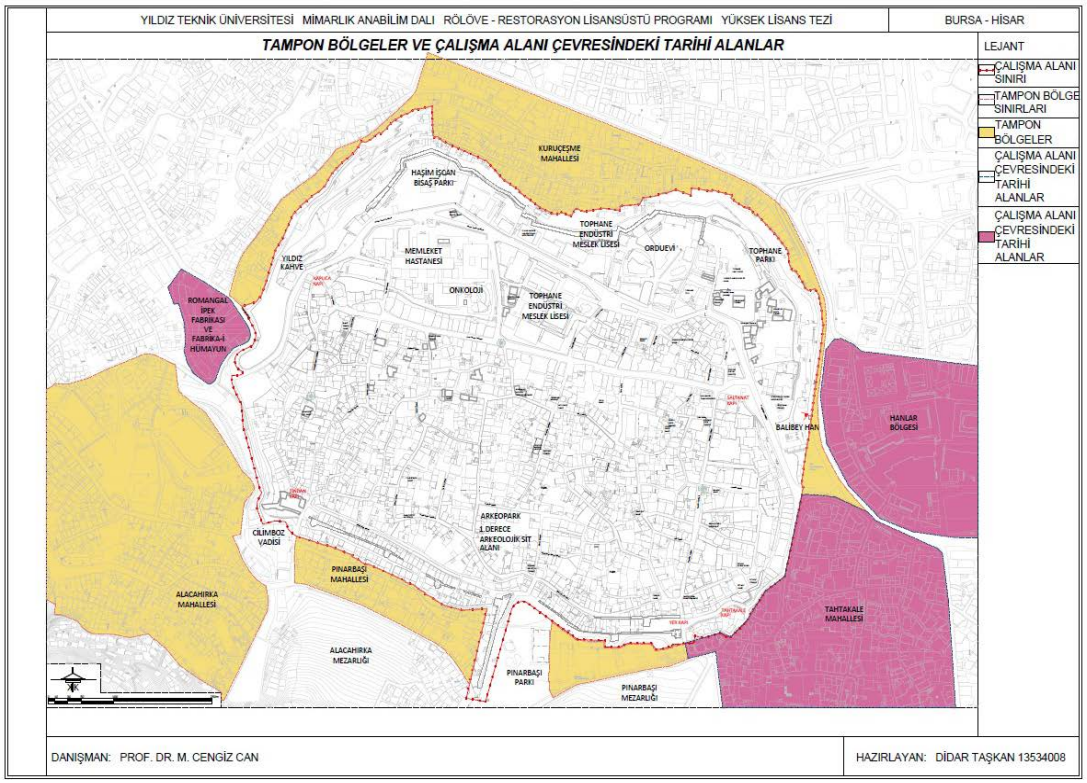
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda etkileşim – geçiş sahası olarak tanımlanmıştır. [12]

Madde 16: Etkileşim - geçiş sahası; korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, daha önceden sit sınırları içindeyken sit sınırları dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları ve benzerlerinin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, sitleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında göz önünde bulundurulması gereken alanlardır.

Tarihi alan çevresindeki alanlar, ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde koruma alanı ve etkileşim geçiş sahası olarak sınıflandırılmıştır. Koruma alanı, tarihi çevrenin korunabilmesi için gelişme ve yapılaşması kontrol altında tutulması gereken alanlar olarak tanımlanmıştır. Etkileşim geçiş sahası ise koruma alanı dışında kalan ve ikincil bir koruma alanı oluşturan, tarihi çevreyi ve koruma alanını görsel, fiziksel ve sosyal olarak etkileyen alanlar olarak tanımlanmıştır.

Hisar'ı çevreleyen ve bu tez çalışmasında tampon alanlar olarak nitelenmiş alanlar, hem koruma alanı tanımı ile bağdaşan (Kuruçeşme Mahallesi, Tahtakale Mahallesi gibi), hem de etkileşim geçiş sahası olarak belirlenebilecek (Cilimboz Vadisi gibi) alanları içermektedir.

Bu analizde Hisar'ın yakın çevresindeki tampon bölgeler ve tarihi alanlar gösterilmiştir. Bütün olarak niteliğini korumuş alanlar, tarihi alanlar olarak nitelenmiştir. Bütünlüğünü koruyamamış ve değişikliğe uğramış alanlar, tampon alanlar olarak adlandırılmıştır. (Şekil 3.49)

Şekil 3. 49 Tampon Bölgeler ve Hisar Çevresindeki Tarihi Alanlar (Detay için EK-A)

Hisar'ın doğusunda Tahtakale Mahallesi ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan Hanlar Bölgesi bulunmaktadır. Hisar bu alanlara göre topografik olarak üst kottadır. Hanlar Bölgesi'nden bakı veren yamaçları ile Hisar'ın hakim konumu, kentin en yoğun aksına sınırı olması, Bursa kent merkezi ile güçlü bağlantı kurmasını sağlamaktadır. Heykel – Muradiye doğrultusunda Hisar'ın güzergah üzerinde olması yaya ve araç hareketliliğini artırmaktadır.

Güneyde Pınarbaşı ve Alacahırka Mahalleleri, özellikle sivil mimarlık örnekleri ve mezarlıkları ile Hisar'ın kentsel dokusunu nispeten sürdürmektedir. Ancak bu mahallelerin güney kısımları yer yer gecekondu sorunuyla karşı karşıyadır.

Batıda, Muradiye sınırları içinde bulunan Romangal ve Fabrika-i Hümayun ipek fabrikaları Hisar yamaçlarının Yıldız Kahve kısmından bütünüyle görülebilmektedir. Bu fabrikalar, Bursa'nın ipekçilik mirası açısından halen ayakta olan önde gelen endüstri yapılarıdır. Fabrika-i Hümayun, günümüze onarımı tamamlanmış olarak Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksekokulu olarak hizmet vermektedir. Öte yandan Romangal İpek Fabrikası özel mülkiyet altında olması dolayısıyla onarıma muhtaç durumdadır.

Hisar'ı kuzey ve kuzey batı yönlerinden çevreleyen Kuruçeşme Mahallesi ise sivil mimarlık örneklerinin yoğun olduğu bir bölgedir. Yahudilik olarak da bilinen mahallenin mübadele öncesinde çoğunlukla gayrimüslim vatandaşların ikamet ettiği bilgisi, Osmanlı dönemi Bursa kayıtlarından anlaşılmaktadır.

3.3.4 Bursa'nın UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki Tarihi Alanları ve Hisar Semti İle İlişkisi

Bursa Hisar'ının inşası, bugünkü Bursa'nın temellerini oluşturmaktadır. Osmanlıların Bursa'yı fethi ile birlikte Hisar dışına taşan kent, külliyeler ve ticari merkez çevresinde gelişmeye devam etmiştir.

Günümüzde dahi kentin önemli tarihi alanları olan külliyeler, halen yaşayan ticari merkez olarak Hanlar Bölgesi, Hisar sınırları içinde yer alan Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri ve Cumalıkızık Köyü 22 Haziran 2014 tarihinde UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir. "Bursa ve Cumalıkızık" başlığı ile Türkiye'nin 12. üstün evrensel değer taşıyan tarihi alanıdır. [62] Hisar Semti, evrensel değer olarak nitelenmiş alanlarla birinci dereceden ilişkilidir. Tophane Parkı sınırları içinde konumlanmış Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri Hisar sınırları içinde yer almaktadır.

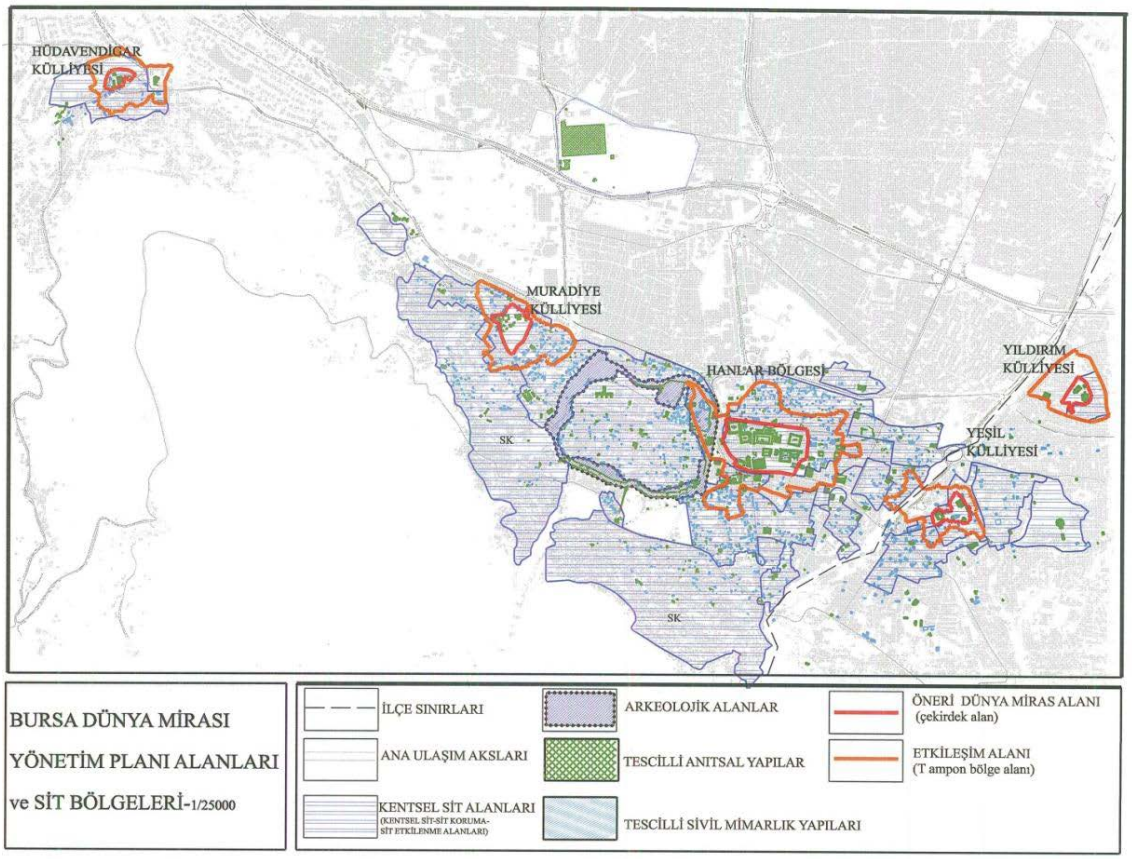
Hisar Semti'nin kent ile ilişki kurduğu odak noktalarından biri olan Osmangazi Caddesi - Atatürk Caddesi – Altıparmak Caddesi kesişimi, Hisar'ın hakim ulaşım aksının da başlangıcıdır. Bu aks, doğuda Hanlar Bölgesi'ne açılırken, kuzey batıda Muradiye Külliyesi'ne ulaşır.

Hisar'ın tampon alanında yer alan Hanlar Bölgesi ile Hisar'ı ayıran Atatürk ve Altıparmak Caddeleri kent merkezinden batıya doğru uzanmaktadır. Bu caddeler kentin en hareketli aksını oluşturmaktadır. Bu aks üzerindeki taşıt ve yaya hareketliliği Hisar'ın kente açılan kapısı Saltanat Kapı çevresinde sürekliliğe sahiptir. (Şekil 3.50)

Şekil 3. 50 UNESCO Dünya Miras Alanları'nın Hisar Semti ile İlişkisi (Kaynak: Dünya Mirası Bursa)

BBŞB tarafından hazırlanmış Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı'nda da miras alanlarının Hisar'la ilişkisi görülebilmektedir. (Resim 3.51) [63]

Şekil 3. 51 Bursa Dünya Mirası Yönetim Planı Alanları ve Sit Bölgeleri (Kaynak: Bursa ve Cumalıkızık Yönetim Planı)

3.4 Analizler

Bursa Hisar bölgesi, kent çekirdeğinin bir parçası olurken, stratigrafik açıdan zengin bir alandır. Bu çok katmanlı kent parçasındaki kültür varlığı potansiyelinin göz ardı edilmesi ve yeni yapılaşmaya önem verilmesinden kaynaklanan sorunlara yerel yönetimler tarafından çözümler aransa da, uygulanan çözümler hedeflenen sonuçlara ulaşamamaktadır. Yönetimsel açıklar, kontrol birimlerinin yeterli yaptırıma sahip olmaması, denetleme birimlerinin eksikliği, bürokratik süreçlerin karmaşası ve uzunluğu gibi sorunlar, başta arkeolojik miras olmak üzere, kültürel zenginliğin sosyal ve kentsel gelişme önündeki bir engel olarak görülmesine sebep olmaktadır.

Bursa Osmangazi Belediyesi sınırları içinde yer alan Hisar bölgesi, kentsel bütünlük anlayışı içinde ele alınamayan bir alan olarak varlığını sürdürmektedir. Bölgede giderek artan demografik ve fiziksel sorunlar bölgeyi risk altına sokmaktadır. Hisar, bir kültürel miras alanı olarak korunmayı bekleyen tarihi bir kentsel alandır.

Günümüzde kültürel miras tanımı, somut ve somut olmayan her türde kültür varlığı için kullanılmaya başlamıştır. Akademik çevreler ve ilgili disiplinlerde, kültürel çevre, yerleşmelere ev sahipliği yapmış doğa parçaları, kültürel peyzajdan ritüeller, inanışlar ve yığılan bilgi – beceri ve her türlü sözlü aktarımlarla, geleneksel yaşam ve yapılanmaları içine alan, bağlamıyla, yaşamsal değeriyle bir bütün teşkil eden kültür varlıklarının korunması konusu "alan yönetimi" kavramını doğurmuştur. Alan yönetimi, kent içinde ve dışında, farklı nitelik ve nicelikte kültürel ve doğal varlıkların koruma ve yaşama katma süreçlerini sürdürülebilirlik çerçevesi içinde gerçekleştirmeyi amaçlar. Arkeolojik alanlarda, özellikle kent içindeki arkeolojik alanlarda sürdürülebilirlik eserler ve sosyo-kültürel konforunun bozulmaması açısından büyük önem taşır. Günümüzde arkeolojik alanlar da dahil olmak üzere kültürel ve doğal varlıkların yönetim yaklaşımları, alan ve anıta yönelik nesne merkezli müdahaleler belirlenmesinden öte, bağlamı ile birlikte ele alıp bütüncül, sürdürülebilir sonuçlar elde etmek üzerine kurulmaktadır. Bu süreç, kültür varlıklarının ait olduğu bağlamın barındırdığı aidiyet, sosyal bütünlük duygularını pekiştirme, bahsi geçen bölgede ekonomik kazanımlar üreterek kaynak yaratma ve bu kaynakları kültürel ve sosyal değerlerin korunmasına yönelik kullanımına yönelik bir dizi karar mekanizması üzerine kurulmaktadır. [64]

Kültür varlıklarının gelişmekte olan tanımı, süregelen tekil merkezli anlayıştan çok kültür varlıklarının çevresiyle bir arada meydana getirdiği, kullanıcıların geçmişine vurgu yapan manevi bilinç ile kurulmuştur. Ortaya çıkan bu manevi köprü kullanılarak kültürel birikimin kent yaşamına katılması sürdürülebilirliğin sağlanmasında anahtar görevi görmektedir.

Doğal ve kültürel değerlerini koruma bağlamında, Hisar Semti'ne yönelik olarak, Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Önerisi - Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Hazırlamaya Yönelik Araştırma Projesi Final Raporu (HYPÖFR) Uludağ Üniversitesi – Osmangazi Belediyesi işbirliği ile ortaya konmuştur. [1] [59]

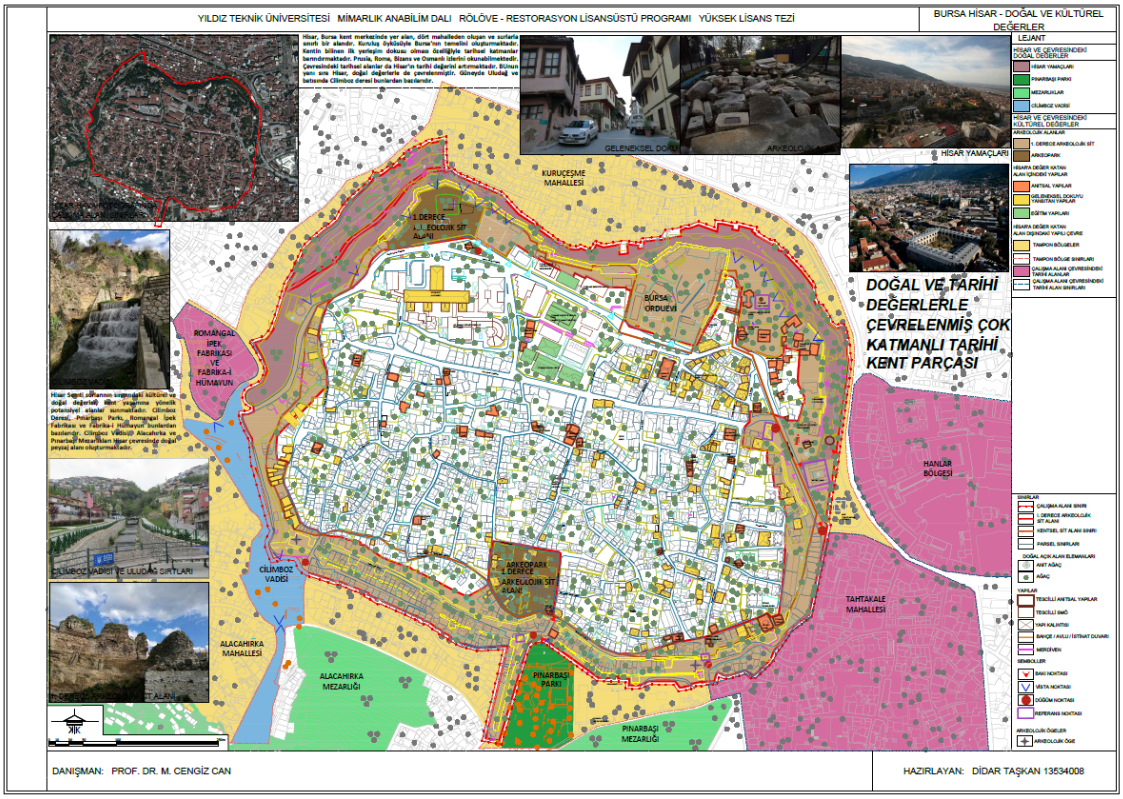
[1] Bu araştırma Projesi 25.12.2009 tarihinde Uludağ Üniversitesi ile Bursa Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanmış olan işbirliği protokolü kapsamında hazırlanmıştır. Uludağ Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Öğretim Görevlisi Doç. Dr. Arzu Çahantimur yürütücülğünde hazırlanmış olan çalışma 11.12.2010 tarih ve M 16.0.BBB.0.31.53.04.99-138597 saylılı karar ile kabul edilmiştir.

Bu tez çalışmasında, gözlem yaparak, araştırarak ve HYPÖFR'nda yer verilen analiz, proje ve stratejik amaçlardan faydalanarak, tez çalışmasının konusuna yönelik analizler hazırlanmıştır. Bu bağlamda, Hisar'ın katmanlarının ortaya çıkarılması çalışmalarını hızlandırmak ve semti tanıtmak amacıyla Hisar gezi rotaları tasarlanmıştır. Hisar geneline ve seçilen belirli alanlar için yapılan önerilerle, tarihi çevrenin bütün olarak algılanıp, korunarak, günümüz durumuna göre daha etkin kullanımı doğrultusunda bir çalışma ortaya koyulmasına çalışılmıştır.

3.4.1 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerleri Analizi

Kentin bilinen ilk yerleşim dokusu olması özelliğiyle tarihsel katmanlar barındırmaktadır. Bithynia, Roma, Bizans ve Osmanlı izlerini okunabilmektedir. Çevresindeki tarihsel alanlar da Hisar'ın tarihi değerini artırmaktadır. Bunun yanı sıra Hisar, doğal değerlerle de çevrelenmiştir. Güneyde Uludağ ve batısında Cilimboz Vadisi bunlardan bazılarıdır.

Hisar ve çevresindeki kültürel değerler, üç grupta toplanmıştır. Arkeolojik alanlar, 1. Derece arkeolojik sit ve arkeoparklardır. Hisar'a değer katan alan içindeki yapılar, anıtsal yapılar, geleneksel dokuyu yansıtan yapılar ve eğitim yapılarıdır. Hisar'a değer katan alan dışındaki yapılı çevre ise tampon bölgeler ve çalışma alanı çevresindeki tarihi alanlar olarak sınıflandırılmıştır. (Şekil 3.52)

Şekil 3. 52 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerleri Analizi (Detay için EK-A)

Hisar'ın doğal ve kültürel değerleri analizinde, ele alınan iki grup olmuştur. Birinci grup, Hisar ve çevresindeki doğal değerleri, ikinci grup Hisar ve çevresindeki kültürel değerleri içermektedir.

Hisar ve çevresindeki doğal değerler olarak Hisar yamaçları, Pınarbaşı Parkı, Mezarlıklar (Pınarbaşı ve Alacahırka) ve Cilimboz Vadisi ele alınmıştır.

Hisar Yamaçları, kent siluetinde baskın etkisi olan bir yeşil alan olarak önem taşımaktadır. Cilimboz Vadisi ise her mevsim akan Cilimboz Deresi'nin oluşturduğu özgün ortam sebebiyle doğal değer olarak tanımlanmıştır.

Bu analizde Hisar'ın tarihi dokusunu yansıtan yapı, yapı grubu ve alanlar ele alınmıştır. Surların içinde ve çevresinde bulunan doğal ve kültürel değerler 3.3.2 numaralı bölümde açıklanmıştır.

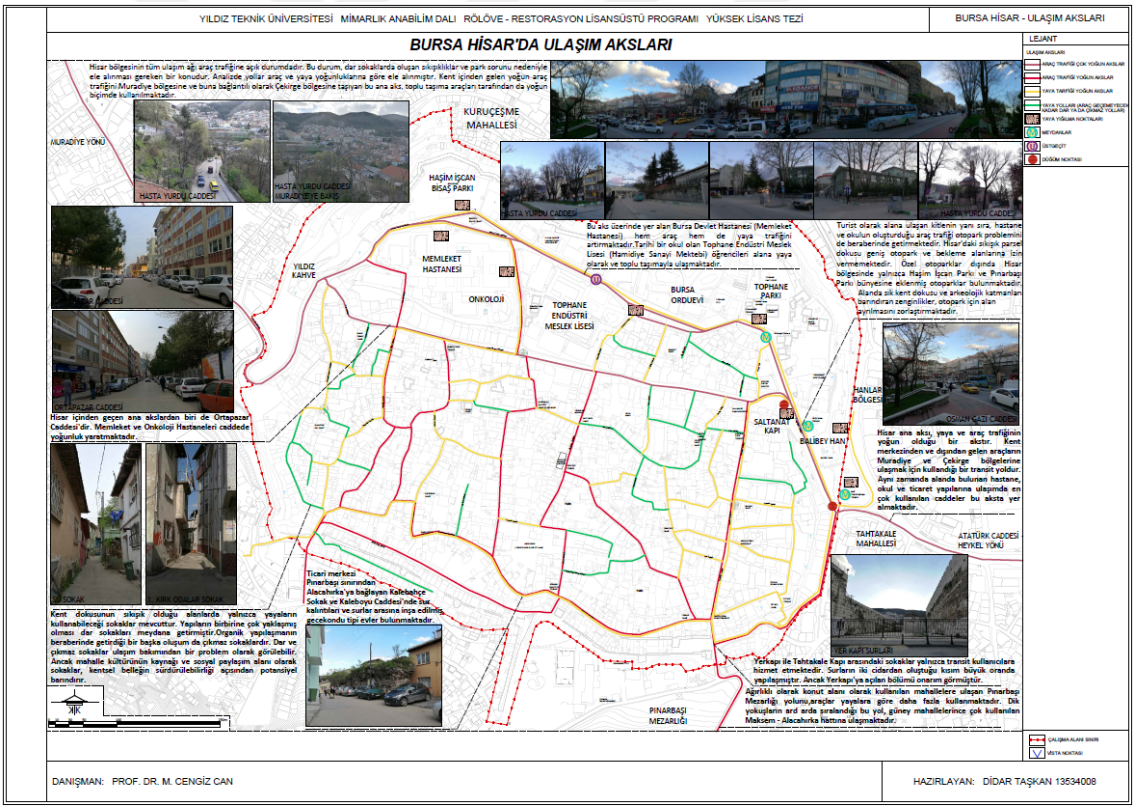
1. Derece Arkeolojik Alan olarak tanımlanmış alanda çalışmalar sürmektedir. Kent tarihi ile ilgili bilimsel bilgi sunan ve anıt niteliği taşıyan Bursa Surları 1. Derece Arkeolojik Alan içinde yer almaktadır. Surlar ve yakın çevresi ile Muradiye Koruma Amaçlı İmar Planı'nda arkeopark olarak tanımlanmış alanlar, arkeolojik değer taşımaktadır. 3.

Derece Arkeolojik Alan içinde kentsel doku kısmen korunmuştur. Analizde korunmuş sokak dokusu ve cepheler olarak tanımlanmış alanlar, 3. Derece Arkeolojik Alanın kentsel değerinin başında gelmektedir. Bunlarla birlikte tescilli anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örneklerinden tekil olarak varlığını sürdürenler alana yayılmış durumdadır.

Hisar sınırları dışında olup Hisar'ı etkileyen tampon bölgeler ve tarihi alanlar olarak Hisar'a değer katan yapılı çevre ele alınmıştır.

3.4.2 Ulaşım Ağı Analizi

Hisar Semti'nin ulaşım aksları, yoğunluklarına ve kullanım türlerine göre (araç ve yaya yolları olarak) sınıflandırılmıştır. Bu analizle amaçlanan bölgenin var olan ulaşım ağının ortaya konarak, yapılacak önerilere yönelik tespit ve çözümler geliştirmektir. (Şekil 3.53)

Şekil 3. 53 1 Hisar'ın Ulaşım Ağı Analizi (Detay için EK-A)

Hisar'ın ulaşım ağı analizi, alanda yapılan gözlem ve tespitlerin yanı sıra HYPÖFR'nun 73. ve 75. sayfalarındaki analizler incelenerek hazırlanmıştır.

Analizde yollar, araç trafiği çok yoğun akslar, araç trafiği yoğun akslar, yaya trafiği yoğun akslar ve yaya yolları (araç geçemeyecek kadar dar yollar veya çıkmaz sokaklar) olarak sınıflandırılmıştır. Bunlara ilaveten yaya yığılma noktaları, meydanlar, üst geçit ve düğüm noktaları işaretlenmiştir.

Hisar bölgesinin tüm ulaşım ağı araç trafiğine açık durumdadır. Bu durum, dar sokaklarda oluşan sıkışıklıklar ve park sorunu nedeniyle ele alınması gereken bir konudur. Analizde yollar araç ve yaya yoğunluklarına göre ele alınmıştır. Kent içinden gelen yoğun araç trafiğini Muradiye bölgesine ve buna bağlantılı olarak Çekirge bölgesine taşıyan ana aks (Hasta Yurdu Caddesi), toplu taşıma araçları tarafından da yoğun biçimde kullanılmaktadır.

Bu aks üzerinde yer alan Bursa Devlet Hastanesi (Memleket Hastanesi) hem araç hem de yaya trafiğini artırmaktadır. Tarihi bir okul olan Tophane Endüstri Meslek Lisesi (Hamidiye Sanayi Mektebi) öğrencileri alana yaya olarak ve toplu taşımayla ulaşmaktadır.

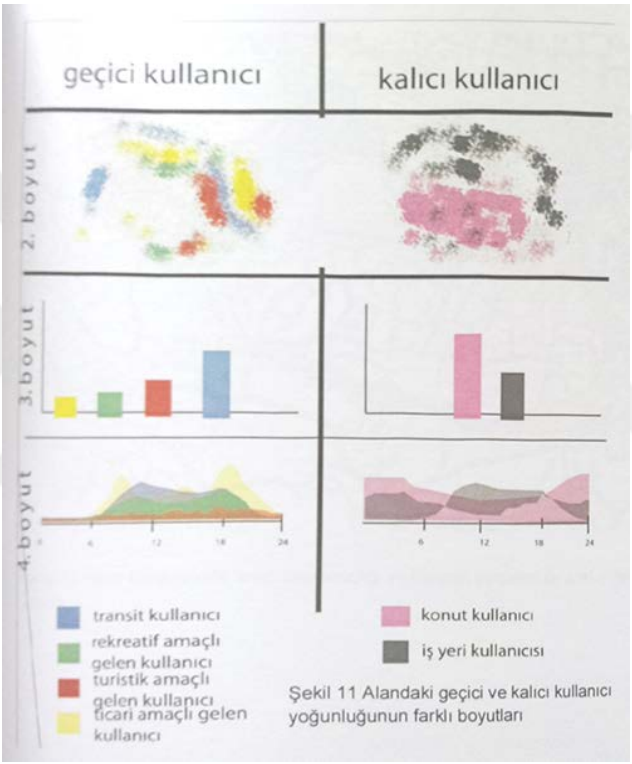
Turist olarak alana ulaşan kitlenin yanı sıra, hastane ve okulun oluşturduğu araç trafiği otopark problemini de beraberinde getirmektedir. Hisar'daki sıkışık parsel dokusu geniş otopark ve bekleme alanlarına izin vermemektedir. Özel otoparklar dışında Hisar bölgesinde yalnızca Haşim İşcan Parkı ve Pınarbaşı Parkı bünyesine eklenmiş otoparklar bulunmaktadır. Alanda sık kent dokusu ve arkeolojik katmanları barındıran zenginlikler, otopark için alan ayrılmasını zorlaştırmaktadır.

Kent dokusunun sıkışık olduğu alanlarda yalnızca yayaların kullanabileceği sokaklar mevcuttur. Yapıların birbirine çok yaklaşmış olması dar sokakları meydana getirmiştir. Organik yapılaşmanın beraberinde getirdiği bir başka oluşum da çıkmaz sokaklardır. Hem dar sokaklar, hem de çıkmaz sokaklar ulaşım bakımından bir problem olarak görünse de, mahalle kültürünün yaşatılması ve bir kamu alanı olarak sokakların kullanılması açısından değerlendirilebilecek potansiyele sahiptir.

Ağırlıklı olarak konut alanı olarak kullanılan mahallelere ulaşan Pınarbaşı Mezarlığı yolunu, araçlar yayalara göre daha fazla kullanmaktadır. Dik yokuşların peş peşe sıralandığı bu yol, güney mahallelerince çok kullanılan Maksem - Alacahırka hattına ulaşmaktadır.

3.4.3 Kullanıcı Türleri ve Yoğunluğu Analizi

Hisar'ın kullanıcı türleri ve yoğunluğu analizi, Hisar'da yaşayan kullanıcıların ve dışardan gelen ziyaretçilerin çevresiyle ilişkisinin analizidir. Alan çalışması kapsamında gözlem ve belgeleme yöntemi kullanılmıştır. Aynı zamanda HYPÖFR'nun 76. sayfasındaki analiz incelenmiştir. HYPÖFR verileri alanda yapılan anket sonuçlarına ve alan ölçeğindeki tarihi çevre analizlerine dayanmaktadır. Bu tez çalışması kapsamında anket çalışması yapılmadığından, HYPÖFR'nun [59] "Alandaki geçici ve kalıcı kullanıcı yoğunluğunun farklı boyutları"ndaki grafik nicelikler göz önünde bulundurulmuştur. (Şekil 3.54)

Şekil 3. 54 Hisar'daki Geçici Ve Kalıcı Kullanıcı Yoğunluğunun Farklı Boyutları (Kaynak: HYPÖFR)

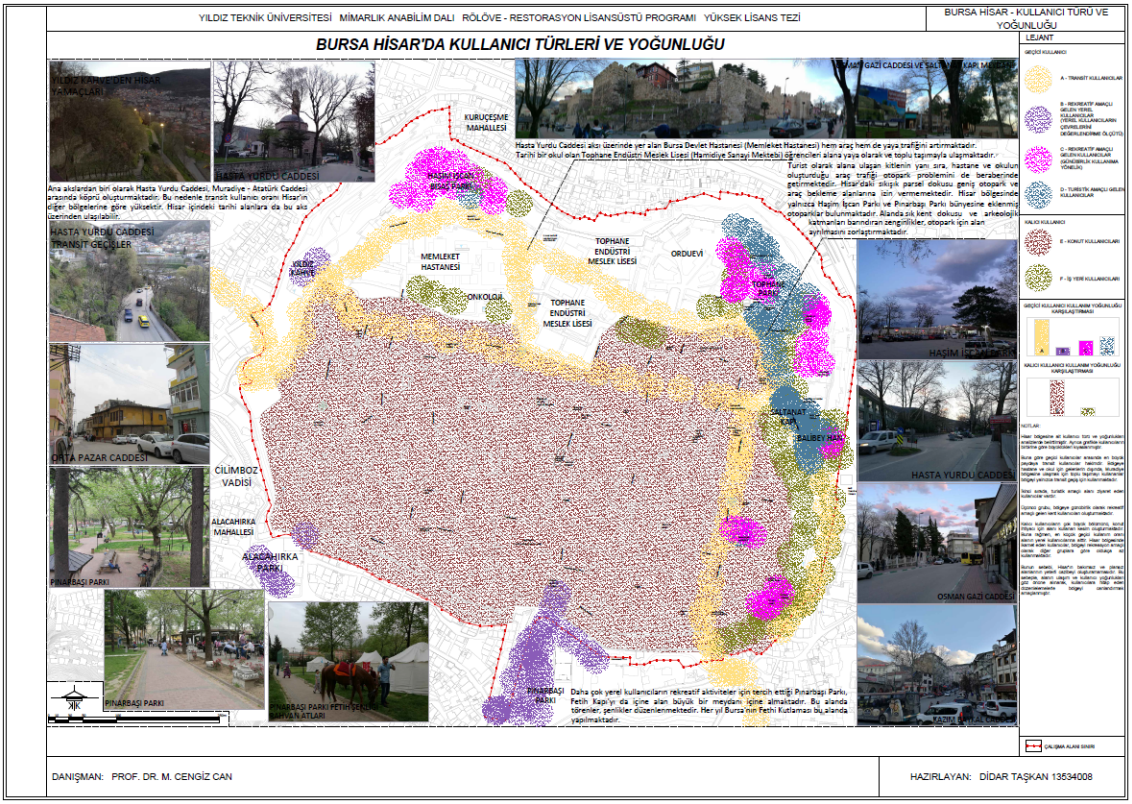
Hasta Yurdu Caddesi üzerinde yer alan Bursa Devlet Hastanesi (Memleket Hastanesi) hem araç hem de yaya trafiğini artırmaktadır. Bu alanda araçlı kullanıcıların yoğundur. Yayalar kaldırımları kullanmakla beraber, çevre parklarda ve yeme-içme mekanlarında yoğunlaşmaktadır. Parklarda var olan yüz ölçüme göre kısıtlı alanda mevcuttur. Haşim İşcan Parkı'nda yer alan çay bahçeleri, hem Hisar sakinlerine, hem kısa süreli ziyaretçilere hitap etmektedir. Ancak I. Derce Arkeolojik Sit olan bu alanda Yamaçların etkin kullanımı söz konusu değildir. Yamaçların bir bölümünde, kontrolsüz ve tekin

olmayan alanlar vardır. Tarihi bir okul olan Tophane Endüstri Meslek Lisesi (Hamidiye Sanayi Mektebi) öğrencileri alana yaya olarak ve toplu taşımayla ulaşmaktadır.

Kullanıcı türleri ve yoğunluğu analizinde, kullanıcılar geçici ve kalıcı olarak iki ana gruba ayrılmıştır.

Geçici kullanıcılar; transit kullanıcılar, rekreatif amaçlı kullanıcılar (yerel kullanıcıların çevrelerini değerlendirme ölçütü), rekreatif amaçlı kullanıcılar (günübirlik kullanıma yönelik) ve turistik amaçlı gelen kullanıcılar olarak sınıflandırılmıştır.

Kalıcı kullanıcılar; konut kullanıcıları ve iş yeri kullanıcıları olarak gruplandırılmıştır. (Şekil 3.55)

Şekil 3. 55 Hisar'ın Kullanıcı Türleri ve Yoğunluğu Analizi (Detay için EK-A)

Geçici kullanıcılardan transit kullanıcılar, birincil ana aks olan Hasta Yurdu Caddesi ve ikinci olarak da Ortapazar Caddesi Üzerinde yoğunlaşmaktadır. Rekreatif amaçlı kullanım, Başta Pınarbaşı Parkı olmak üzere, Haşim İşcan Parkı ve Alacahırka Parkı'nda yoğunlaşmaktadır. Turistik amaçla gelen kullanıcılar ise ağırlıklı olarak alanın şehir merkezine yakın olan Tophane parkında yoğunlaşmaktadır.

Kalıcı kullanıcılardan konut kullanıcıları, büyük çoğunluğu konut alanlarından oluşan Hisar'ın, Ortapazar Caddesi ve caddenin güneyinde kalan bölgede yoğunlaşmaktadır. İşyeri kullanıcıları ise ana akslar ve cadde boylarında daha sıklıkla bulunmaktadır.

Hisar şehir merkezi ile Muradiye ve Çekirge arasında bulunduğundan Hasta Yurdu Caddesi'ndeki araç trafiği, transit kullanıcıların, diğer kullanıcılara oranla fazla olmasına sebep olmaktadır.

Hisar'a rekreatif amaçlı gelen kullanıcılardan alanda ikamet edenlerin sayısı Hisar dışından gelenlere göre az olduğu gözlemlenmiştir. Yerel kullanıcıların küçük parkları ve sokakları rekreatif olarak değerlendirdiği görülmüştür.

3.4.4 Bölüm Sonucu

Hisar Semti'nin korunmasına ve tarihi alanlarının etkin kullanımına yönelik öneriler ortaya konmadan önce, bu önerilerin arka planını oluşturan kentsel analizler hazırlanmıştır. Bu analizler, tez araştırmasına yönelik kaynaklardan, Bursa ve Hisar için hazırlanmış yönetim planlarından ve 1991 Koruma İmar Planı'nda üretilmiş çizimlerden faydalanılarak hazırlanmıştır.

Tez kapsamında belirlenen çalışma alanının sınırlarını Hisar Surları oluşturmaktadır. Hazırlanan analizler bu çalışma alanının ve alanı doğrudan etkileyen tampon bölgeler ve tarihi alanların etkileşimini tespit etmeyi hedeflemiştir.

Öncelikle, belirlenen sınırlar içinde olan ve Hisar'a değer katan doğal ve kültürel varlıklar tespit edilmiştir. Bu analizde ayrıca, alan sınırları dışında kalan ve alanı doğrudan etkileyen tampon bölgelere ve tarihi alanlara yer verilmiştir. Tespit edilen varlıklar, doğal ve kültürel değerler olarak iki gruba olarak ayrılmıştır.

Ulaşım ağı analizi, Hisar'ın çevresiyle olan araç ve yaya trafiğini bu tez çalışması kapsamında hazırlanan öneri alanlarının araç ve yaya hareketi bağlamında ulaşılabilirliğini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır.

Kullanıcı türleri ve yoğunluğu analizinde ise tarihi çevre olarak Hisar'ın kullanım oranlarının ve kullanıcı kitlesinin ortaya koyulması amaçlanmıştır. HYPÖFR'daki analiz ve anket sonuçlarından faydalanılmıştır. Bu analiz bağlamında kullanıcı türlerinin

belirlenmesi, tez çalışması kapsamında hazırlanan öneri alanlarındaki hedef kitleyi belirlemek ve buna göre önerileri şekillendirme konusunda önem taşımaktadır.

Hisar'ın çevresindeki tampon bölgeler ve tarihi alanlar, tarihi dokusu, kentsel sürekliliği, kullanıcı hareketliliği gibi özellikleriyle Hisar'ı doğrudan veya dolaylı olarak etkilemekte ve Hisar'la kentsel bütünlük ifade etmektedir. Bu tez çalışması kapsamında belirlenmiş alanlarda önerilmiş işlevlerin belirlenmesinde etkili olmuştur.

BÖLÜM 4

HİSAR'DA TARİHİ MEKANLARIN ETKİN KULLANIMINA İLİŞKİN SORUNLAR, POTANSİYELLER VE ÖNERİLER

"Dağının doruğuyla ovasının uçsuz bucaksızlığı arasında, Bursa'yı bugüne, bugününe sıkıştırmak, insanoğlunun hayal gücüne sırt çevirmek olur. Katmer katmer artmış, birikmiş, düzensiz ve uyumsuz basamklı bir merdiveni andırır hale gelmiş şehri, dönüp üzerine çökmüş kalın zaman sisinin içinden okumayı öğrenmek tek çözüm yoludur…… Birleştirmeyi deneyebileceğimiz, olsa olsa, bir şimdi'de odaklanan anılardır. Onları bugün anımsıyorsak, yarın unutulabileceklerlni bilerek kayda düşebiliriz. Belki bazı halklardan umulmadık zincirler büyüyüp gelişebilir, değil mi ki bir kültür arkasındaki belleğin tuttukları, tutukladıkları ile orantılı bir zenginliğe yaslanır, bu zincirden, zincirin böylesinden korkmamayı kabul edebiliriz." [65]

4.1 Tarihi Alanların Koruma Ve Etkin Kullanımına Dair Yaklaşımlar

Yeryüzünde bulunan kültürel ve doğal varlıklar ile dinamik çağdaş yaşam arasındaki uyumun nasıl sağlanacağı, bilim insanları, yatırımcılar, toplum ve bunlar arasındaki dengeyi sağlamakla görevli yöneticiler penceresinden önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Koruma anlayışının gelişme aşamasında olduğu ülkemizde, tespit, tescil, koruma kararları alınmakta ve kurtarma kazıları yapılmaktadır. Koruma çalışmaları kanunlarla güvence altındadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun [12] üçüncü maddesinde "koruma" ve "korunma", taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri

olarak tanımlanmaktadır. Koruma alanı ise, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu alanlardır.

Ne yazık ki günümüzde koruma alanındaki eylemler ile çağdaş yaşam arasındaki uyum düzeyi söz konusu aktörleri memnun edecek bir çözüm aşamasına ulaşmış değildir. Tescil edilen yapıların korunmasına yönelik yöntemler ve arkeolojik alanlardaki bilimsel çalışmalar ile kurtarma kazıları arasındaki ayrım kesin olarak tanımlanmamıştır. Bu tanımların yapılması, bilimsel yaklaşımın birincil yöntem ve eylem olarak ele alınmasından geçmektedir. Akademik kuruluşların öncülük ettiği çalışmalarda amaç, kültür varlıklarının yalnızca ele alınması değil, uygarlık tarihinin bir döneminin aydınlatılmasıdır. Dolayısıyla çağdaş yaşamın dokunduğu güncel olan veya olmayan her alana bilimsel yaklaşım geliştirilmesi elzemdir. Çağdaş yaşamın müdahaleleri (baraj tesisleri, endüstri alanları, yapı temelleri, bayındırlık çalışmaları, kum – taş ocakları gibi) geleneksel dokular, kültür ve doğa varlıkları üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Bu ikilem karşısında geliştirilmesi gereken anlayış, yatırımların, sanayileşmenin ya da kentleşmenin durdurulmasını değil, sahip olunan zenginlikler yitirilmeden ve bilgiden ödün vermeden, disiplinler arasında, planlı ve uygulama bütünlüğü içinde ele alınmasını sağlamaktır. Bilimsel yaklaşım ile doğru tanımlamalar yapılmalıdır. Toplumsal bilinç seviyesi eğitimle artırılmalıdır. Bilimsel yaklaşım ve akademik çalışmalar toplum tarafından benimsenmelidir. Çalışmalar devlet tarafından kanun çerçevesinde detaylı biçimde değerlendirilip, güvence altına alınmalıdır. Kültür varlıklarının korunmasına ilişkin devlete düşen bir diğer sorumluluk, kültür varlıklarının öneminin ve yansıttığı bilginin halka aktarımını ve gündelik yaşam içinde yer edinmesini sağlamaktır. Turizm çalışmaları ve ören yeri düzenlemeleri tek başına yeterli değildir. Gelişmiş ülkeler, kültür varlıklarının gündelik yaşam içinde topluma katkı sağlamasının amaçlayarak bu yönde yöntem geliştirmeye çalışmışlardır. Kentsel arkeoloji, arkeolojik mirasın korunması ve günlük yaşama katılmasına yönelik olarak, bu süreçte doğan bir yöntemdir. Ülkemizde yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarına sorumluluk yükleyen düzenlemeler, denetim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Zaten kırılgan olan kültür varlıkları daha da savunmasız hale gelmektedir. Tahribat kadar, yanlış müdahaleler ve turizm amaçlı yanlış uygulamalar da mirası negatif etkilemektedir.

Doğal ve kültürel mirasımızı korunmasını sağlamak ve denetlemek devletin sorumlulukları arasındadır. [19]

Tarihi çevre, her ne kadar kanunlarla güvence altına alınsa da, tarihi alanların her birinin bir vaka çalışması gerektiriyor olması, kanunların detaylandırılmasına engel teşkil edebilir. Bir tarihi alan için doğru olan müdahale biçimi, bir başka tarihi alan veya yapı için yapıcı çözüm üretmeyebilir. Bu sebeple, tarihi çevreler özelinde yönetim planları hazırlanmaktadır.

Yönetim planı çalışmaları, kent içi veya kent dışındaki tarihi çevrenin bütüncül korunmasına yönelik yapılan araştırma, envanter çıkarma, koruma ve kullanma yöntemi geliştirme, çözüm sunma ve uygulamaya koyma esaslarını belirleme süreçlerinin hepsini kapsamaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda [12] yönetim alanı ve yönetim planı şöyle tanımlanmaktadır:

Madde 10: Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

Madde 11: Yönetim planı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır.

Buna göre yönetim alanları, sürdürülebilir bütüncül koruma ve kullanımı esas alan ve buna yönelik eylemleri içine alan tarihi çevrelerdir.

Tarihi alanların yönetim planlarının hazırlanmasındaki usul ve esaslar "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" ile belirlenmiştir. [66]

Yönetmelik kapsamında, kısaca tarihi çevrelerin ve sorumlu kurumların tanımları yapılmıştır. Yönetmelik, ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak, yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Alan yönetiminin hedefleri şöyle sıralanmıştır:

a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,

c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,

e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,

f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,

g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslar arası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde

korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,

h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.

Bu tez çalışması kapsamında, oluşturulan kavramsal arka plan ve Hisar'ın kentsel değerleri listelenerek, gezi rotası ve belirlenen alanlarda tarihi çevre koruma – etkin kullanmaya yönelik öneriler üretilmiştir. Yapılan çalışma ve üretilen sonuç, 2011 – 2013 yılları arasında Osmangazi Belediyesi için Uludağ Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Arzu Çahantimur yürütücülüğünde hazırlanmış Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Önerisi - Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Hazırlamaya Yönelik Araştırma Projesi Final Raporu'na (HYPÖFR) 'da ele alınmış konularla ortak noktalara sahiptir.

Final Raporu (HYPÖFR)'nda Hisar fiziksel, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yönleriyle ele alınmıştır. Birinci bölümde alan tanımlanırken kullanılan bilimsel yöntemler ve paydaşlar tanımlanmış, çalışmanın süreci anlatılmıştır.

Bu tez çalışmasının ikinci bölümde önerilere yönelik kavramlar açıklanmış, doğal ve kültürel varlıkların sınıflandırmasına değinilmiştir.

Final Raporu (HYPÖFR)'nda ikinci bölümde Hisar'ın değerlerine ve bu tarihi semtin antik değerine vurgu yapılmıştır.

Bu tez çalışmasının üçüncü bölümünde Bursa ve Hisar'ın tarihi ve kentsel gelişimi incelenmiştir. Hisar Semti'nin fiziksel yapısı, kentsel dokusu ve doğal ve kültürel değerleri açıklanmıştır. 3.4 Analizler kısmında yapılan alan çalışmasındaki bireysel tespitlerden ve HYPÖFR'da verilerinden yararlanılmıştır.

Üçüncü bölümde açıklanan amaç – misyon – vizyon ışığında uygulanabilecek politikalar ve stratejilere yer verilmiştir. Bu kısımda, fiziksel ve sosyo-kültürel gereklilikler tablolar halinde verilmiştir.

Üçüncü bölümde problem alanları ve hedefler ortaya konurken, "Hisar'ın fiziksel, sosyal, kültürel yapısıyla, katılımcı bir anlayışla ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde korunarak bir yaşam ve cazibe alanı haline getirilmesi" amaçlandığı açıklanmıştır.

Hisar'ın UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmesi, çalışmanın vizyonu olarak ortaya konmuştur. Sürdürülebilir çevrenin fiziksel ve sosyo-kültürel gereklilikleri olarak yedi başlık belirlenmiştir. Bunlar, çevre düzeni ve yaşam kalitesi; çevre koruma ve planlama; acil durum, risk ve afet yönetimi; ulaşım ve erişilebilirlik; tanıtım ve turizm; eğitim ve bilinçlendirme; işbirliği ve eşgüdüm olarak sunulmuştur.

Tarihi / doğal çevre koruma ve planlama başlığı altında, bilimsel çalışmaların gerekliliğine, alandaki çalışmaların artırılması ihtiyacına ve doğal değerlerin canlandırılmasına vurgu yapılmıştır.

Ulaşım ve erişilebilirlik başlığı altında ise, ulaşım planı yapılması, gezi rotalarının belirlenmesi, ziyaretçi yönetim planı yapılması, ulaşımla ilgili kurumların alandaki ulaşım sorunlarına çözüm üretmek üzere projeler geliştirmesi ve tarihi çevreye zarar vermeden engellilere yönelik düzenlemeler yapılmasına yer verilmiştir. Ayrıca alanın sanal ortamlarda erişilebilirliğini artırmak üzere web düzenlemeleri yapılması önerilmiştir. Alandaki kamusal alanlara erişim sağlayarak bu alanların kente kazandırılması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Tanıtım ve turizm başlığı altında, Hisar'ın ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması amacıyla alanı bir bütün olarak ele alıp tanıtım stratejileri geliştirilmesi önerilmiştir. Alandaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilir olabilmesi için turistik faaliyetlerin çeşitliliğinin artırılması da altı çizilmesi gereken hedeflerdendir.

HYPÖFR'da belirlenen hedeflerin bir kısmı bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Tezin içeriğinde Hisar'ın doğal ve kültürel değerlerinin korunarak, etkin kullanımına ve sunumuna yönelik önerilere yer verilmiştir. Koruma bağlamında değerlendirilmesi ve tanımlanması gerekli arkeolojik değerlere vurgu yapılmıştır. Halen ele geçen ve müzede sergilenen arkeolojik varlıkların kullanıcılarla buluşturulması ve bu yola koruma bilincinin artırılmasına katkı sağlanması öngörülmüştür. Koruma bilincinin oluşması temelde her yaş ve gruba yönelik eğitimin bireylere ulaşmasıyla mümkündür. Bu tez çalışmasının ürününü oluşturan öneriler, sürdürülebilir korumanın sağlanması için bir adım olarak görülebilir. Alandaki doğal ve kültürel değerlerin canlılık kazanarak gündelik yaşamda yer bulması üzerinde durulmuştur. Ulaşım ve erişilebilirliğin sağlanması için de öneriler ortaya konmuştur. Bu öneriler kapsamında

Hisar içindeki araç ve yaya trafiğinin düzenlenmesi, bakımsız sokakların bakımının yapılması ve sokakların mekânsal zenginliğinin artırılması önerilmiştir. Alanın tanıtım çalışmalarının çeşitlenerek yerel kullanıcılara ve ziyaretçilere ulaşmasının turistik faaliyetlere katkısı olacaktır. Hisar'ın kentsel canlılığının sağlanmasının yanı sıra belirlenen gezi rotalarıyla alanın sunumu üzerinde durulmuştur. Bursa Alan Yönetimi çalışmalarında belirlenen Bursa Kültür Aksı ve şehir turu otobüslerinin güzergahları değerlendirilerek Hisar'ın doğal ve kültürel değerlerini sunan iki gezi rotası önerilmiştir.

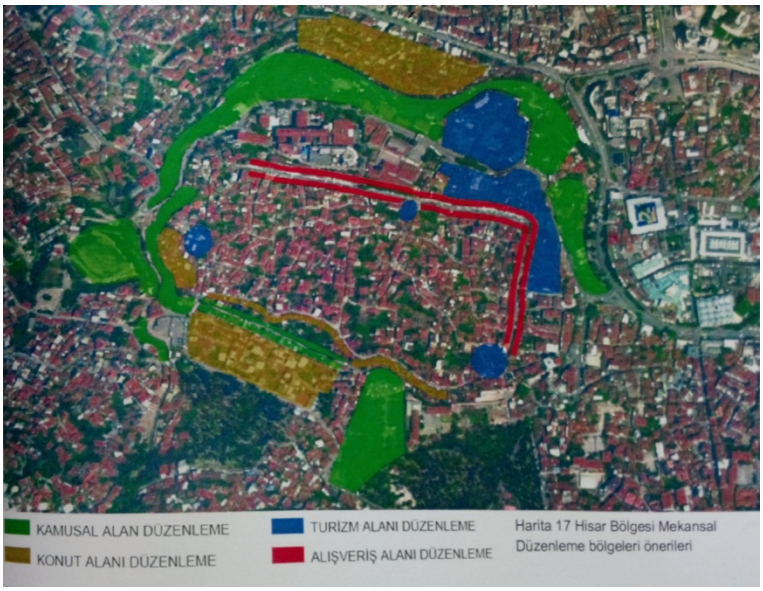
HYPÖFR'da dördüncü bölüm iki ana başlıkla ele alınmıştır. Uygulanabilirlik analizlerinin hazırlandığı bu bölümde analizler mekansal ve sosyo-kültürel bağlamda ele alınmıştır. Bu tez çalışması kapsamında hazırlanan analizlerde, HYPÖFR analizlerinden faydalanılmıştır. Özellikle yaya hareketliliği analizinde nicel ifadeler ve grafikler incelenmiştir.

HYPÖFR'da ortaya konan "Bölüm 5: Eylem Planı – Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Potansiyelleri" ana başlığı altında:

Eylem Planı Kurgusu: Sorumluluklar, idari yapılaşma ve plana dahil edilmiş paydaşlar, görevleri ve finansal kaynaklar açıklanmıştır.

Eylem Planı Tematik Açılımı: Çevre düzeni ve yaşam kalitesi; tarihi / doğal çevre koruma ve planlama; acil durum, risk ve afet yönetimi; ulaşım ve erişilebilirlik; tanıtım ve turizm; eğitim ve bilinçlendirme; işbirliği ve eşgüdüm başlıkları altında hedefler sıralanmış, paydaşlar ve eylemler için süre belirlenmiştir.

Eylem Planı Mekansal Yansımaları: Tematik açılımda verilen hedefleri gerçekleştirmek üzere, belirlenen öneri alanlarında yapılacak mekansal düzenleme türleri tanımlanmıştır. (Şekil 4.1)

Şekil 4. 1 Hisar Bölgesi Mekansal Düzenleme Bölgeleri Önerileri (Kaynak: HYPÖFR)

HYPÖFR'da 5.3.2 Proje Profili Örnekleri bölümünde tablolar halinde verilmiş stratejik amaçlar sıralanmıştır. Bu bölümde benimsenen stratejik amaçlar tablolar haline getirilmiştir. Beş ana başlık altında projelere ve önerilere yer verilmiştir. Projeler, dünya miras alanı başvurusu, kültürel miras farkındalığı eğitimi, tarihin katmanlarını arkeolojik sit alanları ile yaşatma, Hisar paylaşım grubu ve mekanı oluşturma, Hisar tanıtım noktaları oluşturma olarak sıralanmıştır.

Dünya miras alanı başvurusu proje başlığı altında, Hisar'ın değerlerinin ön plana çıkarılarak, UNESCO Dünya Mirası Listesi için adaylık çalışmalarının yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

Kültürel miras farkındalığı eğitimi projesi, eğitim ve bilinçlendirme kapsamında hedef kitlelerin belirlenerek, buna göre eğitim programları oluşturulmasının altını çizmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında 4.3 başlığında Hisar'da koruma bilincini artırmaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

HYPÖFR'da Tarih katmanlarını arkeolojik sit alanları ile yaşatma projesi, alanda var olan katmanlaşmayı ve mekansal izleri ortaya çıkararak tanıtmayı amaçlamaktadır. Tarihi ve doğal çevreyi koruma ve planlama kapsamında, arkeolojik alanlar üzerindeki risk faktörlerini belirleyerek, bilimsel çalışma yöntemleriyle koruma ve kente kazandırmaya

yönelik mekansal düzenlemelerin yapılmasını önermektedir. Ahmet Vefik Paşa Hastanesi'nin ve Hisar altında varlığı tespit edilmiş Bizans dönemi tünellerinin gün yüzüne çıkarılmasına vurgu yapılmaktadır. Arkeolojik alanların ziyaret yönteminin belirlenmesi maddesine de yer verilmiştir.

Bu tez çalışması kapsamında ise 4.6.1 başlığı altında, Haşim İşcan Parkı, Kilise Kalıntısı, Nakşi Tekkesi Kalıntsı, Bizans Tünel ve Galerleri ve Bey Sarayı gibi arkeolojik alanaran tanımlanması ve potansiyellerinin ortaya çıkarılması gerekliliği vurgulanmıştır.

HYPÖFR'da Hisar paylaşım grubu ve mekanı oluşturma projesinde, tüm kurum temsilcileri ve halktan kişilerin katılımcı ruhla Hisar için paylaşım ortamı düzenlemesi ve sürdürmesi amaçlanmıştır.

Hisar tanıtım noktaları oluşturma projesi, tanıtım ve turizm kapsamında, alanın tamamını organize edecek bir kurulun, bütüncül koruma politikalarıyla tanıtımını gerçekleştirmesi amaçlanmıştır.

Bu tez çalışması kapsamında çalışma sınırları içinde belirlenmiş alanlara (Bölüm 4.6.2) yönelik hazırlanan önerilerde tarihi ve doğal çevrenin bir bütün olarak yaşam kalitesinin artırılmasına önem verilmiştir. Özellikle Saltanat Kapı Meydanı önerisinde tanıtım noktası ve toplanma alanı oluşturma için öneri geliştirilmiştir.

2008'de Kanada'nın Québec şehrinde sunulmuş "ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Canlandırılması ve Sunumu Tüzüğü"nde (The ICOMOS Charter of Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) [67] kültürel miras alanlarının korunmasının yanında, kullanım ve sunum yöntemlerine ilişkin tanım ve tavsiyelere yer verilmiştir.

Tüzükte yer verilen tanımlarda;

Canlandırma, halkın kültürel miras alanına yönelik bilinç ve anlayışını geliştirecek potansiyel aktivitelerin tümü olarak tanımlanmıştır. Bunlar, basılı ve elektronik yayımları, halkın eğitimini, alan içinde ve dışındaki yerleştirme sanatı örneklerini (enstalasyonları), eğitim programlarını, halka açık aktiviteleri, devam eden araştırma ve çalışmaları ve hatta canlandırma çalışmaları süreci gelişiminin kendisi de olabilir.

Sunum, daha çok kültürel miras alanındaki canlandırma altyapısı, altyapıdaki düzenlemeler ve fiziksel erişilebilirlik yoluyla canlandırma içeriğinin ilişkisinin

planlanmasını ifade etmektedir. Sunum, bilgi gerektiren unsurlar da dahil olmak üzere bilgilendirme panoları, müze benzeri sergileme, tanımlanmış yürüyüş turları, konferanslar ve rehberli turlar, multimedya uygulamaları ve web siteleri gibi çeşitli teknik araçlar (hepsi birlikte şart olmamak kaydıyla) vasıtasıyla iletilebilir.

Sunum altyapısı, kültürel miras alanında veya alanla bağlantılı olan, yeni ve var olan teknolojiler ile desteklenerek, canlandırma ve sunum için özellikle değerlendirilmiş fiziksel enstalasyonlar, tesisler ve alanları ifade etmektedir.

Yerel rehberler, kültürel miras alanının değerleri ve önemi ile ilgili bilginin kamuya aktarımını sağlayan geçici veya kalıcı olarak görev yapan ekip veya gönüllüleri ifade etmektedir.

Kültürel miras alanı ise yerellik, doğal peyzaj, yerleşim alanı, mimari kompleks, arkeolojik alan olan veya tarihi ve kültürel olarak bilinen, ayakta kalmış ve koruma altındaki yerleri ifade etmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında hazırlanmış öneriler yukarıda tanımları verilmiş canlandırma ve sunum bağlamında değerlendirilebilir. Canlandırma eylemi, çalışma alanı içinde belirlenmiş sorunlar ve potansiyeller doğrultusunda alanın ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmıştır. Bu canlandırma önerilerinin sunumu ise “4.6.3 Hisar’ın Doğal ve Kültürel Değerlerinin Sunumu için Bir Öneri – Kentsel Belleği Görünür Kılmak” başlığı altında verilmiştir.

2008’de Kanada’nın Québec şehrinde sunulmuş “ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Canlandırılması ve Sunumu Tüzüğü”nün (The ICOMOS Charter of Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) hedefleri şöyle sıralanmıştır: [67]

1. Kültürel miras alanlarında anlayışın ve takdirin sağlanması ve göçmen halkın kendi yararı ve koruma adına bilinçlendirilmesi ve katılımının sağlanması.
2. Kültürel miras alanlarının anlamını, kabul görmüş bilimsel ve sistematik yöntemlerle olduğu kadar yerel-kültürel gelenekler ile de dikkatle belgelenmiş özgünlük beyanı yoluyla çeşitli sınıflardaki kitlelere iletmek.
3. Kültürel miras alanlarının soyut ve somut değerlerinin kendi doğal ve kültürel ortamında ve sosyal çevresinde korunması.

4. Kültürel miras alanlarının özgünlüğüne, tarihi doku ve kültürel değerlerinin önemini aktararak ve bu alanları elverişsiz canlandırma strüktürlerinin olumsuz etkisinden, ziyaretçi baskısından, yanlış ve uygunsuz canlandırma müdahalelerinden koruyarak saygı gösterilmesi.
5. Kültürel miras alanlarındaki sürdürülebilir korumaya, haklın devam eden koruma çalışmalarına karşı anlayış ve katılımını artırarak ve canlandırıcı altyapının uzun süreli ve periyodik bakımının sağlanması yoluyla katkıda bulunmak.
6. Kültürel miras alanlarındaki canlandırma faaliyetlerinin kapsayıcılığını, canlandırma programlarının kalkınma ve yürütmesindeki paydaşların ve bağlantılı toplulukların gelişimini kolaylaştırma yoluyla desteklemek.
7. Mirasın canlandırma ve sunumu için, teknoloji, araştırma ve eğitimi içine alan teknik ve profesyonel yönergeler geliştirmek. Bu yönergeler sosyal bağlamına uygun ve sürdürülebilir olmalıdır.

Tüzükte belirlenmiş ilkeler, hedeflerle paralel nitelikte yedi madde altında toplanmıştır. Bunlar; ulaşılabilirlik ve anlayış; bilgi kaynakları; kurgu ve bağlama dikkat çekme; özgünlüğün korunması; sürdürülebilirlik için planlama; kapsayıcılık kaygısı; araştırmanın, eğitim ve öğretimin önemi ve değerlendirme olarak sıralanmıştır.

Birinci ilke olan ulaşılabilirlik ve anlayış; halkın kültürel miras alanlarına fiziksel ve düşünsel erişiminin sağlanmasını önerir. Etkili bir canlandırma ve sunum programı hazırlamak için bireysel tecrübe ile kamunun saygı ve bilinci artırılmalıdır.

Bu tez kapsamında “4.3 Koruma Bilincini Artırmaya Yönelik Öneriler” başlığı altında bireyin çevreyle fiziksel ve düşünsel bütünlük sağlaması için aktivite önerilerine yer verilmiştir. “4.6.2 Belirlenen Tarihi Alanlarda Tarihi Çevrenin Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler” başlığı altında altı proje alanı için hazırlanan üç paftada halka açık aktiviteler için önerilere yer verilmiştir.

İkinci ilke olan bilgi kaynakları; canlandırma ve sunumun yaşayan kültürel gelenekler kadar kabul görmüş bilimsel ve sistemli yöntemlere de dayanması gerekliliğini vurgular.

Bu tez çalışması kapsamında Bursa ve Hisar'ın özgün değerleri açıklanırken aynı zamanda, var olan doku üzerinden hazırlanan analitik çalışmalarla öneriler desteklenmiştir. Literatür araştırmasının yanı sıra, Hisar'ın doğal ve kültürel değerlerinin sunumu için yapılan HYPÖFR incelenmiş, bu çalışmanın hedeflerinden Hisar'ın tanıtımı ve canlandırılması üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ilke bağlam ve kurgu; kültürel miras alanlarının canlandırma ve sunumunun sosyal, kültürel, tarihi ve doğal bağlamında ve kurgusuyla ele alınması gerekliliğini ifade eder.

"4.6.2 Belirlenen Tarihi Alanlarda Tarihi Çevrenin Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler" başlığı altında hazırlanan önerilerde tarihi ve doğal çevre bir bütün olarak ele alınmıştır.

Dördüncü ilke özgünlük; kültürel miras alanlarının canlandırma ve sunumunun, Nara Özgünlük Belgesi'nin (1994)[1] özündeki temel özgünlük öğretilerine saygılı olması gerekliliğini ifade eder. Nara özgünlük Belgesi'nde kültür ve miras çeşitliliğine ve bunlara ait tüm tarihsel verinin dönemleriyle birlikte korunmasına vurgu yapılır. Doğru bilgi kaynakları kullanılarak, kültür mirasının özgün değerleri korunmalıdır.

Beşinci ilke sürdürülebilirlik; kültürel miras alanı canlandırma ve sunum planı, asıl amacından öte, sosyal, maddi ve çevresel sürdürülebilirliği ile mirasın doğal ve kültürel çevresine saygılı olmasını önerir.

Bu tez çalışması kapsamında hazırlanan Hisar'ın tarihi alanlarını etkin kullanım önerileri hazırlanmadan önce "2.2.3 Kentsel Değerler Neden Korunmalıdır?" bölümünde kültürel miras alanının özgünlük değerlerine saygı duyulması gerekliliğine; kültürel miras alanlarının sosyal, kültürel ve doğal çevresiyle bir bütün olduğuna, birlikte ele alınması ve saygı duyulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Altıncı ilke kapsayıcılık; kültürel miras alanı canlandırma ve sunumun, miras profesyonelleri, ev sahipliği yapan ve ilgili örgütlerin arasındaki anlamlı işbirliğinin sonucu olması gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

[1] Nara Özgünlük Belgesi, 1-6 Kasım 1994 günlerinde Japonya'nın Nara kentinde düzenlenen Nara Özgünlük Konferansı'nın 45 katılımcısı tarafından kaleme alınmıştır. Dünya Mirası Sözleşmesi çerçevesindeki bu konferans, Japon hükümeti Dış İşleri Dairesi ve Nara Valiliği'nin daveti üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu daire, konferansı UNESCO, ICCROM ve ICOMOS'un işbirliğiyle düzenlemiştir.

Bu tez çalışması kapsamında tarihi alanların kent yaşamına katılması, canlandırılması ve sunumu için disiplinler arası çalışmanın önemine "1.2 Tezin Amacı, 2.1 Tarihi Kent, 2.3.1 Kültürel Miras Olarak Arkeoloji ve 3.4 Analizler" başlıkları altında değinilmiştir. Alan Başkanlığı, BBŞB, Osmangazi Belediyesi, Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü, Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve ÇEKÜL gibi ilgili diğer kuruluşların ortak paydada ve bütünleşik çalışarak sürdürülebilir sonuçlar elde etmesi Hisar Semti için olumlu bir gelişme olacaktır.

Yedinci ilke araştırma, eğitim ve değerlendirme; araştırma, eğitim ve değerlendirmenin sürekliliğinin kültürel miras alanının canlandırma ve sunumu için ayrılmaz parçalar olduğuna dikkat çekmektedir.

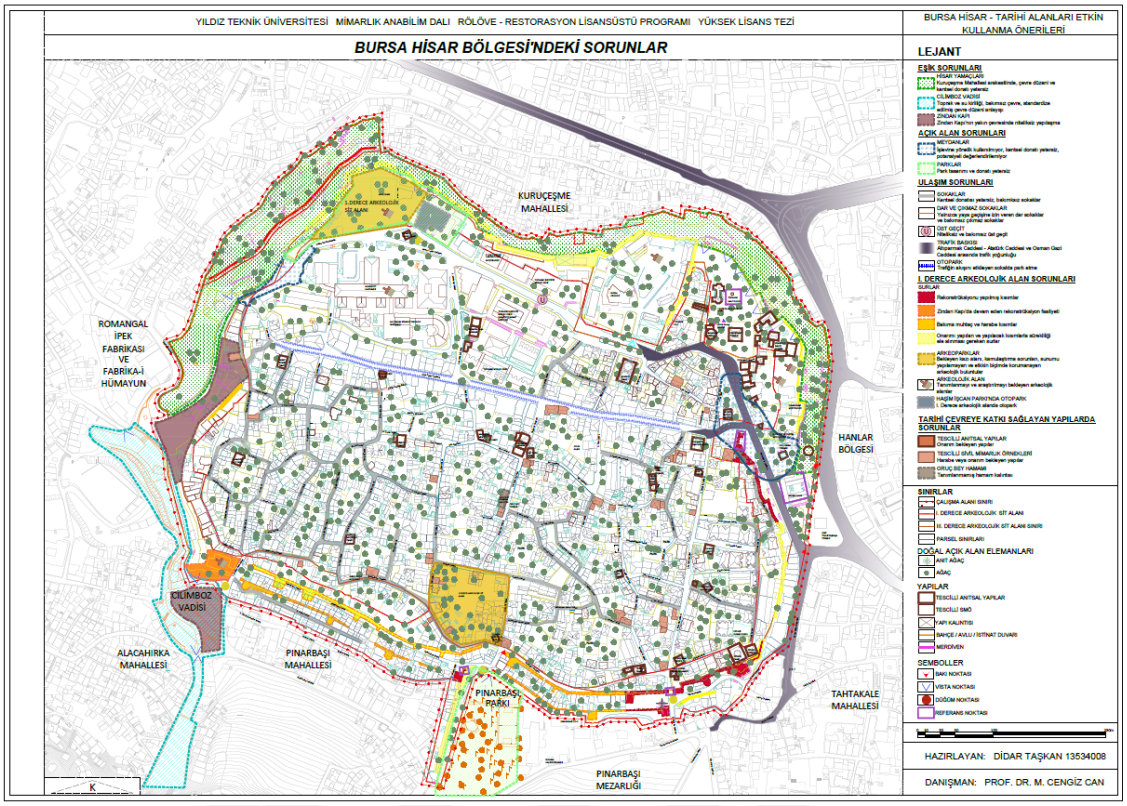
Bu tez çalışması "Bölüm 5 Sonuç" başlığı altında, Hisar ile ilgili ortaya konmuş bilgi, analiz, hipotez ve önerilerin, sürekli eğitim, araştırma ve değerlendirme ile tamamlanmasının, Hisar'ın kentsel bütünlüğü ve sürdürülebilirliği açısından önemine vurgu yapılmıştır.

4.2 Hisar'ın Tarihi Alanlarının Kullanımına Dair Sorunlar ve Potansiyeller

Hisar Semti'ndeki taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve Hisar'ın tarihi alanlarının etkin kullanılmasına yönelik olarak, Hisar'ın kentsel dokusundaki sorunları ve barındırdığı potansiyelleri ifade eden analizler hazırlanmıştır.

4.2.1 Sorunlar

Hisar Semti'nin koruma sorunları beş ana başlıkta toplanmıştır. Eşik sorunları, açık alan sorunları, ulaşım sorunları, I. Derece arkeolojik alan sorunları ve tarihi çevreye katkı sağlayan yapılarda sorunlar başlıkları altında tarihi mekanlara ve ulaşım ağına bağlı koruma sorunları sıralanmıştır. (Şekil 4.2)

Şekil 4. 2 Hisar'da Sorunlar (Detay için EK-A)

Eşik Sorunları

Hisar yamaçlarının Kuruçeşme Mahallesi'ne bakan kısmında çevre düzeni ve kentsel donatı yetersizliği görülmüştür. Var olan doğal eğim içinde yaya ulaşımını sağlayan patikalar bulunmaktadır. Bu çevredeki istinat duvarı, yeşil alan, çocuk parkı gibi alanlar düzenlemeye muhtaçtır. Organik madde ve ambalaj atıklarına rastlanmaktadır.

Cilimboz Vadisi, panoramik açıdan potansiyeli yüksek bir alan olmasına karşın vadide yerleşmiş gecekondu tipi yapılaşma, vadide kirliliğin sebeplerinden biri olarak görülebilir. Vadideki toprak ve su kirliliği çevreye yansımakta, vadi sınırında bulunan kent surları üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Kısmi olarak yapılmış standart kentsel donatı ile çözüm üretilmeye çalışılmıştır.

Zindan Kapı çevresindeki niteliksiz yapılaşma, kent surlarının ve Zindan Kapı'nın algılanmasını zorlaştırmakta, siluetin bütünlüğünü bozmaktadır. Pazaryeri ve otopark olarak kullanılan alan, mahallenin canlılığını ifade etmekle beraber, yapısal olarak niteliksizdir. Zindan Kapı'nın kuzey doğusunda işaretlenmiş Kaplıca Kapı'ya kadar olan alanda, niteliksiz konutlar dikkat çekmektedir. Surlar üzerine kurulmuş bu bakımsız alan

görüntü kirliliğine sebep olmaktadır. Bakımsızlık sonucu oluşmuş kontrolsüz bitkilenme sur kalıntılarına zarar vermektedir.

Açık Alan Sorunları

Meydanların potansiyelinin yeterince kullanılamıyor olması, mekansal kurgusunun yetersizliğine dayanmaktadır. Meydanlardaki kentsel donatı yetersiz görülmüştür.

Parklarda yere özel tasarım anlayışı benimsenmediğinden özgün kimliği yansıtamayan parçalı bir düzen söz konusudur. Örneğin Haşim İşcan Parkı'nın bir bölümü otopark olarak kullanılmakta, bir bölümünde kafeterya binaları ve açık alanları ile düzensiz yayılım göstermekte ve bir yanda arkeolojik eserler tanımlanmamış biçimde süs havuzunun içinde korumasız bekletilmektedir. Günlük çözümler uzun vadede faydasını yitirmiş durumdadır.

Ulaşım Sorunları

Sokaklarda kentsel donatının yetersizliği, çevre kirliliği ve güvenlik sorunlarını yaratmaktadır. Dar ve çıkmaz sokaklar dahil, Hisar Semti sokakları çoğunlukla bakımsız durumdadır. Kamusal alan olarak sokakların potansiyeli değerlendirilememektedir.

Tophane Endüstri Meslek Lisesi binaları arasında geçişi sağlayan üstgeçit niteliksizdir. Bu bakımsız üstgeçit tarihi çevre ile bağdaşmamaktadır.

Atatürk ve Altıparmak Caddelerinin ana aksı oluşturmasından kaynaklanan trafik baskısı, Hisar sınırlarında hissedilmektedir. Osmangazi ve Hastayurdu Caddeleri üzerinden Muradiye'ye ulaşımın yarattığı trafik baskısı caddelerle sınırlı kalmaktadır. Ayrıca Devlet Hastanesi'nin varlığı, bölgedeki trafiği artıran sebepler arasındadır.

Hisar geneline yayılmış otopark azlığı sorunu, cadde sokaklarda park etmeyi beraberinde getirmektedir. Bu da araç ve yaya geçişleri için sorun teşkil etmektedir.

I. Derece Arkeolojik Alan Sorunları

I. Derece arkeolojik alanda rekonstrüksiyonu yapılmış kısımların teknik ve görsel bakımdan yeniden gözden geçirilmesi olumlu olacaktır.

Zindan Kapı'da sürmekte olan rekonstrüksiyon faaliyeti, kapalı şantiye ortamının içinde yürütülmektedir. Bu şantiye ortamının çevresinde yarattığı olumsuz etki ve kullanıcılar

için tanımlayıcı, üzerinde görsellerin yer aldığı afiş, pano gibi, elemanların bulunmayışı, belirsizlik yaratmaktadır.

Surların harabe kısımları, Hisar'ın güvenliksiz ve bakıma muhtaç kısımlarıdır. Kontrolsüz bitkilenme, çevre kirliliği, tanımsız alanlar ortaya çıkmaktadır. Sokaklarda sağlıksız ortam oluşmaktadır.

Onarımı yapılan surların, diğer bölümlerle bütünlüğü okunamamaktadır. Surların büyük bölümü ayakta olmasına karşın, algılanamayan bütünlük Hisar'ı olumsuz etkilemektedir.

1991 Muradiye Koruma Amaçlı İmar Planı'nda görülen arkeopark alanları kamulaştırma, araştırma eksikliği, güvenlik gibi sorunlarla sunumu gerçekleşemeyen alanlar olarak beklemektedir.

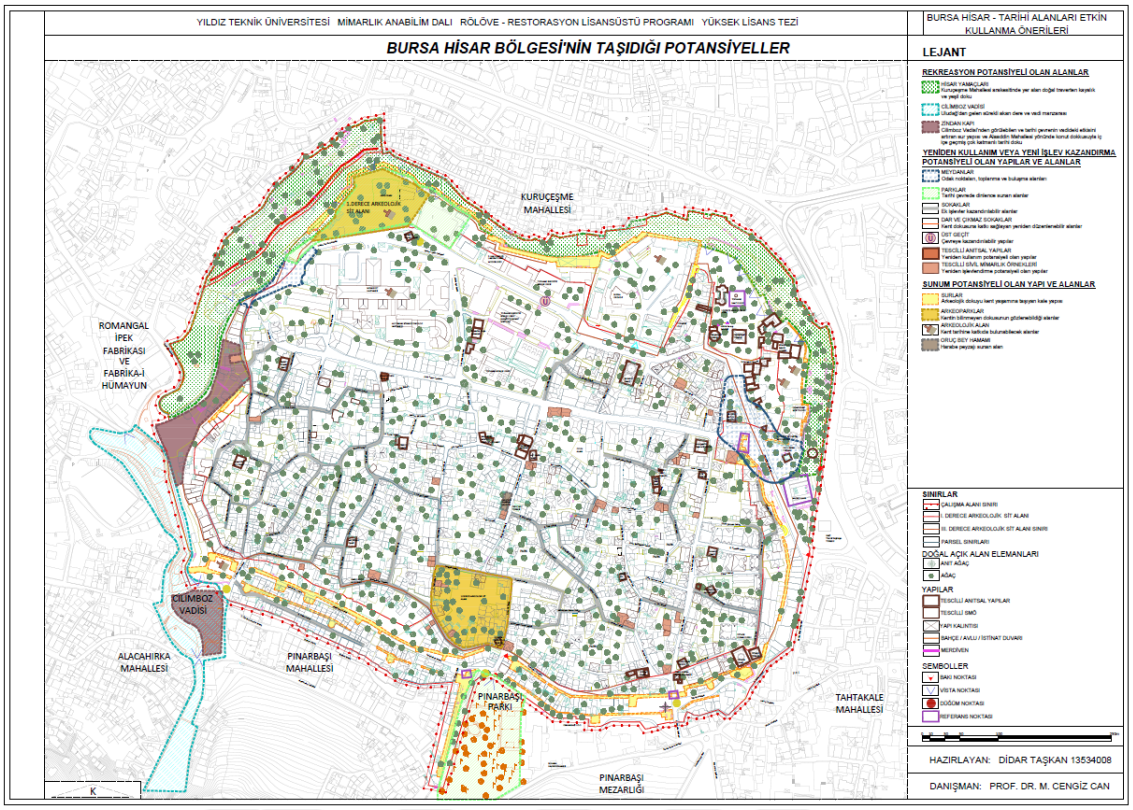
Kilise ve Nakşi Tekkesi Kalıntısı, Bizans Galerileri ve Bey Sarayı gibi alanlar, tanımlanarak araştırılmayı beklemektedir. Bu alanlar Hisar'ın kentsel katmanlarını ifade etmelerine rağmen, henüz kente kazandırılmış değildir.

Tarihi Çevreye Katkı Sağlayan Yapılarda Sorunlar

Tarihi çevreyi tanımlayan anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örneklerinden işaretlenmiş olanlar onarılmaya muhtaç durumdadır. Bunlardan Oruç Bey Hamamı, Oruç Bey Caddesi üzerinde olup, harabe haldedir. Çevredekiler tarafından otopark olarak kullanılan yapı kalıntıları incelenmeyi beklemektedir.

4.2.2 Potansiyeller

Hisar Semti'nin sahip olduğu potansiyeller üç ana başlıkta toplanmıştır. Rekreasyon potansiyeli olan alanlar, yeniden kullanım veya yeni işlev kazandırma potansiyeli olan yapılar ve alanlar ve sunum potansiyeli olan alan ve yapılar başlıkları altında Hisar'ın doğal ve tarihi çevresiyle sahip olduğu potansiyeller sıralanmıştır. (Şekil 4.3)

Şekil 4. 3 Hisar'ın Potansiyelleri (Detay için EK-A)

Rekreasyon Potansiyeli Olan Alanlar

Hisar yamaçları, kente hakim konumdaki tarihi bir yeşil alan olarak rekreasyon potansiyeline sahiptir. Alanda, özellikle Kuruçeşme Mahallesi arakesitinde yapılacak özgün düzenlemeler, doğal ve tarihi çevreye katkı sağlayacak, kullanıcılar için yeni etkinlik ve dinlence alanları doğacaktır.

Cilimboz Vadisi'nin özgün doğal bir çevre sunuyor olması potansiyelini ortaya koymaktadır. Ayrıca Zindan Kapı çevresinde vadinin oluşturduğu siluet, doğal çevre ile tarihi çevrenin bir arada gözlemlenmesine olanak sağlamaktadır.

Zindan Kapı'nın Cilimboz Vadisi ve Alaaddin Mahallesi tarafında iki cepheli sunulabilmesi, kentsel katmanlarla bütünleşmiş sokak dokusunun ve doğal çevrenin birlikte algılanmasını sağlamaktadır.

Yeniden Kullanım veya Yeniden İşlev Kazandırma Potansiyeli Olan Yapılar ve Alanlar

Meydanlar, parklar ve sokaklar kamusal alanlar olarak kent dokusuna katılabilir.

Saltanat Meydanı ve Kaplıca Kapı'nın Yıldız Kahve yönünde oluşan meydan odak noktası olma ve toplanmayı - buluşmayı sağlama alanları olarak kullanma potansiyeline sahiptir.

Parklar, tarihi çevre içinde dinlence ve aktivite sunabilecek alanlardır.

Sokaklar, sosyal çevrenin yapıların dışına taşmasıyla ek işlev kazandırılabilir alanlardır. Dar ve çıkmaz sokaklar tarihi kent dokusuna katkı sağlayacak biçimde düzenlenebilir. Çıkmaz sokakların mahalle kültüründeki iç avluya dönüşen sosyal alan olma potansiyeline vurgu yapılabilir.

Tophane Endüstri Meslek Lisesi binaları arasında geçişi sağlayan üstgeçit yenilenerek nitelikli hale getirilebilir ve yeniden kazanılabilir.

Tescilli anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örneklerinden uygun görülenler yeniden işlevlendirilebilir veya var olan işleviyle yeniden kullanıma sunularak koruma sağlanabilir. Ayrıca var olan yapı stoğunun kullanımı sağlanmış olur.

Sunum Potansiyeli Olan Yapı ve Alanlar

Bursa Surları, Hisar'ın arkeolojik dokusunu yansıtan en belirgin ve bütüncül yapıdır. Kentsel katmanlar surlarda gözlenebilir. Konumu ve bütünlüğüyle kent siluetini etkiler. Bu yönleriyle surların sunum potansiyeli vardır.

Arkeoparklar, değerli sanat eserlerinin yerinde sergilenmesine olanak sağlayan güvenlikli alanlardır. Hisar'da arkeopark olarak belirlenmiş alanlar, Hisar'ın tarihi önemini ortaya çıkaran ve kentin her yerde gözlenemeyen dokusunun sergilendiği alanlar olarak sunum potansiyeline sahiptir.

Tanımlanmayı ve araştırılmayı bekleyen arkeolojik alanlar, kent tarihine katkıda bulunabilecek alanlar olarak potansiyele sahiptir. Bu alanlar elde edilen verilere göre işlevlendirilerek sunulabilir.

Oruç Bey Hamamı kalıntısı, harabe peyzajı ile eski ve yeni yapının bir arada olduğu atmosferi sunma potansiyeline sahiptir.

4.3 Hisar'da Koruma Bilincini Artırmaya Yönelik Öneriler

İtalya'da düzenlenen G7 zirvesi dokümanlarından olan "Kültürel Mirasın Korunması: Kurallar, pratikler ve eğitim" belgesinde İtalyan Katkısı (Italian Contribution) ana başlığı altında kültürel mirası koruma yollarından koordinasyon ve bilinçlendirmeye değinilmiştir. Kamu bilincinin, yasa dışı aktivitelere, tarihi eser kaçakçılığına ve hırsızlığa karşı, bu konuda 1970'te Paris'te imzalanan UNESCO bildirgesi ve güncel Faro Konferansı ışığında artırılması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Buna ek olarak Eğitim Bakanlığı, üniversite ve araştırmacıların illegal tutumlara karşı sempozyumlar düzenlediği belirtilmiştir. [68]

Hisar özelinde de halkın eser tahribatı ve hırsızlığına karşı bilinçlendirilmesi, Hisar'daki eserlerin korunması bakımından olumlu bir adım olacaktır.

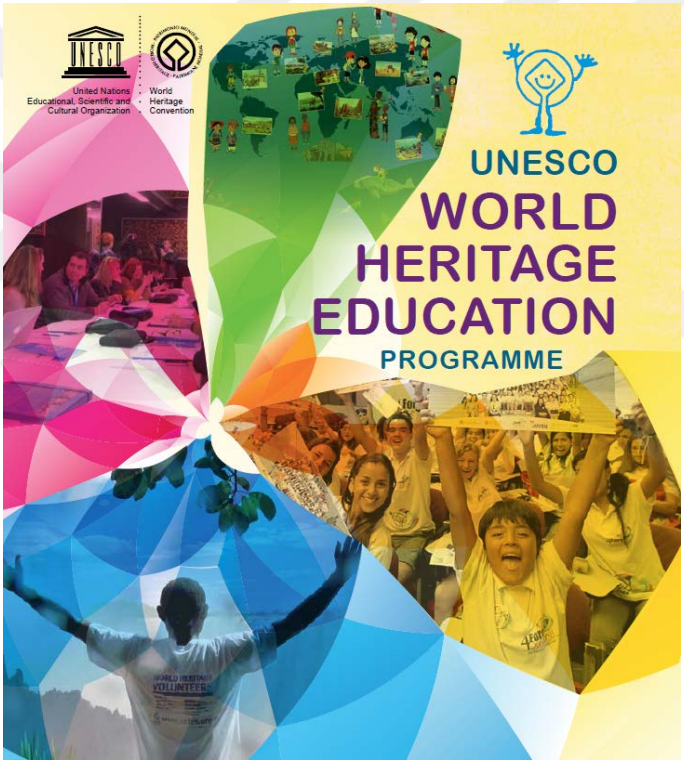
Ancak kültür mirasının korunması yalnızca kanun ve tüzüklerle ya da akademik çalışmalarla sağlanamaz. Esas benimsenmesi gereken yaklaşım halkın koruma bilincini eğitim ve deneyim yoluyla artırmaya yönelik olmalıdır.

Korumadaki başarı, bireyin aidiyet duygusunun sağlanması ile birlikte gelişir. Bu da ancak her yaşta ve düzeyde birey için örgün ve yaygın eğitimi kapsamalıdır. Okul öncesi dönemden başlayarak koruma eğitiminin süreklilik içermesi önemli bir adımdır. Koruma eğitiminin güncel anlayış ve yaklaşımlar göz önünde bulundurularak hazırlanması, eğitim düzeyine ve hedef gruba göre araç ve tekniklerle sunulması hedeflenmelidir. Farklı uzmanlık dallarının birlikte çalışabilmesi için ortak bir terminolojinin oluşturulması, eğitimin sağlam ortak temeller üzerine oturmasına olanak sağlayacaktır.

Örgün eğitimde, kültür mirasının korunmasına yönelik çağdaş yaklaşımlar benimsenmelidir. Koruma müdahalelerinin uzman kişilerce yapılması gerekliliği vurgulanmalıdır. Eğitimin temelini ulusal ve uluslararası koruma yaklaşımları oluşturmalıdır. Ancak her koruma eyleminin, fiziksel özellikleri, toplumun sosyo-kültürel niteliği gibi farklılaşan, kendine özgü yapısı olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu doğrultuda, mimari eserlerin korunmasına yönelik eğitimin başarısı, alanında yetkin ve koruma bilinci edinmiş bireylerin yetiştirilmesi ile mümkün olabilir.

Yaygın eğitimde, kamu bilincini artıracak, toplumun tüm bireylerine yönelik yaygın eğitim anlayışı geliştirilmelidir. Hem birey hem de kurumsal düzeyde eğitimlerin tasarlanması, kitlesel ve koruma odaklı iletişim – etkileşim stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin korumaya dahil olan aktörlerin (üniversitelerin ilgili bölümleri, kamu kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri) işbirliği ile uygulamaya konması ve sürdürülmesi, korumanın yaygın ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır. [13]

UNESCO ve ICCROM gibi uluslararası örgütlerin koruma bilincini artırmak için çalışmaları bulunmaktadır. Eğitim programlarının kapsamında çocuklar için eğitim önerileri ve dokümanlar olduğu kadar eğiticiler için de yol gösterici kitaplar yayımlanmıştır. (Şekil 4.4)

Şekil 4. 4 UNESCO Dünya Mirası Eğitim Programı Broşür Kapağı (Kaynak: unesco.org.tr)

TÜBİTAK 4004 Bilim ve Toplum Projesi kapsamında aktif öğrenme temelli hazırlanan "Ben bir kaşifim, yaşadığım kenti keşfediyorum!" araştırması, çocukların deneyimleyerek öğrenmesinin aktif öğrenmeyi sağladığına vurgu yapmaktadır. 5. Ve 6. Sınıf öğrencileri hedef grup olarak seçilmiştir. Süreçte öğrencilere bilimsel düşünce ile tarihi çevre koruma bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır. Proje sürecinde öğrencilerle Ülkemi Tanıyorum ve Dünya Mirası yap-boz oyunları, Tarsus Tarihi Kent Merkezi ve

Tarsus Müzesi gezisi, resim atölyesi çalışmaları yapılmıştır. Düzenlenen etkinliklerin yanı sıra, çocuklara başlangıç ve sonda olmak üzere testler uygulanmıştır. Sonuç olarak kalıcı bilgi birikimi sağlanamasa da farkındalık yaratma başarılı olmuş, çocukların çevreye ilgisi artmıştır. Koruma konusunda çalışma içinde olanlara karşı yaklaşımları olumlu yönde değişmiştir. [1] [69]

Hisar için geliştirilecek aktif öğrenme tabanlı yaygın eğitim modelleri, hem çocuklara hem gençlere hem de yetişkinlere yönelik olabilir. Her yaş grubuna yönelik tanıtım paketleri hazırlanması birincil adım olabilir. Bu tanıtım paketleri, hedef kitleye yönelik logo, broşür, kitapçık, dijital dosyalar için DVD veya harici bellek, anı nesnelerini (anahtarlık, kalem, mini-biblo gibi) içerebilir. Çocuklar için içinde yapılacak aktiviteye yönelik ekipman ve broşürlerin bulunduğu aktivite kutuları hazırlanabilir. Düzenlenecek resim yapma, araştırma – bulma gibi etkinlikler, Hisar ve tarihi çevre ile ilgili farkındalığın artmasına olanak sağlayacak, aidiyet duygusunun gelişmesine katkıda bulunacaktır. (Şekil 4.5)

Şekil 4. 5 UNESCO'nun Çeşitli Ülkelerde Düzenlediği Organizasyonlardan Çocuk ve Genç Aktiviteleri (Kaynak: unesco.org.tr)

Hisar'da doğal ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik eğitim modelleri sürekli ve organize olmalıdır. Koruma bilincinin artırılması, sürdürülebilir koruma eğitimine

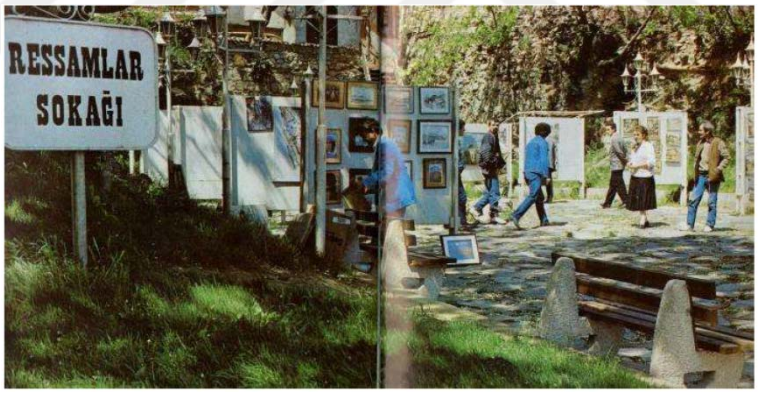
[1] 4004 kodlu TÜBİTAK Bilim ve Toplum Proje Destekleme Programı kapsamında 113B207 proje no. ile desteklenen "Mersin Çocuk Üniversitesi; Ben Bir Kâşifim, Yaşadığım Kenti Keşfediyorum" başlıklı projenin sonuçlarından üretilmiştir.

bağlıdır. Her yaş ve gruptan bireye hitap eden örgün ve yaygın eğitim ortamı sağlanması tarihi çevrenin günümüz yaşamıyla denge içinde varlığını sürdürebilmesi için gereklidir.

Doğal ve kültürel değerler bağlamında eğitim, düzenlenecek seminerler, aktiviteler, sürekli eğitime entegre edilmiş dersler aracılığıyla olabilir.

Okullarda öğrencilere sunulacak ders içeriklerinin Doğal ve tarihi çevreye saygıyı pekiştirecek biçimde hazırlanması olumlu bir adım olacaktır. Hatta koruma ve dünya mirası konulu dersler hazırlanması söz konusu olabilir.

Hisar özelinde hazırlanacak kalıcı veya kısa süreli aktiviteler ise çevre bilincinin oluşmasına dair olumlu gelişmeler olacaktır. Bu konuda olumlu bir örnek Hisar'ın geçmişinde bulunmaktadır. Saltanat Kapı civarında 1986 yılında kurulmuş ve 1990'lı yıllarda sona ermiş Ressamlar Sokağı, surların yarattığı atmosferde sanat eserlerinin üretildiği ve sergilendiği bir alandı. Hatta öğrenciler yıllık sergilerini bu alanda gerçekleştiriyorlardı. [70] (bkz. EK-B, HABER 1) (Şekil 4.6)

Şekil 4. 6 Bursa Ressamlar Sokağı (Kaynak: Yeni Dönem Gazetesi)

Ressamlar Sokağı kurulduğu dönemde uzun yıllar hizmet veremediyse de, günümüzdeki canlandırma ve sunum anlayışıyla, sanat etkinliklerinin düzenlendiği bir alanın Hisar'ın tarihi alanlarının etkin kullanımına katkısı olacaktır. 4.5.2 Taşınır Kültür Varlıklarının Sunumu başlığı altında Kaplıca Kapı Sanat Parkı ile Ressamlar Sokağı benzeri bir uygulama önerilmektedir.

4.4 Hisar'da Doğal Değerlerin Korunması ve Sunumu

Hisar'ın doğal değerleri olan Hisar Yamaçları, Alacahırka ve Pınarbaşı Mezarlıkları, Pınarbaşı Parkı ve Cilimboz Vadisi, tarihi alanları çevrelemekte ve onlarla bütünlük oluşturmaktadır. (Şekil 3.38) Tarihi çevre olarak Hisar doğal değerleri ile bir bütündür.

Kent içinde kullanıcıların yaşam kalitesine doğrudan etki eden yeşil alan dokusunun korunması ve kullanımının teşvik edilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Tarihi alan ile bütünlük teşkil eden doğal çevrelerin sahip olduğu rekreasyon potansiyeli değerlendirilmelidir. Çünkü bireyin tarihi eser ve tarihi çevreyle ilişkisini somutlaştıran aktivitelerdir. Birey, kendini ve çevresini tanıma, yenilenme, dinlenme ve sosyalleşmeye ihtiyaç duyar. Rekreasyon alanları ve doğal çevre, tarihi çevre ile bireyin etkileşim sahasını oluşturmaktadır. Günlük yaşam kaygısı dışında bireyin boş vakitlerini geçirebileceği ve rahatlayabileceği alanlar yaratılmalıdır. Tarihi çevreyi bütünleyen doğal çevreler ve buralarda yaratılmış rekreasyon alanları, kullanıcıların tarihi çevre bilincinin ve aidiyet duygusunun artmasına katkı sağlayacaktır.

Bu tez çalışması kapsamında, Hisar'ın doğal değerleri olarak tanımlanmış alanlar için aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Hisar'ı tanımlayan doğal değerlerin korunabilmesi için çevre düzenlemesi projeleri hazırlanmalıdır. KTVKK'nun 3. Maddesinde [12] çevre düzenlemesi projesi, ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleri olarak tanımlanmaktadır. Hisar'ın doğal varlıkları için çevre düzenleme projeleri hazırlanırken, Muradiye Koruma Amaçlı İmar Planı göz önünde bulundurulmalıdır. Planların, doğa bilimleri paralelinde hazırlanması, yaşam kalitesi yüksek bir çevre önermesi, mevsimlere göre esnek ve sürdürülebilir tasarlanması ve ait olduğu yerin karakterine uyumlu olması önem taşımaktadır.

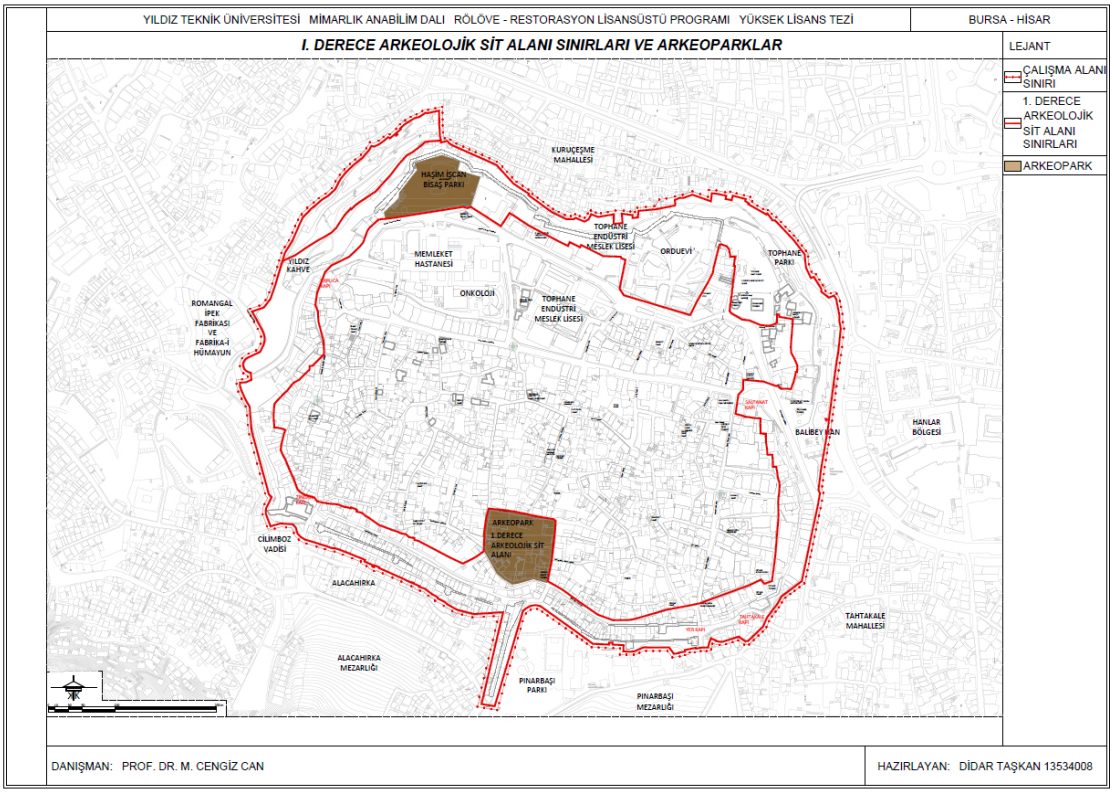
- Doğal ve tarihi çevrenin bütünlüğü ile oluşan özgün atmosferin korunması ve geliştirilmesi, doğal ve tarihi değerlerin bütünlüğünün korunması bakımından olumlu olacaktır. Doğal ve tarihi değerlerin sunumu alan özelinde ele alınmalıdır.
- Açık alanların sürdürülebilir peyzajla düzenlenmesi, Hisar genelinde yapılacak yeşil alan bakım çalışmaları açısından verimli olacaktır.
- Yönetim bünyesindeki birimlerin birbiri ile ve Tarihi Çevre Koruma Büroları ile birlikte çalışması verimli sonuçlar alınmasını sağlayacaktır.

Bu ilkeler bağlamında, Hisar Yamaçları, Haşim İşcan Parkı, Pınarbaşı Parkı ve Cilimboz Vadisi ile ilgili önerilere, seçilen öneri alanları içinde, 4.6.2'de yer verilmiştir. Öneriler, Hisar'a yönelik analizler yapılarak, sorunlar ve potansiyeller tespit edilerek, tarihi çevre ile bütün halinde ele alınmıştır.

4.5 Hisar'da Arkeoparklar ve Taşınır Kültür Varlığı Bağlamında Arkeolojik Değerlerin Sunumu

4.5.1 Arkeoparklar

Kontrollü olarak yerinde sergileme alanlarından biri de arkeoparklardır. Arkeolojik zenginliklerin güvenlik önlemleri çerçevesinde kentli ile buluştuğu alanlardır. Hisar'da 5009 yapı adası ve Haşim İşcan Parkı'nda tanımlanmış olduğu gibi (Çizim 4.3) kent içindeki arkeolojik alanlar belirlenmiş olabilir. Güvenliğin sağlandığı, girişlerin kontrol edildiği bu alanlarda eserleri yerinde (in-situ) sergilemek tarihi çevre üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır. 1991 Muradiye Koruma amaçlı imar planında, I. Derece arkeolojik sit alanı içinde tanımlanmış arkeopark alanları Şekil 4.7'de gösterilmiştir.

Şekil 4. 7 Hisar'da Planlanmış Arkeopark Alanları (Detay için EK-A)

5009 yapı adası arkeoparkında kamulaştırmalar devam etmektedir. Adada mevcut tescilli parsellerin dışında tamamının kamulaştırılması ve arkeopark olarak hizmete sunulması planlanmıştır. Kazı çalışmaları Osmangazi Belediyesi tarafından finanse edilmektedir. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü kazı çalışmalarına katkı sağlamakta, Bursa Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü gerekli kontrolleri gerçekleştirmektedir. (Şekil 4.8 ve Şekil 4.9)

Şekil 4. 8 5009 Yapı Adası Arkeopark Alanı, Hisar (Fotoğraf: D. T. 2016)

Şekil 4. 9 5009 Yapı Adası Arkeolojik Kazısı, Hisar (Kaynak: arkeolojihaber.net)

5009 adada ele geçen Mitras mozaiği çevrede az rastlanır bir örnek olmasıyla önemlidir. Ayrıca Osmanlı ve Bizans dönemlerine ait duvar, döşeme ve isale hattı kalıntıları ele geçmiştir. [71] [72] (EK – B, HABER 2 ve HABER 3)

Kazı çalışmaları sırasında, bir yapı içinde yer aldığı ve M.S. 3-4. yüzyıllara ait olduğu tespit edilen taban mozaiği, opusselatum tekniğinde ve "Mitras, Mevsimler ve Burçlar" konuludur. Dikdörtgen formdaki taş ve cam tesseralar ile beyaz zemin üzerine, siyah konturlar ve kırmızı ve mavi tonlarında bezemeler gözlenmektedir. Bu türde zodyak mozaiklerine ender rastlanmaktadır. [73] (Şekil 4.10)

Şekil 4. 10 Mitras Mozaiği, 5009 Yapı Adası, Hisar (Özkan ve Önal, 2009)

Bu mozaik içinde yer alan Helios kimliğindeki Mitras tasvirinin bulunduğu orta kısım 2006 yılında çalınmıştır. Çalınan bölümün etrafında su dalgası motifi yer alırken çevresinde on iki burcun tasvir edildiği çerçeve bulunmaktadır. Çemberin çevresinde oluşmuş dörtgenin köşelerinde kadın figürleri ile mevsimler betimlenmiştir. Ancak yalnızca yaz ve kış aylarını tasvir eden figürler günümüze ulaşmıştır. Panonun çevresini sarmaşık, meandr ve antrolak motifleri ile horoz, keklik gibi hayvanlar ve zeytin dalı, nar gibi bitkisel motifler süslemektedir. Bugün mozaik Bursa Arkeoloji Müzesi'ne kaldırılmış, 2007/1 envanter numarasıyla kayıt altına alınmıştır. Mozaik kaldırılırken bir altın sikke ele geçmiştir. Sikke, I. Mahmut dönemine ait olup Mısır'da 1143'te basıldığı anlaşılmıştır.

Hisar'da yapılan sondaj kazılarında, mimari kalıntıların yanı sıra, Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait olduğu tespit edilmiş pişmiş toprak, cam ve mermer eserler ele geçmiştir. Buluntular envanter çalışması sonrasında müzeye kaldırılmıştır.

5009 yapı adasında ortaya çıkan Mitras Mozaiği'nin orta kısmı, müzeye götürülmeden önce çalınmış ve halen bulunamamıştır. [74] (EK – B, HABER 4)

Hisar planlarında yer alan arkeoparklar maalesef henüz yapısal bir gelişim göstermemiştir. 2000 yılında, Bizans galerileri üzerinde yapılan kazı sonrasında yayınlanan belgelerde, Haşim İşcan Parkı'nda yapılan kazıda ortaya çıkan kalıntılarından duvarlar ve döşeme okunabilir durumdadır. Ancak aynı alan günümüzde bakımsız durumdadır. [38] (Şekil 4.11 ve Şekil 4.12)

Şekil 4. 11 2000 yılında Bizans galerileri üzerinde yapılan kazı (Özkan ve Önal, 2009)

Şekil 4. 12 Haşim İşcan Parkı Kazı Alanının Durumu, Hisar (Fotoğraf: D. T. 2016)

Elde edilen verilere göre, Hisar bölgesinde Helenistik dönemden başlayarak sürekli yerleşim söz konusudur. Bu süreklilik alanın zenginliğini oluştururken aynı zamanda sonradan gelen uygarlıkların bir öncekini tahrip etmesi sonucu girişik bir hal almıştır. Ele geçen buluntular Hisar ve Bursa tarihini aydınlatmaya devam etmektedir.

Haşim İşcan Parkı içindeki kazı alanının tanımlanması gerekliliği vardır. Haşim İşcan Parkı'ndaki belirlenmiş bir alan, koruma planında arkeopark olarak tanımlanmıştır. Kazılar devam edecekse, buradaki eylemi belirten bir tabela yerleştirilebilir. Buluntular hakkında kısa bilgi verilebilir. Bu alan ile ilgili gelecekte bir plan olduğunu ve değerlerin korunmasına yönelik uygulamalar yapılacağının belirtilmesi, aidiyet duygusunu artıracağı gibi aynı zamanda merak uyandırıcı etki yaratacaktır.

Hisar'daki kentsel arkeoloji uygulamalarının artırılması doğru bir atılım olacaktır. Bu yönde başka kentlerdeki uygulamalara bakılabilir. Arkeolojik buluntuların yoğun olduğu yerinde sergileme alanları arkeopark olarak düzenlenebilir.

Almanya'nın Oberhausen kentinde yarışmayla üretilmiş St. Anthony Endüstri Mirası Arkeolojik Parkı Hisar için olumlu bir örnektir. 2007'de arkeolojik buluntuların üstünün örtülmesi ve ziyarete açılmasını kapsayan yarışma 2008 yılında sonuçlanmıştır. Proje 2011'de hayata geçirilmiştir. Üst örtü arkeolojik buluntuları ve temel kalıntılarını korumaktadır. (Şekil 4.13) Kazı alanında dolaşmayı sağlayan platform kazı zemininden

seksen santimetre yukarıdadır. Grup olarak gelen ziyaretçiler için büyük bir platform düşünülmüştür. [75]

Şekil 4. 13 St. Anthony Endüstri Arkeoparkı, Oberhausen, Almanya (Kaynak: archdailiy.com)

Dünyada, kentli ve ziyaretçiler ile toprak altı zenginlikleri buluşturmayı başarmış başka örnekler de mevcuttur. En çok bilinen örneklerden biri Roma'dır. Roma forumu, antik Roma kentinin merkezidir. (Şekil 4.14 ve Şekil 4.15)

Şekil 4. 14 Antik Roma Forumu, Roma, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2011)

Şekil 4. 15 Antik Roma Forumu, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2011)

Verona'da sokak dokusu içinde arkeolojik katmanlar gözlenebilir durumdadır. (Şekil 4.16) Kentin güncel zemin kotunun altındaki katmanlar herhangi bir güvenlik önlemi olmaksızın sergilenmektedir. Kentli ile antik doku arasındaki tek sınır metal korkuluklardır. Verona kentinde başka örneklerine de rastlanabilecek bu alanların turistik mekanlar olmasının yanı sıra aynı zamanda yerel kullanıcıların değer verdiği sosyalleşme noktalarına dönüştüğü gözlemlenebilmektedir.

Şekil 4. 16 Kent Merkezinde Arkeolojik Alan, Verona, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2017)

Trieste'de konutların yoğun olduğu bir caddede, Trieste Antik Tiyatrosu kentin geçirdiği süreci ve eskiliğini hatırlatmaktadır. Bu arkeolojik alan, güncel yoldan yalnızca alçak bir

bariyerle ayrılmaktadır. Bariyerin dışındaki birkaç bank seyir ve dinlenme amaçlı yerleştirilmiştir. (Şekil 4.17)

Şekil 4. 17 Kent Merkezinde Antik Tiyatro, Trieste, İtalya (Fotoğraf: D.T. 2017)

Benzer örnekler Atina'da Monastraki Meydanı'nda (Şekil 4.18) ve Madrid kent merkezinde (Şekil 4.19) de görülebilmektedir. Madrid'teki örnekte arkeolojik alanın sergilendiği alana yerleştirilmiş heykel ise bir kullanım modeli sunmaktadır.

Şekil 4. 18 Kent Merkezinde Arkeolojik Alan, Atina, Yunanistan (Fotoğraf: A.Ç.[1] 2010)

[1] A.Ç : Doç. Dr. Aynur Çiftçi, YTÜ Mimarlık Bölümü.

Şekil 4. 19 Kent Merkezinde Arkeolojik Alan, Madrid, İspanya (Fotoğraf: A.Ç. 2007)

4.5.2 Taşınır Kültür Varlıklarının Sunumu

Taşınır kültür varlıkları, tarihi çevrelerin tamamlayıcısı niteliği taşır. Kimi zaman bir nişi süsleyen heykel, kimi zaman ise yerinden koparılmış bir taban mozaiği olabilir. Ele geçen bu eserler, KTVKK'nda [12] müzede bulunması gereken nesneler olarak tanımlanmaktadır. Taşınır eserlerle ilgili güvenlik sorunu, bu sonucu doğurmaktadır. Ancak müzelerde sergilenen veya depolarda sergilenmeyi bekleyen eserler birey üzerinde dokunulmazlık etkisi yaratır. Bu durum, eserin biricik olma durumundan kaynaklansa da, birey ile geçmiş arasına bir perde koyar. Bu çerçevede eksik olan eylem deneyimdir. Yerinde sergilenen kültür varlıkları, bireye bağlamı içinde bir deneyim sunar. Bu bakımdan arkeoparklar, kent belleğini aktarmada öncü alanlardır. Ancak arkeoparkın ötesinde, taşınır eserlerin kent içinde birey ile buluşması, tarihi kenti koruma bilinci oluşturmada etkili bir yere sahiptir. Taşınır eserlerin kıymeti doğrultusunda müzelerde bulundurulması zorunlu iken, müze dışında sergilenebilecek eserler, taklitler ve özgün eserlerden ilham alınarak üretilmiş sanat eserleri kentli ile buluşturulabilir. Bu temas noktaları rekreasyon alanı, açık hava müzesi içinde tasarlanabilir.

Hisar'da taşınır arkeolojik kültür varlıklarının sergilendiği en belirgin öğe surlardır. Surların yapımında kullanılmış devşirme taşlar başlı başına bir temas alanı oluşturmaktadır. Surlarda kullanılmış devşirme taşların tespiti ve sunumuna önem verilmelidir. Böylece surlar statik duruşundan çıkarak, aktivite, araştırma ve öğrenme eylemlerinin nesnesi haline gelebilir.

Bursa Arkeoloji Müzesi bünyesinde korunan ve Hisar'dan çıkmış taşınır kültür varlıklarının kentli ile teması için sunum önerileri üretilmelidir. Bunlardan uygun görülen eserler veya özgününe eşdeğer nitelikte üretilmiş taklitlerinin sergilenmesi Hisar'ın kentsel değerlerinin algılanmasını kolaylaştıracaktır. Arkeolojik buluntularla yakın nitelikteki modern yeni yapım eserler de sergilenebilir. Eserlerin günlük rotalar üzerinde yer alması, her yaştan kullanıcının bunlarla kurduğu temas, kentlinin içinde bulunduğu kente karşı duyarlılığını artıracaktır. Bu yaklaşım, müze içindeki atmosferin kent içine taşınmasına olanak sağlayacaktır. Hisar bir açık hava müzesi olarak kent içinde etkisini artıracaktır.

Hisar'da tarihi çevre korumanın sürekliliği için taşınır kültür varlıkları ile yerel kullanıcıları arasındaki bağ güçlendirilmelidir. Bu süreçte eserlerin güvenliği problemi doğacağı için replikaların sergilenmesi düşünülebilir. Pınarbaşı Parkı'nda sergilenmekte olan başlık, kaide ve benzer parçalar Hisar'ın katmanlı yapısını anımsatmaktadır. Yürüyüş yolları kenarına yerleştirilmiş bu taş eserler, her yıl Fetih Kapı Meydanı'nda yapılan şenlikleri, kentin tarihini günlük yaşama yansıtmaktadır. (Şekil 4.20) Bu açıdan yapılmış uygulama olumludur ve Hisar'ın kullanıcılar tarafından tanınması için yaygınlaşması Hisar'da koruma bilincinin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

Şekil 4. 20 Pınarbaşı Parkı'nda Sergilenen Arkeolojik Eserler, Hisar (Fotoğraf: D.T. 2016)

Öte yandan Haşim İşcan Parkı'nda yapılmış kazılardan sonra yalnızca var olan havuzun içine istiflenmiş eserler, olumsuz bir izlenim yaratmaktadır. (Şekil 4.21) Kentlinin ve ziyaretçilerin erişemediği, algılayamadığı eserlerin bir alanda istiflenmesinin Hisar'a fayda sağlaması beklenemez. Eserlerin kullanıcı ile buluşturulması, koruma bilincinin gelişmesini sağlayacak ve etkileyici atmosferler yaratarak kentin değerini artıracaktır.

Şekil 4. 21 Sergilenmeyi Bekleyen Taş Eserler, Hisar (Fotoğraf: D. T. 2016)

Arkeolojik eserlerin yerinde sergilenmesiyle ilgili örnekler mevcuttur. Kiril alfabesinin ortaya çıktığı bilinen St. Clement Kilisesi'nin çevresindeki arkeolojik alan yerinde sergilemeye bir örnektir. Duvar ve döşeme kalıntılarının yanı sıra, buradan çıkan

taşınabilir eserler de yerinde sergilenmektedir. Alanda eserlere yaklaşılabilmektedir. Belirli kısımlarda koruyucu çatı örtüsü ile önlem alınmıştır. Mozaikli döşemelerin çevresinde gezi yolları bulunmaktadır. (Şekil 4.22)

Şekil 4. 22 St. Clement Kilisesi ve Çevresindeki Arkeolojik Alan, Ohrid, Makedonya (Fotoğraf: D.T. 2015)

Benzer bir başka örnek, yarattığı etki bakımından İtalya'nın Floransa kentindeki Senyörler Meydanı (Piazza della Signoria)'dır. Meydanda ünlü eserlerin replikaların sergilenmektedir. Eserlerin orijinalleri müzede ziyaretçilere sunulmaktadır. Meydana Arno Nehri yönünden, Uffizi Galerisi'nin iç avlusundan geçilerek ulaşılır. Bilim adamlarının heykellerinin nişlere yerleştirildiği revaklı yapı, Senyörler Meydanı'na açılır. (Şekil 4.23) Birbirine bağlanmış bu iki etkileyici alan, ziyaretçilerle eserler arasında deneyim ve anı üretimine dayalı bir ilişki kurar. (Şekil 4.24 ve Şekil 4.25)

Şekil 4. 23 Piazza della Signoria ve Uffizi Galerisi Uydu Fotoğrafı, Floransa, İtalya (Kaynak: Google haritalar)

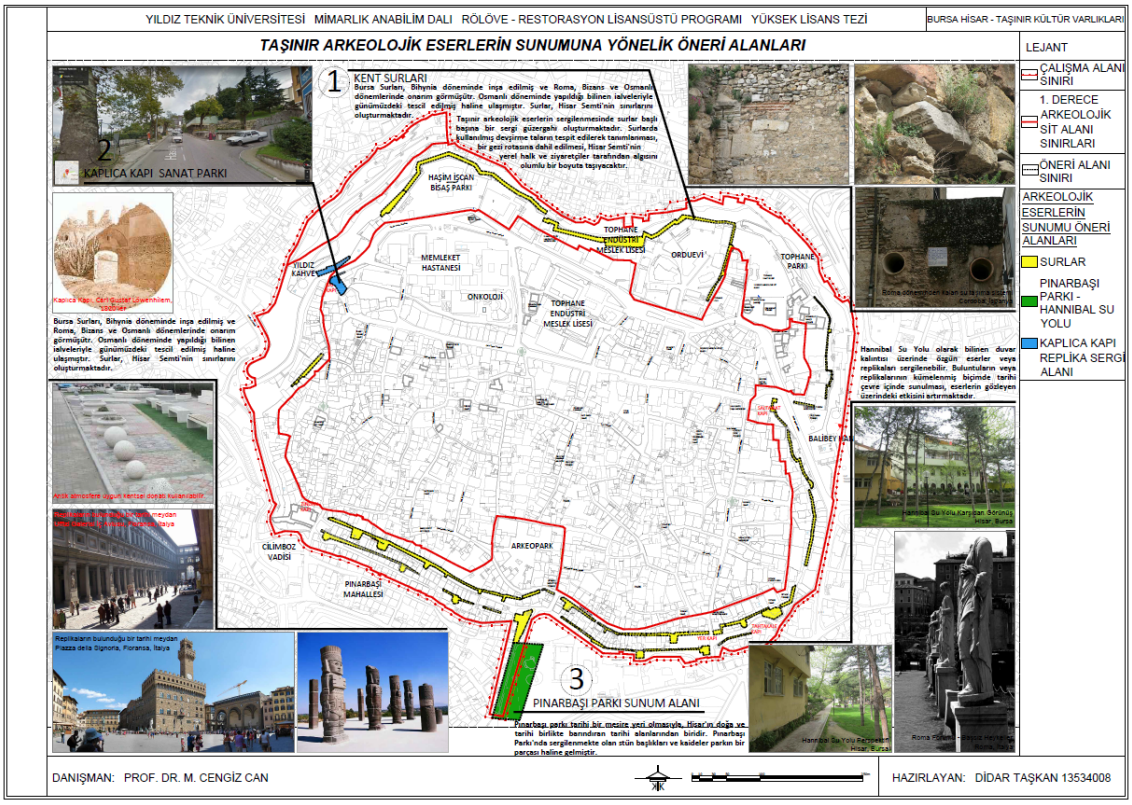

Şekil 4. 24 Uffizi Galerisi Avlusu, Floransa, İtalya (Kaynak: firenzemadeintuscany.com)

Şekil 4. 25 Piazza della Signoria, Floransa, İtalya (Kaynak: alchetron.com)

Taşınır arkeolojik varlıklar yoluyla, Hisar'daki koruma ve aidiyet duygusunu pekiştirmek için kullanıcıları eserlerin çevresinde yarattığı etkiyi müze dışına taşımak olumlu bir yaklaşım olacaktır. Bunun için Şekil 4.26'da gösterilen alanlarda eserlerin ve/veya replikalarının sergilenmesi söz konusu olabilir.

Şekil 4. 26 Hisar'da Taşınır Arkeolojik Eserlerin Sunumuna Yönelik Öneri Alanları (Detay için EK-A)

Hisar'da kent surları başlı başına bir sunum alanı teşkil etmektedir. Surların kendisi de sunulabilecek bütüncül bir kültür varlığı iken, surlarda kullanılmış devşirme taşlar da sunum değeri taşıyan öğelerdir.

Seçilen alanlardan Kaplıca Kapı (Şekil 4.27) [78] ve çevresindeki boşluklar günümüzde kullanıcı ile buluşamamaktadır. Hisar'ın vista noktalarından biri olan Yıldız Kahve alanı ve yolun karşısında atıl haldeki amfi kullanılmayı beklemektedir. (Resim 4.28 ve Resim 4.29)

Şekil 4. 27 Kaplıca Kapı (Çizim: Carl Gustaf Löwenhilem, 1820'ler. (Kaynak: Bursa Kalesi Sur ve Kapıları)

Şekil 4. 28 Kaplıca Kapı'dan Taşınır Arkeolojik Eserlerin Sunumu İçin Seçilen Alanlara Bakış (Kaynak: Google haritalar)

Şekil 4. 29 Amfi ve yeşil alan (Kaynak: Google haritalar)

Hasta Yurdu Caddesi'nin iki cephesini bütünleştiren bu öneri, aynı zamanda Kaplıca Kapı'nın varlığını vurgulamaktadır.

Hisar'ın Hanlar Bölgesi yönünden itibaren süreklilik içeren tarihi alan, Yıldız Kahve'de de sürdürülebilir. Yol boyunca sırayla Saltanat Kapı, Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri, Şahadet Camisi, Bey Sarayı, Tophane Endüstri Meslek Lisesi ve Haşim İşcan Parkı görülmektedir. Caddenin devamında bugün yalnızca izi kalmış Kaplıca Kapı ve çevresi için yeni bir sunum yöntemi önerisinde bulunmak, koruma ilkeleri bakımından da yerinde bir adım olacaktır.

Vista noktası olarak Yıldız Kahve, rekreasyon potansiyeli olan bir alandır. Eserler sergilenirken aynı zamanda toplanma, seyir, dinlenme alanı da yaratılabilir.

Pınarbaşı Parkı içinde belirlenmiş üçüncü alanda, Hannibal Su Yolu olarak bilinen duvar kalıntısının sunduğu perspektifin değerlendirilmesi önerilmiştir. (Şekil 4.30)

Şekil 4. 30 Pınarbaşı Parkı Hannibal Su Yolu (Fotoğraf: D.T.)

Parkta günümüzde sergilenmekte olan özgün eserlerin (Şekil 4.15) ve benzerlerinin, kaide – sütun – başlık bütünlüğü oluşturularak ve tanıtılarak sunulması mümkündür. Hatta sunulan eserler heykel gibi sanatsal öğeler olabilir. Güvenlik sorunu göz önüne alındığında bu eserlerin replikalarının (müzedeki adresleri belirtilerek) sergilenmesi söz konusu olabilir. Buradaki amaç, arkeolojik eserlerin alandaki varlığını kamuya yansıtmak ve aidiyet duygusunu zamanla pekiştirmektir.

Roma Forum'unda bu etkiye sahip başsız heykellerin sergilendiği bir yaya yolu bulunmaktadır. (Şekil 4.31 ve Şekil 4.32) Buluntuların veya replikalarının kümelenmiş biçimde tarihi çevre içinde sunulması, eserlerin gözleyen üzerindeki etkisini artırmaktadır.

Şekil 4. 31 Roma Forumunda Başsız Heykellerin Bulunduğu Yol (Kaynak: pxhere.com)

Şekil 4. 32 Roma Forumunda Heykellerin Bulunduğu Yol (Kaynak: pxhere.com)

Özgün eserlerin sergilenmesinin güvenlik açısından sorun teşkil edeceği düşünülürse, kolay uygulanabilir bazı çözümler ortaya konabilir. Şekil 4.33'teki gibi ziyaretçiler ile eserler arasında mimari sınırlar yaratılabilir. Eserlere temas edilmesini engellemek için bu öğeler çeşitlenebilir. Şekil 4.34'te görüldüğü gibi eserlerin yüksek kotta sergilenmesi düşünülebilir.

Şekil 4. 33 Araya peyzaj öğeleri koyma (Kaynak: followinghadrianphotography.com)

Şekil 4. 34 Eseri zeminden yükseltme (Kaynak: followinghadrianphotography.com)

Bu önlemler dışında, sesli alarm, kamera sistemi gibi uyarıcı önlemler de söz konusu olabilir.

Kullanıcılara bütünlüğü bozulmadan, kentsel katmanları yerinde görüp, hayal edebilecekleri bir tarihi çevre sunmak Hisar'ın korumasının sürekliliği için önemli bir adımdır. Kullanıcılar ile mekanlar arasında ilişkiyi aksatan sınırlar kaldırılmaya çalışılmalıdır.

4.6 Hisar Semti'nde Tarihi Mekanların Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler

Korumada esas nokta, korunacak kültür varlığı ile ilgili hiç bir bilginin feda edilemeyeceği, bu bilginin ortaya çıkarılması, korunması ve paylaşılması gerekliliğidir. Bunu sağlayabilecek yegane eylem bilimsel yöntemlerle yapılan planlamadır. Özellikle yapılacak yeni yatırımların çevreye müdahalesinin iyi analiz edilmesi, kültür varlıklarıyla kesiştiği noktaların analiz edilerek buna göre planlama yapılması gerekmektedir. Kültür varlığının envanter çalışmaları sonrasında yatırımın değişikliği tartışılmalıdır. Eğer bu mümkün değilse kültür varlığının korunmasına yönelik gerekli envanter ve belgeleme çalışmaları titizlikle yürütülmelidir. Uzman komite ve kurulların bilimsel görüşü alınarak uygulamaya geçilmelidir.

Kültür varlığı tanımlanarak bilgiye dönüştürüldüğünde anlamlı hale gelir. Araştırılmamış ve ne olduğu bilinmeyen bir yıkıntı, pek çok kişi için anlamsızdır. Kaderine terk edilmiş alanlar zamanla yok olmaya mahkumdur. Henüz kazılmamış bir tümülüs sıradan bir

tepecikten farksızdır. Bundan dolayıdır ki belgelenerek araştırılmış kültür yapılarının bilgiye dönüştürülerek, halka aktarılması gerekir. Bu dönüşüm var olan yapı ile yerel halk arasında bir bağ kurar. Kültür varlığı, kamu için anlam kazanır.

Küreselleşme sonucunda özgün kültürler, farklılıklar ve yerel kimlikler yok olmakta ve tek tipleşme kentlere hakim olmaya başlamaktadır. Kent kimliklerinin korunması ve yaşatılması amacıyla başta UNESCO ve doğal ve kültürel varlıkların korunmasını amaç edinmiş kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar, yerel düzeyde de devam etmeli ve kentlinin de katılımını sağlayan sürdürülebilir çözümler aranmalıdır.

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanmış Bursa ve Cumalıkızık Adaylık Dosyasında [76], Bursa özelinde belli başlı koruma ve yönetim gereksinimleri açıklanmıştır.

- Tarihi çevreyi korumada bilimsel yöntemlere dayalı eylem ve uygulamalar ön planda olmalıdır.
- Kültürel mirasın korunması için çalışan ve bunlara kaynak - destek sağlayan kurumlar arasında sürekli işbirliğinin sağlanması, koruma eylemlerinin gerçekleşmesini kolaylaştıracaktır.
- Tarihi çevrenin kent yaşamına katılması, kent kullanıcılarının hayatının sosyo-ekonomik ve ekolojik kalitesine olumlu etki yapacaktır.
- Sit alanlarının ulaşılabilirliğinin artırılması, koruma bilincinin artmasına katkı sağlayacaktır.
- Kültürel mirasla ilgili eğitim ve farkındalığın arttırılmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi sağlanmalıdır. Bu çalışmalar kent belleğinin kullanıcılara aktarılması bakımından olumlu adımlar olacaktır.
- Turizm ve ziyaretçi yönetimi planı oluşturulmalıdır. Turizm var olan tarihi çevreyi koruma ve paylaşma çerçevesi içinde araç olarak ele alınmalıdır.
- Acil durum ve risk yönetimi planlanmalıdır.

Bu koruma ve yönetim gereksinimleri, miras alanları ile bütünlük ifade eden Hisar için de geçerlidir.

4.6.1 Arkeolojik Alanların Tanımlanması

HYPÖFR'nun üçüncü bölümünde yer verilmiş hedefler arasında, tarihi / doğal çevre koruma ve planlama başlığı altında, bilimsel çalışmaların gerekliliğine, alandaki çalışmaların artırılması ihtiyacına değinilmiştir.

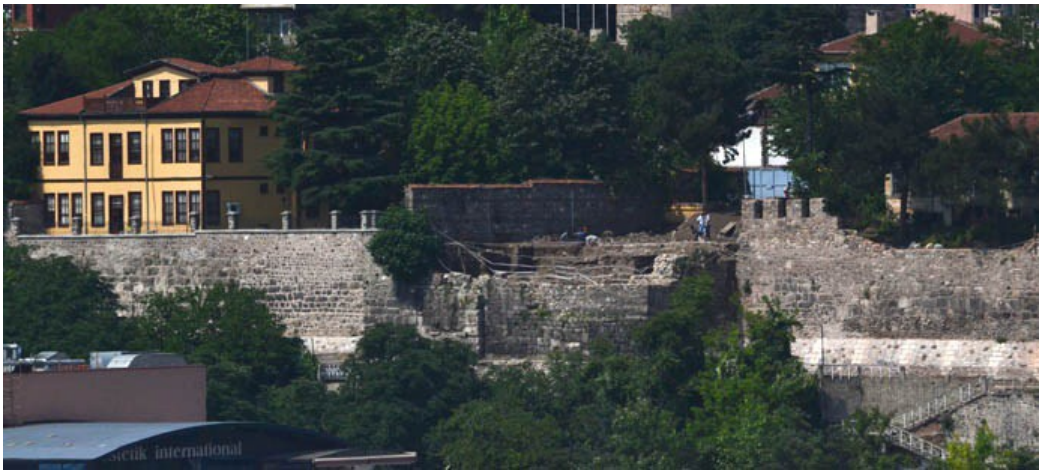
Hisar'da halen tanımlanmamış ve araştırılmaya devam eden arkeolojik alanlar için, 4434 Sayılı Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin [77] (Gözden Geçirilmiş) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun'da yer alan maddelerin göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme 16 Ocak 1992 tarihinde, ICOMOS organizasyonu ile Valetta'da (Malta) kabul edilmiştir. Bu sözleşmenin amacı, Avrupa'nın ortak anı mirası ve bilimsel ve tarihi araştırma gereci olarak da arkeolojik mirası korumaktır.

Bu sözleşme bağlamında Hisar'ın arkeolojik katmanları konusunda dikkat edilmesi gereken hususların başında arkeolojik kazıların bilimsel yöntemlerle ve koruma önlemleri alınarak yapılmasıdır. Sözleşmede, kamu kurumlarında deneyimli uzman ekiplere yer verilmesi, kentleşme planlarının arkeolojik değerlere göre revize edilmesi ve ortaya çıkan eserlerin yerinde koruma altına alınması; yerinde korunamıyorsa uygun şekilde depolarda saklanması vurgulanmaktadır.[77]

Hisar'da tamamlanmış veya devam eden kazıların koruma önlemlerinin artırılması gerekmektedir.

Kilise Kalıntısı

Bursa Hisarı restorasyon çalışmaları sırasında ortaya çıkan kilise kalıntıları hakkında bilgiler netleşmemiştir. (Şekil 4.35, Şekil 4.36 ve Şekil 4.37) Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şahin'in belirttiğine göre kilise kalıntıları 6. yüzyıla ait Aziz Mikail Bazilikası olabilir. [79] (bkz. EK – B, HABER 5 ve HABER 6) Prof. Dr. Semavi Eyice Osmangazi Türbesi'nin zeminindeki "opus sectile" döşeme konusunda hazırladığı çalışmada Aziz Mikail Kilisesi'nin Osmangazi Türbesi'ne yakın konumda olacağını ifade etmektedir. [80]

Şekil 4. 35 Hisar'da Ortaya Çıkan Kilise Kalıntısı (bursadakultur.org)

Şekil 4. 36 Hisar'da Ortaya Çıkan Kilise Kalıntısı (bursadakultur.org)

Şekil 4. 37 Hisar'da Ortaya Çıkan Kilise Kalıntısı (bursadakultur.org)

Nakşi Tekkesi Kalıntısı

Kilise kalıntısına komşu parselde bir butik otel inşaatının temel kazısı sırasında ortaya çıkan taş temel kalıntılarının bir Nakşi Tekkesi'ne ait olduğu düşünülmektedir. [81] (EK – B, HABER 7) (Şekil 4.38 ve Şekil 4.39)

Şekil 4. 38 Hisar'da Ortaya Çıkan Nakşi Tekkesi Kalıntısı (bursadakultur.org)

Şekil 4. 39 Hisar'da Ortaya Çıkan Nakşi Tekkesi Kalıntısı (bursadakultur.org)

Bey Sarayı

1326 yılında Osmanlı hakimiyetine giren Bursa'nın iç kalesinde bir sarayın olduğundan pek çok kaynakta bahsedilir. Evliya Çelebi'nin bahsine göre, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar saray yapısı kullanılmış sonrasında rağbet edilmeyip, sarayda muhafız bostancıları kalmıştır. Bunun yanında Bursa şehrinin birçok felaket ve deprem geçirmesinden ötürü de sarayın günümüze ulaşmadığı söylenebilir. 1402 Moğol istilasında yağmalanan Bursa'da, Orhan Bey devrindeki pek çok yapı on yedinci yüzyıla kadar ulaşamamıştır. 1855 depremi ile kentin neredeyse tamamı harap olduğundan bugün saray yapısının yalnızca yeri bilinmektedir.

Evliya Çelebi, iç kaledeki saray yapısından "*Saray-ı Kebir*" diye bahsetmektedir. Evliya Çelebi'ye göre sarayın üç hamamı, altı yüz dükkanı vardır fakat dar alanda olduğundan bahçesi yoktur.

Evliya Çelebi'den iki yüz yıl sonra Bursa'yı görmüş Charles Texier ise, sarayın ancak harabelerini ziyaret edebilmiştir. Tespitlerine göre Bursa Sarayı ana bina ile bahçesindeki köşklerden oluşmaktaydı. Bu sebeple iki seyyaha göre saray aynı yerde olup, zamanla muhtemel bir sebepten değişikliğe uğramıştır. Belki de ana binanın bir bölümü yıkılmış ve yerine münferit köşkler yapılmıştır. [82]

1908 – 1958 yılları arasında yaptığı Bursa araştırmalarını Bir Türk Başkenti Bursa kitabında toplayan Gabriel, hazırladığı restitüsyonda Bey Sarayı'nın içinde yapı

kalıntıları bulunduğunu ve çiziminde bunların yerini işaretlediğini ifade etmektedir. (Şekil 4.40)

Şekil 4. 40 Suphi Bey Haritası'nda Bey Sarayı'nın Yeri (Kaynak: Gabriel, 1958)

Sarayın mimarisine ilişkin kesin bilgiler elde edilmemiş olsa da araştırmalar devam etmektedir. 2000 yılında yapılan araştırma kazısının verileri 12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu'nda yayımlanmıştır. [83]

Osmangazi Belediyesi'nce 2007 yılında yapılan arkeojeofizik taramalar[1] kapsamında raporlar hazırlanmıştır. Taramaların yapıldığı alanlarda elde edilen arkeolojik verilerin yoğun olduğu kısımlar belirlenmiştir. [83] Yapılan çalışmalar yazılı ve dijital medyada yer bulmuştur. [84]

Bey Sarayı (İç Kale) olarak bilinen alan, günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait Ordu Evi olarak kullanılmaktadır.

Zindan Kapı Tünelleri ve Bizans Galerileri

Zindan Kapı'da devam etmekte olan restorasyon çalışmaları sırasında ortaya çıkan tüneller araştırılmayı beklemektedir. Tüneller ile ilgili erişebildiğimiz akademik bir

[1] Yeraltı radarı kuramsal olarak elektromanyetik dalgaların yansıması esasına dayanır. Araştırma yapılan ortama bir vericiden yüksek frekanslı dalgalar gönderilir. Elektrik özellikleri farklı ortam sınırlarından yansıyan sinyaller bir alıcı ile kaydedilir. Elektromanyetik dalgalar yeraltında çok büyük derinlere nüfuz etmezlerse de sığ derinliklerde yüksek ayrımlı haritalar üretmek mümkündür.

kaynak olmamakla beraber Bursa Büyükşehir Belediyesi'nce yapılan dijital yayın ve haberler yoluyla bilgi edinilmiştir. [87] [88] (Şekil 4.41, Şekil 4.42, Şekil 4.43, Şekil 4.44 ve Şekil 4.45) (EK – B, HABER 8 VE HABER 9)

Şekil 4. 41 Zindan Kapı'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: BŞBB)

Şekil 4. 42 Zindan Kapı'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: BŞBB)

Şekil 4. 43 Hisar'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: Yeşil Bursa Dergisi)

Şekil 4. 44 Hisar'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: Yeşil Bursa Dergisi)

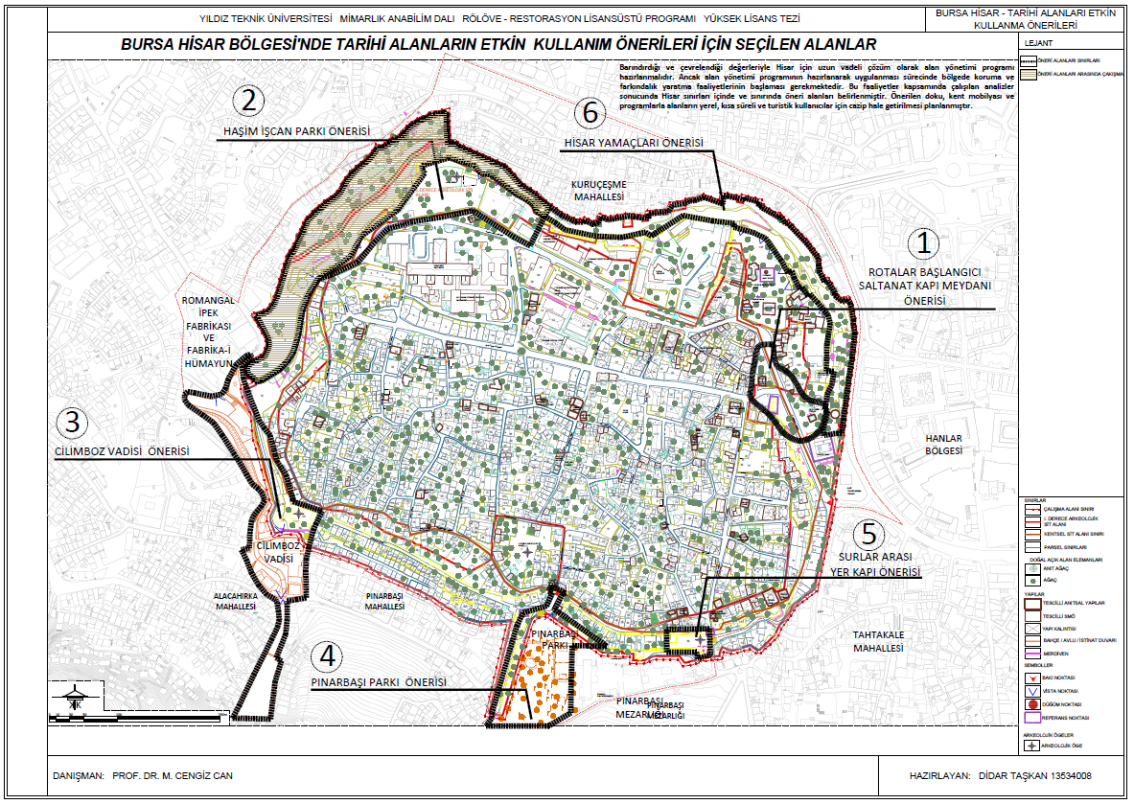

Şekil 4. 45 Hisar'da Ortaya Çıkan Tüneller (Kaynak: Yeşil Bursa Dergisi)

Bizans dönemine tarihlendiği düşünülen tünellerin, belgeleme ve restorasyon çalışmaları gerçekleştirildikten sonra kullanıma sunulması Hisar'a değer katacaktır. Kazılarla ortaya çıkmış, kullanılabilir mekanlara işlev kazandırılarak özgün bir atmosfer yaratılabilir. Yeni yapıların temellerinde bulunan veya temel kazılarında ortaya çıkan kalıntılar, apartmanların bodrumlarında kontrollü olarak sergilenebilir. Buluntuların yalnızca akademik çalışmalar için gösterilmesi tercih edilebilir.

4.6.2 Belirlenen Alanlarda Tarihi Çevrenin Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler

Yukarıda anlatılan koruma – tanıtma yöntemleri ve seçilen alanlar özelinde yapılan tarihi alanların etkin kullanım önerilerine, bu tez çalışması kapsamında yer verilmiştir. Tarihi alanlar ve onları çevreleyen bölgeler için öneriler hazırlanmıştır. (Şekil 4.47)

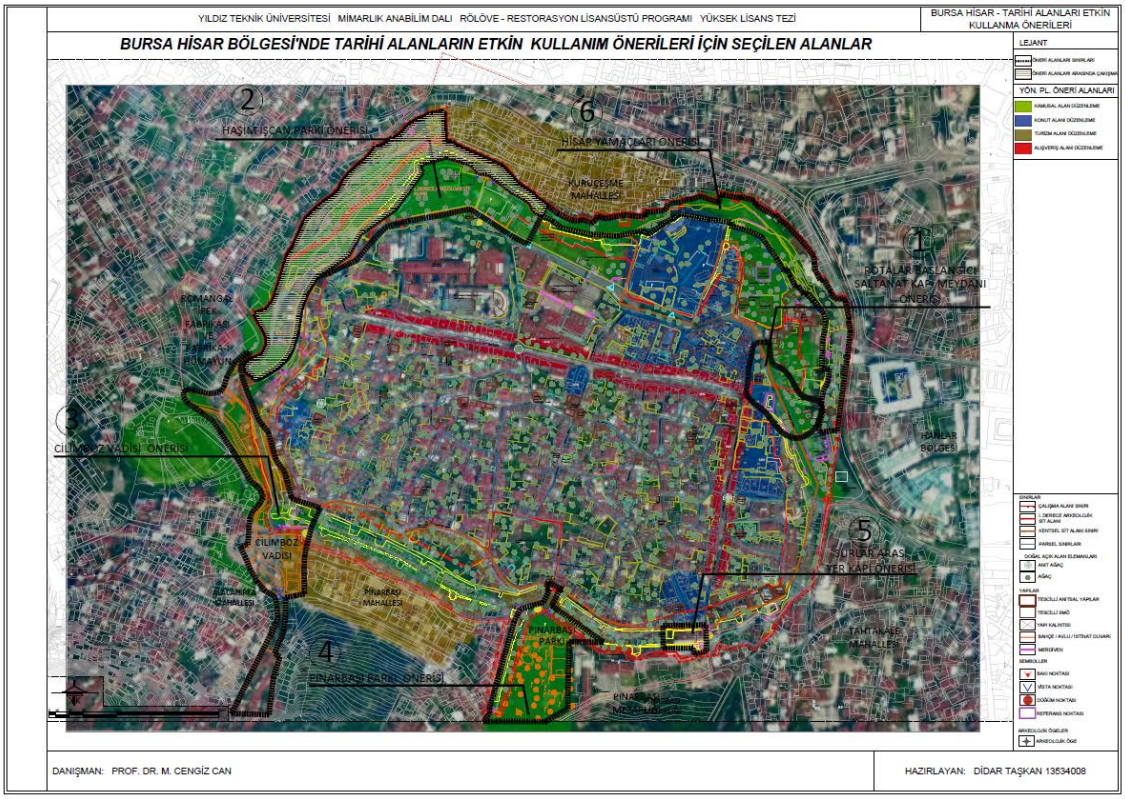

Şekil 4. 46 Hisar'da Tarihi Alanların Etkin Kullanım Önerileri için Seçilmiş Alanlar (Detay için EK-A)

HYPÖFR, bu tez çalışması kapsamına alınmadan önce Yıldız Teknik Üniversitesi Restorasyon Anabilimdalı, Rölöve - Restorasyon Programı, Tarihi Çevre II dersinde çalışma alanı olarak Hisar seçilmiştir. Öneri alanları belirlenmiştir. Bu çalışmaların ardından HYPÖFR'de yer verilmiş Hisar Bölgesi Mekansal Düzenleme Bölgeleri Önerileri

incelenmiştir. İki değerlendirme karşılaştırıldığında, önerilen alanların büyük ölçüde örtüştüğü görülmüştür. Öneri getirilen alanların Hisar'a sağlayacağı katkıya HYPÖFR'nda da yer verildiği söylenebilir.

Bu tez çalışması kapsamında hazırlanan öneri alanları ile HYPÖFR'nda belirtilmiş alanların örtüşmesi, Şekil 4.48'de HYPÖFR kapsamında verilmiş Hisar Bölgesi Mekansal Düzenleme Bölgeleri Önerileri ile tezde verilen Hisar'da Tarihi Alanların Etkin Kullanım Önerileri için seçilmiş alanlar çakıştırılarak gösterilmiştir.

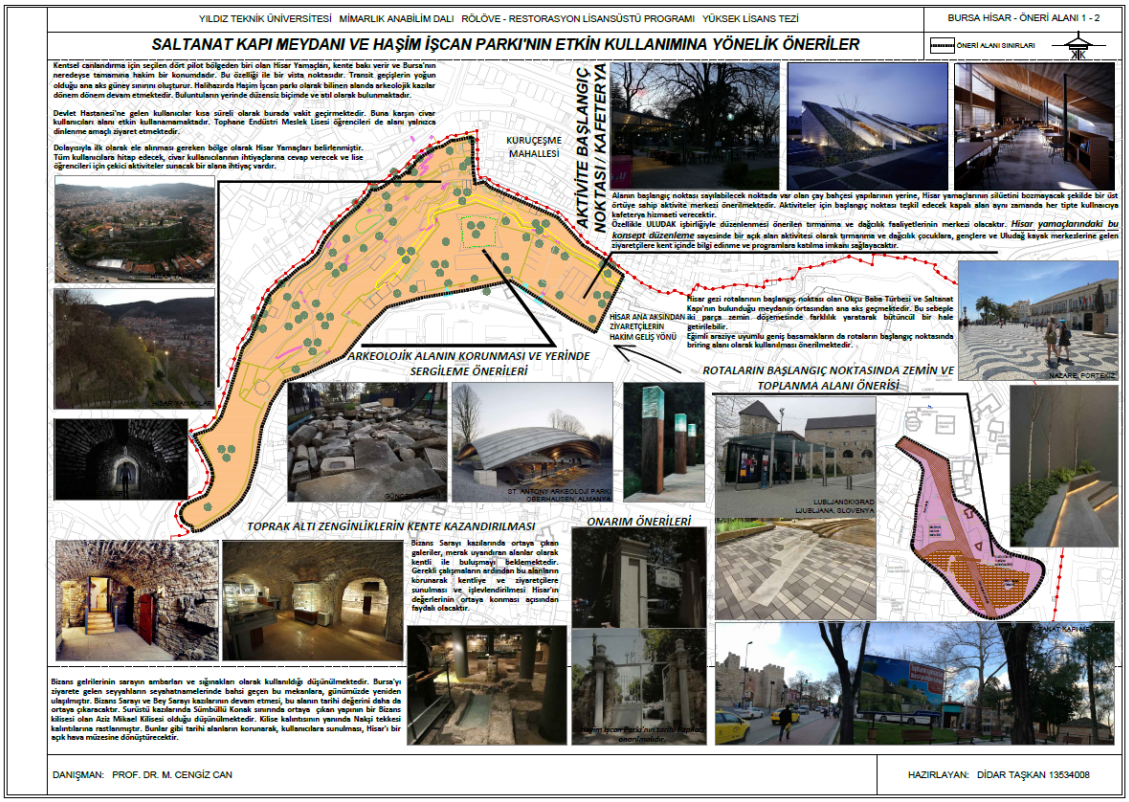

Şekil 4. 47 Hisar Bölgesi Mekansal Düzenleme Bölgeleri Önerileri (Kaynak: HYPÖFR) ile Tezde Yer Verilen Öneri Alanlarının Çakıştırılması

Öneri alanları üç paftada toplanmıştır.

Pafta 1: Öneri Alanı 1 - Saltanat Kapı Meydanı / Öneri Alanı 2 Haşim İşcan Parkı

Saltanat Kapı Meydanı ve Haşim İşcan Parkı'nın Kullanımına Yönelik Öneriler paftası Şekil 4.49'da görülmektedir.

Şekil 4. 48 Saltanat Kapı Meydanı ve Haşim İşcan Parkı'nın Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler (Detay için EK-A)

Saltanat Kapı Meydanı'nın Hisar'ın Bursa kent merkezi yönünden girişi olarak, günümüz durumundan daha etkin kullanılmasını sağlamak üzere düzenlenmesi önerilmiştir. Az sayıda müdahale ile meydanın bugün olduğundan daha ziyaretçi dostu hale dönüşmesi mümkün olabilir. Zemin kaplamasında yapılacak vurgulamalar, alana gelen ziyaretçiler için toplanma alanını tarifleyebilir. İl Kültür Turizm Müdürlüğü önünde, Okçu Baba Türbesi çevresindeki boş alanın eğiminden faydalanarak zeminde oturma alanları yaratılabilir. Bu alan gezi grupları için bilgilendirme alanı olarak kullanılabilir.

Haşim İşcan Parkı'ndaki kafeteryaların daha düzenli olarak sunulması mümkün olabilir. Yapısal olarak Hisar'ın yamaçlarına uyumlu, siluet içinde peyzajla bütünleşen bir kafeterya örneğine hazırlanan paftada yer verilmiştir.

Parktaki arkeolojik alanın tanımlanabilmesi için buluntuların koruma altına alınması ve güvenlik önlemlerinin düşünülmesi gerekliliği doğmaktadır. Koruma planında arkeopark olarak belirlenmiş bu alan ilgili örnek ve önerilere 4.6.1 bölümünde de yer verilmiştir.

Haşim İşcan Parkı'nda, Devlet Hastanesi altında ve surların Zindan Kapı bölgesinde ortaya çıkan tünellerin ve galerilerin Bizans dönemine tarihlendiği düşünülmektedir. Toprak altındaki bu yapılar tanımlanmayı beklemektedir. Bununla birlikte tarihin izleri olarak kent yaşamına katılmasına yönelik önerilere Şekil 4.49'da yer verilmiştir. Parklarda veya yapıların atında gözlenebilen yapılı çevre özgün bir atmosfer potansiyeli barındırmaktadır. Bu yöndeki bir uygulama Sümbüllü Konak'ta gerçekleştirilmiştir. Yapının bodrumunda ortaya çıkarılan Bizans dönemine tarihlenen duvar kalıntıları sergilenmektedir. Bunun yanı sıra mekanda modern sergiler, resepsiyonlar ve buna benzer çeşitli toplantılar organize edilmektedir. (Şekil 4.50)

Şekil 4. 49 Sümbüllü Konak'ın bodrum katındaki kalıntıların sunumu (Fotoğraf: D.T. 2016)

Benzer bir uygulama Barcelona Tarih Müzesi'nde yapılmıştır. Arkeolojik dönemden kültürel altyapıya, iç savaş dönemine ait eserlerin ve mekanların sergilendiği müzede arkeolojik kalıntılar yerinde sergilenmektedir. [89] [90] (Şekil 4.51)

Şekil 4. 50 Barcelona Tarih Müzesi, Barcelona, İspanya (Kaynak: tripadvisor.co.uk)

Hırvatistan'daki St. Anthony Manastırı'nın bodrum katındaki tonozlu mekanlar müze olarak kullanıma sunulmuştur. Bosna – Hersek topraklarındaki en eski müze olma özelliğine sahiptir. 1884 yılında manastırda görevli keşiş Angjeo Nuić odalardan birini müzeye dönüştürmüştür. [91] (Şekil 4.52)

Şekil 4. 51 Humac Manastır Müzesi, Humac, Hırvatistan (Kaynak: eelk.ee)

Hisar tünellerinde de benzer uygulamalara yer verilebilir. Zindan Kapı kazılarında ortaya çıkan tüneller ile Haşim İşcan Parkı bölgesindeki galerilerin sürekliliği saptanırsa, yer altı rotalarının planlanması, bu rotaların müzeleşmesi söz konusu olabilir. Böylece yer üstünde yaşayan bir müze olan Bursa, yer altında da özgün bir kimlikle sunulabilir.

Haşim İşcan Parkı'nın tarihi kapılarının onarımı, park konusundaki farkındalığı artıracaktır. Yapılacak kaldırım, bahçe duvarı ve kentsel donatı düzenlemeleri parkın etkin kullanımına katkı sağlayacaktır.

Pafta 2: Öneri Alanı 3 - Cilimboz Vadisi / Öneri Alanı 4 - Pınarbaşı Parkı /

Öneri Alanı 5 - Surlar Arası / Yer Kapı

Cilimboz Vadisi, Pınarbaşı Parkı ve Yer Kapı'nın batısındaki iki sıralı sur arasındaki boş alan için hazırlanan pafta Şekil 4.53'te verilmiştir.

Şekil 4. 52 Cilimboz Vadisi, Pınarbaşı Parkı ve Yer Kapı Surlar Arası'nın Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler (Detay için EK-A)

Cilimboz Vadisi, Hisar'ın batısındaki doğal sınırını oluşturmaktadır. Hisar'dan kuzeye doğru yer altına girer ve Atatürk Stadı civarında yeniden ortaya çıkar. Vadinin var olan durumu alanın yeniden düzenlenmesini gerekli kılmaktadır. Ancak yapılacak düzenlemelerin alana özgü ve tasarlanmış olması alanın dikkat çekici ve etkin kullanılabilir olması açısından önem taşımaktadır. Hazırlanan öneri paftasında General Maister Park (Ljubno ob Savinji, Slovenia) örneği verilmiştir. Ayrıca vadiden surların

siluetinin etkileyici görüntüsü vurgulanmalıdır. Buna yönelik yürüyüş yolları, seyir terasları oluşturulabilir.

Pınarbaşı Parkı, tarihi bir mesire yeri olması dolayısıyla kent belleğinde özgün bir yere sahiptir. Ancak günümüzde eski çekiciliğini yitirmiş durumdadır. Hannibal Su Yolu, sergilenen arkeolojik eserler, okul ve büyük bir yeşil alan gibi potansiyelleri bir arada barındırmaktadır. Parkın hedef kitleler ve potansiyelleri göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmesi, etkin kullanımına katkı sağlayacaktır.

Yer Kapı surlar arası etkin kullanımı için, surlar arasında zaman içinde oluşmuş konutlara alternatif olarak sonradan kaldırılabilir cam kütüphane önerisi hazırlanmıştır. Münih'teki Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nde ve Beyazıt Kütüphanesi'nde yapılan uygulamalar gibi yapısal olarak çevresine dokunmayan ancak bulunduğu yere değer katan bir yapı olması önerilmektedir.

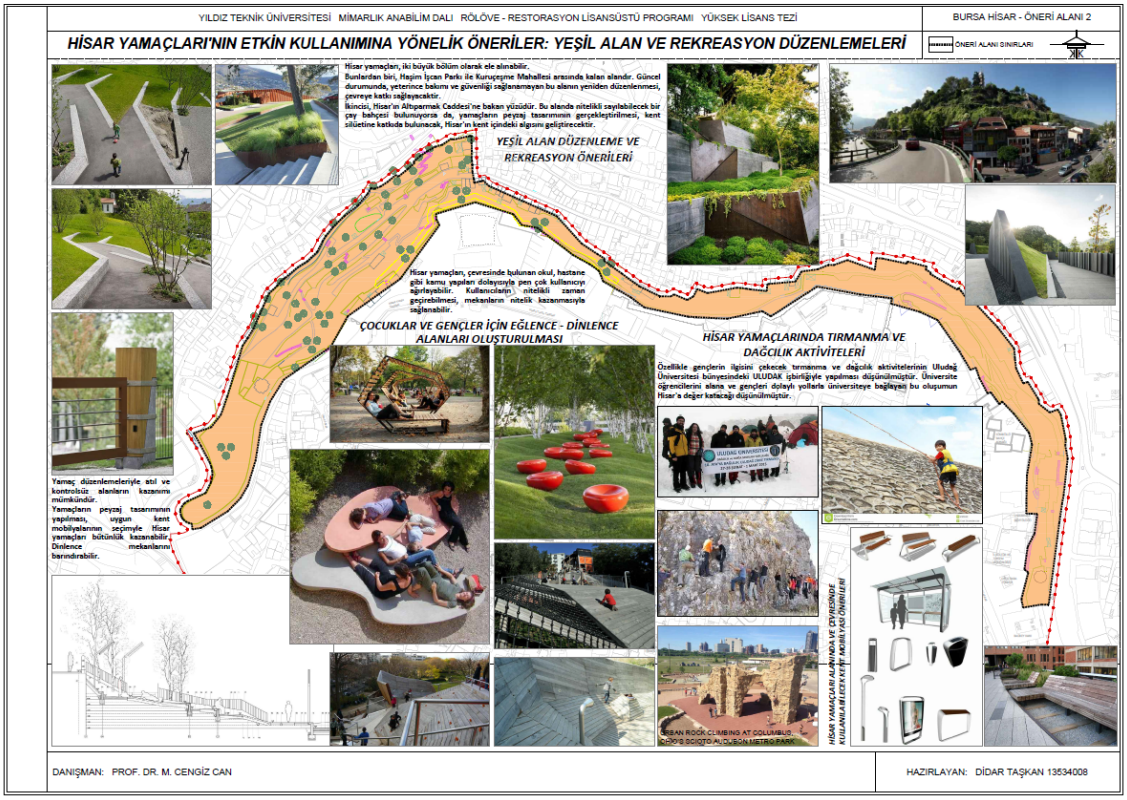
Pafta 3 : Öneri Alanı 6 – Hisar Yamaçları

Hisar Yamaçlarının etkin kullanımına yönelik yeşil alan ve rekreasyon düzenlemeleri bağlamında hazırlanan pafta Şekil 4.54'te verilmiştir.

Haşim İşcan Parkı ve Hisar Yamaçları öneri alanları Haşim İşcan Parkı kesiminde çakışmaktadır. Haşim İşcan Parkı öneri paftasında arkeolojik alana ve kültürel değerlerin sunumuna yönelik önerilere yer verilmiştir. Öte yandan Hisar Yamaçları öneri alanı paftası yeşil alan düzenleme ve rekreasyon yönelik önerileri içermektedir.

Hisar yamaçları günümüz durumuyla yer yer bakımsızdır. Donatısı eksik alanlarda kirlilik ve güvenlik sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek için çevrenin alana özgü tasarımla yeniden düzenlenmesi olumlu bir adım olacaktır. Doğal ve tarihi çevre olarak Hisar yamaçları düzenlenirken, var olan tarihi doku değerlendirilmeli ve vurgulanmalıdır. Kullanıcı dostu uygulamalar, kentli kullancıların ve ziyaretçilerin alanı etkin kullanmasına olanak sağlayacaktır.

Yamaçların Altıparmak Caddesi'ne bakı veren yüzünde hem peyzaj oluşturan, hem de ulaşımı destekleyen çözümler üretilebilir. Yürüyüş yolları ve teraslı yeşil alanlar yamaçları kente kazandırabilir.

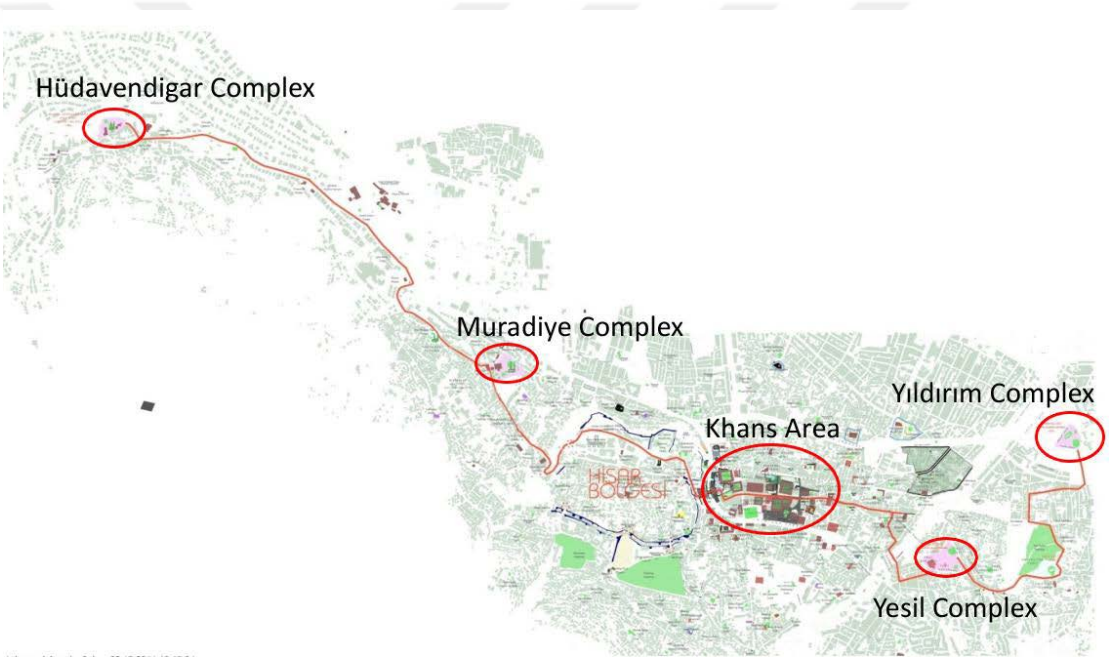
Şekil 4. 53 Hisar Yamaçları'nın Etkin Kullanımına Yönelik Öneriler: Yeşil Alan ve Rekreasyon Düzenlemeleri (Detay için EK-A)

Kullanıcılara, her yaş grubuna hitap edebilecek dinlence alanları sunulması, yamaçların kullanım alanını artırarak Hisar'a fayda sağlayacaktır.

Tırmanma aktiviteleri, Hisar yamaçları için önerilen aktivitelerden biridir. Tüm yaş gruplarına yönelik öğrenme, sosyalleşme, spor ve eğlenme amaçlı tırmanma aktiviteleri gerçekleştirilebilir. Hisar'daki aktiviteler Uludağ'daki tırmanma ve dağcılık faaliyetleri ile tamamlayıcı özellik gösterebilir. Uludağ Üniversitesi dağcılık kulübü olan ULUDAK ile işbirliği ile hazırlanabilecek aktiviteler, üniversite öğrencilerini, kentin gelişmekte olan ova bölgesinden kent içine yönlendirebilir. Hisar, tarihi çevresiyle ve barındırdığı doğal varlıklarla bir bütün olarak ele alınarak, kent içindeki dinamik nüfus olan gençleri alana çekmede etkili bir yöntem olacaktır. Bu sayede koruma bilincine katkı sağlanacağı düşünülebilir.

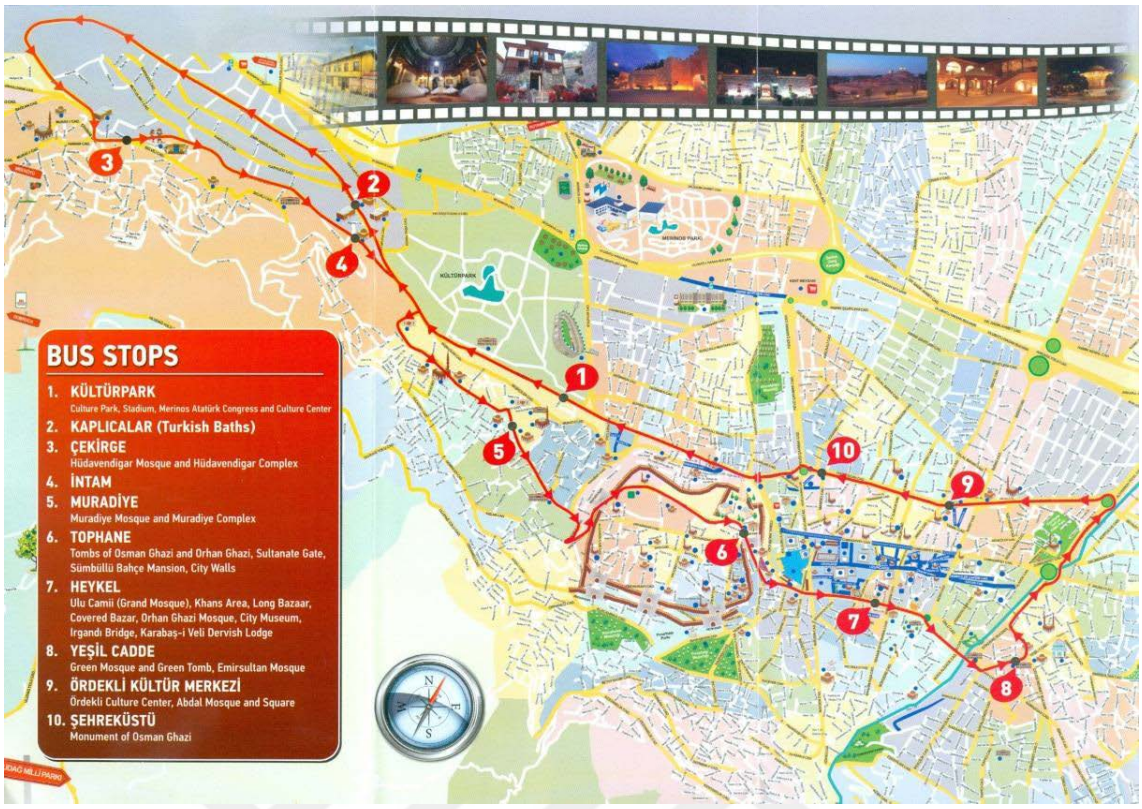
4.6.3 Hisar'ın Doğal ve Kültürel Değerlerinin Sunumu İçin Bir Öneri: Hisar Turistik Gezi Rotaları – Kentsel Belleği Görünür Kılmak

Osmangazi Belediyesi'nin Bursa'nın tarihi değerlerinin sunumu amacıyla hazırlamış olduğu "Kültür Yolu" rotasını, "Bursa Kültür Yolu Canlandırma" projesi kapsamında ortaya koymuştur. Kültür Yolu, yapıldığı dönemin özelliklerini yansıtan sultan külliyelerini birbirine bağlamaktadır. [90] (Şekil 4.55) 2005 yılında Tarihi Kentler Birliği Yarışma Sunumu'nda yer verilen ifadeye göre, bu yolu canlandırma çalışmaları kapsamında, restorasyon çalışmaları yürütülmüştür. Ancak Hisar'ı çevreleyen surlar bakım – onarım çalışmaları bakımından ön plana çıkmış, sur içindeki konut dokusu arka planda kalmıştır.

Şekil 4. 54 Bursa Kültür Aksı (Kaynak: BBŞB)

Osmangazi Belediyesi tarafından Bursa Kültür Aksı göz önünde bulundurularak, halen aktif olan şehir turu otobüsü güzergahı hazırlanmıştır. (Şekil 4.56) Atatürk Stadyumu önünden başlayan otobüs rotasının altıncı durağı Hisar'dadır. Durak, Saltanat Kapı önündeki meydandadır. Bu alan Hisar'ın Hanlar Bölgesi'nden ve Heykel'den gelen işlek aksın Hisar'la buluştuğu noktadır.

Şekil 4. 55 Bursa “Hop-on Hop- off Sightseeing” Tur Rotası (Kaynak: BBŞB)

Hisar bölgesi için hazırlanan iki gezi rotası, Bursa Doğa ve Kültür Yolu'nun bir parçası olarak tasarlanmıştır. Bursa Doğa ve Kültür Yolu Hisar içinden transit geçiş yolu olarak Osmangazi ve Hastayurdu Caddelerini kullanmaktadır. Oysa Hisar, keşfedilmeyi bekleyen değerlere sahiptir. Bu amaçla Hisar'a ulaşan her tipte kullanıcıya yönelik rotalar hazırlamıştır. Bölgenin kent yaşamına katılımını sağlamak ve Hisar’ın değerlerinin sunumu birincil amaç olmuştur.

Tasarlanan gezi rotaları boyunca, rota temaları haricinde, Hisar bölgesine ait katmanlaşmayı algılanması amaçlanmıştır.

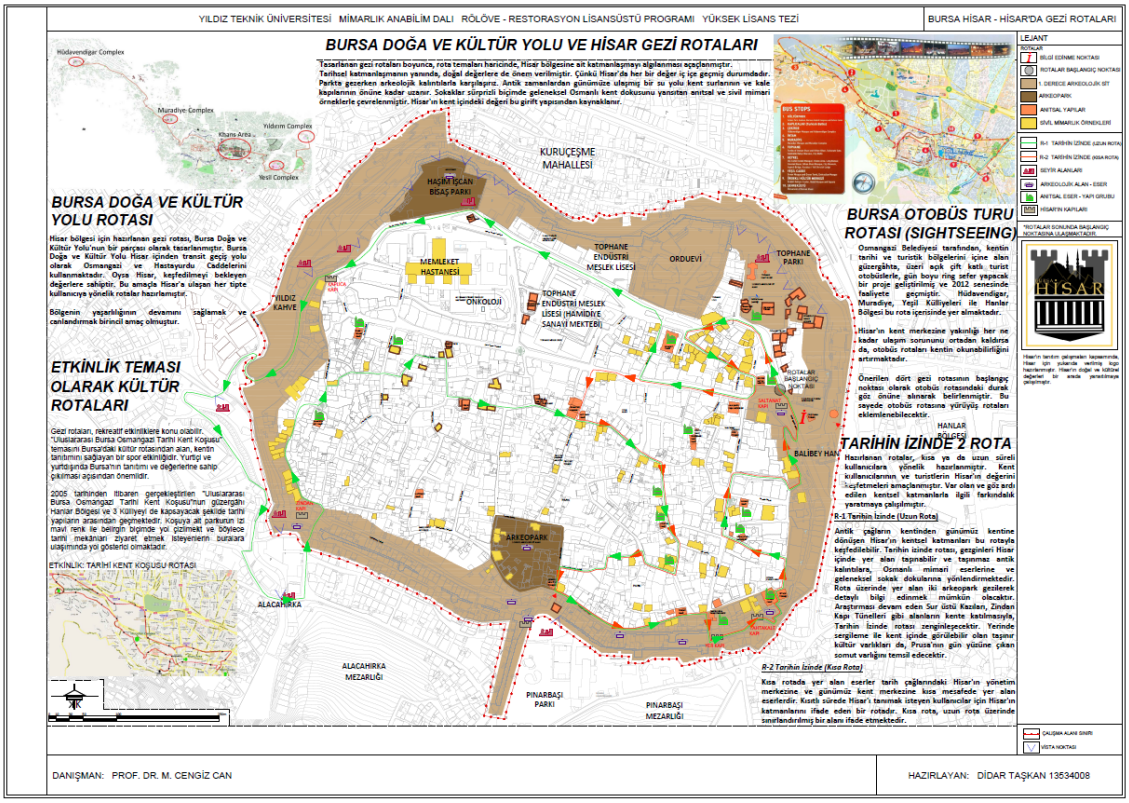
Tarihsel katmanlaşmanın yanında, doğal değerlere de önem verilmiştir. Hisar'da kentsel katmanlar iç içe geçmiş durumdadır. Parkta gezerken arkeolojik kalıntılarla karşılaşırız. Antik zamanlardan günümüze ulaşmış bir suyolu kent surlarının ve kale kapılarının önüne kadar uzanır. Sokaklar sürprizli biçimde geleneksel Osmanlı kent dokusunu yansıtan anıtsal ve sivil mimari örneklerle çevrelenmiştir. Hisar'ın kent içindeki değeri bu katmanlı yapısından kaynaklanır.

Osmangazi Belediyesi tarafından, kentin tarihi ve turistik bölgelerini içine alan güzergâhta, üzeri açık çift katlı turist otobüslerle, gün boyu ring sefer yapacak şekilde bir proje geliştirilmiş ve 2012 senesinde faaliyete geçmiştir. Hüdavendigar, Muradiye, Yeşil Külliyeleri ile Hanlar Bölgesi bu rota içerisinde yer almaktadır.

Hisar'ın kent merkezine yakınlığı her ne kadar ulaşım sorununu ortadan kaldırsa da, otobüs güzergahları kentin bir bütün halinde okunabilirliğini artırmaktadır.

Önerilen gezi rotasının başlangıç noktası olarak otobüs rotasındaki Saltanat Kapı durağı göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bu sayede otobüs rotasına yürüyüş rotaları eklemlenebilecektir.

Hazırlanan rotalar, kısa ve uzun süreli kullanıcılara yönelik hazırlanmıştır. Kent kullanıcılarının ve turistlerin Hisar'ın değerini keşfetmeleri amaçlanmıştır. Var olan ve göz ardı edilen kentsel katmanlarla ilgili farkındalık yaratmaya çalışılmıştır. (Şekil 4.57)

Şekil 4. 56 Hisar Gezi Rotaları (Detay için EK-A)

R-1 Tarihin İzinde (Uzun Rota)

Antik çağların kentinden günümüz kentine dönüşen Hisar'ın kentsel katmanları bu rotayla keşfedilebilir. Tarihin izinde rotası, gezginleri Hisar içinde yer alan taşınabilir ve taşınmaz antik kalıntılara, Osmanlı mimari eserlerine ve geleneksel sokak dokularına yönlendirmektedir. Rota üzerinde yer alan iki arkeopark gezilerek detaylı bilgi edinmek mümkün olacaktır. Araştırması devam eden Sur üstü Kazıları, Zindan Kapı Tünelleri gibi alanların kente katılmasıyla, Tarihin İzinde rotası zenginleşecektir. Yerinde sergileme ile kent içinde görülebilir olan taşınır kültür varlıkları da, Prusa'nın gün yüzüne çıkan somut varlığını temsil edecektir.

R-2 Tarihin İzinde (Kısa Rota)

Kısa rotada yer alan eserler tarih çağlarındaki Hisar'ın yönetim merkezine ve günümüz kent merkezine kısa mesafede yer alan eserlerdir. Kısıtlı sürede Hisar'ı tanımak isteyen kullanıcılar için Hisar'ın katmanlarını ifade eden bir rotadır. Kısa rota, uzun rota üzerinde sınırlandırılmış bir alanı ifade etmektedir.

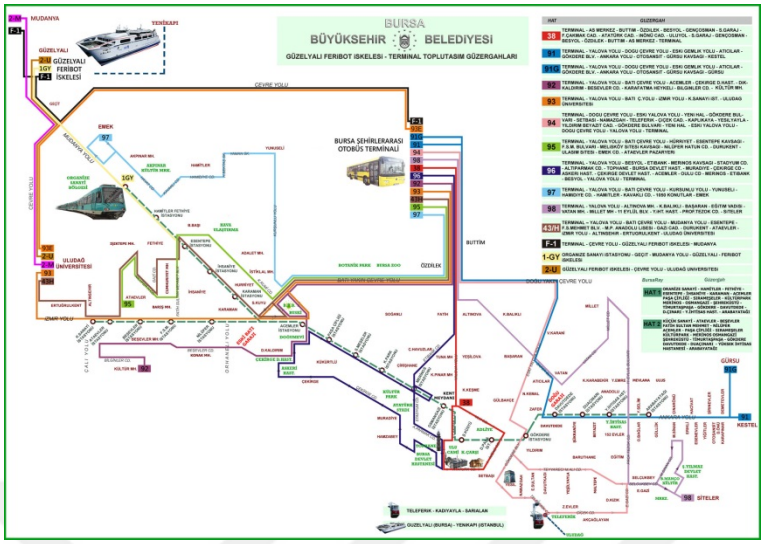
Tarihin İzinde rotası için hazırlanan detaylı paftalara EK – A'da yer verilmiştir.

4.6.4 Ulaşım Önerileri

Hisar, kent merkezinde yakınlığı ile kent içi ulaşım ağının bir parçasıdır. Atatürk Caddesi ile Muradiye arasında geçiş sağlayan Hasta Yurdu Caddesi, Pınarbaşı Mahallesi'nden merkeze ulaşım sağlayan Kazım Baykal Caddesi, Kavaklı ve Ortapazar Caddeleri Hisar'ın en yoğun akslarıdır.

Burulaş (Bursa Ulaşım – Toplu Taşım İşletmeciliği Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş.)'ın kent dışından gelenler için kent içi ulaşım şeması bulunmaktadır. [92] (Şekil 4.57) Güzelyalı Feribot İskelesi yoluyla İstanbul Yenikapı üzerinden Bursa'ya ulaşım sağlanmaktadır. Öte yandan Bursa Şehirlerarası Otobüs Terminali yoluyla Türkiye'nin her yerinden ulaşım mümkün olmaktadır. Toplu taşıma araçları ile Hisar'a ulaşım gerçekleştirilmektedir. Kent içi toplu ulaşım otobüsler, tramvay (İpek Böceği) hafif raylı sistem ile sağlanmaktadır. Hisar içine giren tek toplu taşıma aracı otobüstür. Bunlar dışında özel araçlar ve Bursa gezi otobüsü (sightseeing tour) araç yoğunluğunun diğer kısmını oluşturmaktadır. Kentin doğu – batı ekseninde uzanan hafif raylı sistemin

Hisar'a en yakın durağı Şehreküstü'dür. Otobüs ulaşımı ise Hisar içine ve Altıparmak Caddesi üzerinde Balibey Han önüne kadar sağlanmıştır.

Şekil 4. 57 Güzelyalı Feribot İskelesi – Terminal Toplu Taşıma Güzergahları (Kaynak: Burulaş)

Hisar'ın değerlerini tanıtmaya yönelik önerilen gezi rotalarının işlerliği, Hisar içi ulaşım sorunlarına çözüm üretilmesine bağlıdır. Var olan sokak dokusunun canlanmasına yönelik öneriler de gezi rotalarına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda Şekil 4.58'de verilmiş "Bursa Hisar'da Gezi Rotalarına Yönelik Ulaşım ve Sokaklar İçin Kullanım Önerileri" hazırlanmıştır.

Hisar Atatürk Caddesi ve Altıparmak Caddesi aksındaki yoğun trafikten etkilenmektedir. Bu ana aksın Muradiye'ye ulaşan kolu Osmangazi Caddesi ve Hastayurdu Caddelerinin sıralandığı akstır. Bu bölgelerde oluşabilen araç trafiği sıkışıklığının temelinde yatan sorunlardan biri otopark problemidir. Tarihi çevreye bağlı olarak yolların darlığı ve caddelere park edilen araçlar günün yoğun saatlerinde trafik sıkışıklığına sebep olmaktadır. Bununla ilgili olarak alanda belirlenecek yerlere az katlı olmak üzere mekanik otoparkların yerleştirilmesi önerilmiştir.

Trafik sorununa bir çözüm önerisi de alternatif ulaşım araçlarının kullanımıdır. Genellikle Uzakdoğu ülkelerine özgü bir araç olarak görülen tuktuklar, Portekiz'in Lizbon şehrinde de turistik amaçlı kullanılmaktadır. Hisar Semti içinde gezilerde veya kısa süreli ulaşım aracı olarak bisiklet kullanımı önerilebilir. Ancak bu uygulama için ana caddelerde bisiklet yolları oluşturulmalı ve sokaklardaki araç trafiği düzenlenmelidir.

Şekil 4. 58 Hisar Geneline Yönelik Ulaşım Önerileri (Detay için EK-A)

Yaya kullanımının kolaylaşması için Hisar yamaçlarında düşey ulaşımı sağlayan yürüyen merdivenler kullanılabilir. Paftada verilen Toledo örneğinde yamaca adapte uygulanmış ve peyzajda gizlenmiş bir yürüyen merdiven görülebilmektedir.

Hisar'da ana caddeler dışında kalan sokak dokusu genellikle bakımsız ve kentsel donatısı yetersiz olarak gözlenmiştir. Kamusal alan olarak sokakların bakımının yapılması, dar ve çıkmaz sokakların tarihi çevre ile gösterdiği bütünlük vurgulanmalıdır. Araç trafiği yoğun olmayan sokaklarda rekreatif işlevlendirmeler mümkün olabilir. Yerel kullanıcıların ve ziyaretçilerim keyifle kullanacağı, peyzaj öğeleri ile zenginleştirilmiş sokaklar Hisar'ın kentsel bütünlüğüne katkı sağlayacaktır.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Hisar'ın sürdürülebilir, katılımcı ve kent hayatı içinde etkin biçimde kullanılan bir alan haline gelmesine yönelik hazırlanmıştır.

Birinci bölümde, yapılan literatür taraması, tezin amacı ve tezde ulaşılması beklenen sonuç açıklanmıştır.

İkinci bölümde; açıklanan kavramların, Hisar Semti'nin tarihi katmanlarının irdelenmesi ve tarihi mekanlarının etkin kullanımına yönelik önerilerin altyapısını oluşturması amaçlanmıştır.

"2.2.3 Kentsel Değerler Neden Korunmalıdır?" başlığı altında kentin doğal ve kültürel değerlerinin, kent belleği aracılığıyla, kent ve toplum üzerindeki etkileri anlatılmıştır. Tarihi çevrenin değerini ortaya koyan koruma ölçütleri; özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değer, enderlik – teklik değeri, grup değeri, kullanım değeri ve folklorik değer olarak sırayla açıklanmıştır. Bu bölümde açıklanmış kavram ve ölçütlere tezin pek çok noktasında gönderme yapılmıştır. Özellikle koruma bilincini artırmak için koruma ölçütlerinin vurgulanmasına değinilmiştir.

Kentsel arkeolojinin kültürel miras olarak değerine, kentsel arkeoloji kavramının tanımı ve gelişme sürecine ve karşılaşılan sorunlar özelinde yerel yönetimlerin arkeolojik mirasa yaklaşımına yer verilmiştir. Kentsel arkeoloji bağlamında "Bölüm 3 – Hisar'da Kentsel Doku ve Kentsel Katmanlar" ana başlığı altında Hisar'ın arkeolojik

katmanlarının tanımlanması üzerinde durulmuş, analizlerde arkeolojik katmanlara yer verilmiştir. “Bölüm 4 – Hisar’da Tarihi Mekanların Etkin Kullanımına İlişkin Sorunlar, Potansiyeller ve Öneriler“ ana başlığı altındaki önerilerde, Hisar’ın taşınır ve taşınmaz arkeolojik varlıkların tanımlanmasına, kent hayatına katılmasına ve sunumuna vurgu yapılmıştır.

“2.4 Kentsel Değerlerin Sunum Yöntemi Olarak Kültür Rotaları” bölümü, bu tez çalışmasının ürünü olarak ortaya konan gezi rotalarının kavramsal temelini oluşturmuştur.

Bölüm 3, Hisar’da kentsel doku ve katmanlar açıklanırken Bursa tarihi ve kentsel gelişimine değinilmiştir. Hisar Semti, Bursa kent merkezinin bilinen ilk kuruluş noktası olmasıyla kentsel gelişimin başladığı noktadır. Bölümün devamında Hisar’ın doğal ve kültürel değerleri anlatılırken 2.2 bölümünde yapılmış sınıflandırma dikkate alınmıştır.

3.4 Analizler bölümünde, Hisar’ın doğal ve kültürel değerleri analizi, ulaşım ağı analizi ve kullanıcı türleri ve yoğunluğu analizleri verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, Hisar’ın doğal ve kültürel değerleri bakımından özgün bir tarihi çevre olduğu çıkarımı yapılmıştır.

Ulaşım ağı analizinde Hisar’ın kent ile bağlantısının ana akslar üzerinden sağlandığı ve transit geçişlerin yoğun olduğu görülmüştür. Kamusal alan ve ulaşım ağı olarak sokaklarının potansiyelinin yeterince değerlendirilmediği sonucuna varılmıştır.

Kullanıcı türleri ve yoğunluğu analizi sonucunda Hisar’ın yeşil alanlarının yerel kullanıcı tarafından yeterince kullanılmadığı, ziyaretçilerin en bilinen Tophane Parkı ve yakın çevresinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu bakımdan yerel kullanıcıların ve ziyaretçilerin çok katmanlı kentsel alan olarak Hisar’ı yeterince etkin kullanamadıkları tespit edilmiştir.

Bu analizler sonucunda günümüzde Hisar’ın potansiyeli doğrultusunda yeterince tanımlanamadığı ve etkin kullanılamadığı sonucuna varılmıştır.

Dördüncü bölümde yukarıda açıklanmış analizler ve tarihi alanların koruma ve etkin kullanımına yönelik yaklaşımlar dikkate alınarak Hisar’da tespit edilen sorunlar ve potansiyeller ortaya konmuştur. Bu tespitler sonucunda Hisar’ın tarihi alanlarının kent

yaşamına katılması için öneriler geliştirilmesinin Hisar ve Bursa için kültürel ve sosyal bir kazanım olacağı düşünülmüştür.

Bu tez çalışması kapsamında Hisar'ın tarihi alanlarının etkin kullanımına yönelik öneriler şöyle sıralanmıştır:

- Koruma Bilincini Artırma: Dünyada gelişen koruma ve koruma bilinci oluşturma konusunda Hisar özelinde çalışmalar üretilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Hisar özelinde uygulanabilecek önerilerle koruma bilincinin inşa edilmesi, tarihi alanların korunmasında fayda sağlayacaktır.
- Doğal Değerlerin Korunması: Kirliliğin ve güvenlik sorununun önüne geçilmesi öncelikli olmak üzere, Hisar'ın doğal alanları yeniden düzenlendiğinde tarihi çevreye peyzaj oluşturan ve onunla bütünleşen doğal çevre elde edilmesi mümkündür. Bu bağlamda yapılacak çalışmalar Hisar'ın doğal ve tarihi çevre değerini artıracaktır.
- Arkeoparklar: Arkeopark alanlarının kente kazandırılması, tarihi katmanlarla ilgili farkındalığı artıracaktır.
- Taşınır Kültür Varlıklarının Sunumu: Taşınır kültür varlıklarının alan içinde belirlenmiş alanlarda sunumu, kültürel zenginliğin kamuya aktarılması yoluyla koruma bilincini artırmaya yardımcı rol oynamaktadır.
- Arkeolojik Alanların Tanımlanması: Kazı yapılmış veya kazısı devam eden arkeolojik alanların tanımlanarak kente kazandırılması, Hisar'ın kültürel katmanlarının tanımlanmasına olanak sağlayacaktır. Alanın kültürel zenginliğinin artması kent içindeki tarihi alan olarak Hisar'ın tarihi değerini artıracaktır.
- Belirlenen alanlarda tarihi çevrenin etkin kullanım önerileri: Bu tez kapsamında birer kentsel değer olarak üzerinde durulmuş alanların yeniden düzenlenmesi, bu alanların kent yaşamına canlılık katmasına olanak sağlayacaktır. Sosyal ve kültürel ortamın gelişmesi, kent kullanıcılarını ve kentsel mekanı günümüzden daha olgun bir seviyeye taşımaya olanak sağlayacaktır.

- Hisar'ın doğal ve kültürel değerlerinin sunumu; gezi rotaları: Hazırlanan gezi rotaları ile Hisar'ın doğal ve tarihi alanlarının, kentliler ve ziyaretçiler için, bir bütün olarak algılanmasına yardımcı olacaktır.
- Ulaşım önerileri: Hisar'ın erişilebilirliğini artırmaya yöneliktir. Yerel kullanıcıların hayatını kolaylaştırmanın yanı sıra turistik amaçlı gelenlerin de alana ulaşımını ve alan içinde dolaşımını kolaylaştırmaya yöneliktir.

Hisar için hazırlanmış bu öneriler, bu tez çalışması kapsamında araştırılmış kavramlar, analizler ve tespitlerin ürünüdür. Bununla beraber Hisar için uygulanabilecek alan yönetimi çalışmasının yalnızca bir bölümünü oluşturabilir.

Hisar, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne girmiş alanların sınırında ve ulaşım aksı üzerindedir. Hisar'da bütüncül koruma ve koruma bilincini artırma çalışmalarına ivme kazandırılması, alanın dünyaca tanınmasına olanak sağlayabilir. Bununla birlikte sanal ortamda yapılacak tanıtım çalışmalarının yoğunlaştırılması erişilebilirliği artıracaktır.

KAYNAKLAR

[1] Rittersberger-Tılıç, H. (2013). Kent Sosyolojisi, AÖF Yayınları, Eskişehir.

[2] Gürel, S. (1970). Kent Planlamasına Giriş ve Çevre Kavramı, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.

[3] Kaya, E. (2007). Kentleşme ve Kentlileşme, Genişletilmiş 2. Baskı, Okutan Yayıncılık, Ankara.

[4] Özaslan, N. (1996). "Tarihsel Kent ve Çağdaş Kentsel Tasarım Sorunu", Mimarlık Dergisi, 270: 34-36.

[5] Rossi, A. (1982). Architecture of the City, MIT Press, Cambridge, MASS.

[6] Ahunbay, Z. (2011). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.

[7] Carta del Restuaro (1931). Çev: Doç. Dr. Aygül Ağır.

[8] Turgut, S. (2013). Kentsel ve Çevresel Koruma, AÖF Yayınları, Eskişehir.

[9] Venedik Tüzüğü (1964). Çev: Prof. Dr. Cevat Erder.

[10] Madran, E. (1996). "Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında (1920-1950) Koruma Alanının Örgütlenmesi – I", ODTÜ MFD, 16 (1): 59-97.

[11] Dinçkar Sel, B. (2013). Kentsel ve Çevresel Koruma, AÖF Yayınları, Eskişehir.

[12] T.C. Resmi Gazete, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (18113), 21.07.1983, 22: 444.

[13] ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013).

[14] Academia, The Architecture of the City – City as Evaluated by Aldo Rossi Book Review, https://www.academia.edu/1940198/The_Architecture_of_the_City_city_as_evaluated_by_Aldo_Rossi, 18 Ekim 2016.

[15] Hasol, D. (2002). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.

[16] T.C. Resmi Gazete, Kentsel Sitler, Koruma Ve Kullanma Koşulları. (681), 25.01.2017, 1-4.

[17] Zeren, N. (1991). Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[18] Aydeniz, N. E. (2009). "Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi Ve Türkiyedeki Yansımaları", Journal of Yasar University, 4 (16): 2501 – 2524.

[19] Özdoğan, M. (2006). Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

[20] Osman Hamdi Bey, Osman Hamdi Bey Biyografisi, http://www.osmanhamdibey.gov.tr/TR,50945/biyografi.html, 27 Aralık 2016.

[21] Özaslan, N. (1996). "Tarihsel Kent ve Çağdaş Kentsel Tasarım Sorunu", Mimarlık Dergisi, 270: 34-36.

[22] European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised), (1992).

[23] Belge, B. (2004). "Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama", Planlama Dergisi, 2004 (4): 48-56.

[24] Yıkıcı, A. (2010). Kentsel Arkeolojik Alanların Korunmasına Yönelik Planlama Yaklaşımları: Yenikapı Arkeolojik alan Yönetim ve Yönlendirme Rehberi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

[25] Durusoy, E. (2013). "Geçmişten Geleceğe Bir Yol Olarak Kültürel Rota", TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni, 223: 15-20.

[26] Council of Europe, Enlarged Partial Agreement on Cultural Routes, http://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/cultural-routes, 25 Nisan 2017.

[27] Türkiye Büyük Millet Meclisi, Kültür Yollarına İlişkin Genişletilmiş Kısmı Anlaşmayı Tesis Eden CM / RES (2010) 53 Sayılı Karar, http://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0686.pdf, 25 Nisan 2017.

[28] Karataş, E. (2015). Kültür Rotaları Planlama Rehberi, ÇEKÜLVakfı – Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul.

[29] Omnes Viae: Roman Route Planner, Prvsad Olympvm, http://www.omnesviae.org, 25 Nisan 2017.

[30] Culture Routes, Cultural Routes of the Council of Europe, http://culture-routes.net/cultural-routes, 25 Nisan 2017.

[31] Cultur Routes Society, Culture Routes in Turkey, http://cultureroutesinturkey.com/tr/, 25 Nisan 2017.

[32] Küçükyalı Arkeopark, Kültürel Rotalar, https://kyap.ku.edu.tr/?q=tr/node/44, 25 Nisan 2017.

[33] ÇEKÜL, Koruma ve Kalkınmada Yeni Bir Araç Olarak Kültürel Rotalar, http://www.cekulvakfi.org.tr/haber/koruma-ve-kalkinmada-yeni-bir-arac-olarak-kulturel-rotalar, 25 Nisan 2017.

[34] Mysia Yolları (2016). Nilüfer Belediyesi Yayını, Bursa.

[35] Bursa, Coğrafya, İklim Nüfus, http://www.bursa.com.tr/bursanin-cografyasi-iklimi-ve-nufusu, 06 Aralık 2016.

[36] Tanıtkan, R. P. (2008). Türkiye Cumhuriyeti'nin Seksen Beşinci Yılında Bursa, Ajans – Türk Basın ve Basım A.Ş., Bursa.

[37] Çahantimur, A. (2007). Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo-kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

[38] Özkan, E. , Önal, F. (2009) Hisarkeoloji: Bursa Hisar İçi Kazıları ve Ele Geçen Buluntular 2000-2009, Bursa Osmangazi Belediyesi Yayını, Bursa.

[39] Türkün Dostoğlu, N. (2011). Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler, BBŞB Yayınları, Bursa.

[40] Oğuzoğlu, Y. (2013). 8500 Yıllık Uyarlığın İzinden Bursa Tarihi, Bursa Kültür A.Ş. Bursa.

[41] Kaplanoğlu, R. (2001). Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları), Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul.

[42] Tekeli, İ. (2000). "Bursa'nın Tarihinde Üç Ayrı Dönüşüm Dönemi'', Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bursa ve Yöresi Uluslararası Kongresi, 6-8 Mayıs 1999, Bursa.

[43] Yenal, E. (2011). Osmanlı (Baş) Kenti Bursa, Bursa Kültür A.Ş. Yayınları, Bursa.

[44] Samih, R. (1995). "Bursa'nın Gelişimi ve Tarihi Doku", Arkitekt, 432 (95): 38-39.

[45] Akkılıç, Y. (2002). Bursa Ansiklopedisi, Burdef Yayınları, İstanbul, 4: 1628.

[46] Kaplanoğlu, R. (2008). "Bursa'da Kentsel Dönüşüm", Bursa Defteri, 31: 29.

[47] Özcan, K. (2006). "Tanzimat'ın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Plânlama Deneyimleri (1839–1908)", Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi, 7 (2): 149-180.

[48] Academia, Bursa'nın Kentsel Gelişmesi ve Şehir Haritaları, https://independent.academia.edu/RKaplanoğlu, 26 Nisan 17.

[49] Kaprol, T. (2002). "Cumhuriyet Sonrası 1930-1985 Yılları Arasında Bursa'da Mimari Gelişim", Uludağ Üniversitesi Mühendislik – Mimarlık Fakültesi Dergisi, 1 (2): 171-184.

[50] Koyunlular, H. (2007). Bursa Kentine Çözümler – Sempozyum Bildiriler Kitabı, Bursa Gazetecilik Yayın A.Ş., Bursa.

[51] Doğancı, K. (2005). Osmangazi ve Bursa Sempozyumu - Payitaht Bursa'nın Kültürel ve Ekonomik İlişkileri Bildiri Kitabı, Osmangazi Belediyesi Yayınları, Bursa.

[52] Bilenser, E. (2014). Prusia'dan Bursa'ya 8500 Yıldır Üreten Kent, Yapı Kredi Kültür Yayıncılık , İstanbul.

[53] Kaplanoğlu, R. (2006). Bursa'nın 3. Boyutu - Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Koleksiyonu (1904-1912), Bursa Büyükşehir Belediyesi Bursa Kültür A.Ş. Yayınları, Bursa.

[54] Kepecioğlu, K. (2010). Bursa Kütüğü, Bursa Büyükşehir Yayınları, Bursa.

[55] Maydaer, S. (2009). Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt: Hisar, Emin Yayınları, Bursa.

[56] Elbas, A. ve Erdönmez, A. (2013). 8500 Yıllık Uygarlığın İzinden Bursa Tarihi, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.

[57] Gabriel, A. (1958). Bir Türk Başkenti Bursa, E. De Boccard, Paris.

[58] Kaplanoğlu, R., Elbas , A. ve Çalıkuşu, E. (2006). Bizim Mahalle – Hisar Bölgesi, Molla Gürani Mahallesi, Altan Matbaacılık, Bursa.

[59] Çahantimur, A., (2013). Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Önerisi - Bursa Osmangazi İlçesi Hisar Bölgesi Yönetim Planı Hazırlamaya Yönelik Araştırma Projesi Final Raporu, BBŞB, Bursa.

[60] Dostoğlu, N. (2001). Osmanlı Döneminde Bursa, Stil Matbaacılık, İstanbul.

[61] Bursa Wiki, Bursa Anıtlarının Cinsleri, http://www.bursa.com/wiki/Bursa_Anitlarinin_Cinsleri, 25 Nisan 17.

[62] Dünya Mirası Bursa, Hanlar Bölgesi, Sultan Külliyeleri, Cumalıkızık – Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu (Yetişkinler İçin Kitap), BBŞB, 2015.

[63] Bursa (Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyeleri) Ve Cumalıkızık Yönetim Planı (2013). BBŞB, Bursa.

[64] Naycı, N. (2014). "Arkeolojik Alan Yönetiminde Sürdürülebilir Yaklaşımlar: Aspat (Strobilos) Alan Yönetimi Çalışmaları" METU JFA, 31 (2): 189-207.

[65] Yenal, E. (1996). Bir Masaldı Bursa, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

[66] T.C. Resmi Gazete, Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, (26006), 27.11.2005.

[67] ICOMOS Kültürel Miras Alanlarının Canlandırılması ve Sunumu Tüzüğü (The ICOMOS Charter of Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites) (2008).

[68] "The protection of cultural heritage: Rules, practices, and education" G7 Zirvesi Raporu (2017).

[69] Yoloğlu, A. C. ve Uçar, M. (2015). "Kültür Varlıkları ve Koruma Konusunda Aktif Öğrenme Temelli Tasarlanan Bir TÜBİTAK-4004 Projesi Değerlendirmesi", Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3): 1043-1062.

[70] Yeni Dönem Gazetesi, Bursa'nın Montmartre'si Ressamlar Sokağı, http://www.yenidonem.com.tr/haber/guncel/bursanin-montmartresi'ressamlarsokagi/23775.htm, 22 Temmuz 2017.

[71] Arkeoloji Haber, Bursa'da Burçları ve Mevsimleri Anlatan 1800 Yıllık Mitras Mozaiği Bulundu, http://arkeolojihaber.net/2016/08/17/bursada-burclari-ve-mevismleri-anlatan-bin-800-yillik-mitras-mozagi-bulundu/, 14 Ekim 2016.

[72] Arkeoloji Haber, Bursa'da Hisar İçi Bölgesine Arkeopark Kuruluyor, http://arkeolojihaber.net/2016/02/25/bursada-hisar-ici-bolgesine-arkeopark-kuruluyor/, 14 Ekim 2016.

[73] Şahin, D. (2009). "The Zodiac in Ancient Mosaics – Representation of Concept of Time, Journal of Mosaic Research, 3: 95.

[74] Arkeoloji Haber, Bursa'daki Antik Sinagogdan Kalan 1700 Yıllık Zodyak Mozaiği Hala Kayıp, http://arkeolojihaber.net/2010/06/17/bursadaki-antik-sinagogdan-kalan-bin-700-yilik-zodyak-mozaigi-hala-kayip/, 14 Ekim 2016.

[75] Archdaily, St. Anthony Industrial Archeological Park, https://www.archdaily.com/169963/st-antony-industrial-archaeological-park-scheidt-kasprusch-architekten, 15 Mart 2016.

[76] BBŞB Bursa Ve Cumalıkızık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu, Dünya Mirası Adaylık Dosyası, 2013.

[77] T.C. Resmi Gazete, Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, (4434), 05.08.1999.

[78] Kolektif (2010). Yaşayan Müze Kent Bursa, BBŞB Yayını, Bursa.

[79] Bursa'da Kültür, Tophane'deki Kazılarda 2014 Yılında Durum, http://www.bursadakultur.org/tophanede_kilise.htm, 15 Ekim 2016.

[80] Eyice, S. (1962). "Bursa'da Osman ve Orhan Gazi Türbeleri", Vakıflar Dergisi, 5: 131-147.

[81] Milliyet, Sur Üstü Kazısından Nakşi Tekkesi'nin Temelleri Çıktı, www.milliyet.com.tr/surustukazisindannaksitekkesininbursayerelhaber349271/, 14 Ekim 2016.

[82] Sertoğlu, M. (1954). "Bursa Edirne ve Sarayları ve Eski Saray", Resimli Tarih Mecmuası, İstanbul, 5 (59): 3461-3466.

[83] Özeren, Ö., Hançer, K., Ünal, F. (2001). "Bursa – Bizans ve Osmanlı Yapı Kompleksi Kazısı 2000" 12. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Kuşadası.

[84] Osmangazi Belediyesi Hisar Bölgesi Arkeojeofizik Yeraltı Radarı İncelemeleri Raporları, 2007.

[85] Arkeoloji Haber, Bursa Bey Sarayı Kazılarla Ortaya Çıkartılıyor, http://arkeolojihaber.net/2009/10/04/bursada-bey-sarayi-kazilarla-ortaya-cikartiliyor/, 02 Eylül 2016.

[86] Arkeoloji Haber, Bursa'da 2400 Yıllık Bithynia Sarayının Tünelleri Bulundu, http://arkeolojihaber.net/2016/08/02/bursada-2-bin-400-yillik-bithynia-sarayinin-tunelleri-bulundu/, 14 Ekim 2016.

[87] Arkeoloji Haber, Bursa Kalesi Restorasyonunda Bizans Dönemi Tünelleri Bulundu, http://arkeolojihaber.net/2016/04/19/bursa-kalesi-restorasyonunda-bizans-donemi-tunelleri-bulundu/, 14 Ekim 2016.

[88] BBŞB Basın ve Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü Basın Bülteni, 19 Nisan 2016.

[89] Barcelona, Museu D'Historia de Barcelona, http://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/en/, 18 Temmuz 2016.

[90] Trip Advisor, Museu D'Historia de Barcelona - MUHBA, https://www.tripadvisor.co.uk/LocationPhotoDirectLink-g187497-d244210-i174087219-Museu_d_Historia_de_Barcelona_MUHBA-Barcelona_Catalonia.html, 19 Temmuz 2016.

[91] Visit My Country: Bosnia Herzigovina, Museum of the Monastery of St. Anthony in Humac,

www.visitmycountry.net/bosnia_herzegovina/en/index.php/museums/161-kultura/muzeji/ljubuski-muzej/115-museum-of-the-monastery-of-st-anthony-in-humac, 19 Temmuz 2016.

[92] Burulaş, Güzelyalı İskelesi – Terminal Ulaşım Şeması, https://www.burulas.com.tr, 19 Temmuz 2016.

EK-A

ANALİZ VE ÖNERİ ÇİZİMLERİ

EK –A'da Bölüm 3 ve Bölüm 4'te metin içinde verilen çizimler A3 boyutunda eklenmiştir. Bunlar:

Bölüm 3'te:

- Çalışma alanı sınırları
- Doğal değerler
- I. Derece arkeolojik alan sınırları
- III. Derece arkeolojik alan sınırları
- Hisar çevresindeki tampon bölgeler ve tarihi alanlar
- Hisar'ın doğal ve kültürel değerleri
- Hisar'da kullanıcı türleri ve yoğunluğu
- Hisar'da ulaşım ağı

Bölüm 4'te:

- Hisar'da sorunlar
- Hisar'ın potansiyelleri
- Belirlenen öneri alanları
- Öneri alanları ile HYPÖFR öneri alanlarının çakıştırılması
- Taşınabilir arkeolojik eserlerin sunumuna yönelik öneri alanları
- Saltanat Kapı ve Haşim İşcan Parkı'nın etkin kullanımına yönelik öneriler

- Cilimboz Vadisi, Pınarbaşı Parkı ve Yer Kapı Surlar arasının etkin kullanımına yönelik öneriler
- Hisar yamaçlarının etkin kullanımına yönelik öneriler: yeşil alan ve rekreasyon düzenlemeleri
- Hisar gezi rotaları ve ilgili paftalar
- Hisar gezi rotalarına yönelik ulaşım ve sokaklar için kullanım önerileri

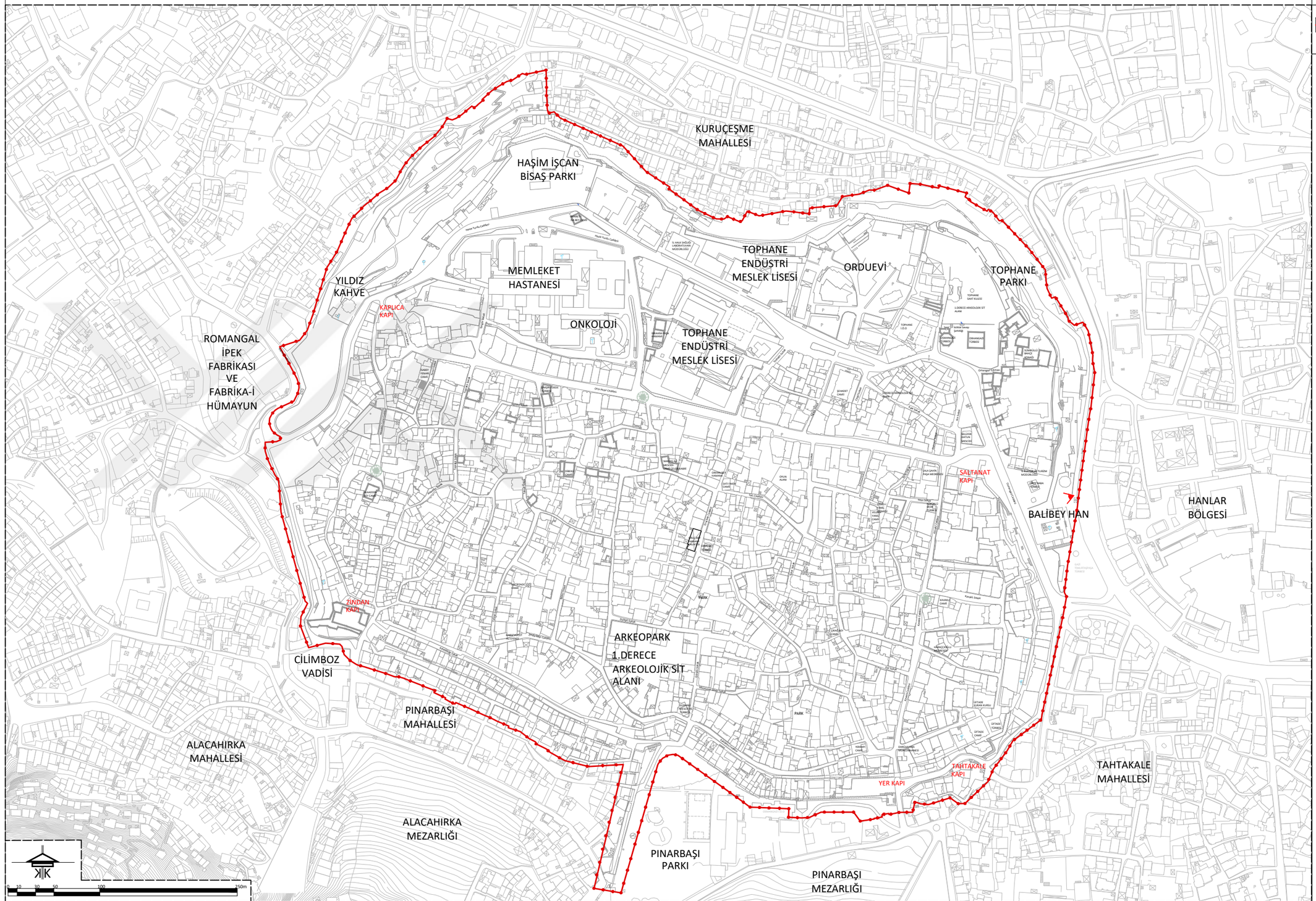
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - HİSAR

ÇALIŞMA ALANI SINIRLARI

LEJANT

ÇALIŞMA ALANI SINIRI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - HİSAR

ALANA DEĞER KATAN DOĞAL ÇEVRE

LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- HİSAR YAMAÇLARI
- PINARBAŞI PARKI
- MEZARLIKLAR
- CİLİMBOZ VADİSİ

KURUÇEŞME MAHALLESİ
HAŞİM İŞCAN BİSAŞ PARKI
TOPHANE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
ORDUEVİ
TOPHANE PARKI
YILDIZ KAHVE
KAPLICA KAPI
MEMLEKET HASTANESİ
ONKOLOJİ
TOPHANE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
ROMANGAL İPEK FABRİKASI VE FABRİKA-İ HÜMAYUN
SALTANAT KAPI
BALİBEY HAN
HANLAR BÖLGESİ
ZİNDAN KAPI
CİLİMBOZ VADİSİ
ARKEOPARK
1.DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
PINARBAŞI MAHALLESİ
ALACAHIRKA MAHALLESİ
TAHTAKALE KAPI
YER KAPI
TAHTAKALE MAHALLESİ
ALACAHIRKA MEZARLIĞI
PINARBAŞI PARKI
PINARBAŞI MEZARLIĞI

K
0 10 30 50 100 150m

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - HİSAR

I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRLARI VE ARKEOPARKLAR

LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRLARI
- ARKEOPARK

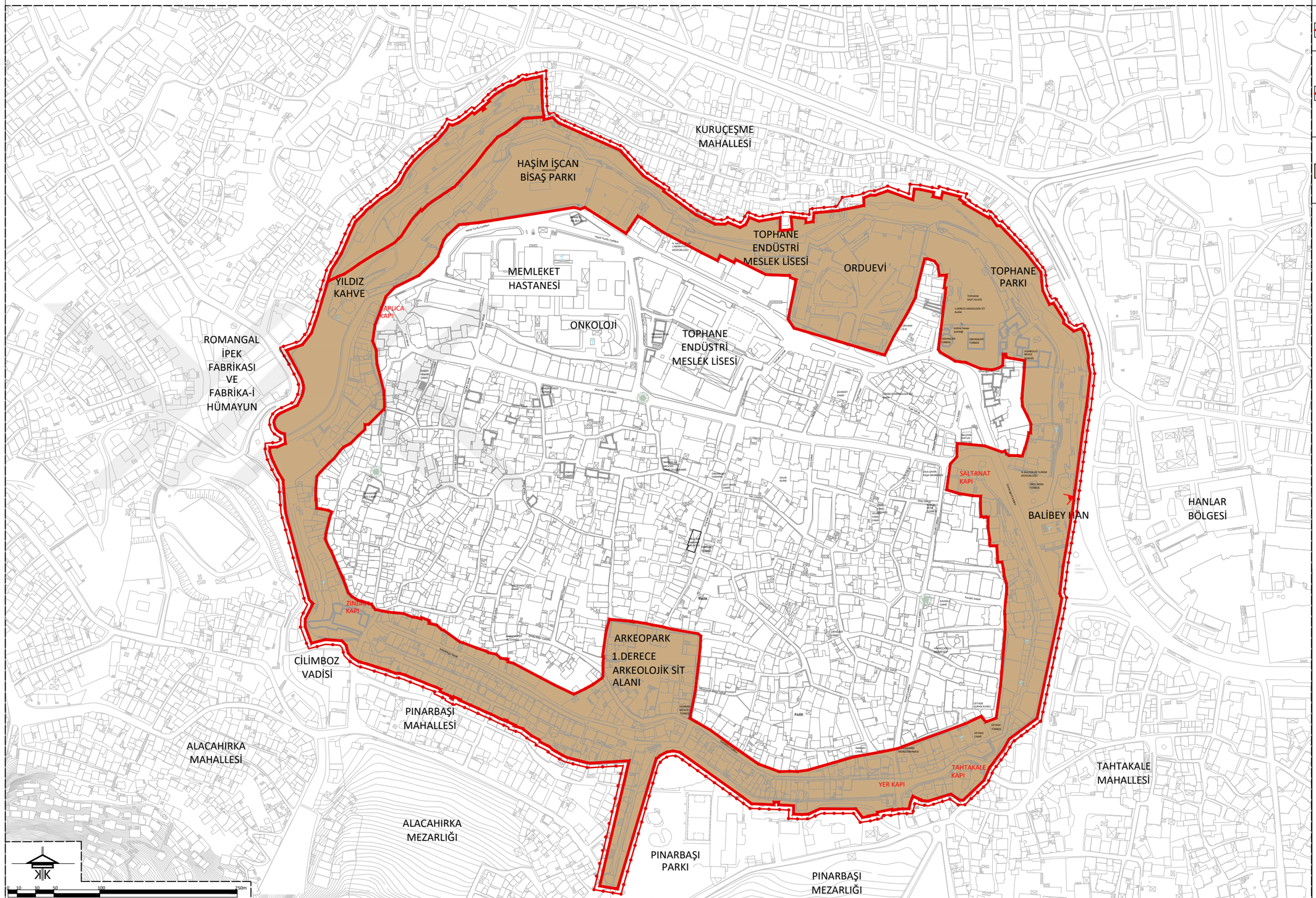
DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - HİSAR

I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRLARI

LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRLARI
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI

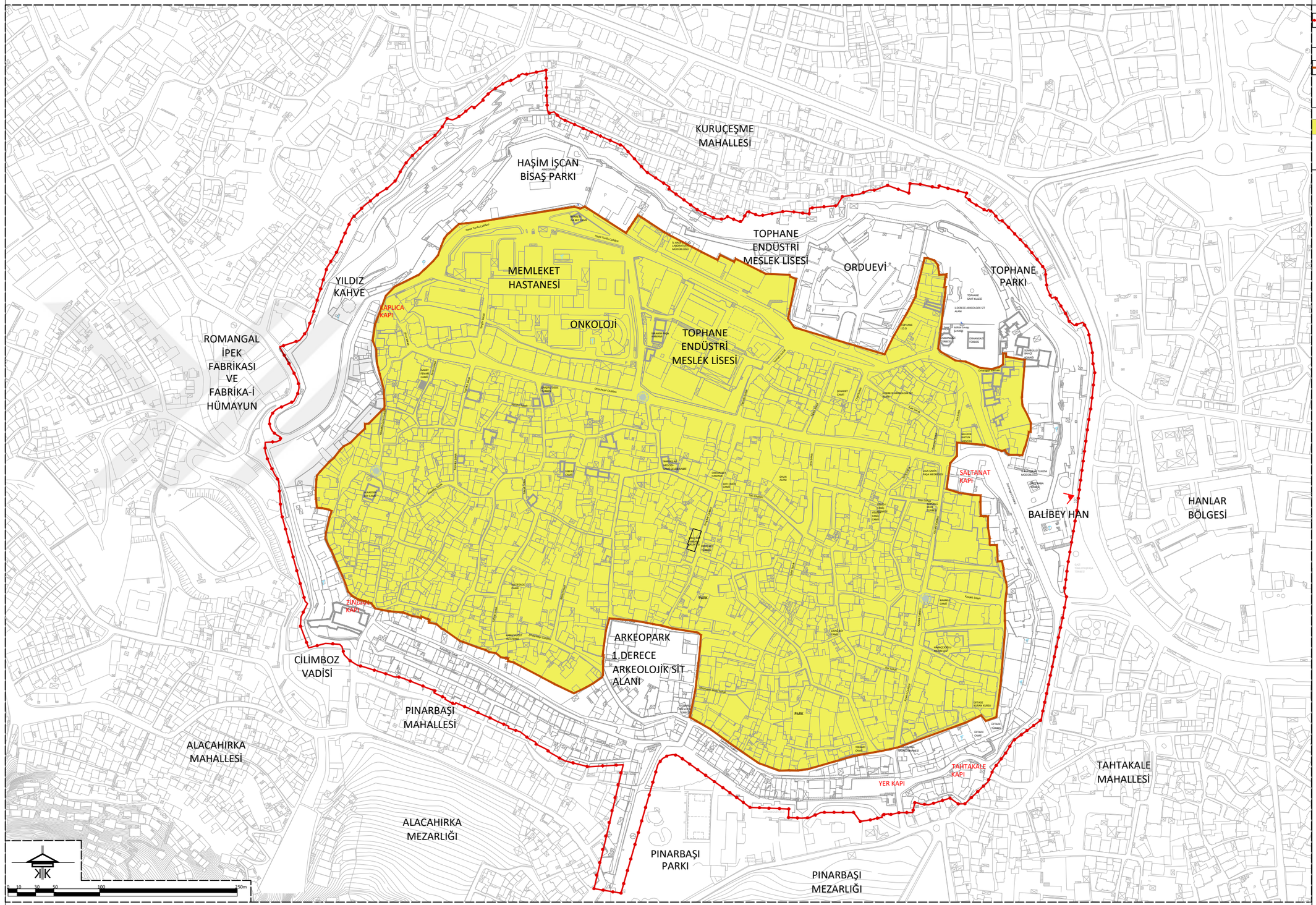
DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - HİSAR

III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRLARI

LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI
- III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI

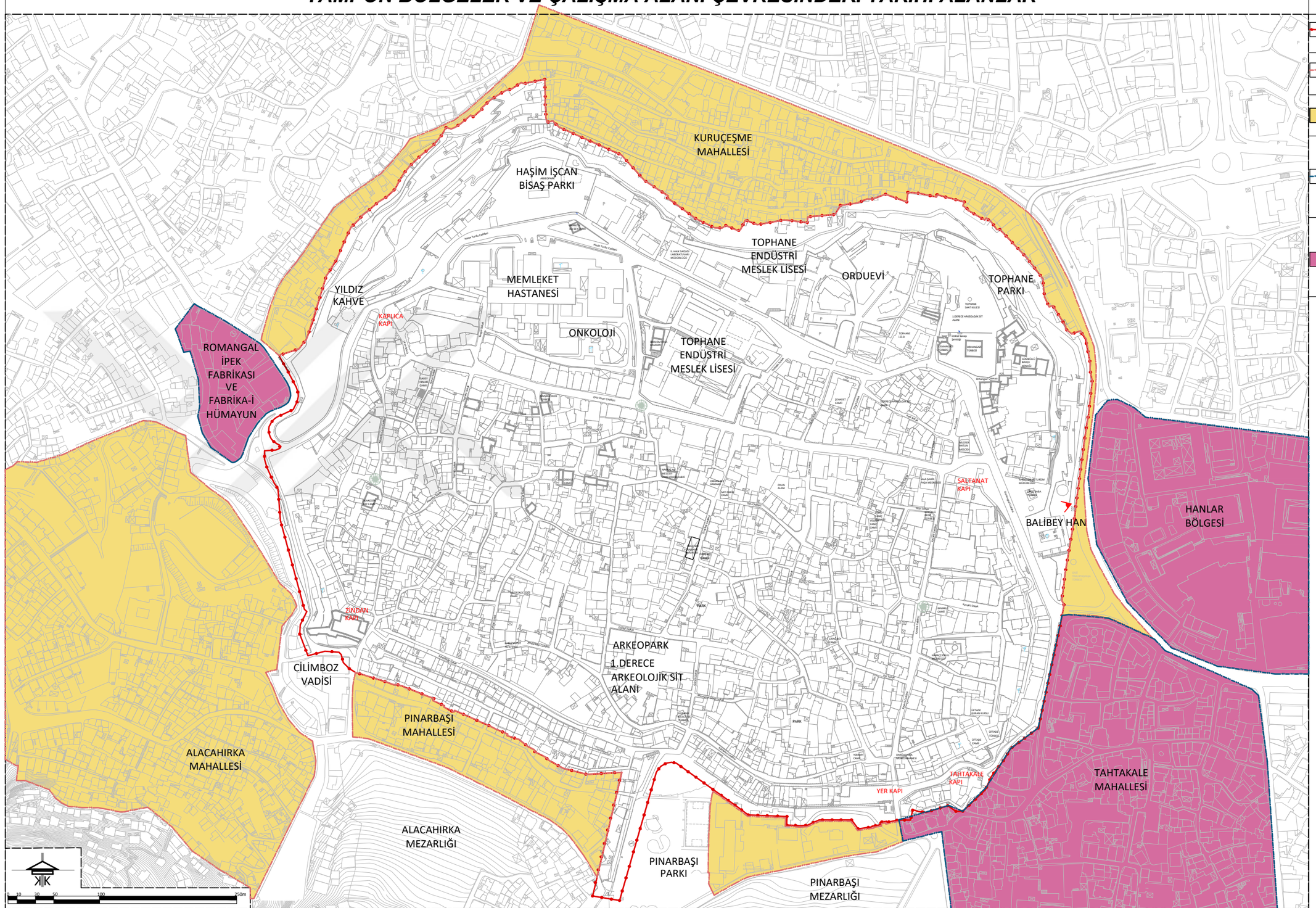
DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA - HİSAR

TAMPON BÖLGELER VE ÇALIŞMA ALANI ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ALANLAR

LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- TAMPON BÖLGE SINIRLARI
- TAMPON BÖLGELER
- ÇALIŞMA ALANI ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ALANLAR
- ÇALIŞMA ALANI ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ALANLAR

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

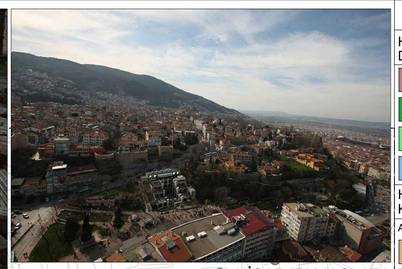
BURSA HİSAR - DOĞAL VE KÜLTÜREL DEĞERLER

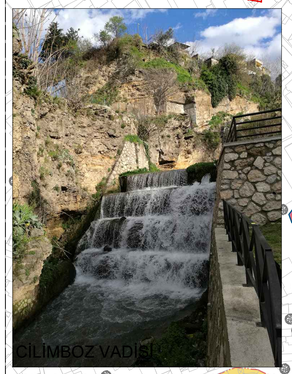
Hisar, Bursa kent merkezinde yer alan, dört mahalleden oluşan ve surlarla sınırlı bir alandır. Kuruluş öyküsüyle Bursa'nın temelini oluşturmaktadır. Kentin bilinen ilk yerleşim dokusu olması özelliğiyle tarihsel katmanlar barındırmaktadır. Prusia, Roma, Bizans ve Osmanlı izlerini okunabilmektedir. Çevresindeki tarihsel alanlar da Hisar'ın tarihi değerini artırmaktadır. BUnun yanı sıra Hisar, doğal değerlerle de çevrelenmiştir. Güneyde Uludağ ve batısında Cilimboz deresi bunlardan bazılardır.

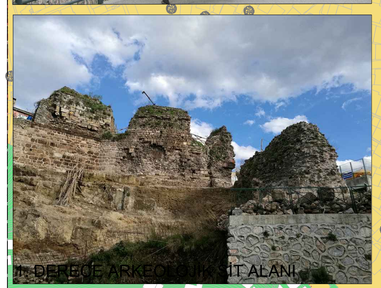

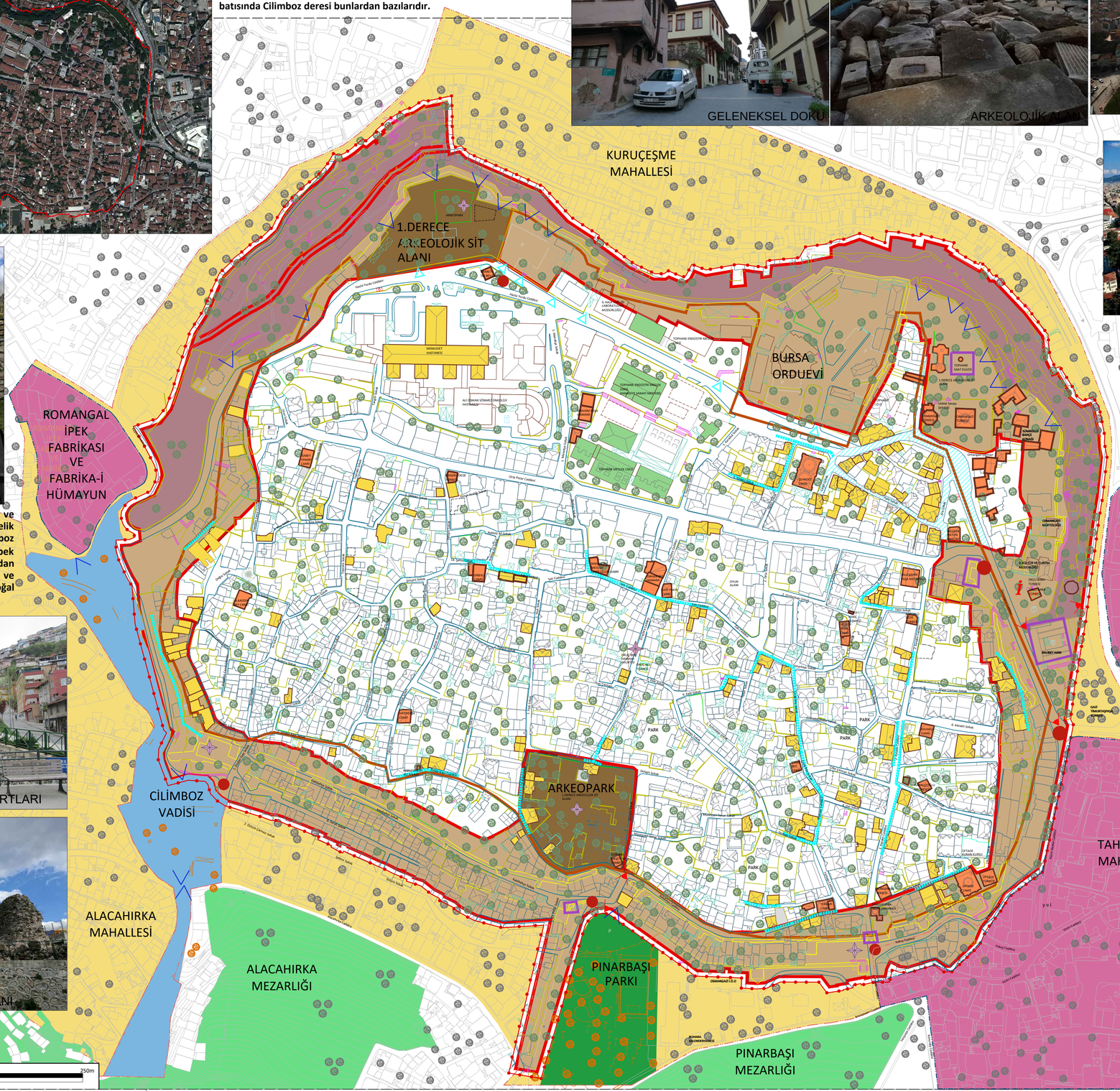

Hisar Semti surlarının sınırındaki kültürel ve doğal değerler, kent yaşamına yönelik potansiyel alanlar sunmaktadır. Cilimboz Deresi, Pınarbaşı Parkı, Romangal İpek Fabrikası ve Fabrika-i Hümayun bunlardan bazılarıdır. Cilimboz Vadisi, Alacahırka ve Pınarbaşı Mezarlıkları Hisar çevresinde doğal peyzaj alanı oluşturmaktadır.

DOĞAL VE TARİHİ DEĞERLERLE ÇEVRELENMİŞ ÇOK KATMANLI TARİHİ KENT PARÇASI

LEJANT

HİSAR VE ÇEVRESİNDEKİ DOĞAL DEĞERLER
- HİSAR YAMAÇLARI
- PINARBAŞI PARKI
- MEZARLIKLAR
- CİLİMBOZ VADİSİ

HİSAR VE ÇEVRESİNDEKİ KÜLTÜREL DEĞERLER

ARKEOLOJİK ALANLAR
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT
- ARKEOPARK

HİSAR'A DEĞER KATAN ALAN İÇİNDEKİ YAPILAR
- ANITSAL YAPILAR
- GELENEKSEL DOKUYU YANSITAN YAPILAR
- KORUNMUŞ CEPHE DOKUSU
- KORUNMUŞ SOKAK DOKUSU
- EĞİTİM YAPILARI

HİSAR'A DEĞER KATAN ALAN DIŞINDAKİ YAPILI ÇEVRE
- TAMPON BÖLGELER
- TAMPON BÖLGE SINIRLARI
- ÇALIŞMA ALANI ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ALANLAR
- ÇALIŞMA ALANI ÇEVRESİNDEKİ TARİHİ ALAN SINIRLARI

SINIRLAR
- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- KENTSEL SİT ALANI SINIRI
- PARSEL SINIRLARI

DOĞAL AÇIK ALAN ELEMANLARI
- ANIT AĞAÇ
- AĞAÇ

YAPILAR
- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
- TESCİLLİ SMÖ
- YAPI KALINTISI
- BAHÇE / AVLU / İSTİNAT DUVARI
- MERDİVEN

SEMBOLLER
- BAKI NOKTASI
- VİSTA NOKTASI
- DÜĞÜM NOKTASI
- REFERANS NOKTASI

ARKEOLOJİK ÖGELER
- ARKEOLOJİK ÖGE

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

BURSA HİSAR'DA ULAŞIM AKSLARI

Hisar bölgesinin tüm ulaşım ağı araç trafiğine açık durumdadır. Bu durum, dar sokaklarda oluşan sıkışıklıklar ve park sorunu nedeniyle ele alınması gereken bir konudur. Analizde yollar araç ve yaya yoğunluklarına göre ele alınmıştır. Kent içinden gelen yoğun araç trafiğini Muradiye bölgesine ve buna bağlantılı olarak Çekirge bölgesine taşıyan bu ana aks, toplu taşıma araçları tarafından da yoğun biçimde kullanılmaktadır.

HASTA YURDU CADDESİ

HASTA YURDU CADDESİ
MURADİYE'YE BAKIŞ

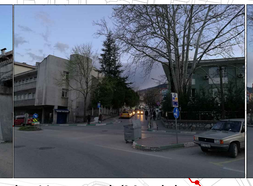
MURADİYE YÖNÜ

KURUÇEŞME MAHALLESİ

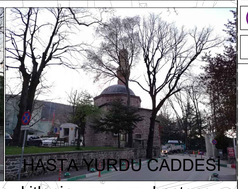

OSMAN GAZİ CADDESİ

HASTA YURDU CADDESİ

HASTA YURDU CADDESİ

HAŞİM İŞCAN BİSAŞ PARKI

ATATÜRK CADDESİ

ORTAPAZAR CADDESİ

Hisar içinden geçen ana akslardan biri de Ortapazar Caddesi'dir. Memleket ve Onkoloji Hastaneleri caddede yoğunluk yaratmaktadır.

SU SOKAK

1. KIRK ODALAR SOKAK

Kent dokusunun sıkışık olduğu alanlarda yalnızca yayaların kullanabileceği sokaklar mevcuttur. Yapıların birbirine çok yaklaşmış olması dar sokakları meydana getirmiştir.Organik yapılaşmanın beraberinde getirdiği bir başka oluşum da çıkmaz sokaklardır. Dar ve çıkmaz sokaklar ulaşım bakımından bir problem olarak görülebilir. Ancak mahalle kültürünün kaynağı ve sosyal paylaşım alanı olarak sokaklar, kentsel belleğin sürdürülebilirliği açısından potansiyel barındırır.

YILDIZ KAHVE

MEMLEKET HASTANESİ

ONKOLOJİ

TOPHANE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ

Bu aks üzerinde yer alan Bursa Devlet Hastanesi (Memleket Hastanesi) hem araç hem de yaya trafiğini artırmaktadır.Tarihi bir okul olan Tophane Endüstri Meslek Lisesi (Hamidiye Sanayi Mektebi) öğrencileri alana yaya olarak ve toplu taşımayla ulaşmaktadır.

BURSA ORDUEVİ

TOPHANE PARKI

SALTANAT KAPI

BALİBEY HAN

Turist olarak alana ulaşan kitlenin yanı sıra, hastane ve okulun oluşturduğu araç trafiği otopark problemini de beraberinde getirmektedir. Hisar'daki sıkışık parsel dokusu geniş otopark ve bekleme alanlarına izin vermemektedir. Özel otoparklar dışında Hisar bölgesinde yalnızca Haşim İşcan Parkı ve Pınarbaşı Parkı bünyesine eklenmiş otoparklar bulunmaktadır. Alanda sık kent dokusu ve arkeolojik katmanları barındıran zenginlikler, otopark için alan ayrılmasını zorlaştırmaktadır.

OSMAN GAZİ CADDESİ

HANLAR BÖLGESİ

Hisar ana aksı, yaya ve araç trafiğinin yoğun olduğu bir akstır. Kent merkezinden ve dışından gelen araçların Muradiye ve Çekirge bölgelerine ulaşmak için kullandığı bir transit yoldur. Aynı zamanda alanda bulunan hastane, okul ve ticaret yapılarına ulaşımda en çok kullanılan caddeler bu aksta yer almaktadır.

TAHTAKALE MAHALLESİ

ATATÜRK CADDESİ HEYKEL YÖNÜ

YER KAPI SURLARI

Yerkapı ile Tahtakale Kapı arasındaki sokaklar yalnızca transit kullanıcılara hizmet etmektedir. Surların iki cidardan oluştuğu kısım büyük oranda yapılaşmıştır. Ancak Yerkapı'ya açılan bölümü onarım görmüştür.

Ticari merkezi Pınarbaşı sınırından Alacahırka'ya bağlayan Kalebahçe Sokak ve Kaleboyu Caddesi'nde sur kalıntıları ve surlar arasına inşa edilmiş gecekondu tipi evler bulunmaktadır.

KALEBOYU CADDESİ

Ağırlıklı olarak konut alanı olarak kullanılan mahallelere ulaşan Pınarbaşı Mezarlığı yolunu,araçlar yayalara göre daha fazla kullanmaktadır. Dik yokuşların ard arda sıralandığı bu yol, güney mahallelerince çok kullanılan Maksem - Alacahırka hattına ulaşmaktadır.

PINARBAŞI MEZARLIĞI

0 10 30 50 100 250m

LEJANT

ULAŞIM AKSLARI

- ARAÇ TRAFİĞİ ÇOK YOĞUN AKSLAR
- ARAÇ TRAFİĞİ YOĞUN AKSLAR
- YAYA TARFİĞİ YOĞUN AKSLAR
- YAYA YOLLARI (ARAÇ GEÇEMEYECEK KADAR DAR YA DA ÇIKMAZ YOLLAR)
- YAYA YIĞILMA NOKTALARI
- MEYDANLAR
- ÜSTGEÇİT
- DÜĞÜM NOKTASI

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- VİSTA NOKTASI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

BURSA HİSAR'DA KULLANICI TÜRLERİ VE YOĞUNLUĞU

YILDIZ KAHVE'DEN HİSAR YAMAÇLARI

HASTA YURDU CADDESİ

Ana akslardan biri olarak Hasta Yurdu Caddesi, Muradiye - Atatürk Caddesi arasında köprü oluşturmaktadır. Bu nedenle transit kullanıcı oranı Hisar'ın diğer bölgelerine göre yüksektir. Hisar içindeki tarihi alanlara da bu aks üzerinden ulaşılabilir.

HASTA YURDU CADDESİ TRANSİT GEÇİŞLER

ORTA PAZAR CADDESİ

PINARBAŞI PARKI

PINARBAŞI PARKI

PINARBAŞI PARKI FETİH ŞENLİĞİ RAHVAN ATLARI

OSMAN GAZİ CADDESİ VE SALTANAT KAPI MEYDANI

Hasta Yurdu Caddesi aksı üzerinde yer alan Bursa Devlet Hastanesi (Memleket Hastanesi) hem araç hem de yaya trafiğini artırmaktadır.
Tarihi bir okul olan Tophane Endüstri Meslek Lisesi (Hamidiye Sanayi Mektebi) öğrencileri alana yaya olarak ve toplu taşımayla ulaşmaktadır.

Turist olarak alana ulaşan kitlenin yanı sıra, hastane ve okulun oluşturduğu araç trafiği otopark problemini de beraberinde getirmektedir. Hisar'daki sıkışık parsel dokusu geniş otopark ve araç bekleme alanlarına izin vermemektedir. Hisar bölgesinde yalnızca Haşim İşcan Parkı ve Pınarbaşı Parkı bünyesine eklenmiş otoparklar bulunmaktadır. Alanda sık kent dokusu ve arkeolojik katmanları barındıran zenginlikler, otopark için alan ayrılmasını zorlaştırmaktadır.

HAŞİM İŞCAN PARKI

HASTA YURDU CADDESİ

OSMAN GAZİ CADDESİ

KAZIM BAYKAL CADDESİ

PINARBAŞI PARKI Daha çok yerel kullanıcıların rekreatif aktiviteler için tercih ettiği Pınarbaşı Parkı, Fetih Kapı'yı da içine alan büyük bir meydanı içine almaktadır. Bu alanda törenler, şenlikler düzenlenmektedir. Her yıl Bursa'nın Fethi Kutlaması bu alanda yapılmaktadır.

KURUÇEŞME MAHALLESİ
HAŞİM İŞCAN BİSAŞ PARKI
YILDIZ KAHVE
MEMLEKET HASTANESİ
ONKOLOJİ
TOPHANE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
ORDUEVİ
TOPHANE PARKI
SALTANAT KAPI
BALİBEY HAN
CİLİMBOZ VADİSİ
ALACAHIRKA MAHALLESİ
ALACAHIRKA PARKI

0 10 30 50 100 250m

LEJANT

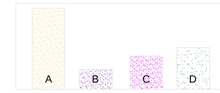
GEÇİCİ KULLANICI

- A - TRANSİT KULLANICILAR
- B - REKREATİF AMAÇLI GELEN YEREL KULLANICILAR (YEREL KULLANICILARIN ÇEVRELERİNİ DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTÜ)
- C - REKREATİF AMAÇLI GELEN KULLANICILAR (GÜNÜBİRLİK KULLANIMA YÖNELİK)
- D - TURİSTİK AMAÇLI GELEN KULLANICILAR

KALICI KULLANICI

- E - KONUT KULLANICILARI
- F - İŞ YERİ KULLANICILARI

GEÇİCİ KULLANICI KULLANIM YOĞUNLUĞU KARŞILAŞTIRMASI

KALICI KULLANICI KULLANIM YOĞUNLUĞU KARŞILAŞTIRMASI

NOTLAR:

Hisar bölgesine ait kullanıcı türü ve yoğunlukları analizlerde belirtilmiştir. Ayrıca grafikle kullanıcıların birbirine göre büyüklükleri kıyaslanmıştır.

Buna göre geçici kullanıcılar arasında en büyük paydaya transit kullanıcılar hakimdir. Bölgeye hastane ve okul için gelenlerin dışında, Muradiye bölgesine ulaşmak için toplu taşımayı kullananlar bölgeyi yalnızca transit geçiş için kullanmaktadır.

İkinci sırada, turistik amaçlı alanı ziyaret eden kullanıcılar vardır.

Üçüncü grubu, bölgeye günübirlik olarak rekreatif amaçlı gelen kent kullanıcıları oluşturmaktadır.

Kalıcı kullanıcıların çok büyük bölümünü, konut ihtiyacı için alanı kullanan kesim oluşturmaktadır. Buna rağmen, en küçük geçici kullanım oranı alanın yerel kullanıcılarına aittir. Hisar bölgesinde ikamet eden kullanıcılar, bölgeyi rekreasyon amaçlı olarak diğer gruplara göre oldukça az kullanmaktadır.

Bunun sebebi, Hisar'ın bakımsız ve plansız alanlarının yeterli cazibeyi oluşturamamasıdır. Bu sebeple, alanın ulaşım ve kullanıcı yoğunlukları göz önüne alınarak, kullanıcılara hitap eden düzenlemelerle bölgeyi canlandırmak amaçlanmıştır.

ÇALIŞMA ALANI SINIRI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA HİSAR BÖLGESİ'NDEKİ SORUNLAR

BURSA HİSAR - TARİHİ ALANLARI ETKİN KULLANMA ÖNERİLERİ

LEJANT

EŞİK SORUNLARI

- HİSAR YAMAÇLARI
  Kuruçeşme Mahallesi arakesitinde, çevre düzeni ve kentsel donatı yetersiz
- CİLİMBOZ VADİSİ
  Toprak ve su kirliliği, bakımsız çevre, standardize edilmiş çevre düzeni anlayışı
- ZİNDAN KAPI
  Zindan Kapı'nın yakın çevresinde niteliksiz yapılaşma

AÇIK ALAN SORUNLARI

- MEYDANLAR
  İşlevine yönelik kullanılmıyor, kentsel donatı yetersiz, potansiyeli değerlendirilemiyor
- PARKLAR
  Park tasarımı ve donatı yetersiz

ULAŞIM SORUNLARI

- SOKAKLAR
  Kentsel donatısı yetersiz, bakımksız sokaklar
- DAR VE ÇIKMAZ SOKAKLAR
  Yalnızca yaya geçişine izin veren dar sokaklar ve bakımsız çıkmaz sokaklar
- ÜST GEÇİT
  Niteliksiz ve bakımsız üst geçit
- TRAFİK BASKISI
  Altıparmak Caddesi - Atatürk Caddesi ve Osman Gazi Caddesi arasında trafik yoğunluğu
- OTOPARK
  Trafiğin akışını etkileyen sokakta park etme

I. DERECE ARKEOLOJİK ALAN SORUNLARI

SURLAR

- Rekonstrüksiyonu yapılmış kısımlar
- Zindan Kapı'da devam eden rekonstrüksiyon faaliyeti
- Bakıma muhtaç ve harabe kısımlar
- Onarımı yapılan ve yapılacak kısımlarla sürekliliği ele alınması gereken surlar
- ARKEOPARKLAR
  Bekleyen kazı alanı, kamulaştırma sorunları, sunumu yapılamayan ve etkin biçimde korumanayan arkeolojik buluntular
- ARKEOLOJİK ALAN
  Tanımlanmayı ve araştırılmayı bekleyen arkeolojik alanlar
- HAŞİM İŞCAN PARKI'NDA OTOPARK
  I. Derece arkeolojik alanda otopark

TARİHİ ÇEVREYE KATKI SAĞLAYAN YAPILARDA SORUNLAR

- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
  Onarım bekleyen yapılar
- TESCİLLİ SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ
  Harabe veya onarım bekleyen yapılar
- ORUÇ BEY HAMAMI
  Tanımlanmamış hamam kalıntısı

SINIRLAR

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI
- PARSEL SINIRLARI

DOĞAL AÇIK ALAN ELEMANLARI

- ANIT AĞAÇ
- AĞAÇ

YAPILAR

- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
- TESCİLLİ SMÖ
- YAPI KALINTISI
- BAHÇE / AVLU / İSTİNAT DUVARI
- MERDİVEN

SEMBOLLER

- BAKI NOKTASI
- VİSTA NOKTASI
- DÜĞÜM NOKTASI
- REFERANS NOKTASI

0 10 30 50 100 250m

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

BURSA HİSAR BÖLGESİ'NİN TAŞIDIĞI POTANSİYELLER

KURUÇEŞME MAHALLESİ

1.DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI

ROMANGAL İPEK FABRİKASI VE FABRİKA-İ HÜMAYUN

ÇİLİMBOZ VADİSİ

ALACAHIRKA MAHALLESİ

PINARBAŞI MAHALLESİ

PINARBAŞI PARKI

PINARBAŞI MEZARLIĞI

TAHTAKALE MAHALLESİ

LEJANT

REKRESYON POTANSİYELİ OLAN ALANLAR

- HİSAR YAMAÇLARI — Kuruçeşme Mahallesi arakesitinde yer alan doğal traverten kayalık ve yeşil doku
- ÇİLİMBOZ VADİSİ — Uludağ'dan gelen sürekli akan dere ve vadi manzarası
- ZİNDAN KAPI — Cilimboz Vadisi'nden görülebilen ve tarihi çevrenin vadideki etkisini artıran sur yapısı ve Alaaddin Mahallesi yönünde konut dokkusuyla iç içe geçmiş çok katmanlı tarihi doku

YENİDEN KULLANIM VEYA YENİ İŞLEV KAZANDIRMA POTANSİYELİ OLAN YAPILAR VE ALANLAR

- MEYDANLAR — Odak noktaları, toplanma ve buluşma alanları
- PARKLAR — Tarihi çevrede dinlence sunan alanlar
- SOKAKLAR — Ek işlevler kazandırılabilir alanlar
- DAR VE ÇIKMAZ SOKAKLAR — Kent dokusuna katkı sağlayan yeniden düzenlenebilir alanlar
- ÜST GEÇİT — Çevreye kazandırılabilir yapılar
- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR — Yeniden kullanım potansiyeli olan yapılar
- TESCİLLİ SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ — Yeniden işlevlendirme potansiyeli olan yapılar

SUNUM POTANSİYELİ OLAN YAPI VE ALANLAR

- SURLAR — Arkeolojik dokuyu kent yaşamına taşıyan kale yapısı
- ARKEOPARKLAR — Kentin bilinmeyen dokusunun gözlenebildiği alanlar
- ARKEOLOJİK ALAN — Kent tarihine katkıda bulunabilecek alanlar
- ORUÇ BEY HAMAMI — Harabe peyzajı sunan alan

SINIRLAR

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI
- PARSEL SINIRLARI

DOĞAL AÇIK ALAN ELEMANLARI

- ANIT AĞAÇ
- AĞAÇ

YAPILAR

- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
- TESCİLLİ SMÖ
- YAPI KALINTISI
- BAHÇE / AVLU / İSTİNAT DUVARI
- MERDİVEN

SEMBOLLER

- BAKI NOKTASI
- VİSTA NOKTASI
- DÜĞÜM NOKTASI
- REFERANS NOKTASI

0 10 30 50 100 250m

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

K

BURSA HİSAR BÖLGESİ'NDE TARİHİ ALANLARIN ETKİN KULLANIM ÖNERİLERİ İÇİN SEÇİLEN ALANLAR

Barındırdığı ve çevrelendiği değerleriyle Hisar için uzun vadeli çözüm olarak alan yönetimi programı hazırlanmalıdır. Ancak alan yönetimi programının hazırlanarak uygulanması sürecinde bölgede koruma ve farkındalık yaratma faaliyetlerinin başlaması gerekmektedir. Bu faaliyetler kapsamında çalışılan analizler sonucunda Hisar sınırları içinde ve sınırında öneri alanları belirlenmiştir. Önerilen doku, kent mobilyası ve programlarla alanların yerel, kısa süreli ve turistik kullanıcılar için cazip hale getirilmesi planlanmıştır.

2
HAŞİM İŞCAN PARKI ÖNERİSİ

6
HİSAR YAMAÇLARI ÖNERİSİ

KURUÇEŞME MAHALLESİ

1
ROTALAR BAŞLANGICI SALTANAT KAPI MEYDANI ÖNERİSİ

ROMANGAL İPEK FABRİKASI VE FABRİKA-İ HÜMAYUN

3
CİLİMBOZ VADİSİ ÖNERİSİ

CİLİMBOZ VADİSİ

HANLAR BÖLGESİ

5
SURLAR ARASI YER KAPI ÖNERİSİ

ALACAHIRKA MAHALLESİ

PINARBAŞI MAHALLESİ

PINARBAŞI PARKI

TAHTAKALE MAHALLESİ

4
PINARBAŞI PARKI ÖNERİSİ

PINARBAŞI MEZARLIĞI

0 10 30 50 100 250m

LEJANT

ÖNERİ ALANLARI SINIRLARI

ÖNERİ ALANLARI ARASINDA ÇAKIŞMA

SINIRLAR
- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI
- PARSEL SINIRLARI

DOĞAL AÇIK ALAN ELEMANLARI
- ANIT AĞAÇ
- AĞAÇ

YAPILAR
- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
- TESCİLLİ SMÖ
- YAPI KALINTISI
- BAHÇE / AVLU / İSTİNAT DUVARI
- MERDİVEN

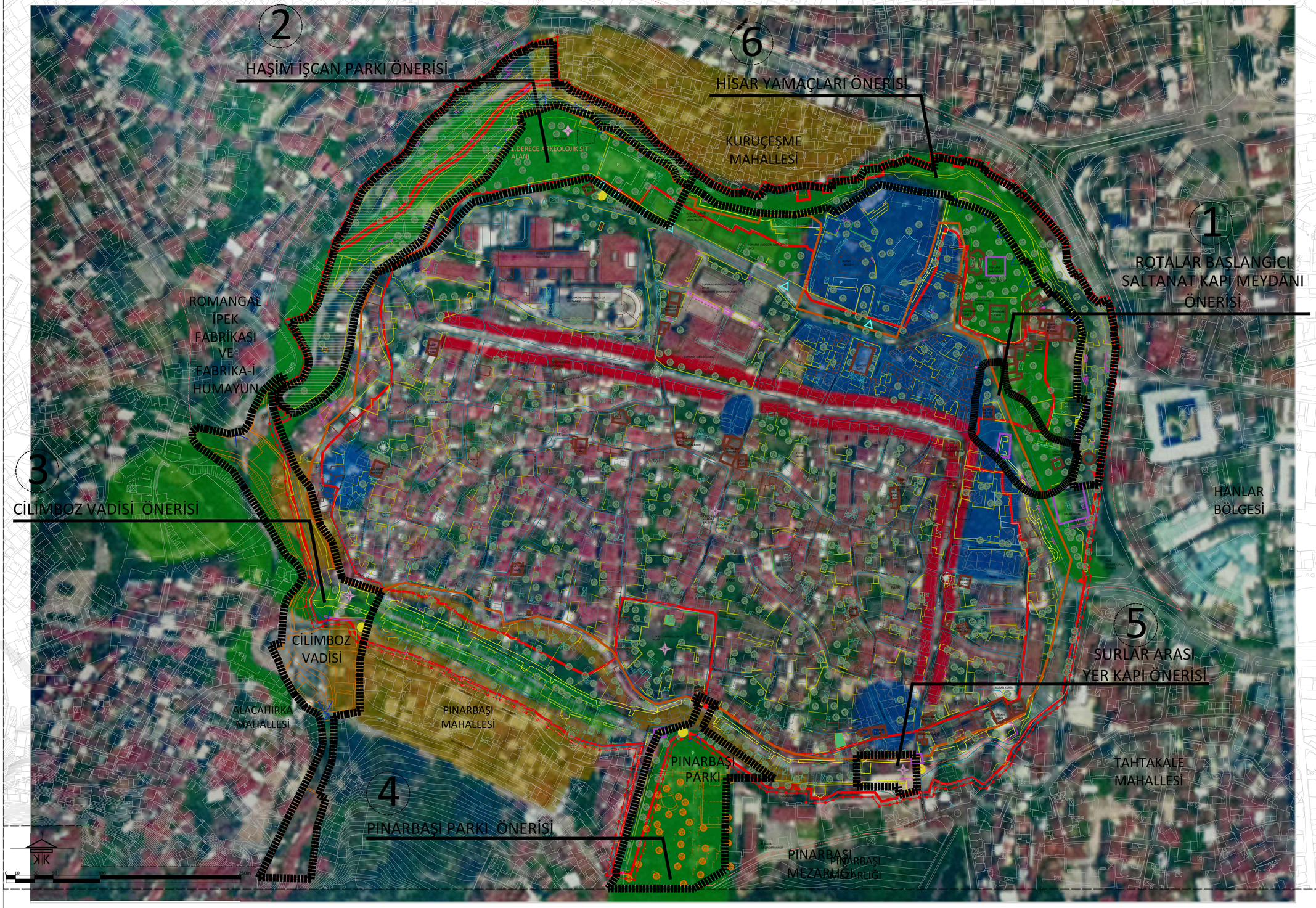
SEMBOLLER
- BAKI NOKTASI
- VİSTA NOKTASI
- DÜĞÜM NOKTASI
- REFERANS NOKTASI

ARKEOLOJİK ÖGELER
- ARKEOLOJİK ÖGE

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

BURSA HİSAR BÖLGESİ'NDE TARİHİ ALANLARIN ETKİN KULLANIM ÖNERİLERİ İÇİN SEÇİLEN ALANLAR

LEJANT

ÖNERİ ALANLARI SINIRLARI

ÖNERİ ALANLARI ARASINDA ÇAKIŞMA

YÖN. PL. ÖNERİ ALANLARI

- KAMUSAL ALAN DÜZENLEME
- KONUT ALANI DÜZENLEME
- TURİZM ALANI DÜZENLEME
- ALIŞVERİŞ ALANI DÜZENLEME

SINIRLAR

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- I. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI
- III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI
- PARSEL SINIRLARI

DOĞAL AÇIK ALAN ELEMANLARI

- ANIT AĞAÇ
- AĞAÇ

YAPILAR

- TESCİLLİ ANITSAL YAPILAR
- TESCİLLİ SMÖ
- YAPI KALINTISI
- BAHÇE / AVLU / İSTİNAT DUVARI
- MERDİVEN

SEMBOLLER

- BAKI NOKTASI
- VİSTA NOKTASI
- DÜĞÜM NOKTASI
- REFERANS NOKTASI

ARKEOLOJİK ÖGELER

- ARKEOLOJİK ÖGE

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

TAŞINIR ARKEOLOJİK ESERLERİN SUNUMUNA YÖNELİK ÖNERİ ALANLARI

Kaplıca Kapı, Carl Gustaf Löwenhilem, 1820'ler (K: Yaşayan Müze Kent Bursa)

Bursa Surları, Bihynia döneminde inşa edilmiş ve Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde onarım görmüşütr. Osmanlı döneminde yapıldığı bilinen ialveleriyle günümüzdeki tescil edilmiş haline ulaşmıştır. Surlar, Hisar Semti'nin sınırlarını oluşturmaktadır.

Antik atmosfere uygun kentsel donatı kullanılabilir. (K: asbeton.com.tr)

Replikaların bulunduğu bir tarihi meydan
Uffizi Galerisi İç Avlusu
Floransa, İtalya (K: firenzemuseituscany.com)

Replikaların bulunduğu bir tarihi meydan
Piazza della Signoria
Floransa, İtalya (K: alchetron.com)

Tula Devleri
Meksika (time.burrowsandco.com)

1 KENT SURLARI

Bursa Surları, Bihynia döneminde inşa edilmiş ve Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde onarım görmüşütr. Osmanlı döneminde yapıldığı bilinen ialveleriyle günümüzdeki tescil edilmiş haline ulaşmıştır. Surlar, Hisar Semti'nin sınırlarını oluşturmaktadır.

Taşınır arkeolojik eserlerin sergilenmesinde surlar başlı başına bir sergi güzergahı oluşturmaktadır. Surlarda kullanılmış devşirme taların tespit edilerek tanımlanması, bir gezi rotasına dahil edilmesi, Hisar Semti'nin yerel halk ve ziyaretçiler tarafından algısını olumlu bir boyuta taşıyacaktır.

Zindan Kapı'da Devşirme Taşlar
Hisar, Bursa (F: D.T.)

Surlarda Devşirme Taşlar
Hisar, Bursa (F: D.T.)

Roma döneminden kalan su taşıma sistemi
Cordoba, İspanya (F: D.T.)

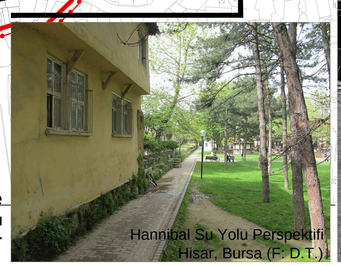
Hannibal Su Yolu olarak bilinen duvar kalıntısı üzerinde özgün eserler veya replikaları sergilenebilir. Buluntuların veya replikalarının kümelenmiş biçimde tarihi çevre içinde sunulması, eserlerin gözleyen üzerindeki etkisini artırmaktadır.

Hannibal Su Yolu Karşıdan Görünüş
Hisar, Bursa (F: D.T.)

Roma Forumu - Başsız Heykeller
Roma, İtalya (F: pxhere.com)

Hannibal Su Yolu Perspektifi
Hisar, Bursa (F: D.T.)

3 PINARBAŞI PARKI SUNUM ALANI

Pınarbaşı parkı tarihi bir mesire yeri olmasıyla, Hisar'ın doğa ve tarihi birlikte barındıran tarihi alanlarından biridir. Pınarbaşı Parkı'nda sergilenmekte olan stün başlıkları ve kaideler parkın bir parçası haline gelmiştir.

HAŞİM İŞCAN BİSAŞ PARKI
TOPHANE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
ORDUEVİ
TOPHANE PARKI
YILDIZ KAHVE
MEMLEKET HASTANESİ
ONKOLOJİ
TOPHANE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
SALTANAT KAPI
BALİBEY HAN
ZİNDAN KAPI
CİLİMBOZ VADİSİ
ARKEOPARK
PINARBAŞI MAHALLESİ
TAHTAKALE KAPI
YER KAPI

LEJANT

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRLARI
- ÖNERİ ALANI SINIRI

ARKEOLOJİK ESERLERİN SUNUMU ÖNERİ ALANLARI

- SURLAR
- PINARBAŞI PARKI - HANNIBAL SU YOLU
- KAPLICA KAPI REPLİKA SERGİ ALANI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

0 10 30 50 100 250m

SALTANAT KAPI MEYDANI VE HAŞİM İŞCAN PARKI'NIN ETKİN KULLANIMINA YÖNELİK ÖNERİLER

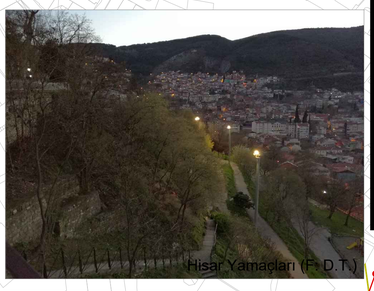
ÖNERİ ALANI SINIRLARI

Kentsel canlandırma için seçilen dört pilot bölgeden biri olan Hisar Yamaçları, kente bakı verir ve Bursa'nın neredeyse tamamına hakim bir konumdadır. Bu özelliği ile bir vista noktasıdır. Transit geçişlerin yoğun olduğu ana aks güney sınırını oluşturur. Halihazırda Haşim İşcan parkı olarak bilinen alanda arkeolojik kazılar dönem dönem devam etmektedir. Buluntuların yerinde düzensiz biçimde ve atıl olarak bulunmaktadır.

Devlet Hastanesi'ne gelen kullanıcılar kısa süreli olarak burada vakit geçirmektedir. Buna karşın civar kullanıcıları alanı etkin kullanamamaktadır. Tophane Endüstri Meslek Lisesi öğrencileri de alanı yalnızca dinlenme amaçlı ziyaret etmektedir.

Dolayısıyla ilk olarak ele alınması gereken bölge olarak Hisar Yamaçları belirlenmiştir. Tüm kullanıcılara hitap edecek, civar kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap verecek ve lise öğrencileri için çekici aktiviteler sunacak bir alana ihtiyaç vardır.

Hisar Yamaçları (F: D.T.)

Hisar Yamaçları (F: D.T.)

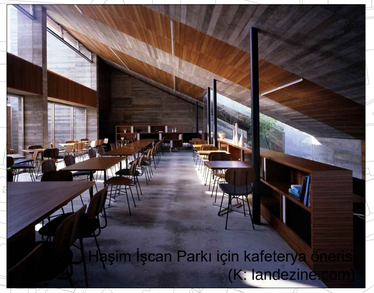

Hisar Yamaçları (K: Kesit Bursa Dergisi)

KURUÇEŞME MAHALLESİ

AKTİVİTE BAŞLANGIÇ NOKTASI / KAFETERYA

Haşim İşcan Parkı'nda Kafeterya (F: D.T.)

Haşim İşcan Parkı için kafeterya önerisi (K: landezine.com)

Haşim İşcan Parkı için kafeterya önerisi (K: landezine.com)

Alanın başlangıç noktası sayılabilecek noktada var olan çay bahçesi yapılarının yerine, Hisar yamaçlarının silüetini bozmayacak şekilde bir üst örtüye sahip aktivite merkezi önerilmektedir. Aktiviteler için başlangıç noktası teşkil edecek kapalı alan aynı zamanda her tipte kullnaıcıya kafeterya hizmaeti verecektir.

Özellikle ULUDAK işbirliğiyle düzenlenmesi önerilen tırmanma ve dağcılık faaliyetlerinin merkezi olacaktır. *Hisar yamaçlarındaki bu konsept düzenleme* sayesinde bir açık alan aktivitesi olarak tırmanma ve dağcılık çocuklara, gençlere ve Uludağ kayak merkezlerine gelen ziyaretçilere kent içinde bilgi edinme ve programlara katılma imkanı sağlayacaktır.

HİSAR ANA AKSINDAN ZİYARETÇİLERİN HAKİM GELİŞ YÖNÜ

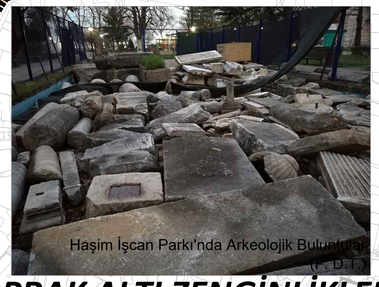
Hisar gezi rotalarının başlangıç noktası olan Okçu Baba Türbesi ve Saltanat Kapı'nın bulunduğu meydanın ortasından ana aks geçmektedir. Bu sebeple iki parça zemin döşemesinde farklılık yaratarak bütüncül bir hale getirilebilir.

Eğimli araziye uyumlu geniş basamakların da rotaların başlangıç noktasında brıring alanı olarak kullanılması önerilmektedir.

ROTALARIN BAŞLANGIÇ NOKTASINDA ZEMİN VE TOPLANMA ALANI ÖNERİSİ

Nazare, Portekiz (F: D.T.)

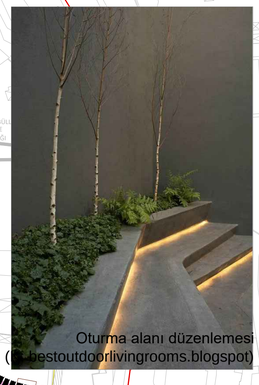
ARKEOLOJİK ALANIN KORUNMASI VE YERİNDE SERGİLEME ÖNERİLERİ

Haşim İşcan Parkı'nda Arkeolojik Buluntular (F: D.T.)

St. Anthony Arkeoloji Parkı Oberhausen, Almanya (K: archidaily.com)

Kent Mobilyası Önerisi (K: pintrest.com)

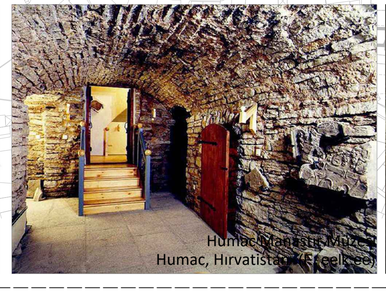

Lubljanskigrad Ljubljana, Slovenya (F: D.T.)

Oturma alanı düzenlemesi (K: bestoutdoorlivingrooms.blogspot)

Saltanat Kapı meydanı toplanma alanı zemin önerisi (K: pintrest.com)

TOPRAK ALTI ZENGİNLİKLERİN KENTE KAZANDIRILMASI

Barcelona Tarih Müzesi Barcelona, İspanya (Kaynak: tripadvisor.co.uk)

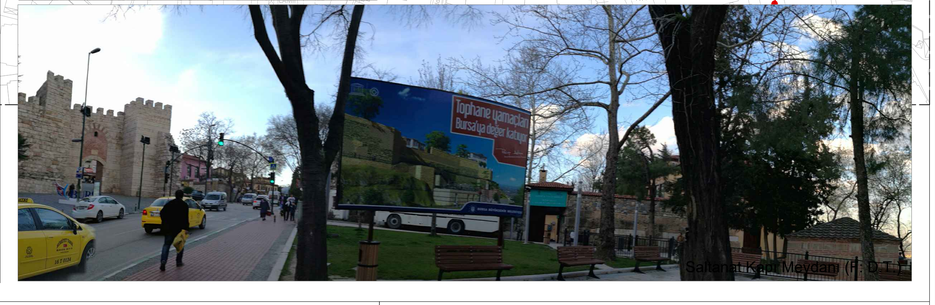

Humac Manastır Müzesi Humac, Hırvatistan (F: eelk.ee)

Humac Manastır Müzesi Humac, Hırvatistan (F: eelk.ee)

ONARIM ÖNERİLERİ

Haşim İşcan Parkı Tarihi Kapıları (K: Bursa Kültür Varlıkları Envanteri)

Haşim İşcan Parkı'nın tarihi kapıları onarılmalıdır.

Saltanat Kapı Meydanı (F: D.T.)

Bizans gelrilerinin sarayın ambarları ve sığınakları olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bursa'yı ziyarete gelen seyyahların seyahatnamelerinde bahsi geçen bu mekanlara, günümüzde yeniden ulaşılmıştır. Bizans Sarayı ve Bey Sarayı kazılarının devam etmesi, bu alanın tarihi değerini daha da ortaya çıkaracaktır. Surüstü kazılarında Sümbüllü Konak sınırında ortaya çıkan yapının bir Bizans kilisesi olan Aziz Mikael Kilisesi olduğu düşünülmektedir. Kilise kalıntısının yanında Nakşi tekkesi kalıntılarına rastlanmıştır. Bunlar gibi tarihi alanların korunarak, kullanıcılara sunulması, Hisar'ı bir açık hava müzesine dönüştürecektir.

Bizans Sarayı kazılarında ortaya çıkan galeriler, merak uyandıran alanlar olarak kentli ile buluşmayı beklemektedir. Gerekli çalışmaların ardından bu alanların korunarak kentliye ve ziyaretçilere sunulması ve işlevlendirilmesi Hisar'ın değerlerinin ortaya konması açısından faydalı olacaktır.

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

CİLİMBOZ VADİSİ, PINARBAŞI PARKI VE YER KAPI SURLAR ARASININ ETKİN KULLANIMINA YÖNELİK ÖNERİLER

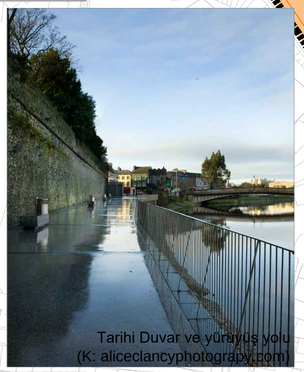
ÖNERİ ALANI SINIRLARI

CİLİMBOZ VADİSİ ETKİN KULLANIM ÖNERİSİ

Atıl bir alan haline gelmiş Cilimboz Vadisi'nin geri kazanımı için sıradan kentsel düzenlemeler yeterli değildir. Kentsel tasarım yapılarak alan yeniden işlevlendirilmeli, yerel kullanıcılar ve ziyaretçiler için cazip hale getirilmelidir.

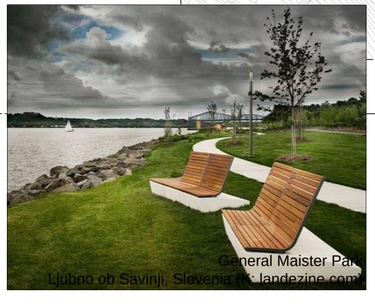

Cilimboz Vadisi (F: D.T.)

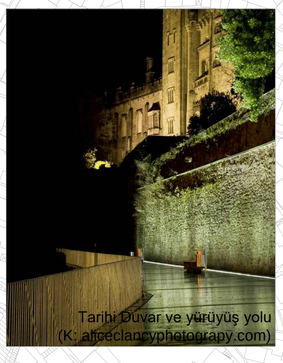

Cilimboz Vadisi (F: D.T.)

Tarihi Duvar ve yürüyüş yolu (K: aliceclancyphotograpy.com)

Cilimboz Vadisi (F: D.T.)

General Maister Park Ljubno ob Savinji, Slovenia (K: landezine.com)

General Maister Park Ljubno ob Savinji, Slovenia (K: landezine.com)

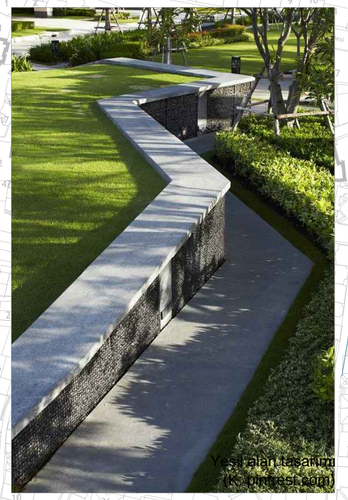

Tarihi Duvar ve yürüyüş yolu (K: aliceclancyphotograpy.com)

General Maister Park Ljubno ob Savinji, Slovenia (K: landezine.com)

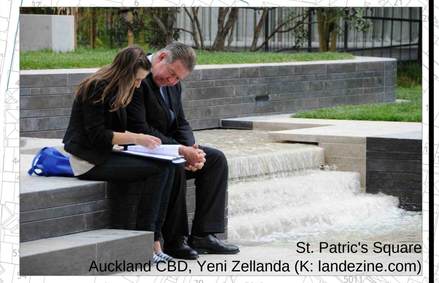
PINARBAŞI PARKI ETKİN KULLANIM ÖNERİSİ

St. Patric's Square Auckland CBD, Yeni Zellanda (K: landezine.com)

St. Patric's Square Auckland CBD, Yeni Zellanda (K: landezine.com)

Yeşil alan tasarımı (K: pintrest.com)

St. Patric's Square Auckland CBD, Yeni Zellanda (K: landezine.com)

St. Patric's Square Auckland CBD, Yeni Zellanda (K: landezine.com)

Engelli çocukklar için salıncak (K: pintrest.com)

Evelyn Court Estate Playground London, İngiltere (K: erectarchitectur.co.uk)

Spor alanı düzenlemesi (K: pintrest.com)

Pınarbaşı Parkı (F: D.T.)

Pınarbaşı Parkı, tarihi mesire yerlerinden biridir. Osmanlı döneminde Bursa kent hayatının bir parçası olan kahvehanelerden Piyer Loti Kahvehanesi bu parkta yer almaktaydı. İçinden geçen Hannibal Su Yolu parkın tarihi parçalarından biridir. Pınarbaşı suyunun Hisar'a ulaştığı bu park, Pınarbaşı ve Alacahırka Mezarlıkları'nın yanı başındadır. Bu tarihi mezarlıklar, Hisar'a temiz hava sağlamaktadır.
Pınarbaşı Parkı, yerli halkın sıklıkla zaman geçirdiği bir alandır. Fetih kutlamaları ve şenliklerin de yapıldığı parkın yeniden düzenlenmesi, kullanıcı profilini çeşitlendirerek, parka daha nitelikli bir çevre sunacaktır.

YERKAPI SURLAR ARASI ETKİN KULLANIM ÖNERİSİ

Yerkapı sınırında yer alan surlar arası boşluk, Hisar'a ve Bursa tarihine özel bir kütüphane ile doldurulabilir. Bu alanların kapatılarak işlevsiz halde bırakılması, koruma bakımından faydasız olacaktır. Çevresine baskın olmayan geri döndürülebilir yapılanmalar, kullanıldığı sürece bulunduğu tarihi çevreye canlılık katacaktır.

University of Applied Sciences in Munich, Germany (F: bookriot.com)

University of Applied Sciences in Munich, Germany (F: bookriot.com)

Beyazıt Kütüphanesi Restorasyonu İstanbul, Türkiye (F: dailybest.it)

Yer Kapı (F: D.T.)

DANIŞMANLAR: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK ANABİLİM DALI RÖLÖVE - RESTORASYON LİSANSÜSTÜ PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURSA HİSAR - ÖNERİ ALANI 2

HİSAR YAMAÇLARI'NIN ETKİN KULLANIMINA YÖNELİK ÖNERİLER: YEŞİL ALAN VE REKREASYON DÜZENLEMELERİ

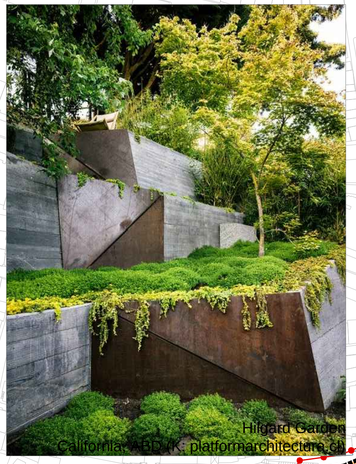
ÖNERİ ALANI SINIRLARI

Hisar yamaçları, iki büyük bölüm olarak ele alınabilir.
Bunlardan biri, Haşim İşcan Parkı ile Kuruçeşme Mahallesi arasında kalan alandır. Güncel durumunda, yeterince bakımı ve güvenliği sağlanamayan bu alanın yeniden düzenlenmesi, çevreye katkı sağlayacaktır.
İkincisi, Hisar'ın Altıparmak Caddesi'ne bakan yüzüdür. Bu alanda nitelikli sayılabilecek bir çay bahçesi bulunuyorsa da, yamaçların peyzaj tasarımının gerçekleştirilmesi, kent silüetine katkıda bulunacak, Hisar'ın kent içindeki algısını geliştirecektir.

Okul Bahçesi
Thun, İsviçre
(K: pintrest.com)

MONA
Hobart, Tasmania
(K: gardenexpressions.com.au)

YEŞİL ALAN DÜZENLEME VE REKREASYON ÖNERİLERİ

Hilgard Garden
California, ABD (K: platformarchitecture.ca)

Hisar yamaçları (Google haritalar)

Okul Bahçesi
Thun, İsviçre
(K: pintrest.com)

Hisar yamaçları, çevresinde bulunan okul, hastane gibi kamu yapıları dolayısıyla pen çok kullanıcıyı ağırlayabilir. Kullanıcıların nitelikli zaman geçirebilmesi, mekanların nitelik kazanmasıyla sağlanabilir.

Yamaç ve park düzenleme önerisi
(K: pintrest.com)

ÇOCUKLAR VE GENÇLER İÇİN EĞLENCE - DİNLENCE ALANLARI OLUŞTURULMASI

Kentsel Donatı Önerisi
(K: pintrest.com)

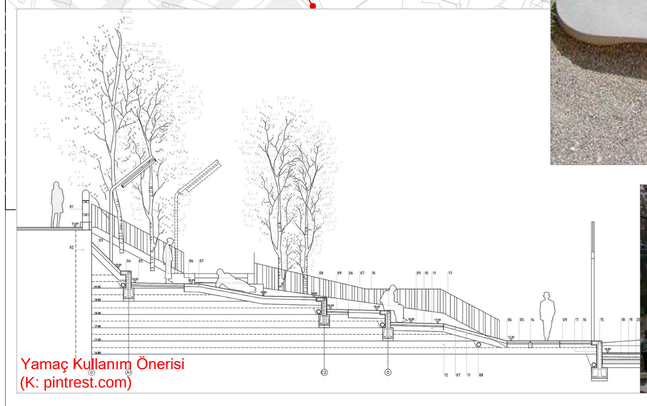

Kentsel Donatı Önerisi
(K: pintrest.com)

Kentsel Donatı Önerisi
(K: pintrest.com)

Yamaç düzenlemeleriyle atıl ve kontrolsüz alanların kazanımı mümkündür.
Yamaçların peyzaj tasarımının yapılması, uygun kent mobilyalarının seçimyle Hisar yamaçları bütünlük kazanabilir. Dinlence mekanlarını barındırabilir.

Kentsel Donatı Önerisi
(K: pintrest.com)

Belleville Oyun Parkı
Paris, Fransa (K: landezine.com)

Yamaç Kullanım Önerisi
(K: pintrest.com)

Belleville Oyun Parkı
Paris, Fransa (K: landezine.com)

Belleville Oyun Parkı
Paris, Fransa (K: landezine.com)

HİSAR YAMAÇLARINDA TIRMANMA VE DAĞCILIK AKTİVİTELERİ

Özellikle gençlerin ilgisini çekecek tırmanma ve dağcılık aktivitelerinin Uludağ Üniversitesi bünyesindeki ULUDAK işbirliğiyle yapılması düşünülmüştür. Üniversite öğrencilerini alana ve gençleri dolaylı yollarla üniversiteye bağlayan bu oluşumun Hisar'a değer katacağı düşünülmüştür.

ULUDAK
(K: uludag.edu.tr)

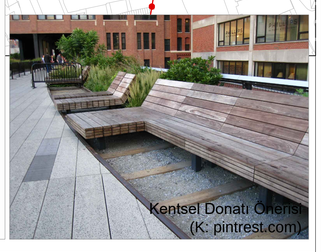

Çocuklar için tırmanma aktivitesi önerisi
(K: dreamstime.com)

Tırmanma dersleri

Scioto Audubon Metro Park
Ohio, ABD (K: trover.com)

HİSAR YAMAÇLARI ALANINDA VE ÇEVRESİNDE KULLANILABİLECEK KENT MOBİLYASI ÖNERİLERİ

Kentsel Donatı Önerisi
(K: pintrest.com)

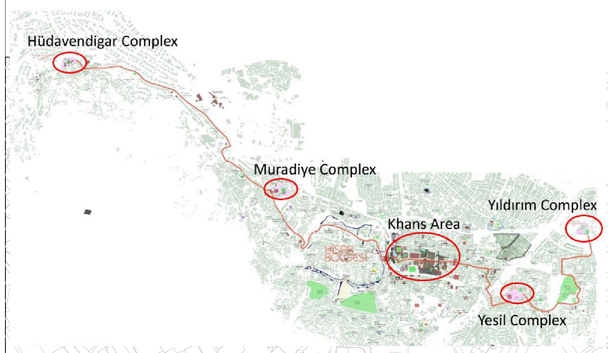

Kentsel Donatı Önerisi
(K: pintrest.com)

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

BURSA DOĞA VE KÜLTÜR YOLU VE HİSAR GEZİ ROTALARI

Tasarlanan gezi rotaları boyunca, rota temaları haricinde, Hisar bölgesine ait katmanlaşmayı algılanması açaçlanmıştır. Tarihsel katmanlaşmanın yanında, doğal değerlere de önem verilmiştir. Çünkü Hisar'da her bir değer iç içe geçmiş durumdadır. Parkta gezerken arkeolojik kalıntılarla karşılaşırız. Antik zamanlardan günümüze ulaşmış bir su yolu kent surlarının ve kale kapılarının önüne kadar uzanır. Sokaklar sürprizli biçimde geleneksel Osmanlı kent dokusunu yansıtan anıtsal ve sivil mimari örneklerle çevrelenmiştir. Hisar'ın kent içindeki değeri bu girift yapısından kaynaklanır.

BURSA DOĞA VE KÜLTÜR YOLU ROTASI

Hisar bölgesi için hazırlanan gezi rotası, Bursa Doğa ve Kültür Yolu'nun bir parçası olarak tasarlanmıştır. Bursa Doğa ve Kültür Yolu Hisar içinden transit geçiş yolu olarak Osmangazi ve Hastayurdu Caddelerini kullanmaktadır. Oysa Hisar, keşfedilmeyi bekleyen değerlere sahiptir. Bu amaçla Hisar'a ulaşan her tipte kullanıcıya yönelik rotalar hazırlamıştır.

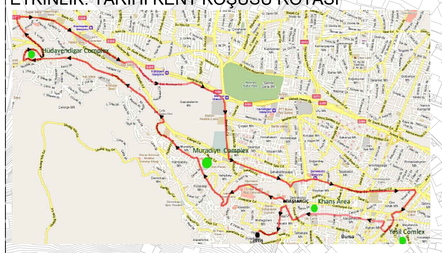
Bölgenin yaşarlılığının devamını sağlamak ve canlandırmak birincil amaç olmuştur.

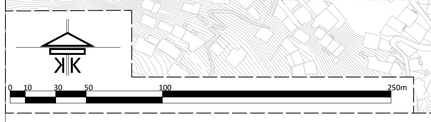
ETKİNLİK TEMASI OLARAK KÜLTÜR ROTALARI

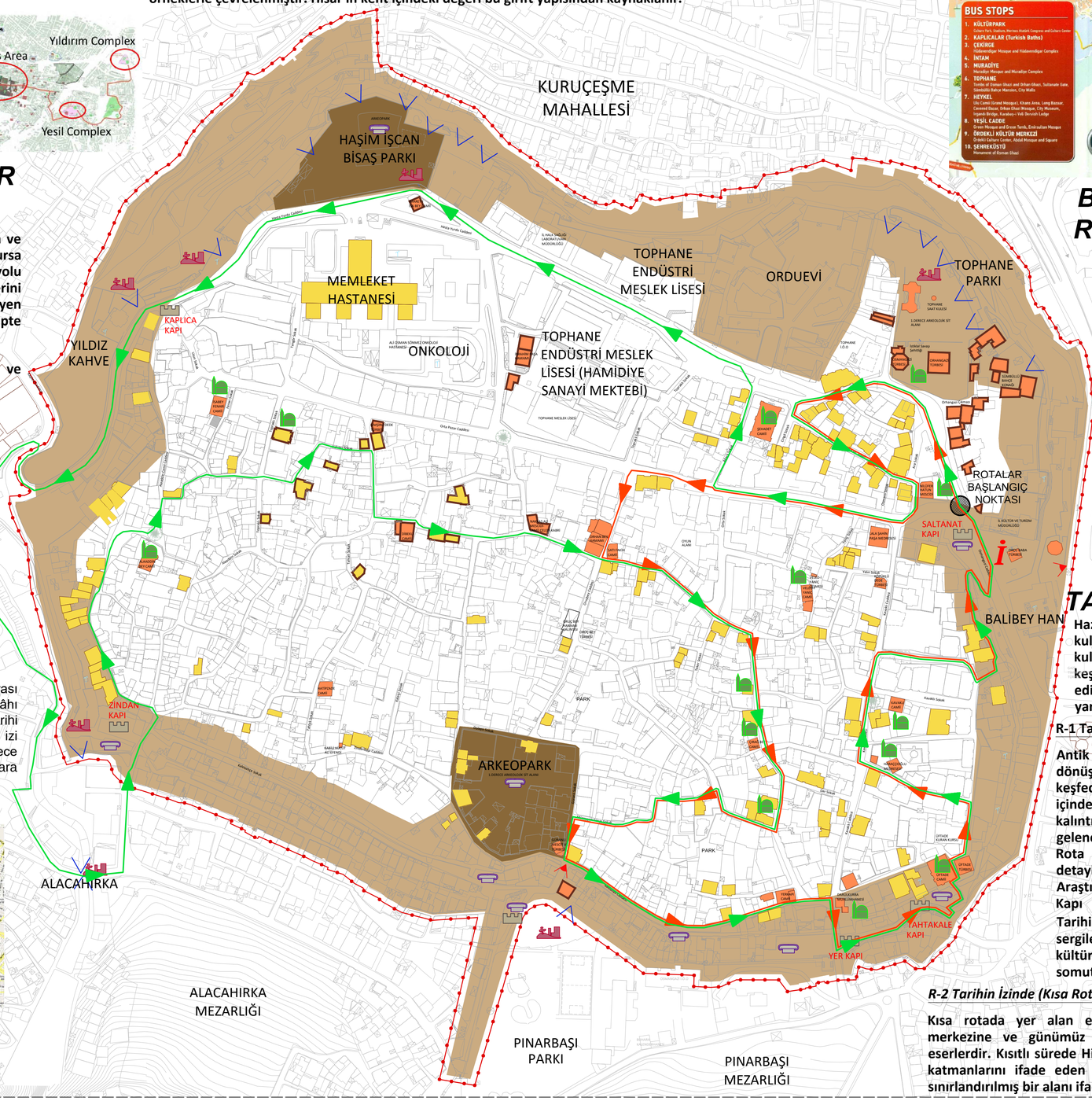
Gezi rotaları, rekreatif etkinliklere konu olabilir. "Uluslararası Bursa Osmangazi Tarihi Kent Koşusu" temasını Bursa'daki kültür rotasından alan, kentin tanıtımını sağlayan bir spor etkinliğidir. Yurtiçi ve yurtdışında Bursa'nın tanıtımı ve değerlerine sahip çıkılması açısından önemlidir.

2005 tarihinden itibaren gerçekleştirilen "Uluslararası Bursa Osmangazi Tarihi Kent Koşusu"nun güzergâhı Hanlar Bölgesi ve 3 Külliyeyi de kapsayacak şekilde tarihi yapıların arasından geçmektedir. Koşuya ait parkurun izi mavi renk ile belirgin biçimde yol çizilmekt ve böylece tarihi mekânları ziyaret etmek isteyenlerin buralara ulaşımında yol gösterici olmaktadır.

ETKİNLİK: TARİHİ KENT KOŞUSU ROTASI

BURSA OTOBÜS TURU ROTASI (SIGHTSEEING)

Osmangazi Belediyesi tarafından, kentin tarihi ve turistik bölgelerini içine alan güzergâhta, üzeri açık çift katlı turist otobüslerle, gün boyu ring sefer yapacak bir proje geliştirilmiş ve 2012 senesinde faaliyete geçmiştir. Hüdavendigar, Muradiye, Yeşil Külliyeleri ile Hanlar Bölgesi bu rota içerisinde yer almaktadır.

Hisar'ın kent merkezine yakınlığı her ne kadar ulaşım sorununu ortadan kaldırsa da, otobüs rotaları kentin okunabilirliğini artırmaktadır.

Önerilen dört gezi rotasının başlangıç noktası olarak otobüs rotasındaki durak göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bu sayede otobüs rotasına yürüyüş rotaları eklemlenebilecektir.

TARİHİN İZİNDE 2 ROTA

Hazırlanan rotalar, kısa ya da uzun süreli kullanıcılara yönelik hazırlanmıştır. Kent kullanıcılarının ve turistlerin Hisar'ın değerini keşfetmeleri amaçlanmıştır. Var olan ve göz ardı edilen kentsel katmanlarla ilgili farkındalık yaratmaya çalışılmıştır.

R-1 Tarihin İzinde (Uzun Rota)

Antik çağların kentinden günümüz kentine dönüşen Hisar'ın kentsel katmanları bu rotayla keşfedilebilir. Tarihin izinde rotası, gezginleri Hisar içinde yer alan taşınabilir ve taşınmaz antik kalıntılara, Osmanlı mimari eserlerine ve geleneksel sokak dokularına yönlendirmektedir. Rota üzerinde yer alan iki arkeopark gezilerek detaylı bilgi edinmek mümkün olacaktır. Araştırması devam eden Sur üstü Kazıları, Zindan Kapı Tünelleri gibi alanların kente katılmasıyla, Tarihin İzinde rotası zenginleşecektir. Yerinde sergileme ile kent içinde görülebilir olan taşınır kültür varlıkları da, Prusa'nın gün yüzüne çıkan somut varlığını temsil edecektir.

R-2 Tarihin İzinde (Kısa Rota)

Kısa rotada yer alan eserler tarih çağlarındaki Hisar'ın yönetim merkezine ve günümüz kent merkezine kısa mesafede yer alan eserlerdir. Kısıtlı sürede Hisar'ı tanımak isteyen kullanıcılar için Hisar'ın katmanlarını ifade eden bir rotadır. Kısa rota, uzun rota üzerinde sınırlandırılmış bir alanı ifade etmektedir.

LEJANT

ROTALAR
- BİLGİ EDİNME NOKTASI
- ROTALAR BAŞLANGIÇ NOKTASI
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT
- ARKEOPARK
- ANITSAL YAPILAR
- SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ
- R-1 TARİHİN İZİNDE (UZUN ROTA)
- R-2 TARİHİN İZİNDE (KISA ROTA)
- SEYİR ALANLARI
- ARKEOLOJİK ALAN - ESER
- ANITSAL ESER - YAPI GRUBU
- HİSAR'IN KAPILARI

*ROTALAR SONUNDA BAŞLANGIÇ NOKTASINA ULAŞMAKTADIR.

Hisar'ın tanıtım çalışmaları kapsamında, Hisar için yukarıda verilmiş logo hazırlanmıştır. Hisar'ın doğal ve kültürel değerleri bir arada yansıtılmaya çalışılmıştır.

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- VİSTA NOKTASI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

TARİHİN İZİNDE : HİSAR GEZİ ROTALARI

D Yiğitler Caddesi'nin devamı Hastayurdu Caddesi'dir. Caddenin başlangıcında geleneksel konut örnekleri görülebilir. Rota burada caddeden sokaklara yönelir. Kale Sokak'tan sonra, günümüzde kütüphane olarak hizmet veren Lala Şahin Paşa Medresesi görülür. Ortapazar Caddesi ve Ağaçlı Sokak üzerinden H Caddeye çıkıldığında, bir 14. yüzyıl yapısı olan Şahadet Camisi görülür. 1855 depreminde yıkıldığı için büyük bölümü yeniden inşa edilmiştir. Şahadet Camisi karşısında yer alan Ordu Evi, Hisar'ın iç kalesini ve Bey Sarayı'nı kapsamaktadır. Caddede ilerlendiğinde 19. yüzyıl yapılarını içeren Tophane Endüstri Meslek Lisesi (Hamidiye Sanayi Mektebi) ve yanında İbrahim Paşa Hamamı görülebilir.

Haşim İşcan Parkı, tarihi giriş kapıları ile ziyaretçilerini karşılar. Hisar'ın en büyük yeşil alanlarındandır. Üzerinde bulunduğu traverten kayaçlar, parkı kente hakim kılmaktadır. Bu alanda Hisar'ın Osmanlı öncesi döneme ait izleri arkeoparkta görülebilirken, aynı zamanda Bizans Galerileri de ziyaret edilebilir. Devlet Hastanesi ve Zindan Kapı bölgesi'ne kadar gizemli bir deneyim sunan bu tünellerin depolama ve acil durumlarda sığınak olarak kullanıldığı bilinmektedir.

E Hisar'ın kapılarından biri olan Kaplıca Kapı, kentin sıcak sularına giden yol üzerinde olduğu için bu ismi almıştır. Kaplıca Kapı'nın karşısındaki Yıldız Kahve Sanat Parkı, Hisar'ın arkeoloji dünyasının betimlemesini sunmaktadır. Bununla beraber, her yaşa yönelik aktiviteler bu alanı canlı kılmaktadır.

Tarihi Romangal İpek Fabrikası'nın yanından geçerek Cilimboz Vadisi'ne ulaşılabilir. Bu vadi Bursa Ovası ve Uludağ manzarası ve her mevsim canlılığını koruyan Cilimboz Deresi'yle dinlendirici bir deneyim sunmaktadır. Zindan Kapı ve yanında yükselen Bursa surları, vadide tarihin etkisini hissettirir.

F Rota, Cilimboz Vadisi'nden sonra Hisar'ın sokaklarına yönelir. Rota üzerindeki geleneksel konut örnekleri ve sokaklarda rastlanabilecek sürprizli mekanlar, Hisar'ın özgün dokusu ile ziyaretçileri buluşturmaktadır. İrili ufaklı dini anıtsal yapılar rota üzerinde görülebilir.

G Bir yapı adasını kaplayan Hisar Arkeoparkı, yerinde sergilenen eserlerle özgün bir niteliğe sahiptir.

Hisar'a canlılık katan alanlardan Pınarbaşı Parkı, doğal ve kültürel zenginlikleri bünyesinde bulundurmaktadır. Yapımı Hisar'ın inşa dönemine dayanan Hannibal Su Yolu, Bursa surlarının kapılarından Fetih kapı ve sur kalıntıları gibi tarihi değerler parkı çevrelemektedir. Tarihi bir mesire yeri olarak Pınarbaşı, aynı zamanda Hisar'a ait arkeolojik eserlerin sergilendiği bir alandır. Doğal çevre ve tarihi alan bu parkta birbirini tamamlar. Park içindeki kafeterya, dinlence ve yeme - içme alanında hizmet vermektedir.

Rotada, Kaleboyu Caddesi boyunca kent surlarını görmek mümkündür. Yerkapı Meydanı'na gelindiğinde, Yerkapı Camisi, Dondurma Tekkesi, Dar'ülkurra Muallimhanesi, ve Yer Kapı görülebilir.

Tahtakale Kapı, Hisar'ın eski ticaret alanına açılan kapısıdır. Sur dibinden merdivenlerle Üftade Camisi ve Türbesi'ne ulaşılabilir. Tarihi bir mahalle olan Tahtakale Mahallesi ve Hanlar bölgesi Surüstü'nden görülebilir.

C Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri'nden sonra Yiğitler Caddesi'nden Cingil Sokak'a girilirse, Kale Sokak'a ulaşılabilir. Bunun yanı sıra, sokağa Nilüfer Hatun Mescidi yönünden de ulaşılabilir.
Kale Sokak, Hisar'ın özgün geleneksel sokak dokusunu bütüncül olarak yansıtan bir tarihi alandır. Kent zemininden ayrılan zemin ve sokak dokusu, modern kent dışında bir atmosfer sunmaktadır.

Kısa rota, Ortapazar Caddesi'nden Oruçbey Caddesi'ne doğru yönelerek başlangıç noktasına doğru dönüşe yönelmektedir.

B Surlar görülerek ilerlendiğinde Osmangazi Caddesi üzerinde Tophane Parkı'nın girişi görülür. Tophane Parkı içinde, UNESCO Dünya Mirası Listesine girmiş Osman Gazi ve Orhan Gazi Türbeleri yer almaktadır. Ayrıca, bir 19. yüzyıl yapısı olan saat kulesi alana özgünlük katmaktadır. Osmanlı yapısı olan mermer şadırvan da dikkat çekicidir. Tophane Parkı adını ramazan ayında iftarda yapılan top atışlarından almaktadır. Alanda kullanılan toplar görülebilmektedir. Bu park aynı zamanda Hisar yamaçlarının genelinde olduğu gibi, Bursa panoraması sunar.
Parkta Bay Sarayı olarak bilinen Osmanlı Sarayı'nın bulunduğu iç kaleye ait duvarlar da görülebilir.
Osmangazi Çıkmazı içinde Bursa manzarası sunan restoran ve kafeteryalarda yeme - içme hizmeti verilmektedir.

A Gezi rotalarının başlangıç noktası, Saltanat Kapı Meydanı olarak belirlenmiştir. Kültür aksı üzerinde yer alması ve turistik gezi otobüslerinin bu noktada durağının olması, meydanın seçilmesinde rol oynamıştır.

Meydanda Saltanat Kapı, surlar, Nilüfer Hatun Mescidi, Okçu Baba Türbesi görülebilir.
Rota yönünde ilerlendiğinde, Kilise ve Nakşi Tekkesi kalıntısına ulaşılır. Burada, Hisar'ın kentsel katmanları rahatlıkla algılanabilir.
Caddede rota yönende ilerlendiğinde Orhangazi Çıkmazı'na girilirse, dinlenme, yeme - içme imkanı sunan Sümbüllü Konak'ın yanı sıra geleneksel sokak dokusunu oluşturan konut yapılarıyla karşılaşılır.

Saltanat Kapı Meydanı'nda geleneksel bir yapıda konumlanmış İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, günümüz koşullarında bilgi alma noktası (info point) olarak kullanılmaktadır. Hisar'ı keşfetmek için gelen ziyaretçilerin daha kolay farkına varabilecekleri, alan ile ilgili bilgiyi hem sanal hem yazılı olarak elde edebilecekleri bir interaktif sistemin alana yerleştirilmesi olumlu bir adım olacaktır. Rotalar başlangıcında yer alacak bu bilgi noktası, alandaki doğal ve kültürel değerler, rotalar, rotalara ilişkin sayısal veriler ve tarihi bilgilerle zenginleştirilebilir. Hatta bu sistemin kent içi ulaşım ağından veriler içermesi de faydalı olacaktır.

H Üftade Sokak'tan, 1. Haraççı Sokak yoluyla Kavaklı Caddesi'ne çıkılır. Kavaklı Caddesi üzerinde Haraççıoğlu Medresesi ve Kavaklı Camisi görülebilir. Haraççıoğlu Medresesi restoran olarak hizmet vermektedir.

Rota, Paşa Çıkmazı Sokak ve Üftade Sokak üzerinden başlangıç noktasına geri dönmektedir.

LEJANT

ROTALAR
- BİLGİ EDİNME NOKTASI
- ROTALAR BAŞLANGIÇ NOKTASI
- 1. DERECE ARKEOLOJİK SİT
- ARKEOPARK
- ANITSAL YAPILAR
- SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ

- R-1 TARİHİN İZİNDE (UZUN ROTA)
- R-2 TARİHİN İZİNDE (KISA ROTA)
- SEYİR ALANLARI
- ARKEOLOJİK ALAN - ESER
- ANITSAL ESER - YAPI GRUBU
- HİSAR'IN KAPILARI

*ROTALAR SONUNDA BAŞLANGIÇ NOKTASINA ULAŞMAKTADIR.

ROTA BİLGİSİ

UZUN YÜRÜYÜŞ ROTASI
SÜRE: 3 SAAT

KISA YÜRÜYÜŞ ROTASI
SÜRE: 1,5 SAAT

1. SALTANAT KAPI VE SURLAR
2. OKÇU BABA TÜRBESİ
3. NİLÜFER HATUN MESCİDİ
4. KİLİSE VE NAKŞİ TEKKESİ KALINTISI
5. TOPHANE PARKI VE HİSAR YAMAÇLARI
6. OSMANGAZİ VE ORHANGAZİ TÜRBELERİ
7. KALE SOKAK
8. LALA ŞAHİN PAŞA MEDRESESİ
9. ŞAHADET CAMİSİ
10. BEY SARAYI
11. İBRAHİM PAŞA HAMAMI
12. İMARET-İ İSA BEY CAMİSİ
13. HAŞİM İŞCAN PARKI / ARKEOPARK / BİZANS GALERİLERİ
14. KAPLICA KAPI
15. YILDIZ KAHVE SANAT PARKI
16. CİLİMBOZ VADİSİ
17. ZİNDAN KAPI
18. DEĞRE SOKAK
19. ALAADDİN CAMİSİ
20. İSABEY FENARİ CAMİSİ
21. ŞİMŞİRLİ DEDE TÜRBESİ
22. DİBEKLİ CAMİSİ
23. NAKKAŞ ALİ MESCİDİ
24. ORHAN BEY HAMAMI
25. SATI FAKİH CAMİSİ
26. ORUÇ BEY HAMAM KALINTISI ORUÇ BEY TÜRBESİ
27. VELED-İ YANİÇ CAMİSİ VE ÇEŞMESİ
28. ÇIRAĞ BEY SOKAK
29. ÇIRAĞ BEY CAMİSİ
30. ARKEOPARK
31. GÜRANLI MESCİDİ VE TÜRBESİ
32. FETİH KAPI
33. PINARBAŞI PARKI VE HANNIBAL SU YOLU
34. YER KAPI CAMİSİ
35. DONDURMA TEKKESİ
36. DAR'ÜLKURRA MUALLİMHANESİ
37. YER KAPI
38. TAHTAKALE KAPI
39. ÜFTADE CAMİSİ VE TÜRBESİ
40. HARAÇÇIOĞLU MEDRESESİ
41. KAVAKLI CAMİSİ
42. BALİBEY HANI

- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- VİSTA NOKTASI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

BURSA HİSAR'DA GEZİ ROTALARINA YÖNELİK ULAŞIM VE SOKAKLAR İÇİN KULLANIM ÖNERİLERİ

TANIMLANMIŞ OTOPARKLAR

Hastayurdu Caddesi'nde Park Sorunu (F: D. T.)

Otopark Önerisi (K: sanparkeu)

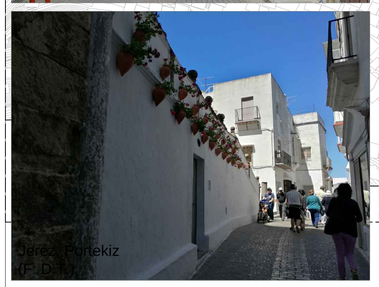
Haşim İşcan Parkı sınırında ve Pınarbaşı Parkı içindeki park alanları, basit teknolojik çözümlerle küçültülebilir veya araç kapasitesi artırılabilir. Caddelerdeki park alanlarının kontrol altında tutulması, araç ve yaya trafiğini kolaylaştıracaktır.

TARİHİ ALANIN TÜMÜNE YAYILAN BAKIM - ONARIM VE KULLANIM

Kentliler bisiklet kullanmaya teşvik edilebilir. Bisiklet kiralama noktaları oluşturulabilir. Hisar gezi rotaları bisikletle gezilebilir. Bunun için Hisar'da ve kent genelinde güvenli bisiklet yolları oluşturulabilir.

Alaaddin Camii Caddesi (F: D.T.)

Jerez, Portekiz (F: D.T.)

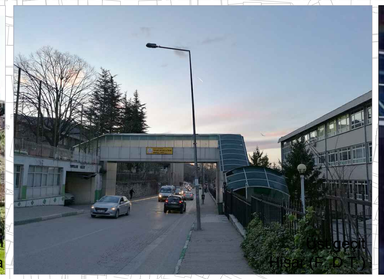
Jerez, Portekiz (F: D.T.)

ARAÇ VE YAYALAR İÇİN NİTELİKLİ YOLLAR

Var olan yolların düzenlenmesi Hisar'ın niteliğini vurgulayacaktır. Bunun için kentsel tasarıma önem verilmelidir. Kent ve çalışma alanı özelinde çözümler üretilerek özgün dokuların kimliği korunabilir. Hisar Yamaçları'na doku içine gizlenmiş yürüyen merdiven uygulaması, yayalar için ulaşımı kolaylaştıracaktır.

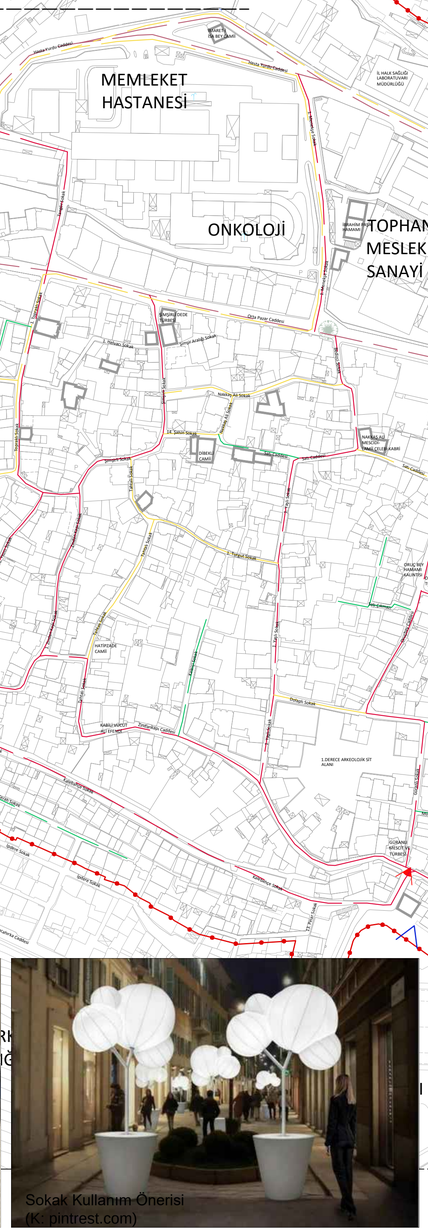
Yamaçta ulaşımı kolaylaştıran yürüyen merdiven Toledo, İspanya

Üst geçit Hisar'a D...

Üst geçit önerisi (K: pintrest.com)

TEMİZ ENERJİLİ ULAŞIM VE KONTROLLÜ TRAFİK

Kentliler bisiklet kullanmaya teşvik edilebilir. Bisiklet kiralama noktaları oluşturulabilir. Hisar gezi rotaları bisikletle gezilebilir. Bunun için Hisar'da ve kent genelinde güvenli bisiklet yolları oluşturulabilir.

Ljubljana, Slovenya (F: D.T.)

Alternatif ulaşım önerileri (K: pintrest.com)

Lizbon'da tuktuk kullanımı (K: visitportugal.com)

Lizbon'da tuktuk kullanımı (K: tuktome.pt)

Sokak Kullanım Önerisi (K: pintrest.com)

LisbonTukTours urban adventure

LEJANT

ULAŞIM AKSLARI

- ARAÇ TRAFİĞİ ÇOK YOĞUN AKSLAR
- ARAÇ TRAFİĞİ YOĞUN AKSLAR
- YAYA TARFİĞİ YOĞUN AKSLAR
- YAYA YOLLARI (ARAÇ GEÇEMEYECEK KADAR DAR VEYA ÇIKMAZ YOLLAR)
- YAYA YIĞILMA NOKTALARI
- MEYDANLAR
- ÜSTGEÇİT
- DÜĞÜM NOKTASI
- ÇALIŞMA ALANI SINIRI
- VİSTA NOKTASI

DANIŞMAN: PROF. DR. M. CENGİZ CAN

HAZIRLAYAN: DİDAR TAŞKAN 13534008

0 10 30 50 100 250m

EK-B

KONUYLA İLGİLİ HABERLER

HABER – 1

Bursa’nın Montmartresi 'Ressamlar Sokağı

1986 yılının Mayıs ayında açıldı Ressamlar Sokağı... Hem şehre gelen turistlerin görmek istediği bir sanat mekanı hem de akademiye öğrenci yetiştiren bir okuldu...

10 Temmuz 2016 Pazar 10:53

Kerim BAVRAMOGLU

Hızla büyüyen Bursa'da yakın geçmişten bugüne kadar bile pek çok şey değişti. Pek çok şey hafızaların derinliklerine gömüldü belki ama bazen eski bir gazete kupüründe, bazen sararmış bir fotoğrafta ya da bir dost meclisinde bellekte kalanlar ilk günkü heyecanla anımsanıyor.

İlklerin şehri Bursa'da bir zamanlar Tophane'ye çıkarken bugünkü saltanat kapının hemen yanında, Osmanlı döneminden kalma duvarların arasında çıkmaz bir sokak vardı.

Rengarenk bir sokaktı. Etrafa asılmış yağlıboya tablolar gelen geçenin gözünü alıyor, yerli yabancı herkes merakla ve heyecanla burayı geziyordu. Neresi miydi bu yer? Türkiye'nin bir ilki olan "Ressamlar Sokağı" idi. Burası sanata değer veren herkesin toplandığı, yalnızca ve yalnızca sanatın konuşulduğu bir sokaktı. Peki bu sokak nasıl kurulmuştu?

Bursa'da bugün olduğu gibi eskiden de pek çok ressam mevcuttu. Ressamlar bu güzel şehrin turistik değeri olan yerlerde resimlerini çizip yerli ve yabancı halkın beğenisine

sunuyorlardı. O dönemlerde Koza Han Bursalı ressamların gözde yerlerinden birisiydi. Rafet

Öztan başta olmak üzere Tezcan İrhan, Turgut Erdoğan, Gürsel Tunalı ve birçok ressam burada resimlerini insanlarla buluşturuyordu. Üç yıl boyunca Kozahan'da çalışmalarını sürdüren ressamlar ilk başta 6 kişiyken geçen zamanla sayıları 10-12'yi bulunca burası dar gelmeye başladı. Hep beraber dönemin Belediye Başkanı Ekrem Barışık'a giderek kendilerinin toplu halde daha rahat çalışabilecekleri bir yer gösterilmesini rica ederler.

Böylelikle Türkiye'nin ilk ressamlar sokağı fikrini ortaya atmış olurlar. Yer talebinde bulunurlarken çok da umutlu değildirler. Fakat Başkan Ekrem Barışık bu isteklerini olumsuz karşılamaz ve 1986 yılının mayıs ayında, Tophane'de şimdiki Saltanat Kapı'nın yanında (o zamanlar çıkmaz sokaktı) 'Bursalı Ressamlar ve Sanat Severler Sokağı'nın açılışını yaparlar.

'SOKAK RESSAMLARI'

Ressamlar Sokağı zaman içinde gelişir, tabloların asılabileceği panolar yapılır ve sokağa Heykeltıraş Yılmaz Emen tarafından, metal malzemeden, fırça ve kalemden ibaret, yaklaşık 3 metre boylarında sembol bir heykel yapılır. Ayrıca sokağın ilk açılışında sokak ressamları olarak adlandırılan ismi ressamların talebi üzerine 'Ressamlar Sokağı' olarak değiştirilir.

Sokak, Bursalılar tarafından benimsenir, hatta namı Bursa dışına kadar yayılır. Ressam Kemal Topçu o günler için; "Sokağa ilgi o kadar çoktu ki, İstanbul'dan resim almaya gelirlerdi. Hatta Bursalılardan daha çok İstanbullular biliyordu bu sokağı. Basının da büyük katkısı olmuştu tanınmasında" diyor.

Ressamlar Sokağı, Bursa, Türkiye ve dünya tarafından tanınan bir yer olmuştu. Bursalı ressamlar, çalışmalarını büyük bir keyif ile yapıyorlar, kendilerine gösterilen bu ilgiden de oldukça memnunlardı. Zaman içerisinde yaşanan olumsuz hava şartları kapalı alan ihtiyacını gündeme getirmişti. Yazın tabloların güneşten zarar görmemesi, kışın soğuk havada muhafaza edilebilmesi ve ressamların verimli çalışamaması kapalı alan ihtiyacını doğurmuştu. 1986 yılının kış ayında Ressamlar Belediye'ye giderek kapalı alan ihtiyaçlarını iletirler. Belediye olumlu karşılar Fen İşleri Başkanı Basri Sönmez'in girişimleriyle sanatsever olan Tezer Bey'in Ressamlar Sokağı'nın yanında bulunan 2 katlı

binasının alt katı ressamlara tahsis edilir. Böylece sokağın kapalı atölyesi olur. Ressamlar kışın atölyede yazın da sokakta çalışmalarını sürdürürler.

KADEMİK KARİYER İÇİN...

Ressamlar Sokağı Bursa için bir okul gibiydi. Sokağın ressamlarından Rafet Öztan o günlerle ilgili şöyle konuşuyor: "Resimle ilgili kişiler, meraklılar gelirlerdi. Bilgi alışverişi yapılırdı, herkese açık bir okuldu. Herkes birbirinden bir şeyler öğrenir, eksiklerini giderirdi. Yanımıza gelip-gidip, akademiyi kazanan ve bugün akademik kariyer yapan pek çok insan çıktı..."

Ressamlar Sokağı'nda Bursa için ve Türkiye için pek çok önemli ressam yetişti. Bu ressamlar; Rafet Öztan, Kemal Topçu, Nevzat Karaduman, Tezcan İlhan, Bayram Saltabaş (Bayro), Gürsel Tunalı, Sezai Özdemir, Yılmaz Belbağ, Süleyman Şahin (Çoban Ressam), Ozan Ressam Muzaffer Genç, Zeki Tosun, Yaşar Ali Güneş, Aslan Erdoğan, Turgut Erdoğan, Hasan Mirza, Birim Aksüyek, Kemal Uğraşener, Münevver Büyükşekerci, Cemil Başo, Fatih Sarman, Yılmaz Emen ve daha nice ressam bu sokaktan gelip geçti...

Ressamlar Sokağı, sadece kendi bünyesindeki ressamların eserlerini sergilemiyor ayrıca Bursa ve çevre okulların sergilerine de ev sahipliği yapıyordu. Eğitim fakültelerinin sergileri, Bursa çevre okullarının sergileri de sokağı sosyal bir yer haline getiriyor, ressamları toplum ile kaynaştırıyordu. Sokak Bursa'nın sanat merkezi haline dönüşmüştü. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerden gelen sanatseverler buradaki eserleri ve çalışmaları yakından izliyor, sanatçılarla tanışıyorlardı. Bursa'yı ziyaret eden ünlülerden Nevra Serezli ve Metin Serezli, Alpay İzer, Hülya Koçyiğit, Nilüfer ve daha birçok sanatçı çalışmaları ve sokağı yakından görmüşler ve sanatçılardan eserler almışlardı. Sokak, Bursa'nın bir sembolü haline gelmişti. Hatta sokak için Bursa'nın Montmartre'si deniyordu. Oldukça önemseniyordu.

BASININ İLGİSİ

Sokak ilk günlerinde, o yıllarda Türkiye'nin tek ulusal kanalı olan TRT tarafından oldukça ilgi görmüş, hakkında tanıtım belgeseli hazırlanmıştı. Yerli basında, gazete ve dergilerde, sokak çokça haber olmuştu. Bunun dışında, Bursa'ya gelen ABD'li bir

televizyon yapımcısının da dikkatini çeken sokakta çekimler yapılmış, sokağın yurt dışında da tanıtımı sağlanmıştı.

Bursalı ressamlar, bireysel ve toplu halde Türkiye'nin çeşitli yerlerinde sergiler açarlar. Grup olarak ilk sergileri, 1988 yılında Akbank Bahariye'de açılır. Bu sergi onlar için iyi bir tanıtım olur ve eserlerini Bursa dışındaki sanatseverlerle paylaşmaları ressamlara ekonomik olarak da katkı sağlar.

ATÖLYENİN KAPANMASI

1989-199o'lı yıllar, Ressamlar Sokağı'nın başa döndüğü, zorlukların başladığı yıllar olur. Sokağın yanında ressamlara tahsis edilen atölyenin sahibi Tezel Bey'in vefatı üzerine mirasçıları tarafından ressamlar çıkarılır. Ressam Tezcan İrhan o günü şöyle anlatmıştır: "Evin sahibi ölünce varisleri bizi oradan çıkarttı. Şimdi kendi imkanlarımızla bulduğumuz yerlerde çalışıyoruz. Belediyeden, sokağın yanına ufak bir yer yapılmasını istedik. İsteğimiz olumsuz karşılanınca oradan ayrılmaktan başka çaremiz kalmadı.

SOKAK AĞLIYOR

Bundan sonra sokağın dağılmaması ve kapanmaması için mücadele başlatırlar. Karlı kış günlerinde çeşitli protestolar yaparak yetkililere seslerini duyurmaya çalışan ressamlara basın da destek olur. Fakat ne yazık ki hiçbir yetkili makamdan destek göremezler.

Dönemin gazetelerinden birinde sokağın son günleri üzerine "Ağlayan Sokak Başlıklı" yazıda, "Bir sokak var şehrimizde, hem de Bursa'mızın en güzel yerinde, bilmeyen yoktur o sokağı şehrimizde, birçok defa televizyonlara çıktığı gibi bir ara da Bursa'nın sembolü olmuştu bu sokak, Ressamlar sokağı, şimdi Ressamsız Ressamlar Sokağı. Artık hiç kimse çalışmıyor, arada sırada sergi açan ilkokul öğrencilerinden başka kimse yok bu sokakta.

Ressamlar gittikten sonra sokak ağlıyor..." diyerek o günkü sokağın durumunu anlatıyordu.

Ressamlar zorunlu ve isteksiz olarak yıllarca çalıştıkları bu sokağı terk etmek zorunda kaldılar. Onlardan sonra sokak bomboş kalmış, kendi haline terk edilmiş, eski günlerinin ihtişamı kalmamıştır. Yalnızca bazı zamanlarda okullar sergi ve müsamere alanı olarak kullanarak biraz olsun canlı tutmaya çalıştılar. Sokaktan dağılan ressamlar tekrar

Bursa'nın başka başka yerlerinde resimlerini çizmeye devam ettiler. Bazıları kendi imkanları ile atölye açmış bazıları ise evlerinin bir odasında çalışmalarını sürdürmüşler.

Pek çok akademisyen ve ressam kazandıran Türkiye'nin ilk Ressamlar Sokağı, Bursa'nın sembolü ve Bursa'nın Montmartre'si sadece resimlerde ve akıllarda güzel bir anı olarak kaldı...

HAFIZALARDA KALANLAR...

Ressam Rafet Öztan: "Ressamlar Sokağı bir okul gibiydi. Resim ile ilgili kişiler, meraklılar gelirdi, bilgi alış verişi yapılırdı, güzel ve nezih bir mekandı. Resme ilgisi olup, burada çalışıp akademiyi kazanan arkadaşlarımız, kardeşlerimiz oldu. Sokağa genellikle şehir dışından gelen ve yurt dışından gelen turistlerin ilgisi çok yoğundu. Pek çok sanatçı da gelmiştir sokağa. Bursa için hatta Türkiye için önemli bir yerdi."

Ressam Nevzat Karaduman: "Ressamlar Sokağı Bursa'da oluşturulup resme karşı yetenek ve eğilimi olan ressam veya sanata eğilimi olan kişilere, orada çalışma ve diğer ressamlarla etkileşime girerek kendini ifade etme, yeteneğini geliştirme imkanı sunuyordu. Bireysel çalışmaya göre, grup içinde çalışmanın farklı resim anlayışlarıyla etkileşime girerek sanatını geliştirmek diyalektik bir süreci içerdiğinden, ressamın kişisel olarak gelişmesine katkı sağlamaktaydı. "

Ressam Kemal Topçu: "Bursa Ressamlar Sokağı insanların birbiri ile tanıştığı, resimlerini gördüğü, onlarla fikir alışverişinde bulunduğu, Türkiye için ilk mekandı. Sokağa karşı ilgi o kadardı fazlaydı ki İstanbul'dan ve büyük şehirlerden resim almaya gelirlerdi.

Bursalılardan daha çok İstanbullular biliyordu tabii bu sokağı. Televizyon ve basın yoluyla da haberdar oluyorlardı..."

Ressam Sezai Özdemir : "10-15 kişi arası resimle uğraşan, kimisi profesyonel, kimisi amatör arkadaş vardı. Tecimsel bir yerdi. 1989'da kapandı orası. Yazları ben Mimar Sinan Üniversitesi tatile girdiği zaman Ressamlar Sokağı'nda ticari resimler yapıyordum. Turistik resimler diyelim. İşte Bursa sokakları, İstanbul sokakları, peyzajları vb. çalışmalar...

http://www.yenidonem.com.tr/haber/guncel/bursanin-montmartresi'ressamlarsokagi/23775.htm

Erişim Tarihi: 22.07.17

HABER - 2

Bursa'da Burçları ve Mevsimleri Anlatan 1800 Yıllık Mitras Mozaiği Bulundu

17.08.2016 Milliyet

Bursa'nın Osmangazi İlçesi, Hisar bölgesinde yapılan kazılarda, M.S. 2. ve 3. yüzyıllara ait, güneşin bir yıllık süre içinde 12 büyük takım yıldızının içinden geçişini tasvir eden Mitras Mozaiği bulundu.

Osmangazi Belediyesi, Hisar Arkeopark Projesi ile kentin binlerce yıllık tarihini gün yüzüne çıkarıyor. 2014 yılında çalışmalara başlanan proje kapsamında 1. derece arkeolojik sit alanı kabul edilen ve bin yıllık Bursa tarihinin gömülü olduğu bölgede yapılan kazılarda Roma, Bizans ve Erken Osmanlı dönemi eserlerine ulaşıldı. Kazılarda, 2. ve 3. yüzyıllara ait olduğu düşünülen Roma dönemine ait burçlar ve mevsimleri konu edinen mozaik, M.S. 6. ve 7. yüzyıl Bizans dönemine ait başka bir mozaik ortaya çıkarılırken, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait sikkeler ile Osmanlı döneminde şehre su dağıtımının yapıldığı pişmiş toprak künkler bulundu. Kazılarda ayrıca hamam ve çarşı gibi yapılara ait olduğu düşünülen duvar kalıntılarına da rastlandı. Kamulaştırılan ve yıkılan alanlarda devam edecek kazılar sayesinde, alanda ne tür yapıların olduğunun netleşmesi de sağlanmış olacak.

Hisar Arkeopark'ta yapılan kazılarda öne çıkan bulguların başında ise milattan sonra 2. ve 3. yüzyıllara ait olduğu düşünülen Mitras Mozaiği geliyor. Roma Dönemi'ne ait mozaiğin özelliği ise güneşin bir yıllık süre içinde 12 büyük takım yıldızının içinden geçişini tasvir ediyor olması. Ayrıca 12 ayı, burçları, 4 mevsimi, gün dönümlerini ve ekinoksları simgeleyen bu mozaik, hayvan ve doğa figürleriyle kaplı. Mozaiğin orta kısmı ise güneşi simgeleyen 'Mithra' betimlidir.

Osmangazi Belediye Başkanı Mustafa Dündar, "Osmangazi Belediyesi olarak tarihi mirasa sahip çıkma çalışmalarımız kapsamında Hisar Bölgesi'ne özel bir önem gösteriyoruz. Hisar Arkeopark Projesi için yaptığımız kazı çalışmalarıyla Bursa'da hüküm sürmüş olan Roma, Bizans ve Osmanlı dönemi eserlerini görüyoruz. İlk kademeyi kazdığımızda, Osmanlı döneminde yapılmış olan ve Pınarbaşı'ndan akan suyun dağıtıldığı su künklerine, bir alt kademede de Bizans dönemi mermerlerine rastlıyoruz. Son katmanda ise Roma dönemi mozaiklerini görüyoruz. Kazı çalışmalarımız devam

ederken, kamulaştırmalar ile bölgeyi genişletiyoruz. Hisar Arkeopark, Bursa'nın tarihinin yeniden yazılmasına öncülük edecek. Dolayısıyla bu yönüyle bakıldığında çok önemli, verimli bir çalışma" diye konuştu.

© arkeolojihaber.net © 2016. Tüm Hakları Saklıdır.

http://arkeolojihaber.net/2016/08/17/bursada-burclari-ve-mevismleri-anlatan-bin-800-yillik-mitras-mozagi-bulundu/

Erişim Tarihi: 14.10.2016

HABER - 3

Bursa'da Hisar İçi Bölgesi'ne Arkeopark Kuruluyor

Türkiye, Şubat 25, 2016

Osmangazi Belediyesi, Hisar bölgesinde başlattığı arkeopark çalışmalarıyla Bursa'nın tarihini yeniden canlandırıyor.

Binlerce yıl çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Bursa'nın tarihi, Osmangazi Belediyesi'nin 2011 yılından bu yana devam eden çalışmalarıyla gün yüzüne çıkıyor. Bursa'nın geleceğini değiştirecek, turizmine değer katacak çalışmalar yapılıyor. "Hisar Arkeopark" adı altında başlayan çalışmalarda, 1. derecede sit alanı olarak kabul edilen bölgede 2 bin 200 yıllık Roma, Bizans, Osmanlı dönemlerine ait kalıntılar büyük bir titizlikle yapılan kazılarla gün yüzüne çıkarılıyor. Bölgede devam eden kazılar ve incelemeler, Bursa'nın uzun zamandır saklı kalan tarihini aydınlatırken, tahmin edilenden daha eski zamanlara uzanan medeniyetlerin tarihine ışık tutulacak. Bölgede şu anda uzman bir ekip detaylı çizim yapılabilmesi için çekimler, ölçümler ve özel cihazlarla harita çalışmaları yapıyor. İleri ki dönemlerde yapılacak kazılarla daha eski izlere ulaşılması hedefleniyor. Hisar Arkeopark'ın hizmete açılması ise bütün kazılar bittikten sonra mümkün olabilecek. Şu ana kadar çıkan eserler Bursa Arkeoloji Müzesi'nde muhafaza ediliyor. Arkeopark açıldıktan sonra taşınabilir evsafta olan eserlerin bir müze binası yapılarak burada teşhir edilmesi planlanıyor.

25.02.2016 bursa.com © arkeolojihaber.net © 2016. Tüm Hakları Saklıdır.

http://arkeolojihaber.net/2016/02/25/bursada-hisar-ici-bolgesine-arkeopark-kuruluyor/ Erişim Tarihi: 14.10.2016

HABER - 4

Bursa'daki Antik Sinagog'dan Kalan Bin 700 Yılık Zodyak Mozaiği Hala Kayıp

Türkiye, Haziran 17, 2010

Bursa'da antik çağdan kalma sinagogda yer aldığı sanılan ve bin 700 yıllık geçmişi olduğu belirtilen zodyak mozaiğinin göbeğindeki "mithra" figürü, halen bulunamadı.

Bursa'da antik çağdan kalma sinagogda yer aldığı sanılan ve bin 700 yıllık geçmişi olduğu belirtilen zodyak mozaiğinin göbeğindeki "mithra" figürü, halen bulunamadı. Hisar semtinde 10 yıl önceki kazıda tesadüfen bulunan ve dünyada örneklerine ender rastlanan zodyak mozaiğinin kurtarılan parçaları ise Arkeoloji Müzesi'nin deposunda saklanıyor. Uzmanlar, mozaiğin antik çağdan kalma bir sinagogun varlığına işaret ettiğine dikkat çekiyor.

Bursa'da 2000 yılında Hisar içindeki kazıda bulunan zodyak mozaiğinin çalınan parçaları halen bulunamadı. Mozaiğin göbeğindeki güneşi simgeleyen "mithra" figürü, kimliği belirsiz kişi veya kişilerce çalındı. Olay, polise ve ardından interpole intikal ettirilirken, paha biçilemeyen mozaiğin bir bölümü tarihi mekandan sökülerek depoya kaldırıldı.

Bursa'nın yaşam dergisi Şehrengiz'e açıklama yapan Bursa Müze Müdürü Enver Sağır, mozaiğin kayıp parçalarına hala ulaşılamadığını söyledi. Kendisinin 3 yıl önce göreve geldiğini ve hırsızlık olayının 10 yıl önce olduğunu anlatan Sağır, "Korumaya aldığımız ana parça şu an müzenin deposunda saklanıyor. Yeni binamızla birlikte zodyak mozaiğini teşhir etmeyi planlıyoruz" dedi.

SİNAGOG İHTİMALİ

MS 4. yüzyıla ait Zodyak mozaiğinin Bursa'da Antik Çağ'da bir sinagogun varlığı yönündeki tezleri desteklediğini belirten Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şahin, Bursa'nın Osmanlı dönemi eserleri bakımından zengin olduğu kadar Roma, Bizans, Helenistik ve Bitinya dönemi eserleri yönünden de çok zengin bir bölge olduğunu söyledi.

Şahin, "Pınarbaşı'nda bulunan Zodyak mozaiğinin benzerlerine dünyanın farklı bölgelerinde rastladım. İsrail'de bulunan ve aynı dönemde yapılan sinagogların tabanlarında benzer figürlerden oluşan mozaikler bulunuyor. Bu verilerden Bursa'da bulunan mozaiğin bir sinagog tabanına ait olduğu kanaatindeyim. Yine İsrail'deki

Sinagog Hammth Tiberius, Beth Alpha Zodiac Mosaic, Cezayir'deki Prokonsularis Hippo Müzesi ve Almanya'daki Trier şehrindeki müzede sinagoglardan çıkarılan zodyak mozaikleri sergileniyor.

Bütün bunlar Bursa'da da MS 4. yüzyılda Bursa'da bir sinagog olabileceğini gösteriyor" dedi.

© arkeolojihaber .net © 2016 . Tüm Hakları Saklıdır.

http://arkeolojihaber.net/2010/06/17/bursadaki-antik-sinagogdan-kalan-bin-700-yilik-zodyak-mozaigi-hala-kayip/

Erişim Tarihi: 14.10.2016

HABER – 5

Tophane'de Bizans Kalıntıları

Bursa surları'nın içinden kilise çıktı…

UÜ Fen Edebiyat FakültesiArkeoloji Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şahin, Tophane sur kazıları sırasında ortaya çıkmaya başlayan devasa buluntunun, Bizans İmparatoru I. Justianus tarafından M.S. 6. yüzyılda yaptırıldığı bilinen Aziz Mikail Kilisesi olabileceğini, yapı işçiliğindeki gözlenen özelliklerin bu tarihi ve tezi desteklediğini belirtti.

Bursa son birkaç yıldır "turizm" projeksiyonlu büyüme planlarıyla yönetiliyor. Hem Büyükşehir Belediyesi hem de Bursa Valiliği kentin gelecek yönetimi mesaisinde ağırlığı bu konuya veriyor. İşte bu çabayı destekleyecek çok önemli bir gelişme oldu. Büyükşehir Belediyesi'nin Tophane yamaçlarında yaklaşık 1 yıldır sürdürdüğü sur onarımı çalışmalarında; tam da eski Müftülük Binası'nın önü, İl Kültür Müdürlüğü'nün kuzey duvarına düşen alanda devasa bir yapıya ait buluntular açığa çıktı.

Pardus Yayıncılık'ın titiz çalışmasıyla hazırlanan ve kentin kültürel ve tarihi belleğine ışık tutan Şehrengiz Dergisi de bu konuyu bu ayki sayısında ele aldı. Aslında, UÜ Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mustafa Şahin, tarihi surlar arasından çıkan bu yapının Aziz Mikail Kilisesi'ne ait olabileceğini, geçtiğimiz aySümbüllü Bahçe Konağı'nda düzenlenen ve Bursa Valisi Şehabettin Harput'un da katıldığı, Şehrengiz Dergisi'nin 3. Yaş kutlaması yemeğinde açıklamıştı.

Prof. Dr. Şahin, uzmanlığı nedeniyle kısa bir süre önce İl Kültür Müdürü Ahmet Gedik ve Arkeoloji Müzesi Yetkililerinin daveti üzerine buluntu alanında bir inceleme yaptı. Prof. Dr. Mustafa Şahin, Büyükşehir Belediyesi yetkililerinin gözetiminde alanı bir kez daha gezdi yapının açığa çıkan bölümlerini inceledi. Bu incelemeden kısa bir süre sonra Büyükşehir Belediyesi alanı girişe kapattı ve güvenlik önlemi aldı.

Prof. Dr. Şahin, inceleme gezileri ve Şehrengiz'in çektiği fotoğraflar üzerinden, Bursa'nın turizm vizyonu için büyük önem taşıyan buluntuyla ilgili olarak açıklamalarda bulundu. Prof. Dr. Şahin'in açıklamaları, dergide şöyle yayınlandı:

"GERÇEKTEN MUHTEŞEM!"

“Kazıları süren yapı fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere gerçekten muhteşem… Son yıllarda Büyükşehir Belediyesi marifeti işle şehirde çok güzel çalışmalar yapılıyor. Çok sayıda tarihi eserimiz onarılarak tekrar hizmete sokuluyor. Bunlardan birisi de halen onarımı devam eden kent surları. Onarım tamamlandığındakentin siluetine önemli katkıda bulunacağı şüphesiz… Bu kurtarma kazısı sur duvarlaörını açığa çıkartmak amacıyla Büyükşehir Belediyesi’nin isteği üzerine Bursa Müze Müdürlğü’nce yürütülüyor. Ancak kazıların ilerleyen aşamalarında beklenmedik bir şekilde anıtsal bir yapıya rastlandı. Ortaya çıkmaya başlayan yapı üç nefli bir bazilika. Yapıda kullanılan düzgün kesme taş malzeme de yapının önemini ve anıtsallığını açıkça gösteriyor. Bu yapı daha önce çeşitli vesileler ile çevrede yapılan sondaj kazılarınızda bulunan buluntulara da anlam kazandırıyor. Örneğin; Sümbüllü Bahçe Konağı’nın temelinde, Müze Müdürlüğü tarafından daha önceki yıllarda yapılan sondaj kazısında ortaya çıkan kalıntılar hatalı olarak bir hamam yapısına ait külhan olarak yorumlanmıştı. Ancak mevcut kalıntılar, örnekleri birçok antik kentte bulunan bir vaftiz havuzuna ait. Böylece vaftiz havuzunun da normale göre neden çok daha büyük inşa edildiği anlaşılmakta. Bu vaftiz havuzunun da bazilikanın bir parçası olduğunu düşünüyoruz. Bu tespit bile yapının ne kadar anıtsal olduğunun bir diğer göstergesidir…”

Büyükşehir Belediyesi ve Müze Müdürlüğü Tophane’deki kazıları sürdürüyor. Bölge tamamen kapatıldı ve güvenlik önlemi alındı.

KAYIP AZİZ MİKAİL KİLİSESİ OLABİLİR Mİ?

“Yurdumuzun yetiştirdiği büyük bilim insanı ve üstadımız Prof. Dr. Semavi Eyice, Orhangazi Türbesi’ndeki opus sectilelerini (mermerden yer döşemeleri) çalıştığı makalesinde, türbenin açık bir şekilde Bizans çağına ait bir yapıdan dönüştürüldüğünü ortaya koymuş ve günümüzde kayıp olan Aziz Mikail Kilisesi’nin bu türbeye yakın bir yerde olduğunu ileri sürmüştür. Bu kilise günümüzde kayıp olsa da kenti ziyaret eden ortaçağ gezginleri tarafından görülmüş, ve ziyaret edilmiştir. Bilindiği gibi, Aziz Mikail, Hıristiyanlık dininde büyük melekler arasında yer almaktadır ve hesap gününde insanlara şefaat edecektir. Bu nedenle Aziz Mikail kiliseleri diğerlerine göre çok daha fazla saygı görmüş ve özel olmuştur. Bursa’daki Aziz Mikail Kilisesi’nin ilk olarak Bizans İmparatoru I. Justinian tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Dolayısı ile açığa çıkmakta olan Tophane’deki bazilika 6. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olmalıdır. Hem yapının

işçiliği, hem de buluntular bu erken tarihi desteklemektedir. Bu tür önemli yapıları bünyesinde bulundurduğundan dolayı Bursa, Bizans Çağında uzun süre Teodopolis (Tanrılar Kenti) adı ile anılmış ve hac merkezlerinden birisi olarak kabul edilmiştir. İmparator ve yakınlarının uzun süre hacı olmak için Bursa'yı ziyaret ettiği bilinmektedir. Bu nedenle bir an önce gün ışığı ile buluşmayı özlemle bekleyen bazilika açılıp, restorasyonu tamamlanırsa, kültür ve inanç turizmi açısından Bursa çok önemli bir fırsat yakalmış olacaktır…"

Ortaya çıkmaya başlayan yapı üç nefli bir bazilika. Hali hazırda görünen boyutları ile devasa büyüklükte olduğu anlaşılıyor.

"KAZILARIN DURDURULMASI FIRSATI KAÇIRMAKTIR…"

"Şimdi sizden öğrendiğim kadarıyla kazı alanına giriş çıkışlar yasaklanmış ve koruma amacıyla güvenlik görevlisi atanmış. Kazısı yapılan yapı ile ilgili görüşlerimi ilk olarak Şehrengiz yemeğinde Sayın Vali Şahabettin Harput'la paylaştım. Görüşlerim bu vesile ile basına da yansımış oldu. Kazı alanına giriş çıkışların yasaklanması ve güvenlik görevlisi atanmasının Belediye Başkanımız Sayın Recep Altepe'nin durumun ciddiyetini anlamış olması şeklinde yorumlamak istiyorum. Başkanımız bugüne kadar yapmış olduğu icraatlarla kültür varlıklarına ne kadar önem verdiğini ve sahip çıktığını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Başkanımızın çok çalışkan ve zeki bir kişiliğe sahip olduğu da ortadadır. Bu nedenle "20 metre duvarı daha restore ettireceğim" düşüncesi ile bazilika kazılarını durduracağı ve üzerini kapattıracağını düşünmüyorum. Böyle bir hareket, yani yapılan kazıların durdurulması, Başkanımız açısından çok önemli bir fırsatın kaçırmak demek olacaktır. Çünkü artık bu aşamadan sonra bazilikanın üzerinin örtülmesi ve unutturulması mümkün değildir. Kazılar ya Sayın Altepe ile birlikte ya da başka bir başkanla mutlaka devam edecektir. Bursa'nın ve Bursalıların böylesine önemli bir turizm fırsatını kaçıracağını düşünmüyorum. Böylesine önemli bir yapıyı açmak konusunda ilk adımı atmak her belediye başkanına nasip olacak bir şans değildir. Umarım Başkanımız kendisine adeta altın tepside sunulan böylesine önemli bir fırsatı elinin tersi ile itmez ve adını Bursa tarihine altın harflerle yazdırır. Çünkü bu bir tercih aynı zamanda… Bursa ve Bursalıların yıllardır özlemle beklediği kentin kültür ve inanç turizmine açılmasında önemli bir adım olacaktır…"

Kaynak: Yeni Eksen internet Gazetesi – 11 Haziran 2012

http://www.bursadakultur.org/tophanede_kilise.htm Erişim Tarihi: 15.10.2016

HABER – 6

Tophane'deki Kazılarda 2014 Yılındaki Durum

Bursa Surları'nın Tophane yamaçlarındaki kule kazısı sırasında, yaklaşık bin 600 yıllık erken Roma dönemine ait bazilika ortaya çıktı. Bazilikanın, surlardan sonra Bursa'da izi ortaya çıkmış, görünürdeki en eski yapı olmasının muhtemel olduğu bildirildi.

Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünde dersler veren ve Bursa surlarının restorasyon projelerini hazırlayan Mimar Dr. İbrahim Yılmaz, AA muhabirine yaptığı açıklamada, "Tophane Ön Yamaç Surları Restorasyon Çalışması"nın "Saltanat Kapısı"nın kuzeyinden başlayarak "Kaplıca Kapı"ya kadar uzanan kadar yaklaşık bin 200 metrelik bölümü kapsadığını belirtti.

"Yapılan kazı çalışmalarında, kulenin alt kotlarında eski çağlara ait bazı duvar kalıntıları bulunmuştur. Bulunan kalıntıların erken Roma dönemi bazilikasına ait olduğu ve Bursa'nın mimarlık tarihinde yeni ufuklar açacağı düşünülerek kazının daha da genişletilmesi kararı alınmıştır. Bu amaçla kalıntıların üzerinde bulunan tek katlı yapı kamulaştırılarak yıkılmış ve kazıya geniş alanda ve derinlemesine devam edilmiştir. Kazı sonucunda beklendiği gibi doğu-batı ekseni üzerinde uzanan dikdörtgen bir plan şemasına sahip, mermer sütunları ve duvar süslemeleri olan, Hristiyanlığa geçişte ve ilk Roma devrinde kullanıldığı tahmin edilen bir bazilika yapısı ortaya çıkartılmıştır. Mimarlık tarihinde plan biçimini en uzun süre koruyan, Roma çağında ortaya çıkmış, ilk Roma döneminde de kullanılmış, hem mahkeme hem de dini yapı olma özelliği taşıyan bu bazilikanın, surlardan sonra Bursa'da izi ortaya çıkmış görünürdeki en eski yapı olması muhtemeldir."

Burada halen devam eden kazı çalışmasında bazilikanın "narteks" denilen giriş kısmı ile "atrium" olarak adlandırılan avlunun ortaya çıkartılmasına çalışıldığını belirten Yılmaz, "Özgün ve şu ana kadar bilinmeyen Bursa bazilikasının ortaya çıkması, Bursa'nın kültür tarihindeki önemini daha da artıracağı muhakkaktır" değerlendirmesinde bulundu.

Yılmaz, "B Kulesi" kısmında restorasyon öncesi yapılan temizlik çalışmalarında ise kuleye ait kazamat (yerin altına kazılmış siper) kalıntılarının ortaya çıktığına işaret ederek, "Kalıntıların incelenmesi sonucu, 'B Kulesi'nin İç Kale'de bulunan Bey Sarayı'nı koruyan ilk kule olduğu anlaşılmıştır. Bu kule, kalıntılarının üzerinde geleneksel

malzeme ve yöntemler kullanılarak özgün haliyle tamamlanmış ve eski ihtişamlı haline getirilmiştir. Kule iki katlı olmasına rağmen Tophane Parkı'nın ön görünüşünü etkilememesi amacıyla bir katı yapılmıştır. Diğer katının zemini seyir terası olarak bırakılmıştır" dedi.

Kaynak: Milliyet gazetesi (29.4.2014)

http://www.bursadakultur.org/tophanede_kilise.htm Erişim Tarihi: 30.05.2017

HABER – 7

SURÜSTÜ KAZISINDAN NAKŞİ TEKKESİ'NİN TEMELLERİ ÇIKTI

İHA

BURSA'DA BUTİK OTEL İNŞAATI İÇİN TARİHİ HİSAR BÖLGESİNDE YAPILAN İNCELEME KAZISINDA, OSMANLI DÖNEMİNDEN KALMA NAKŞİ TEKKESİNE AİT TAŞ TEMEL DUVARLARI BULUNDU.

HİSAR BÖLGESİNDE OSMANLI DÖNEMİNE AİT NAKŞİ TEKKESİNİN KALINTILARI BULUNDU. ŞEHRİN TAM GÖBEĞİNDE BUTİK OTEL YAPILMASI PLANLANAN ALANDA TEMEL İNCELEME KAZISI ESNASINDA TARİHİN İZLERİNE RASTLANDI. KAZILAR SIRASINDA 2-3 METRELİK TAŞ DUVARLAR ORTAYA ÇIKTI. BURSA MÜZE MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN RAPORU DOĞRULTUSUNDA YERİN VAKIFLAR TARAFINDAN KAMULAŞTIRILMASI GÜNDEME GELDİ.

KALINTILARIN BULUNDUĞU ALANDA DAHA EVVEL OSMANLI DEVLETİ'NİN SON ZAMNALARINDA KURULAN NAKŞİ TEKKESİ OLDUĞUNU BELİRTEN TARİHÇİ YAZAR ERHAN YILDIZALP, "BURADA ESKİDEN NAKŞİ TEKKESİ VARDI. CUMHURİYETİN İLANINDAN SONRA TEKKE ÜÇ SINIFLI İLKOKUL OLDU. BEN 1948 YILINDA ÖĞRETMEN RIZASIYLA 3. SINIFI BU BİNADA OKUMUŞTUM. DOLAYISIYLA BİNAYI ÇOK İYİ BİLİYORUM. HATTA BİZİM SINIFIMIZ ZİKİRHANESİYMİŞ. İÇİNDE NAMAZ KILACAK MİHRABI VARMIŞ. BİZ ORADA DERS GÖRÜRDÜK. DAHA SONRA BURASI OKUL OLMAKTAN ÇIKARILDI. BİR SÜRE OŞ KALDIKTAN SONRA OSMANGAZİ MÜFTÜLÜĞÜ OLDU. MÜFTÜLÜK MAKAMI DA BİZİM DERS GÖRDÜĞÜMÜZ ODAYDI. ŞİMDİ TEKKE AHŞAP YAPI OLDUĞU İÇİN YIKILDI." DEDİ.

http://www.milliyet.com.tr/surustukazisindannaksitekkesininbursayerelhaber349271/

Erişim Tarihi: 14.10.2016

HABER -8

Bursa'da 2 Bin 400 Yıllık Bithynia Sarayı'nın Tünelleri Bulundu

Türkiye, Ağu 2, 2016

Bursa'da, 2 bin 400 yıllık Bithynia Sarayı'na ait tünel ve mahzen ile Uludağ'dan gelen suyu taşıyan kanalların bulunduğu bölümler ortaya çıktı. Bursa'nın Osmangazi ilçesinde Muradiye Devlet Hastanesi'nin karşısındaki Tophane Parkı'nda yürütülen restorasyon çalışmalarında çeşitli tüneller bulundu. Geniş kapsamlı çalışmalar sonrasında tünelleri açan ekipler, 2 bin 400 yıl öncesine dayanan yaşam alanlarını ortaya çıkardı. Bithynia Sarayı'na ait olduğu tespit edilen ve tüneller, mahzenler, Uludağ'dan gelen suyun geçtiği kanalların bulunduğu bölümler, AA ekibince görüntülendi. Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Altepe, AA muhabirine, Bursa'nın birçok medeniyete ev sahipliği yapmış kültür ve tarih başkenti olduğunu söyledi. Bursa'da cumhuriyetin ilk dönemlerinden başlayarak Osmanlı, Selçuklu, Roma ve Bithynia dönemleriyle ilgili yoğun arkeolojik çalışmalar gerçekleştirdiklerini anlatan Altepe, o dönemlerin eserlerini birer birer ortaya çıkardıklarını dile getirdi. Son olarak Tophane yamaçlarındaki surlar bölgesinde yürütülen çalışmalar sırasında Bithynia Sarayı'nın alt katmanlarının gün yüzüne çıktığını bildiren Altepe, "Buradaki görünen ilk kapıdan girdiğimizde içinde 10 ayrı büyük mekan ortaya çıktı. Bunlar sarayın alt mekanları. Değişik amaçlarla kullanılmış. Tarih boyunca, yüzyıllar boyunca kullanmış yerler. Osmanlı döneminde de kullanılmış. Burada dehlizler, yollar var. Tüm bölgenin birbirine bağlantısı var." dedi. Ortaya çıkan tarihi alanın, zamanında çok güzel inşa edildiğini hep birlikte gördüklerini vurgulayan Altepe, şöyle devam etti: "İnsanın içinde rahatlıkla yaşayabileceği, havalandırmasından tüm sistemlerine kadar her şey kurulmuş. Su kanalı var. Uludağ eteklerinden Pınarbaşı üzerinden pırıl pırıl sular buraya geliyor ve sarayı besliyor. Kimsenin görmediği değişik dehlizlerden saraya giren ve herkesin rahatlıkla kullandığı en kaliteli sular burada. Değişik yerde çıkışlar var. Tüneller ve tünellerle bağlantılar var. Bu bölgenin tamamı saraylar alanı ve bu alanların hepsi birbirine bağlantılı. Bithynia Sarayı ve burada hemen yanı başında Osmanlı Sarayı yani Bey Sarayı var. O da şu anda orduevinin altında, inşallah ortaya çıkaracağız. Oraya da bağlantı yolları var. Bey Sarayı ile Balibey Hanı arasında tüneller var. Bunları da ortaya çıkarıyoruz. Bunlar doğuya doğru uzantılar. Bir de batıya doğru Kaplıcakapı'ya uzantılar var. Oradan da

Zindankapı'ya uzantılar var. Daha önceki yaşam buradaymış. Altepe, Tophane yamaçlarındaki bu tarihi alanların bugüne kadar bilinmediğini, yaptıkları çalışmalarla her birinin tek tek ortaya çıkarıldığını ve çıkarılmaya devam edileceğini anlattı. Turizme katkı sağlayacak**:** Gün yüzüne çıkarılan tarihi alanları, turizme katkı sağlayacak şekilde değerlendireceklerine işaret eden Altepe, şunları kaydetti: "Burası gerçekten büyük bir hazine. Büyük bir hazine bulmuş olduk. Çocukluğumuzdan beri 'Surların altında tüneller varmış, oradan başka yere çıkılıyormuş, buradan başka yere çıkılıyormuş' diye anlatılırdı. Anlatımla kalmadı, hepsinin gerçek olduğunu gördük. Bu kadar yıl sonra bunları da çıkarmak bizlere nasip oldu. Yine aynı şekilde burada Zindankapı tarafından şehir ile kale arasındaki bağlantıları sağlayacak tüneller var. Batı tarafındaki Zindankapı'dan Cilimboz Deresi'ne doğru yaklaşık 3,5 metre çapında büyük tüneller var. Onunla birlikte lojistik destek sağlanıyor ve kale dışarıdan destekleniyor. Değişik büyük tüneller mevcut. Cilimboz Deresi'ne indiğinde 2,5 metreye düşüyor." Büyük dehlizlerle yukarıda saraylara, şehrin içine ulaşıldığına dikkati çeken Altepe, "Bu şekilde Osmanlı'nın 23 yıl süren kuşatmasına nasıl dayanıldığının cevabı çıkmış oluyor. İçeride pınarlar var, dereler akıyor. Her türlü sistem kurulmuş. İçerideki şartlar çok güzel. Bunlar 2 bin yıl önce yapılmış işler." dedi.

22.07.2016 Olay Gazetesi © arkeolojihaber.net © 2016. Tüm Hakları Saklıdır.

http://arkeolojihaber.net/2016/08/02/bursada-2-bin-400-yillik-bithynia-sarayinin-tunelleri-bulundu/ Erişim Tarihi: 14.10.2016

HABER - 9

Bursa Kalesi Restorasyonunda Bizans Dönemi Tünelleri Bulundu

Türkiye, Nisan 19, 2016

Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından Bursa Kalesi'nde sürdürülen restorasyon çalışmaları sırasında Bizans dönemine ait beslenme ve hayat kaynağı olan lojistik tünelleri ortaya çıkarıldı.

Bursa'nın Osmangazi ilçesinde Büyükşehir Belediyesi tarafından hisar bölgesi Zindan Kapı'da sürdürülen restorasyon çalışmaları, 23 yıllık Bursa kuşatmasında Bizanslıların beslenme ve hayat kaynağı olan lojistik tünellerini de ortaya çıkardı.

Bursa'nın fethinin Osman Gazi döneminde başladığını ve 23 yıl sürdüğünü, Osman Gazi'nin de bu fethi göremediğini hatırlatan Büyükşehir Belediyesi Başkan Recep Altepe, Bizanslıların hayatlarını sürdürmesine yarayan tünellerin 2500 yıl sonra gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarıyla birlikte yeniden ortaya çıktığını ifade etti. Tünellerin şehre dışarıdan rahatlıkla girişlerin yapılabileceği, eşya taşınabilecek genişlikte olduğunu vurgulayan Başkan Altepe, "Yaklaşık 3.5 metre genişlikte tüneller var. Bu tünellerle birlikte şehirdekiler rahatlıkla hayatlarını sürdürebildiler. Zindan Kapı restorasyonu bu durumu en net şekliyle ortaya çıkardı" dedi

19.04.2016 BŞB © arkeolojihaber.net © 2016. Tüm Hakları Saklıdır.

http://arkeolojihaber.net/2016/04/19/bursa-kalesi-restorasyonunda-bizans-donemi-tunelleri-bulundu/ Erişim Tarihi: 14.10.2016

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Didar TAŞKAN

Doğum Tarihi ve Yeri : 1982, Bursa.

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : mimar.d.taskan@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Derece	Alan	Okul/Üniversite	Mezuniyet Yılı
Lisans	Mimarlık	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2007
Lise	Fen Bilimleri	Bursa Erkek Anadolu Lisesi	2000

İŞ TECRÜBESİ

Yıl	Firma/Kurum	Görevi
2015 - 2016	Uludağ Üni., Fen – Ed. Fak., Arkeoloji Böl.	Öğretim Görevlisi

2010 - 2015	Mehmet Ergün İnşaat	Mimar – Proje Bazlı
2009 - 2015	Fanari Tasarım Mimarlık	Mimar – Proje Bazlı
2009 - 2012	Nilşen İnşaat Taah. San. Ticaret A.Ş.	Mimar – Proje Bazlı
2008 - 2009	Art İnş. Dekorasyon San. ve Dış Tic. A.Ş	Mimar
2007 - 2008	Hanart Mim. Rest. İnşaat ve Tic. Ltd. Şti.	Mimar
2005 - 2007	Ekol Turizm İnşaat Ltd. Şti., Eskişehir	Yardımcı Mimar

YAYINLARI

Bildiri

1. Didar Taşkan, M.Cengiz Can / Bursa Hisar'da Kentsel Değerlerin İrdelenmesi, Tarihi Mekanların Etkin Kullanımı Ve Gündelik Yaşama Dahil Edilmesine İlişkin Öneriler / 2. ULUSLARARASI MÜHENDİSLİK MİMARLIK VE TASARIM KONGRESİ / 12-13 MAYIS 2017 / KOCAELİ